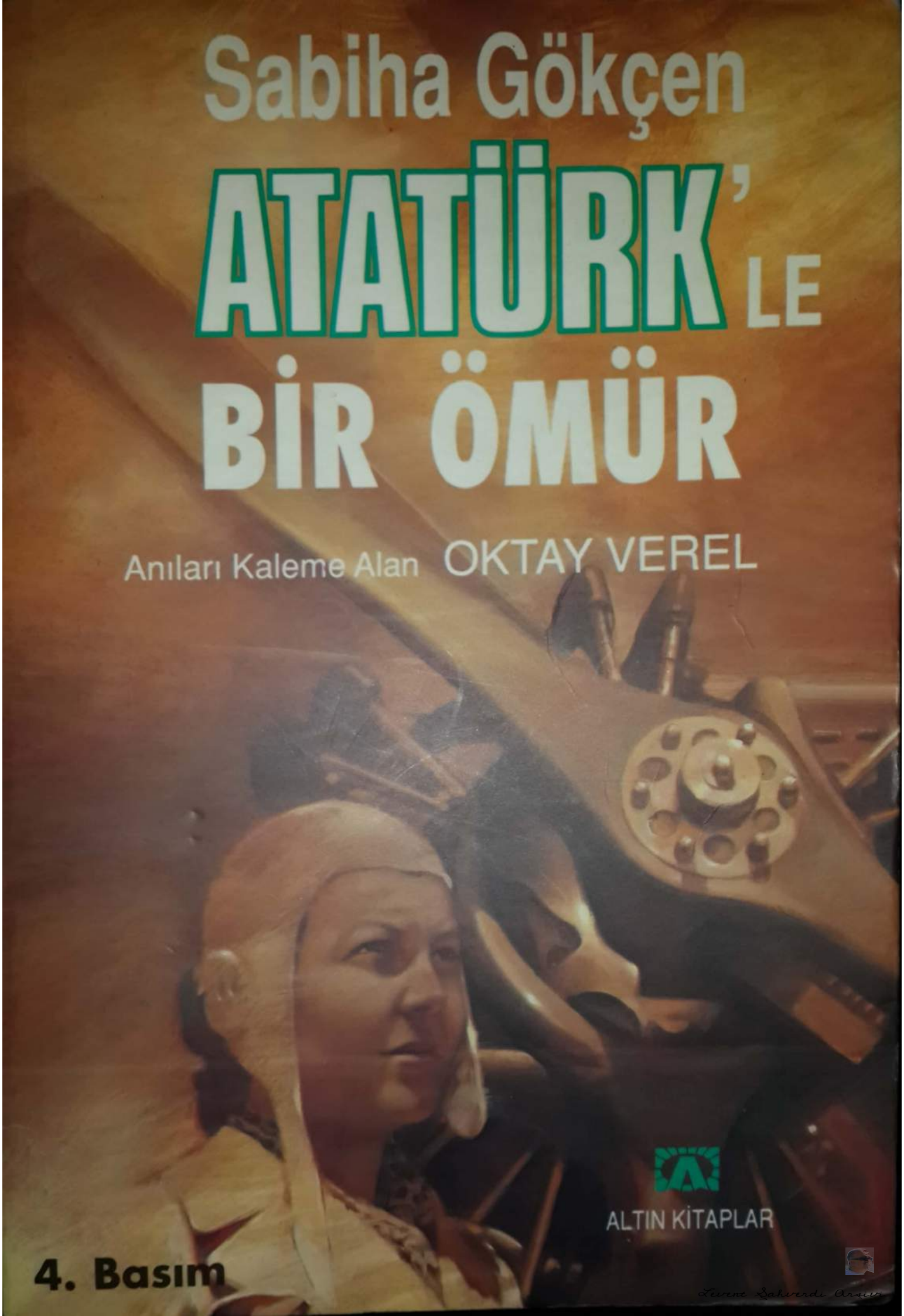
Sabiha Gökçen

ATATÜRK'LE BİR ÖMÜR

Anıları Kaleme Alan OKTAY VEREL

ALTIN KİTAPLAR

4. Basım

Levent Sahiverdi Arşivi

YAYIN HAKLARI

SABİHA GÖKÇEN ©
ALTIN KİTAPLAR YAYINEVİ
VE TİCARET A.Ş. ©

BASKI

4. BASIM / MART 2007
AKDENİZ YAYINCILIK A.Ş.
Matbaacılar Sitesi No: 83
Bağcılar - İstanbul

BU KİTABIN HER TÜRLÜ YAYIN HAKLARI
FİKİR VE SANAT ESERLERİ YASASI GEREĞİNCE
ALTIN KİTAPLAR YAYINEVİ VE TİCARET A.Ş.'YE AİTTİR.

ISBN 975 - 405 - 511 - 4

ALTIN KİTAPLAR YAYINEVİ
Celâl Ferdi Gökçay Sk. Nebioğlu İşhanı
Cağaloğlu - İstanbul

Tel: 0.212.513 63 65 / 526 80 12
0.212.520 62 46 / 513 65 18

Faks: 0.212.526 80 11

http://www.altinkitaplar.com.tr
info@altinkitaplar.com.tr

Levent Sahverdi Arşivi

SABİHA GÖKÇEN

ATATÜRK'LE BİR ÖMÜR

OKTAY VEREL'in kaleminden

Levent Sahverdi Arşivi

Bu kitabın basımına ilk onayı veren
Saygıdeğer Dr. Turhan Bozkurt'a adanmıştır.

Levent Zahverdi Arşivi

SUNU

Gün ışıdı ışıyacak.. Ankara'da sabah oluyor handiyse.. Günün ilk ışıkları ilk kez Anıtkabir'e vuruyor. Ordan yansıyıp yayılıyor dalga dalga görkemli şehrin üstüne... Moru sarıya, sarıyı beyaz sarıya götürerek hayat veren bu ışıkların ilk düştüğü yerde, bir başka hayat veren yaşıyor.. Tutsak, ezilmiş, sömürülmüş, insanlıktan uzak yaşama terkedilmiş bir ulusu silkeleyen, onu şerefli geçmişine yakışır bir yaşam ortamına çeken, ona bağımsızlığını tattıran, ona özgürlüğün kutsallığını öğreten, ona insan olmanın en yüce onuruyla bir başka hayat veren yaşıyor... Bu ikincisinin anlamı en az birincisi kadar önemli bizim için... Güneş dediniz mi, ilikleriniz ısınır, ağaçlara su yürür, dallar baharlanır, cansızlar canlılaşır... Anıtkabir'de yatanın adını andınız mı da öyle olur işte. Atatürk dediniz mi, silkinirsiniz, uyanırsınız; uygarlığa doğru, kardeşliğe doğru, barışa doğru, insanı insan eden ilkelere doğru, aydınlık yarınlara doğru koşarak canlanırsınız.. İkisi de can verendir.. İkisi de hayat verendir.. Biri doğada, diğeri düşünde, sosyal yaşamda, ulus bilincinde, yurt sevgisinde..

Ne zaman güneşten yoksun kalsanız önce ürperir, sonra üşür, daha sonra sararıp solarsınız.. Çarpıtır sizi güneşsiz olmak. Hasta olursunuz. Benliğinizin usul usul yok olduğunu, kemirildiğini, iskeletinizin çöktüğünü hissedersiniz.. Atardamar atmaz, işleyen yürek işlemez, gören gözler görmez olur.. Yaşayamazsınız güneşsiz bir dünyada.. Bu, öteki için de böyledir. Atatürk için de.. Onun ilkelerinden uzaklaştıkça aynı toprakta yaşayan, aynı bayrağın kutsal sevincini taşıyanlar, binlerce, on binlerce, yüz binlerce şehit kanı ile sulanmış olan

Levent Şahverdi Arşivi

bu toprakların gerçek değerini bilmez olurlar; ayyıldızlı bayrağın kutsallığındaki tada varamaz, düşman kesilirler.. Durur damarlarındaki asil kan; akmaz olur.. Muhtaç olduğu kudret, onu bu ihanetten dolayı terkeder gider.. Soluk alıp verişinde özgürlüğü değil, sömürülmeye yönelişi, tutsaklığa zincirlenişini yaşar.. Gören gözlerinde alabildiğine uzanan kendi yurt toprakları değil, ona göz dikmiş olanların içeridekilerle işbirliği yaparak yangın yerine çevirdikleri, işgal altında bir yıkıntıdır. İçmek için uzandığı tertemiz suda gördüğü, kirli, alçak bir düşman çizmesinin yansımasıdır.. Atatürk ilkelerinden uzaklaştıkça, bu gaflet ve dalalete düştükçe, görebileceğiniz manzaralar, duyabileceğiniz şeyler bunlardır işte.. Karınız, bacınız, ananız, sevdiceğiniz size ait değildir. Evim diyeceğiniz eviniz, malım diyeceğiniz malınız, yurdum diyeceğiniz toprağınız, denizim diyeceğiniz deniziniz, özgürlüğüm diyeceğiniz özgürlüğünüz, tarihim diyeceğiniz tarihiniz, dinim diyeceğiniz dininiz, Tanrım diyeceğiniz Tanrı'nız, bayrağım diyeceğiniz bayrağınız yoktur.. Bu nedenledir ki; nasıl güneşsiz bir dünyada yaşayamazsınız, Atatürk ilkelerinden yoksun bir dünyada da Türk ulusu olarak yaşayamazsınız..

Gün ışıdı ışıyacak.. Ankara'da sabah oluyor handiyse.. Günün ilk ışıkları ilk kez Anıtkabir'e vuruyor. Oradan yansıyıp yayılıyor dalga dalga görkemli şehrin üzerine.. İşte bu alacaaydınlıkta düşünüyorum yaşamımı.. 1925'lerden bugünlere hangi dalgalardan, hangi türkülerden, hangi acılardan ve neşelerden geldiğimi.. Bursa'da bir eski zaman avlusundan nasıl kopup, İstanbul'da bir Dolmabahçe Sarayı'nda nasıl noktalandığını düşünüyorum.. Kaç yıldır bu dünyadayım? 1913'ten bu yana bir hesap edin.. Ama bu sürenin ne kadarını yaşadığımı sorarsanız, kısadır ömrüm.. Hem de çok kısadır.. Döner derim ki size: «1925'ten 1938'e hesap edin!» Fakat bu kısa ömüre çok şeylerin sığmış olduğunu şimdi çok daha iyi anlıyorum.. İnsan yaşadığı süreyi, iki tarih arasındaki zamana sığdıracak olursa, çok yanlış bir harekette bulunmuş olur.. Tarihler önemli değil, aradaki yaşanılanın size neler verip neler aldığı, size neler kazandırdığı önemlidir.. Hele hele tarihleri tarih, toprakları vatan, bayrakları bayrak, aşiretleri ulus yapanların yanında ise yazgınız, işte o zaman değer yargılarınız da, yaşamın gelgitleri de çok önem kazanır..

1881 - 1981 tam yüz yıl.. Koca bir yüzyıl yani.. Atatürk doğalı bir yüzyıl olmuş öyle mi? (*) Ya öleli? Öleli mi? Ölür mü insanı, toprağı, bayrağı, uygarlığı, özgürlüğü, bağımsızlığı, onuru biraraya getirenler? Bunlardan yoksun yaşayanlara taze kan, yürek, bilek, akıl ve irade gücü verenler ölür mü? Mustafa Kemal'ler ölmez; Atatürk olup ölümsüzleşirler.. Türkü öldürmeden Atatürk'ü; Atatürk'ü öldürmeden Türkü öldüremezsiniz evrende.. Bu söz bir manevi anlam, bir yakıştırma anlam taşıyabilir, ama gerçeğin ta kendisidir.. Bizim içerdeki ya da dışardaki düşmanlarımız ne zaman başkaldıracak olsalar, önce Atatürk'e dil uzatırlar. Onu küçük düşürmeye, yeryüzünde benzeri olmayan başarısını, devrimlerini kötülemeye çalışırlar. Bunda başarıya ulaşsalar, Türkü de silerler haritadan.. Ama böyle davranan dilleri koparacak, böyle düşünen talihsizlere hak ettikleri dersi verecek kuşaklar yetişmiştir çok şükür.. Onu rahat uyutan, onun Cumhuriyet'i emanet ettiği gençlerdir.. Bu gençler, bazan on sekizinde çıkar karşımıza, bazan yetmişinde.. Yaşları ne olursa olsun, yüreklerinde ve kafalarında Atatürk meşalesi yandığı için gençtirler..

Gün ışıdı ışıyacak.. Ankara'da sabah oluyor handiyse.. Günün ilk ışıkları ilk kez Anıtkabir'e vuruyor.. Oradan yansıyıp yayılıyor dalga dalga görkemli şehrin üzerine.. Ve ben önümde onunla, o büyük insanla yaşadığım yılları kapsayan, bana hayat veren anılarımın satırları arasında dolaşıyorum.. Bu anıları yazmakla, Atatürk'ün bir vasiyetini de yerine getirdiğimi sanıyorum.. «Gökçen..» demişti; «Ben yapamadım.. Zamanım olmadı.. Oysa, çok isterdim kendimi bildiğim günden yaşamımın biteceği ana kadar başımdan geçen olayları anlatmayı, düşüncelerimi, inançlarımı, görüşlerimi bir bir, satır satır, sayfa sayfa kâğıda dökmeyi.. Günahlarımla sevaplarımı apaçık bir dille yazmayı..» Görevimi yapabildimse, mutlu sayacağım kendimi. Bu anılar kitabı benim çok küçük bir armağanım olacaktır Ata'nın yüzüncü doğum yılında onun kutsal bildiği Türk ulusuna.. Atatürk'ün yakını ve manevi evladı olmayı bana nasibeden ulu Tanrı'ya burada şükretmek isterim... Hasretini her an içimde duyarak, volkanlaşan yokluk acısı ile ömrümün geri kalan bölümünü tüketmeye çalıştığım şu günlerde, ya-

---

(*) Yazar, bu anılarını 1981 yılında kaleme aldırtmıştı.

şam çizgimi değiştiren Atam'a minnet ve şükran borcumu asla ödeyemem.. Bu duygularımı dile getirmek istesem, buna da kalemimin gücü yetmez.. Ne desem, nasıl söylesem, hepsi içten duyduklarımın, düşündüklerimin yanında cılız bir mum ışığı gibi titrek, cansız, sönük ve zayıf kalır.. Bu yönden mutsuzum..

Gün ışıdı ışıyacak.. Ankara'da sabah oluyor handiyse.. Günün ilk ışıkları ilk kez Anıtkabir'e vuruyor.. Oradan yansıyıp yayılıyor dalga dalga görkemli şehrin üzerine.. Yine düşünüyorum.. Çok sevdiğim mesleğimde bana ilk havacılık aşkını tattıran, bana feyiz veren Türk Hava Kurumu'nu, onun eğitim ocağı olan atardamarı Türkkuşu'nu.. Bu ölümsüz yapıtın mimarı Atatürk'ü.. «İstikbal Göklerdedir» diyerek, Türk ulusunun dikkatlerini daha 1925'lerde göklere çeken, gençliği bu alanda sınırsız bir inanç ve sevgi ile kanatlanmaya çağıran, ona bu yüce yolları açan Atatürk'ü.. Yetiştiğim, bir başka, bir yüce ocağı, şu sunu yazımda da anmak isterdim.. Şerefli Türk ordumuzun Eskişehir Askeri Hava Okulu'ndan feyiz aldım. Askeri üniformayı orada giydim. Askeri uçaklarla uçup, bazı harekâta oradan aldığım bilgi ve deney gücü ile katıldım.. Beni yetiştiren değerli komutanlarıma, öğretmenlerime, hele hele bana Birinci Tayyare Alayı'nda av ve bombardıman uçakları ile eğitim yaptırarak ülkemin ve ulusumun beklediği hizmeti vermeme yardım edenlere minnet duygularımı belirtmeyi, şükranlarımı sunmayı bir ödev sayarım.

Gün ışıdı ışıyacak.. Ankara'da sabah oluyor handiyse.. Günün ilk ışıkları ilk kez Anıtkabir'e vuruyor.. Oradan yansıyıp yayılıyor dalga dalga görkemli şehrin üzerine.. Türk Hava Kurumu'nun Türkkuşu okulundan mezun ettiğimiz gençlerimizi bir bir görür gibi oluyorum bu ışıklar arasında.. Uçuculuğu öğrenmişler, sivil hava ordumuza katılmışlar. Brövelerini onurla almışlar.. Atatürk'ün açtığı yolda gururla ilerliyorlar.. İnanıyorum ki, sivil asker havacılarımız her yıl çoğaldıkça, kendi alanlarında kutsal göreve koştukça Atatürk'ün ruhu şadoluyor, ebedi istirahatgâhında rahat uyuyordur.. Hayır hayır.. Atatürk uyumaz.. Su uyur, düşman uyur, Atatürk uyumaz.. Nitekim son yıllarda yaşadığımız acı olaylar da göstermiştir ki, gerçekten de Atatürk uyumuyor.. Yurdunu, ulusunu, tüm içerdeki ve dışardaki düşmanlara karşı tek başına bir fikir olarak, bir ideal olarak, bir yaşam felsefesi olarak bekliyor.. Gü-

neşten uzaklaşmayınız, ölürsünüz.. Atatürk ilkelerinden uzaklaşmayınız çökersiniz, tutsak olursunuz, benliğinizi yitirirsiniz, susuz, havasız kalırsınız.. Atardamarınız atmaz, işleyen yüreğiniz durur olur.. Ananız, bacınız, kardeşiniz, yavuklunuz, toprağınız, bayrağınız olmaz.. Bunların hiçbiri kalmaz elinizde. Bırakmazlar size namusunuzu, inançlarınızı, yaşam için gerek duyduğunuz şeyleri.. Hiçbirini bırakmazlar size!. Biliniz ki, Türk'ün en büyük ve tek dostu yine Türktür.. Türkü Atatürk'le, Atatürk'ü Türkle yaşatınız.. Bu görev sizin..

Anılarımın derlemesi ve hazırlanmasında bir yakın kardeşimin çok büyük emeği geçmiştir. Bana bu çalışmalarım süresince geceli gündüzlü yardım etmiş, şurada burada fikir, görüş ya da duygu kırıntıları halinde bulunan anılarımı derleyip toparlamış ve hatta kaleme almak nezaketini göstermiştir. Yüreği gerçek bir Atatürk sevgisi, aşkı, imanı ile dopdolu ve Atatürk ilkelerine candan bağlı bu asil ve iyi insan aziz dost kardeşim, değerli gazeteci OKTAY VEREL'dir. Uzun yorucu çalışmalarımız süresince Atatürk'ün izinden hiç ayrılmamış iki insan olarak biraraya gelmenin mutluluğunu tattığımızı sanıyorum. Bütün bu nedenlerle Sayın OKTAY VEREL'e candan teşekkür etmeyi borç bilirim. Himmeti varolsun..

Gün ışıdı ışıyacak.. Ankara'da sabah oluyor handiyse.. Günün ilk ışıkları ilk kez Anıtkabir'e vuruyor.. Oradan yansıyıp yayılıyor dalga dalga görkemli şehrin üzerine.. Hadi gelin, oradan yansıyan bu kutsal ışık altında onunla, o büyük insanla, ölümsüz Atatürk'le dolu sayfaları birlikte çevirmeye başlayalım..

1

Kutsal Günlerin Eşiğinde...

ACILAR DENİZİNDEN GÖKTEKİ UMUDA

Basılan evler, yakılan camiler, tutsak insanlar ve Yüce Tanrı'nın eli ile Mustafa Kemal Paşa'da bütünleşen bağımsızlık savaşı, kurtuluş, özgürlük ve Cumhuriyet..

HAFİF BİR BAHAR RÜZGÂRI ESİYORDU.. Toprak ana uyanıyor, ağaçlara sular yürüyor, yapraklar hafiften yeşeriyor, şeftaliler pembe çiçek açıyordu.. Tabiat, Bursa'nın en güzel, en mutlu, en heyecanlı gününü kabul edercesine büyük bir coşku içinde yeni bir yaza hazırlanıyordu..

Bursa ve Bursalılar, en kutsal bayramlarından birini yaşıyordu o günlerde.. Rahmet dolu günler, sıkıntılı, acıklı, tutsaklık dolu günleri sanki kutsal bir elin mucizesi ile yıkayıp götürmüştü..

Bu el, Yüce Tanrı'nın eli ile, Mustafa Kemal Paşa'da bütünleşmiş,

tutsaklığa başkaldıran, özgürlüğünü her şeyin üzerinde tutan, en kudretli zincirleri bile kırmaya muktedir olan Türk ulusunun bağımsızlık tohumunu eken, yeşerten, büyüten eliydi.

Bir millet, Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğinde **«ümmet»** ve **«aşiret»** olmaktan kurtularak uyanıyor; bir millet tarihe, ezilmiş uluslara, sömürülmüş uluslara, emperyalizm boyunduruğu altında inleyen uluslara örnek olarak **Türkiye Cumhuriyeti** olarak geçiyordu..

Bursa, Osmanlı İmparatorluğu'nun bu ilk başkenti, daha düne kadar düşman işgali altında değil miydi? Ve ben ve tüm ailem, bütün Bursalılarla bu kör talihin zincire vurduğu kaderimizi yaşamıyor muyduk?

Zaman zaman o anıtsal camilerimizden yükselen ezan seslerinde, en büyük acının, kırık dökük, hüzün dolu ezgisini duyuyorduk içimizde.. Yüreğimiz yaralı, boynumuz bükük, yaşamdan çok daha uzak bir duygu içinde.. Bu acı, bazan bir gözyaşı ve hıçkırık fırtınası halinde benliğimizi sarıyor, bizi ta derinden derine sarsıyordu..

Karanlık sofalarda küçük şamdanlardaki mumların ve gaz lambalarının titrek ışığı altında toplanan ailelerin gölgeleri duvarlarda devleşiyor, buna karşılık sesler ufalıp yumaklaşıyor, fısıltı halini alıyordu:

«Dün gece gene evleri basmışlar!.»
«Genç ihtiyar, erkek kadın, çoluk çocuk demeden alıp alıp götürmüşler!»
«Gidenlerin hiçbiri geri dönmüyormuş.. Uçan kuştan haber çıkıyormuş da, onlardan haber yokmuş!.»
«Artık ezana da müsaade etmeyeceklermiş!.»
«Gençler direniyorlarmış ama, düşman bu direnişe acımasızca, silahla karşılık veriyormuş.. Bazı geceler sokak ortalarında öldürülmüş cesetlerle karşılaşıyormuş Bursalılar!..»
«Allah encamımızı hayır eylesin.. Kimin ne olacağı belli değil.. Bursa'nın tadı tuzu kalmadı.. Nerede o eski yeşillik? Nerede o insanlarımızın sıcak, sevecen, güleç yüzleri? Anadolu'da direniş büyüyor diyorlar.. Gazi Mustafa Kemal Paşa düzenli

ordu kurmuş diyorlar.. Bursa'ya gün doğacak; gün ışıması yakındır diyorlar.. Yediğimiz ekmek, içtiğimiz su sanki bir zehir!.. Dışardaki ayak seslerine kulak veriniz.. Düşman çizmelerinin kahrolası, namert çizmelerinden çıkıyor bu ses! Bursa toprakları, bizim topraklarımız, kendi askerlerinin ayak sesleri hasret..»

Ve nihayet o kutsal gün gelmişti.. Ekmeklerin tadı düzelmiş, zehire benzeyen su, şerbet gibi olmuştu.. «Geldikleri gibi gitmişlerdi» düşman askerleri.. Yeşil Bursa, yine o tariflere sığmaz güzellikteki yeşiline kavuşmuştu. Kurtuluşun sevinci ardından bütün Bursa'yı ve Bursalıları, hepimizi ayağa kaldıran bir başka kutsal olay yaşanıyordu şimdilerde:

Gazi Mustafa Kemal Paşa, Bursa'ya gelmişti..

Bütün evler bayraklarla donanmıştı.. Bütün Bursalılar sokaklara dökülmüşlerdi.. Yaşama sevincinin böylesine ender rastlanırdı kuşkusuz.. Onu görmek, onu alkışlamak, onu kucaklamak için coşku içinde koşuyordu herkes..

İnsan hayatında doğumundan mezara kadar unutulmayacak günler vardır ya, işte bu onlardan, onların en görkemlilerinden biriydi.. Ben de sokaktaydım. Ben de coşku içinde o insan seline kapılmış koşuyordum.. Benim de yüreğim heyecandan yerinden fırlayacakmışcasına çarpıyordu. Bu mahşeri kalabalıkta onu, Gazi Paşa'yı kurtarıcımızı görmek mümkün müydü?

Bunun için bir mucize gerekliydi..

İşte.. İşte.. Büyük ana caddeden geçiyor.. İnsanlar coşku dolu bağırıyorlar :

«Gazi Paşa çok yaşa!»

Öyle içten, öyle yürekten sesleniş ki, bu seslenişle birlikte insanın gözlerinden sevinç yaşları boşanıyor..

Bir güneş noktasının büyüdüğünü, karanlıkta bir şimşeğin çakıp geçerken, mavi bir çift gözü hayat boyu belleğime nakşettiğini hissediyordum...

«Gazi Paşa çok yaşa!»

Elbette çok yaşayacak, diye düşünüyordum.. Türk ulusu yaşadıkça, tarih varoldukça elbette yaşayacak..

Yanımda seksenlik bir kadının gözümdeki sevinç yaşlarına bakarak şöyle konuştuğunu hatırlıyorum:

Ağla kızım! Düne kadar düşman çizmesi var diye kahrımızdan ağlıyorduk!. Bugün Gazi Paşa geldi, ordumuz geldi diye sevinçten ağlıyoruz! Allah bu millete ne Kemal Paşa'nın yokluğunu, ne de Türk askerinin yokluğunu bir daha göstermesin!»

Ve o da ağlıyordu.. Asırlık yüzünün çizgilerinin oyuklarından çarşafının üzerine gözyaşları süzülüyordu..

Evet, hafif bir bahar rüzgârı esiyordu.. Toprak ana uyanıyor, ağaçlara sular yürüyor, yapraklar hafiften yeşeriyor, şeftaliler pembe çiçek açıyordu..

Gazi Mustafa Kemal Paşa'yı uzaktan gördüğüm andan bu yana kabıma sığamaz olmuştum.. Onu bütün görkemi ile belleğime nakşetmiştim.. Bu anlatılmaz, kelimelerle anlatılması imkânsız bir duygu idi.. Onun efsaneleşen, ulusu ile, ordusu ile bütünleşerek efsaneleşen zaferleriyle dolu olarak bugünlere eriştim.. Onu böylesine uzaktan görmek, onu tanıyıp anlamama yetmiyordu.. **Onu tanımak, onunla konuşmak, onun sesini duymak istiyordum.. Onda bir milli kahramanın çok üstünde bir kudretin mevcudiyetine inanıyor, bu kudret sahibini bütün düşünceleri, fikirleri ile «idrak» edebilmek için çocuk dünyam içinde çırpınıyordum..**

Ama bu mümkün müydü?

Bunun için bir mucize gerekmez miydi?

Ben mucizelere filan pek inanmazdım.. Mucize denen şeyin de insan aklı, insan emeği, insan zekâsı ve insan eli ile gerçekleştiği inancını taşıyordum.. İşte Gazi Mustafa Kemal Paşa mucizesi, işte Ulusal Kurtuluş Savaşı mucizesi, işte büyük Türk ulusunun dünyaya örnek olan silkinip ayağa kalkış, özgürlüğüne kavuşma mucizesi.. Bunlar aklın, mantığın, bilginin, cesaretin meydana getirdiği bir «insan mucizesi» değil miydi?

Ama benim Gazi Paşa'yı daha yakından görmek, onu daha yakından tanımak gibi bir mucizeyi yaratabilecek henüz ne aklım, ne fikrim hatta ne de cesaretim vardı.. Onun için **«halk adamı»** diyorlardı..

«**Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir!**» diyen bir lider, elbette halk adamı olacaktı.. Türk ulusunun bağrından kopup gelmiş bir Sığırtmaç Mustafa'nın, halk adamı olmaması, halk ile bütünleşmemesi mümkün müydü?

Bir başka gerçeği de düşünüyordum kuşkusuz : Milli mücadele biteli şunun şurasında kaç yıl olmuştu ki? Daha düşmanın ateşe verdiği kahraman ve gazi illerimizde hâlâ yakılıp yıkılan yerlerin dumanları tütüyor; hâlâ şehitlerimizin kutsal kanları topraklarımızın üzerinde bayrak bayrak dalgalanıyordu.. Bu Anadolu ihtilalini gerçekleştiren, bu Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran, bu tarihten tümüyle silineceği iddia edilen ulusunu tarihe sonsuza dek kazandıran Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın yanına girebilmek, onun elini öpebilmek, elbette kolay değildi. Değildi ama, imkânsız da değildi..

Ama.. Ama nasıl? Ve hangi yolla? İşte bu yolu arıyor, bulamıyor ve çırpınıyordum.. «**Mustafa Kemal Paşa çocukları çok sever!**» diyorlardı.. Doğru muydu? Kendi küçük kafamla bunu bir çıkış yolu gibi görerek durup dururken heyecanlanıyordum..

Ben de bir çocuktum; ben de halktan biriydim, ben de düşman çizmesi altında inleyip kurtuluşun sevincini yaşayan Bursalılardandım.. Bu mantıktan hareket ederek ona erişebileceğime inanıyordum.. Ne demişler? İnanmak başarmanın yarısıdır!

Bu, Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın Bursa'ya ilk gelişiydi. Yıl: 1924.. Yanında Lâtife Hanım da vardı. Gece fener alayları yapılıyor, davulllar zurnalar çalıyor, halk geç vakitlere kadar sokaklarda marşlar söylüyordu. İnsanlarımız değişmeye başlamıştı. Hemen hemen mutsuz kimseye rastlanmıyordu artık. Evlerin pencereleri açık duruyor, kapıların ardına büyük demir tutaklar vurulup kilitler döndürülmüyordu. Düşmanın ölüm kokan naralarının yerini, kendi askerlerimizin, Mehmetçiklerimizin yanık yanık söyledikleri, duygu dolu memleket havaları almıştı. Güleçti yine Bursalılar. Sevencendi gene Bursalılar..

Yaşam gerçekten de çok, ama çok çabuk değişiyordu.. Gazi Mustafa Kemal Paşa, bütün yurdu dolaşıyor, dinlenmek nedir bilmeden, kendisini adadığı ulusunu çağdaş uygarlık düzeyine eriştirebilmek için insanüstü bir gayret sarfediyordu. Bursa'yı çok seviyordu dediklerine göre.. Tabiatın buraya bahşetmiş olduğu nimetler onu adeta büyülü-

yordu.. Bunu, akşamları evde konuşulanlardan duyuyor, öğreniyordum. Onun hakkında söylenenleri duydukça da, kendisine koşmak, coşku ve saygı dolu sevgimi söyleyebilmek için sabırsızlanıyordum.

O yıllarda ne babam, ne de daha sonra ailenin bütün yükünü tek başına sırtlayarak bizleri büyüten, yetiştiren, elleri öpülesi annem artık hayatta değillerdi! İkisi de acı içinde hayata veda etmişler, bizleri acılar denizinin ortasında kaderimizle baş başa bırakmışlardı..

Zor günler yaşıyordu ailemiz. Bir lokma bir hırka felsefesini hatırlatmak, belki bu zor günleri daha iyi belirtecektir.. Her şeye rağmen yaşıyorduk! Aileye enişte m, yani Saime ablamın kocası, aile büyüğümüz ve akrabalarımız olan Hafız Halit Bey'le Nafia ablam bakıyorlardı. Tasarrufun her şeyine uyuyorduk. Yokluklara yerinmiyor, varlıklara sevinmiyorduk.. Hayat nehrinin kıvrımları ve iniş çıkışları ile daha o yaşlarda karşı karşıya geliyordum..

Benim bir Neş'et ağabeyim vardı.. Canlı, neşeli, hoş sohbet ve bilgili bir insandı.. Ulusal Kurtuluş Savaşı'ndan sonra Bursa'ya geldi. Terhis oldu; ama az sonra da annemizin onulmaz acısı ile kaşılaştı. Gidenle gidilmiyordu.. Oysa, ben bu dönüşü olmayan yolculuğa annemle birlikte çıkmak için neler vermezdim ki çocuk kafamdaki düşünceler içinde..

Şimdi ben, kâh Saime ablamın yanında, kâh ağabeyimin yanında kalıyordum. Hepsi gözümün içine bakıyorlardı. Bir dediğimi iki etmemeye çalışıyor, kalbimi kırmamak için kendi çocuklarının kalplerini kırıyorlardı. Herhangi bir olayda, bir çocukluk yaramazlığı sırasında yavrularını döven bu iyi yürekli insanların bana tek kelime fena bir söz ettiklerini bile hatırlamıyorum. Kimbilir, belki de onların bu son derece insancıl ve düşünceli davranışları bana dokunuyor, kendimi aileye yük oluyormuş gibi duyguya kapılmama neden oluyordu.

Nicedir bu duygu, bu düşünce içimi kemiriyor, benliğimi bir büyük tedirginlik kaplıyordu. Çocukluk yıllarımın fırtınalı dönemiydi bu. Çelişkili düşünceler duygularımı körükleyerek etkiliyordu. Başımı dizine dayayıp kana kana ağlayarak içimi dökebileceğim bir anadan yoksun kalışımın yürek delen acısını bilmem anlatabiliyor muyum?

Niçin yük olacaktım beni eller üstünde tutan, incitmekten sakınan bu insanlara? Hayır, hayır.. Onlar asla kendilerine yük olduğum inan-

cında değillerdi kuşkusuz.. Ama ben bir kere bu duygu ve düşüncelerin esiri olmuştum.. **«Yük olmamak!»** düşüncesi beynimi bir burgu gibi oyuyordu sanki.. bunu onlara açamazdım. Açıp da kıramazdım. Bu nedenle de günümü, gecemi zehir edip gidiyordum..

Ne yapabilirdim?

İçimden hep bir ses :

«Sabiha!» diyordu. **«Git yatılı bir okula gir! Yatılı bir okula! Yatılı bir okula!»**

Ama o yaşlar için henüz yatılı bir okul olup olmadığını bile bilemiyordum.. Kim kurtarabilirdi beni bu durumdan? Kim kurtarabilirdi? 1922, 1923 yılları, tam iki yıl ve bu benzeri bocalamalar, acılarla geçmişti. 1924 ise, bir büyük umudun doğduğu yıl.. Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın Bursa'ya ilk gelişi..

Ona ulaşabilsem?

Ona okumak istediğimi söylesem? Bir yatılı okuldan bahsetsem?

Olmadı!

Bir sabah kalktığımda Gazi Paşa'nın Ankara'ya döndüğünü öğrendim.. Bu haber bütün umut dünyamı yıkıverdi temelinden! Ona ulaşamadan gitmişti.. Bir ölüm acısı, bir ölüm sessizliği çöktü üzerime.. Düşlerim kırılmıştı.. Artık kadere boyun eğmekten başka bir şey gelmezdi, gelemezdi elimden. Ve kader ağlarını yine kendi bildiğince usul usul örmeye başlamıştı..

Dedim ya, 1925 yılı bir başka sevinci taşımıştı Bursa'ya.. Hafif bir bahar rüzgârı esiyordu. Toprak ana uyanıyor, ağaçlara sular yürüyor, yapraklar hafiften yeşeriyor, şeftaliler pembe çiçek açıyordu.. Her taraf yine bayraklarla donanıyordu. Ne vardı? Ne oluyordu? Bayram mıydı? Hangi bayramdı? Bayramları pek unutmazdım ama, nedense o günü çıkaramamıştım.. Şehirde hummalı bir faaliyet vardı. Sokaklar yıkanıyor, badanası eskimiş evler boyanıyordu. Ne güzeldi bu canlılık, ne güzel..

Ağabeyime :

«Ne oluyor?» diye sordum. **«Bayram mı?»**

Ağabeyim gülümseyerek yüzüme baktı. Saçlarımı okşadı:

«Bir bakıma bayram sayılabilir..»

«Anlamadım ağabey.. Nasıl bir bakıma?»

Levent Sakverdi Arşivi

«Gazi Paşa geliyor da!»

Gazi Paşa mı geliyor? Gazi Paşa mı?

Başım dönüyordu adeta.. Demek onu yine görebilecektim.. Şimşek bakışlarını, bir arslan yelesini andıran güneş renkli saçlarını görebilecektim.. Belki de bu sefer ona ulaşabilecek, onunla konuşabilecektim..

Ağabeyim devam etti :

«Hem de nerede oturacak biliyor musun Sabiha?»

Heyecandan sesim titriyordu :

«Bizim evin yanındaki köşkte! Bana da orada bir vazife verdiler..»

«Gazi Paşa'nın kalacağı köşkte mi?»

«Evet kardeşim..»

«Ah ne olur ben de büyük olsaydım! Ben de köşkte onun yanında vazife alabilseydim..»

«Hayat bu Sabiha.. Senin önünde daha çook yıllar var kardeşim.. Bakarsın bütün bu isteklerini Allah yerine getirir..»

«Her şeyi Allah'a bırakmak, her şeyi kadere bırakmak doğru mu ağabey? İnsan biraz da yapmak istedikleri ile kendisi uğraşmalı değil mi?»

Ağabey yanaklarımı okşadı içtenlikle:

«Belki haklısın Sabiha..» dedi. **«Gerçekten de her şeyi Allah'a bırakmak, rastlantılara bırakmak doğru olmaz.. Ama biliyorsun, biz ulus olarak kadere hem çok inanır, hem de çok boyun eğeriz..»**

«Gazi Paşa kadere boyun eğseydi, bugün bu topraklarda düşman çizmesinden geçilebilir miydi ağabey? Kötülüğü kader diye kabul etmek bence çok yanlış bir düşünce..»

Ağabeyimin gözleri parlıyordu ben konuşurken. Zaten çok zaman beni karşısına alır söyleşir, hatta bazı konuları tartışırdı bile. İleri görüşlü olduğu kadar hoşgörü sahibi bir insandı. Son sözlerim üzerine biraz düşündükten sonra bana şu soruyu sordu:

«Görüyorum ki senin içinde yanan büyük bir ateş var.. Bunun için de kaderciliğe isyan ediyorsun, sanki başkaldırıyorsun Sabiha.. Ne yapmak istediğini bana açıkça söyler misin yavrum?»

Ne yapmak mı? Şu anda bir tek şey yapmak istiyordum: Gazi Paşa'yı yakından görmek, o çelik mavisi gözlerine bakmak, buğday ve güneş sarısı saçlarına dokunmak, vatan kurtaran ellerini öpmek.. Çocuksu heyecanımı yatıştırmaya çalışarak yanıt verdim ağabeyime :

«Onu yakından görmek istiyorum..»

«O da kim Sabiha?»

«Kim olacak ağabey, Gazi Paşa!.»

Bunun üzerine ağabeyim önümde diz çöktü. Gözlerini gözlerimin içine dikerek:

«Bütün istediğin bu mu? Bunun için mi işi kadere bırakmak, rastlantıya bırakmak istemiyorsun?»

Başımı salladım :

«Evet.. Evet ağabey.. Şimdi siz orada çalışmaya başlayacağınıza göre Gazi Paşa ile sık sık karşılaşacaksınız.. Ah ne güzel, ne heyecanlı.. Ne olur bir yolunu bulup beni de onun yanına götürün bir gün.. Ellerini öpmemi sağlayın..»

Ağabeyim çok kısa süren bir düşünceden sonra ayağa kalkarak elini başıma koydu:

«Demek içini yakan, seni bazen heyecanlandıran, bazen isyana teşvik eden istek buydu.. Gazi Paşa Hazretlerini yakından görmek, elini öpmek arzusu.. Peki Sabiha.. Bu arzunu yerine getirmeye çalışacağım.. Yalnız acele etme.. Fazla sabırsız olma.. Hele ben köşkteki görevime bir başlayayım, ondan sonra bir kolayını buluruz elbet.. Zaten biliyorsun Gazi Paşa çocukları çok severmiş.»

Sabretmek! Beklemek! Ama ne kadar zaman? Gazi Paşa'yı geçen gelişinde görmeye çalıştım ama, ben bunu başaramadan onun Bursa' dan ayrıldığını öğrenmiştim bir sabah.. Ya yine öyle olursa? Ya yine geç kalır da onu yakından göremezsem? Hayır! İşi şansa, kadere, rastlantıya bırakmayacaktım kesinlikle..

Artık her anımı pencerelerde, balkonlarda geçiriyordum. Gazi Paşa doğayı çok seviyordu.. Sabahları erkenden kalkıyor, köşkün bahçesine çıkıyor, ağaçları, gökyüzünü seyrediyor, çiçeklerle meşgul olarak kahvesini içiyor, dolaşıyordu.. İnce, son derece zarif bir silûeti vardı.. Çok şık giyiniyordu.. Hemen hemen her hareketi ölçülü ve

sanki önceden planlanmış gibiydi.. Ama bu onu asla tabiilikten uzaklaştırmıyordu.. Belli ki doğuştan bir özdisipline sahipti.. Bazan onu çiçeklerle konuşurken görürdüm.. Evet, evet konuşurken.. Fakat bir tekini bile dalından koparamıyordu.. Şu ya da bu nedenle kırılmış, boynu bükülmüş bir dal gördü mü, onun da boynu bükülmüş, dalından koparılmış bir çiçeğe benzediğini hisseder gibiydim.. Dalı onarıyor, sarıyor, yaşamını sürdürmesi, ağacından, daha doğrusu kök sürgününden kopmaması için zamanını harcıyordu cömertçe..

Sonra yanına birileri gelerek ellerindeki dosyalar hakkında uzun boylu bilgi veriyorlardı.. Onları önce dinliyor, sonra soru yağmuruna tutuyordu. Belli ki verilen bilgileri yeterli bulmuyor ya da yapılan işlerde eksiklikler görüyordu. Kendisini ülkesine ve ulusuna adamış bir liderin çalışma tutkusu içerisindeydi her zaman..

Peki ama, hani ağabeyim beni Gazi Paşa'nın yanına götürecekti? Hani, ellerini öptürecekti? Ve hani, ben bu arada kendimden, yatılı okuldan bahsetme olanağını arayıp bulacaktım? Günler yine geçiyordu.. Ya yarın kalktığımda bahçede onu göremezsem? Ya yine Ankara'ya döndüğünü söylerlerse? Ya bundan sonra elime böyle bir fırsat geçmezse? İşte bu sorular beynimi buruyor, bir an önce harekete geçmem için beni teşvik ediyorlardı sanki..

İşte yine bahçede dolaşıyor, çiçekleri seviyor, onları kokluyor, onlarla konuşuyor.. Çiçek seven, doğayı seven insanlar çok ince ruhlu olurlarmış.. Kuşku yok ki Gazi Paşa da ince ruhlu, soylu bir insan.. O halde niçin ağabeyimin beni köşke götürmesini bekleyelim? Bundan daha iyi fırsat olur mu? Bizim evle, Gazi Paşa'nın konakladığı köşk arasında küçücük bir tabii çitten başka bir şey yoktu.. Bütün mesele cesaretimi toplayarak o çiti aşabilmekteydi. Bunu yapmalıydım.. Çocukken de cesur bir kızdım.. Öyle olur olmaz şeylerden korkmaz, öyle olur olmaz şeylerden kaçmazdım.

Göz açıp kapayıncaya kadar merdivenlerden inip dışarı çıkarak çiti aşıverdim.. Bunu yaparken yüreğimin yerinden fırlayacakmışcasına çarptığını hissediyorum.. Ama artık olan olmuş, ok yaydan fırlamıştı. Dönüşü yoktu bu yolun.. Birden etrafımı üç muhafız çevirivermişti. Daha fazla ileri gitmeme engel oldular. İçlerinde bıyıklı, güleç yüzlü olanı yumuşak bir sesle :

«Nereye böyle küçük?» diye sordu. **«Buraya girmenin yasak olduğunu bilmiyor musun? Hemen geri dön!»**

Geri dönmek mi? Bunca heyecandan, bunca düşünce sıkıntısından, bunca beklemeden sonra geri dönmek mi? Hayır! Bunu bana asla yaptıramazlardı. İşte Gazi Paşa biraz ötemizde duruyor ve bize bakıyordu.

«Gazi Paşa'yı görmek istiyorum.. Gazi Paşa'nın elini öpmek için buraya geldim.. Yandaki evde oturuyorum ben.. Ağabeyim de burada Gazi Paşa'nın yanında görev yapıyor..»

Güleç muhafız yine yumuşak bir sesle konuştu :

«İyi ama, bunu önce Gazi Paşamıza haber vermemiz gerekirdi.. Sen şimdi evine dön.. Biz bir çaresine bakar, seni kendilerinin yanına götürürüz bir başka gün..»

«Hayır!» diye bağırdım. Daha doğrusu sesim biraz yüksekçe çıktı. **«İki yıldır yolunu gözlüyorum Gazi Paşa'nın... Şimdi elini öpeceğim, başka zaman istemem.. Geri dönmeyeceğim..»**

Bunu söylerken gözlerim Gazi Paşa'yı aramıştı. Dediğim gibi o da bize bakıyordu. Savaş kartalının yüzü bir Peygamber yüzü kadar yumuşak ve cana yakındı. Eliyle muhafızlarına beni bırakmalarını işaret etti. İşte önümdeki setler, engeller yıkılmıştı nihayet.. Şimdi ne yapacaktım? Dizlerimin bağı çözülüyordu.. Heyecandan bütün vücudumun titrediğini hissediyordum. Gazi Paşa beni bekliyordu çiçeklerin arasında.

Durumumu hissetmiş olacak ki, yumuşacık, kadife gibi, son derece içtenlikli bir sesle :

«Gel bakalım çocuğum!.» diye seslendi. **«Madem ki beni görmek istiyordun, niçin orada duruyorsun?»**

Bu söz beni harekete geçirmeye yetti de arttı bile.. Ayaklarım birbirine dolaşarak Gazi Paşa'nın yanına vardım. Elini öptüm. Sırtımdan ter boşanıyordu. Ağlamamak için kendimi zor tutuyordum. Gözyaşlarımı görse kimbilir beni ne kadar ayıplar, ne kadar kınardı.. Zarif elleriyle yanaklarımı, saçlarımı okşadı.. Sanki rahmetli babamdı. Ailemizde bana en yakın olan biriydi sanki.. Onun bu davranışları beni yatıştırmış gibiydi. Erişilmeze erişmiştim. Olmaz gibi olanı olur hale getirmiştim. Herkes için düş olan benim için gerçek olup çıkıvermişti.

«Söyle bakalım çocuğum..» dedi. **«Beni niçin görmek istedin? Adın ne?»**

Kekeledim önce :

«Şey..» dedim.. **«Şey, yani Gazi Paşa olduğunuz için sizi görmek istedim.. Memleketi düşmandan kurtardığınız için.. Elinizi öpmek, teşekkür etmek için.. Adım.. Benim adım şey Sabiha efendim.. Yandaki evde oturuyorum..»**

Gülümsedi :

«Memleketi düşmandan hep birlikte kurtardık çocuğum..» dedi. **«Türk milleti hep birlikte başardı bu işi.. Hatta belki senin bile katkın vardır bu kurtuluşta.. Hiçbir şey yapmadınsa, esirlikten kurtulmamız için geceleri yatağa girmeden önce dua etmişsindir Allaha.. Ailende bu topraklar için şehit düşenler, gazi olanlar da vardır.. Her ailede olduğu gibi.. peki Sabiha, şimdi gel şurada gölgelik bir yerde oturalım biraz seninle.. Tanışalım bakalım..»**

Korku ve heyecan dolu psikolojik duvarı artık aşmıştım. Aşmıştım, çünkü Gazi Paşa bana çok eskiden tanıdığım, sevdiğim, ellerini sık sık öptüğüm bir yakınımmış gibi davranarak bu heyecan korku karışımı duvarı yıkıvermişti. Hem de bunu çok ustalıklı bir şekilde, bana hiç hissettirmeden, **«Korkuyor musun Sabiha?»**, **«Heyecanlanıyor musun Sabiha?»** gibi sorular yöneltmeden yapmıştı. Usta bir pedagogla karşı karşıyaydım demek ki.. Bunu ancak şimdi daha iyi anlayabiliyorum. Evet, Gazi Paşa insanların ruhlarını, kafalarının içlerini son derece kolaylıkla okuyabilme hünerine sahipti.

Küçük bir bahçe masasının etrafında karşılıklı oturduk.

«Bana ailen hakkında biraz bilgi vermek ister misin Sabiha?»

Dilim çözülmüştü artık. Kendisine tüm yaşamımı anlatmaya başladım. Beni büyük bir dikkatle dinliyor, arada bir sözümü keserek küçük küçük sorular soruyordu. Annemi ve babamı kaybettiğimi söylediğimde, gözlerinin dolu dolu olduğunu görür gibi oldum. Bir ara **«Hem yetim, hem öksüz!.»** diye mırıldandı; **«Kimbilir memlekette ne kadar senin gibi yavrucak vardır?»**

Sözlerimi şöyle tamamladım :

«Okumak istiyorum efendim..»

Bu sözü duyar duymaz yüzünün tüm hatları değişti. Daha bir mutluluk yayıldı sanki. O ana kadar çatık gibi duran kalın kaşları gevşedi, gözleri biraz daha parladı. Ellerimi tutarak gözlerimin içine baka baka sordu.

«Sahi mi? Okumak mı istiyorsun çocuğum? Çok mu istiyorsun bunu?»

«Evet efendim.. Çok istiyorum.. Ailemizin olanakları tükendi.. beni yatılı bir okula yollamalarına olanak yok. Oysa, böyle bir okul bulunsa, böyle bir okulda okuyabilsem, inanıyorum ki memleketime, insanlarıma yararlı olabilirim.. İçimden bir his bunun böyle olacağını söyleyip duruyor.. Artık Cumhuriyet çocuğu sayılırım.. Bizim için en büyük özgürlük olan Cumhuriyet'in çocuğu.. Evimizin bir köşesinde kalmak, geleceğin kaderine boyun eğmek, böylece çürüyüp gitmek istemiyorum efendim!. Okumak istiyorum..»

«Aferin sana Sabiha.. Ne de güzel anlattın bana derdini, düşüncelerini, arzularını.. Aslında bütün Türk çocuklarının okuması lazım.. Yarın bu vatana sizler sahip çıkacaksınız, bizlerin yerini sizler alacaksınız.. Aydınlık kafalı, bilgili insanlar olmanız şart.. Bir yatılı okul istiyorsun demek?»

Sevinçle adeta haykırdım :

«Evet efendim.. Bir yatılı okulda okumak istiyorum.. Bana yardım ederseniz sizi bu yaptığınızdan dolayı asla mahçup etmeyeceğim.»

Sustu. Derin bir sessizlik çöktü etrafa.. Sadece bahçede dolaşan kelebeklerin kadife kanatlarından çıkan sesler duyuluyordu. Gazi Paşa düşünüyordu. Parmaklarını yavaş yavaş mermer masaya vurarak düşünüyordu. İnce, keskin, kararlı insanların karakterlerini belirleyen dudaklarını kısmıştı. Gözlerini kendi ellerinden ayırmıyordu. Derken ayağa kalktı. Bir karara varmıştı. Ama bu karar neydi? Bana yardım edecek miydi? Yoksa beni sadece okumaya hevesli bir çocuk olarak takdir ettiğini söyleyerek oracıkta bırakacak mıydı?

«Dinle beni Sabiha..» diye konuştu. **«Okuma aşkını kimselerin söndürmesine sakın müsaade etme hayatın boyunca.. Mü-**

cadele et, engeller olursa bu engelleri her ne pahasına olursa olsun yıkıp at.. Baban ve annen vefat etmiş. Allah ikisine de rahmet eylesin.. Şimdi bana iyi kulak ver çocuğum.. Seni kendime evlat edinirsem benimle beraber gelir misin? Birlikte Ankara'ya gideriz.. senin okuma işini de hemen halleder yoluna koyarız..»

Kulaklarıma inanamıyordum.. Bu bir mucizeydi.. Gazi Paşa beni evlat edineceğini söylüyordu.. Düş görmediğimden emin olmak için çocuksu bir hareketle bacaklarımı çimdiklemeye başladım. Acı duyduğuma göre uyanıktım. Bunların hepsi gerçekti. Gözlerimden bir sıralı sevinç yaşları boşandı. Hemen yerimden fırlayıp ona sarıldım.

«**Göreceksin Sabiha..**» diye sürdürdü konuşmasını. «**Çok güzel günler yaşayacağız birlikte.. Baba ocağını hiç aramayacaksın.. İstediğin gibi, yüreğinde hissettiğin, kafanda arzuladığın gibi okuyacak, memleketine, halkına yararlı olacaksın..**»

Buna onun kadar ben de inanıyordum.. Yalnız bir konu vardı: Bizim aile birbirine çok bağlıydı.. Hele annemin ve babamın vefatlarından sonra bu bağ daha da kuvvetlenmişti. Onlar bunu nasıl karşılayacaklardı? Onlara danışmadan Gazi Paşa'ya «**evet..**» demiş olmamı bir saygısızlık olarak kabul edebilirlerdi.. Hatta belki de bu kopmayı hoş karşılamazlardı..

Bir anlık duraklamamı hisseden Gazi Paşa sordu:

«**Niçin durdun öyle? Neden gözlerin mahzunlaştı birdenbire Sabiha? Söyle bakayım çocuğum, başka bir derdin daha mı var yoksa? Bundan sonra ben senin babanım.. Aramızda hiçbir gizli şey olmayacak.. Ne olursa olsun bana soracak, bana anlatacaksın..**»

«**Şey efendim..**» diye mırıldandım. «**Benim için en büyük onur, en kutsal şey sizin kızınız olmak.. Ama aileme de bir danışsam diyorum.. Beni bu yaşa kadar getirenlere, benim üzerime titreyenlere durumu anlatsam..**»

Bu sözlerim onun üzerinde olumlu bir etki yaratmıştı :

«**Aferin sana Sabiha..**» dedi. «**Elbette her çocuk, her insan ailesine bağlı olmalı, onlarla konuşmalı, onlara danışmalı.. Aslını inkâr etmek insanoğluna yakışır mı? Sen önce kendi anne babanın, sonra de benim çocuğumsun..**»

Konuşmayı burada kesip yaverine seslendi :
«Çocuğu yandaki eve götürün ve bana ağabeyini alıp getirin.»
Kader nehri akışını değiştiriyordu..

Artık sonradan bana takılan ada uygun olarak o günden başlayarak **«ATATÜRK KIZI SABİHA»** oluyordum..

2

Bir Eski Zaman Avlusunda...

DÜNÜ YAŞAYAN BURUK BİR KALB

Baba ocağından koparken 1913'ten 1925'e yaşayan bir çocuk, o kısa yaşama sığması olanaksız anıları, yıldızlı gök altında, gözleri yaşlı bir bir anımsıyordu..

BİLMEM BURSA'YI YAKINDAN BİLİR MİSİNİZ? O eski, insanı kendine çeken, görkemli ağaçlarla, görkemli yapıtlarla, tarihi yapıtlarla dolu Bursa'yı?.. Kendine özgü bir kokusu olan, kışı başka, yazı başka bir güzel olan Bursa'yı? Şayet bu Osmanlılar döneminde de, Cumhuriyet döneminde de ayrı bir yeri olan Bursa'da uzun süre kalmışsanız, oradan kolay kolay kopamazsınız.. Havası ile, suyu ile, insanları ile, ipek böcekleri ile bir garip tutku olup çıkar Bursa'da yaşamak sizin için..

O zamanlar hemen her evin bir bahçesi vardı. Bahçesinde bolca dut ağaçları, içinden buz gibi suların aktığı, karpuzların çatladığı aslan ağızları ve serin avlular.. Hele hele bu serin avlularda yapılan sohbet-

lere, ipekböcekçiliği çalışmalarına doyum olmazdı. Taş avluların yazın insana huzur veren bir serinliği olurdu.

Bizim evin de böyle bir eski zaman avlusu vardı. Acılı günlerimizi, mutlu günlerimizi, işgal günlerinin uğursuz saatlerini, kurtuluş günlerinin kutsal anlarını hep bu avluda yaşamışımdır. Bir tutkudur demiştim ya Bursa'da yaşamak oraya alışmış olanlar için. İnanın bu doğru bir söz, doğru bir görüştür. Kopamaz insan bu yeşil yurt toprağından. Memursanız, tayininiz çıkar, başka yere giderken yüreğinizin bir parçasını bu şeftali diyarında, Ulu Cami'nin asırlık çınarları altında bırakırsınız.. Ordu mensubuysanız, oradan ayrılırken rütbenizi kaybetmiş gibi olursunuz..

İşte ben de Bursa'dan koparken bu duyguların içinde bocalıyordum. Hayatım renkleniyor, geleceğim ışıl ışıl parlıyordu Gazi Paşa'nın kızı olarak.. Ama yıllarımı geçirdiğim bu ev, bu bahçe, bu serin avlu artık geride kalıyordu.. Aslan ağzına dudaklarımı dayayıp kana kana istediğim serin suları içemeyecektim. İpekböceklerinin kozadan çıkışını, mucize yaratışlarını seyredemeyecektim..

Bu eski zaman avlusuna oturdum Bursa'dan ayrılmadan bir gece önce. Gökte yıldızlar ateşböcekleri gibi ışıl ışıldı.. Bahçe bayıltıcı bir çiçek kokusu ile donanmıştı.. Bana anlatılanları ya da yaşadığımı düşünüyorum son kez bu avluda.. 22 Mart 1913'te Bursa'da doğmuşum.. Ailenin altıncı ve son çocuğu olarak.. Kolay mı altı çocuklu bir ailenin yaşamını sürdürebilmesi? Hele başlarına sık sık hastalık ya da ölüm felaketleri gelirse.. Babam, Edirne Vilayeti Başkâtipliğinden Bursa Vilayetine, bir daha oradan çıkmamak üzere, Abdülhamit tarafından sürülmüş. Son derece aydın fikirli, özgür düşünceli bir insanmış.. Kitaba bağlılığı, insanlara bağlılığı gibiymiş. Eline geçeni kitaba yatırır, gece gündüz okur yazar, herkese çağdaş düşünceyi yaymaya çalışırmış..

Onun bu kitap düşkünlüğü dikkati çekermiş tabii.. Hele sohbetlerinde geniş fikirli oluşu bazı arkadaşlarını bile tedirgin eder, ama bu konuda kendisine bir şey söyleyemezlermiş.. İlk evliliğini babam Edirne'de yapmış. Bu evlilikten Şefik adını verdiği bir oğlu, Nazime adını verdiği bir de kızı olmuş. Talihsizmiş bu yavrucaklar.. Çok küçük yaşta anneleri vefat etmiş.. Babamla iki çocuk bir evde yapayalnız kalmışlar..

Levent Sakverdi Arşivi

Annem Hayriye Hanım'ın ilk evliliği de bir subayla olmuş. Ve bu evlilikten onun da iki çocuğu dünyaya gelmiş. Erkeğin adını Neşet, kızın adını da Nafia koymuşlar. İşin tuhafına bakın, bu yavrucaklar da henüz saçları tam bitmeden annem de dul kalıyor.. Bir evde dul bir kadın ve iki yavrusu, yapayalnız..

Derken babamla annem evleniyorlar. Bu ikisinin de ikinci evlilikleri oluyor. Evliliklerinin ilk yılında Saime ablam dünyaya geliyor. Öncekilerle birlikte ailede beş kardeş oluyor.. Gerek annem, gerekse babam bunları birbirlerinden hiç mi hiç ayırt etmiyorlar. Hiçbir ayrıcalık gözetmeden hepsine öz evlat muamelesi yapıyorlar. Gerçekte aldıkları terbiye ve kültür, insanlık anlayışı da bunun aksini yapmalarına uygun değil..

Bu mutlu aile yaşantısı sürüp giderken hiç beklenmedik bir olay geliyor ailenin başına.. Nazime ablam hastalanıyor. Yataklara düşüyor ateşler içinde. Doktorların biri gidiyor biri geliyor.. Babam, annem kızlarının başında geceli gündüzlü, hiç göz kırpmadan nöbet bekliyorlar.. Ama boşuna! Nazime ablam ince hastalığın o zamanlar kahredici kıskacına boyun eğerek hayata gözlerini yumuyor. Onun eksikliği aileye hüzün çöktürüyor.. Adının geçmediği gün, hatırlanmadığı an yok gibi..

Şefik ağabeyime gelince.. O Askeri Okul'da öğrenimini yapmakla meşgul. Tam Harbiye'nin son sınıfına gelince.. Birinci Dünya Savaşı patlıyor.. Dünya ateşler içinde.. Tabii, Osmanlı toprakları da.. Şefik ağabeyim Harbiye'nin son sınıfından alınıp cepheye gönderiliyor.. O giderken kurbanlar kesiliyor, güle güle gidip güle güle gelsin diye.. Öyle mi oluyor? Hayır.. Ağabeyim cephede şehit düşüyor bir ay geçmeden.. Bu ailedeki ikinci büyük yarayı açıyor. Şimdi bir başka matem bürüyor herkesi.. Ama yaşam sürüyor gene de.. Neşet ağabeyim evleniyor. Mukaddes adını verdikleri bir kızları oluyor. **Bu arada büyükanne olduktan sonra, annem bana hamile kalıyor. Hiç istemiyor çocuk doğurmayı o yaştan sonra. Bunun için de birçok çarelere başvuruyor ama nafile, başaramıyor beni düşürmeyi.. Ve dediğim gibi 22 Mart 1913'te ailenin altıncı çocuğu olarak beni dünyaya getiriyor.** Doğum olayı eksik olmuyor aileden bundan sonra da.. Neşet ağabeyimin Muzaffer ve Mukaddes adlı iki kızı ile Hakkı ve Necdet adlı iki oğulları oluyor.

Bursa'da bu eski zaman avlusunda son gecemi bütün bunları, bu olayları anımsayarak geçiriyorum.. Biraz sonra gökteki yıldızlar teker teker sönecekler, bir başka yerde parlamak üzere bizi bırakıp gidecekler.. Onun yerine gün ışıyacak.. Önce tan yerinin güzelliği saracak Bursa'yı.. Uludağ'ın eteklerine ulaşınca bu ışıklar artık benim için bu anılar.. İçimin burkulduğunu hissediyorum.. Kopamıyacakmışım gibi geliyor buralardan.. Sonra tekrar geriye dönüyorum. Bir sinema filmi gibi anımsıyorum yaşamımın tüm karelerini..

Ben kendimi bildiğimde babam hastaydı.. Şefik ağabeyimle Nazime ablamı tabii, hiç tanımamıştım.. Onları sadece anlatılanlardan biliyordum. Nafia ablam bir subayla evlenmiş. Dokuz ay sonra karnında bir bebekle, kocasının dönmesini beklerken, postadan şehit olduğu haberi çıkmış! Oğlu Cihat yetim olarak gelmiş dünyaya. Saime ablam da evlenmiş. Onun da Sabahat adını verdikleri bir kızları olmuş. Günler, haftalar, aylar, hatta yıllar işte böyle ölümlü, doğumlu, hastalıklı, şehitli geçip gidiyormuş..

Bir gün beklenen savaş da başladı. Ulusal Kurtuluş Savaşı.. Ben o sırada ilkokul birinci sınıftaydım.. Babam ve annem tahsilimle çok yakından ilgileniyorlar, köklü genel kültürlerini bana aşılamaya çalışıyorlardı. Babam bu savaşı çok yakından izliyordu hasta yatağında.. Ziyaretine gelenlerle olsun, bizlerle olsun yaptığı sohbetlerde hepimize ulusal bilinci aşılamaya çalışıyor, bu savaştan Türk ulusunun mutlaka muzaffer çıkacağını söylüyordu.. Mustafa Kemal adı artık iyiden iyiye duyulmaya başlamıştı..

O yıl hep heyecanlı haberlerle geçti.. Ve bir sabah babam bizleri sonsuza dek terkederek aramızdan ayrıldı. Olaylar çok hızlı cereyan ediyordu. Ağabeyim Neşet babamı defnettikten sonra aynı gün arkadaşları ile birlikte İstiklal Savaşı'na katılmak üzere oduncu kıyafetlerine girerek Bursa'dan ayrıldı. Kuvayı Milliye'ye katılacaktı. Babamın acısını içimizde sindirmeye vakit kalmadan, onu da gözyaşları arasında cepheye gönderdik.

Neşet ağabeyim bizi gözleri yaşlı görünce adeta kızdı:

Tutsak yaşamaktansa, bu toprakların düşman çizmesi altında ezildiğini, kadınlarımızın, kızlarımızın düşman askerlerine peşkeş çekildiklerini görmektense ölmek çok daha şereflidir

benim için.. Ağlayacaksanız benim için değil, babamın vefatı için, bundan daha çok da düşmanın topraklarımızda yaptığı zulüm, yağma ve istibdat için ağlayın..»

Gözyaşlarımız birden kesiliverdi. Çünkü o tarihte Bursa, Yunanlılar tarafından işgal edilmişti. Ağabeyim, onları bizim topraklarımızdan kovmak için kutsal bir amaçla aramızdan ayrılıyordu.

Annem onu alnından öptü :

«**Haklısın Neşet..**» dedi. «**Var git sağlıcakla.. Kuvayı Milliye'ye yedek subay olarak katıl.. Şehit de olsan gazi de, ailemiz bilesin ki seninle gurur duyacak, bu asil hareketini hiç unutmayacaktır.. Keşke ben de senin gibi yapabilseydim. Bir oduncu kıyafetine bürünüp Anadolu'daki yanan alevlerin arasından vatanı kurtarmaya çalışabilseydim.. Baban Mustafa Kemal'in muzaffer olacağı inancında öldü. İleri görüşlü bir insandı. Ben de onun görüşündeyim.. Yolun açık, şansın bol olsun yavrum..**»

Artık geride kalan aile tam anlamıyla yalnız, desteksiz ve yardımcısız kalıyordu.. Annem, burada rahmetle anmak isterim kendisini, gerçekten çok bilgili, ailede dürüstlüğüyle ün yapmış bir kadındı. Herkesin sorunu ile yakından ilgilenir, herkesin yardımına koşardı. Oldukça kalabalık olan ailenin çekilmesi çok ama çok zor olan yükü onun sırtına kalmıştı. Yaşam bu durumda her geçen gün biraz daha güçleşiyordu..

Çaresiz kalan annem, yavaş yavaş evdeki kıymetli eşyaları satmaya başladı. Bunu yaparken, en değerli anılarını da yüreğinden koparıyorlarmışçasına acı duyduğunu dün gibi hatırlıyorum. Hele sıra babamın çok değerli kitaplarını elden çıkarmaya gelince, bu acı dayanılmaz bir hal aldı.. Ama ekmeksiz durulmuyordu. Değerli kitaptan anlayanlar, ailemizi yakından tanıyan dostlar, babamın kitaplarına mümkün olduğu kadar iyi para veriyorlardı.. Fakat bir gün bu kuyunun da suyu tükeniverdi..

O sabah kalktığımda annemi mutfakta çay yaparken bulamamıştım. Geç yattığı için kalkamamış olacak diye odasına koştum.. Kapının önünde donup kaldım.. Hiçbir şey söyleyemedim. Çünkü annem,

bu ağır yükü daha fazla kaldıramamış, bu acıya daha fazla dayanamamıştı. Ağzı biraz kaykılmış, gözleri bir tuhaf ve bir eli tüm hareketlerinden yoksun yatağında öylece yatıyordu. Felç olmuştu!

Günün ilk ışıkları ile bu anılar denizinin içinden çıktım.. Bursa'da bir eski zaman avlusunda son gecem de bitmişti.. Annemin, babamın, kardeşlerimin korkularını, acı tatlı olayları bu avlunun sonsuza dek kalacağına inandığım kuytu serinliğine emanet ediyordum.

3

İnsanlar Umut Ettiği Sürece Yaşar!

KALEDEKİ BAYRAK VE EĞİTİM AYDINLIĞI

Ankara kalesinde Türk bayrağı dalgalanıyordu.. Gazi Paşa, ülkemiz için hepimizin yapacağı işler vardır derken, bu işlerin başında okumanın geldiğini, eğitimin geldiğini sık sık tekrarlıyordu.. Kutsal aydınlığa buradan gidilecekti..

BURSA'DAN İLK KEZ AYRILIYORDUM VE HAYATIMDA İLK KEZ BİR VAPURA BİNİYORDUM. Önce Gülcemal vapuru ile Mudanya'dan Bandırma'ya gidecektik.. Benim yaşımdaki bir çocuk için ne büyük bir serüvendi bu.. Yepyeni bir dünyaya doğru ilk adımlarımı atıyordum böylece.. İçimdeki buruk acıyı Gazi Paşa, zaman zaman yap-

tığı son derece dikkatli, ölçülü konuşmalarla yok etmeye çalışıyor, onu dinledikçe, göz pınarlarıma biriken «baba evinden ayrılışı»ın yaşları ve boğazıma düğümlenen hıçkırıklar uçup gidiveriyordu..

Gülcemal vapuru Mudanya'dan demir alıp, denize açıldığı zaman Gazi Paşa beni güverteye çıkardı. O koskoca denizi, ışıl ışıl güneşin mavi sularda yarattığı gümüş oynaşları, usul usul kaybolan, hayalleşen sahilleri seyrettik birlikte. Kader mi, alınyazısı dedikleri şey mi, yoksa kendi aklım ve büyük arzum mu açıyordu bana bu yeni ufukları, yeni dünyayı? Bunu o zamanlar kestiremiyordum tabii. Ama hangisi olursa olsun beni bu hayata doğru ittiği için ona şükran borcum vardı kuşkusuz.. En önemlisi benim için okuyabilmekti. Hem de Büyük Kurtarıcı'nın kızı olarak, onun yanında, onun istediği istikamette okuyabilmek.. Bu her kula nasip olur muydu hiç?

Gazi Paşa, bir ara çenemi tutup başımı kendisine doğru çevirdi: **«Nasılsın Sabiha?»** dedi. **«Güzel mi bu yeni hayatın başlangıcı? Benimle birlikte olmaktan mutlu musun?»**

«Çok..» dedim. **«Çok mutluyum efendim.. Beni yatılı okula da göndereceksiniz değil mi? Okuyabileceğim istediğim gibi?»**

Bir an düşündükten sonra şu yanıtı verdi:

«Elbette okuyacaksın. Zaten beni bunun için bulmamış mıydın Bursa'daki köşkün bahçesinde? Yalnız bir mesele var çocuğum.. Hem de önemli bir mesele. Bana kalırsa henüz yatılı okul için çok küçüksün.. Cumhuriyet hükümetleri her yaştaki çocukları, hele böyle senin gibi okuyabilmek için çırpınan, bunu yürekten isteyen çocukları okutmaya mecburdur.. Ama bunu yapabilmek için de zamana, paraya ihtiyacımız var.. Göreceksin bu amaca ulaşmak bize nasip olacak.. Zamanı yenecek, parayı bulacağız.. Sen bir süre benimle beraber oturacaksın.. Bu süre ne kadar olacak bunu şimdiden kestirebilmek çok güç.. Biraz daha büyümen, biraz daha kendi kendine yaşayacak çağa gelmen lazım.. Bak Sabiha, çocuğum, hayat aslında zannedildiği kadar uzun değildir.. Bu söylediklerim göz açıp kapayıncaya kadar kapına geliverir.. Bugün bir küçücük çocuksun, yarın bakacaksın bir genç kız oluvermişsin.. Yaşamda insan için her şey umutlara bağlıdır. Bunu hiç ak-

lından çıkarma yavrum.. Umut etmezsen yaşayamazsın.. Hep iyi şeyler umut edeceksin, iyi şeyler isteyeceksin, iyi şeylere erişmeye çalışacaksın..»

Sustu. Denizi seyretti dalgın dalgın. Sonra konuşmasını sürdürdü :

«Bir zamanlar ben de tıpkı senin gibi bir çocuktum. Okumak isteyen, bunun yollarını arayan bir çocuk.. Tarlalarda kuşları kovaladığım zamanlar bile aklım fikrim hep okumaktaydı.. O günler daha henüz dün gibi yakın bana.. Yarın da bugünler sana çok yakınmış gibi görünecek.. Neyse, şimdi bırakalım bunları da yeni yaşamından bahsedelim biraz da.. Bazı şeyleri çok çabuk öğrenmen gerekiyor Sabiha..»

«Ne gibi şeyler efendim?»

«Sofra adabını, konuklarla karşılaştığın zaman yapacaklarını, giyim kuşamı.. Aslında ailen seni çok iyi yetiştirmiş, iyi bir terbiye de vermiş.. Bizimle olan yaşamına çabuk intibak edeceğini hissediyorum..»

«Elimden geleni yapacağım efendim..»

«Şimdi önce Bandırma'ya varacağız.. Oradan özel bir trenle doğru Balıkesir'e. Hep güzel yerlerden geçeceğiz.. Vatan topraklarını tanıman çok iyi olacak senin için.. Balıkesir'de üç gece kalacak, sonra ver elini İzmir.. Yalnızlık da hissetmeyeceksin..»

«Sizin yanınızda insan yalnızlık hisseder mi hiç?»

Bunu içtenlikle söylemiştim. Gazi Paşa gülümseyerek yanaklarımı okşadı:

«Teşekkür ederim Sabiha.. Ama ben başka bir şeyden bahsetmek istemiştim.. Benim iki kızım daha var senin gibi.. Birinin adı Rukiye, diğerinin Zehra.. Onlarla çok çabuk kaynaşarak arkadaş olacaksınız.. Böylece çocukluğunuzun gereğini de yerine getirebilecek, ders zamanı ders yapacak, çalışacak, oyun zamanı ise oynayabileceksiniz.. Onlar da Bursa'ya benimle gelmişlerdi. Şimdi vapurda, kendi kamaralarında.. Seni kendilerine İzmir'de tanıtacağım..»

Gazi Paşa benimle daima bir büyük insanmışım gibi konuşuyor, benim her şeyi anlayabileceğimi, her konuyu idrak edebileceğimi zan-

nediyordu. Oysa, doğal olarak bazı şeyleri anlamakta, anlayabilmekte zorluk çekiyordum. Çok kısa bir süre içinde onun bir karakterini, bir huyunu öğrenmiştim : **Kendisinden hiçbir şey saklanamazdı, asla yalan söylenemezdi karşısında ve anlamadığınız şeyi de mutlaka «anlamadım» dememizi isterdi. Yalandan nefret ederdi Gazi Paşa.. Riyadan, sahtekârlıktan, dedikodudan, başkalarını çekiştirmekten nefret ederdi.** Bunu bir iki küçük olayda hemen farketmiştim. **Anlamadığınız şeyi ise bir büyük öğretmen gibi size defalarca anlatırdı. Bıkıp usanmadan.. Ta ki siz «anladım» diyene kadar... O zaman peşinizi bırakır mıydı sanıyorsunuz? Hayır. Bu kez de «Hadi madem ki anladın, anlat bakalım bana da..» deyiverirdi. Onun zekâsından, onun önsezilerinden kaçmanıza olanak yoktu..**

İşte İzmir.. Koskoca bir kent burası.. Hemen hemen Bursa'nın birkaç misli büyüklüğünde bir deniz kenti.. Büyük binalar, düzgün yollar, sayılarını bilemediğim, adını sonradan öğrendiğim palmiye ağaçları.. Birinci Kordon'da **Naim Palas** adı verilen iki katlı müstakil bir evin kapısında karşıladılar bizi. (Sonradan burası **Atatürk Müzesi** haline getirildi.) Bu coşkulu karşılayıştan sonra geziyi bizimle tamamlayan iki küçük kızla da ilk kez karşılaşmıştım.. Gazi Paşa'nın bana daha önce sözünü ettiği kızları, Rukiye ile Zehra.. Bu ilk karşılaşış biraz durgunca oldu benim için de onlar için de.. Çocukluğun verdiği bir garip duygu..

Gazi Paşa bu durgunluğu hemen gideriverdi:

«Gelin buraya bakalım çocuklar.. Zehra, Rukiye, bakın size bir de Sabiha'yı getirdim kardeş olarak.. Bundan böyle hep birlikte olacağız.. Hadi el sıkışın, öpüşün.. Ve asla hayat boyu kardeş olduğunuzu aklınızdan çıkarmayın..»

Onun dediğini yaptık.. Bir buyruktu bu bizim için.. Zaten itiraf etmeliyim ki, Gazi Paşa'nın ağzından çıkanı derhal yerine getiremeyecek ya da getirmeyecek hiç kimse olamazdı..

Mustafa Kemal Paşa'nın hayatta en çok sevdiği kişilerden biri hiç kuşku yok ki, Afet Hanım'dı. Ben Afet ablamla, ilk defa İzmir'e gittiğimde karşılaşmıştım; zarif, güven verici, içtenlikli, son derece zeki ve akıllı bir genç kızdı. Gazi Paşa söylemese bile, onun ne derece çalışkan olduğunu hemen farketmek mümkündü. Paşa : **«Afet gelecekte tam benim arzuladığım gibi bir bilim insanı olacaktır.. Bunu ben görmesem bile, sizler mutlaka göreceksiniz..»** derdi.

Beni karşılayışı çok içten olmuştu Afet ablamın İzmir'deki evde.. Öyle boynu bükük ve çekingen oluşum dikkatini çekmiş, hemen yanıma sokularak beni kucaklayıp öperek : «Hoşgeldin evine Sabiha!» demişti. Kanım kaynayıvermişti onun bu candan davranışı karşısında.. **«Evine hoşgeldin!»** diyordu. Bu insana ne kadar güven verici bir sözdü bilemezsiniz.. Küçük kafam, rahmetli annemin hep **«evimiz»** diye söz edişini birden bulup çıkarıverdi. Yanıt verdim : **«Evimize!»** diye..

Buna hem Gazi Mustafa Kemal Paşa yürekten güldü, hem de Afet ablam.. İşte İzmir'deki eve eşikten ilk girişim böyle olmuştu. Afet ablamla yaşam boyu hep birbirimizi aradık; hep birbirimizle yakından ilgilendik.. Beni, Bursalı Sabiha'yı bir gerçek kardeş olarak kabullenmiş olması, gönül yüceliğini göstermez mi? Onu ilk gün nasıl ve ne kadar sevdimse, bu büyük sevgiyi yaşam boyu kalbimde taşımaya da o kadar içtenlikle ahdetmiştim.

İzmir'de bana ilk öğretilen şeyler sofra adabı, genel görgü kuralları, herkese karşı nazik ve iyi davranmak, daima temiz kıyafetle dolaşmak oldu.. Bunları çok çabuk kavradım dersem yalan söylememiş olurum. Bunun nedeni de anlattıklarımı Gazi Paşa'nın arzu edişiydi.. Ondan ters bir söz duymak istemiyordum. Onu kırmak ise aklımın ucundan bile geçmiyordu. Bu yeni yaşama uyabilmek için ondan gelen her şeye boyun eğmeyi kendime bir görev sayıyordum. Değişiyordum ben de.. Bunu farkediyordum..

Üçümüze de sık sık yeni giysiler aldırıyordu Gazi Paşa.. Hatta bazan bunları kendisi seçiyordu. Son derece zevkli bir insandı. Uyumlu giyimi sever, bunun için de ince eleyip sık dokurdu her şeyi.. Bir önemli nokta da, daha İzmir'deki Naim Palas'ta Gazi Paşa'dan ilk dersleri almaya başlamamdı.. **Gerçekte onun sofrası her vakit bir okuldu. Bu okulda insana hissettirmeden birçok şeyler öğretiliyordu. Çocuk ufkum bu nedenle yaşıtlarımdan daha erken genişlemeye başlamıştı sanıyorum.** Şanslıydım bu konuda da..

Ve işte Ankara.. Yeni Türkiye'nin, modern Türkiye'nin Cumhuriyet Türkiye'sinin başkenti, kalbi Ankara.. Buraya ilk vardığımızda gözüme ilk ilişen şey kale ve kaledeki bayrak olmuştu.. Çok heyecanlanmıştım

bunu görünce. Bu kaleler bizimdi, bayraklar bizim, bu topraklar bizim.. Birden rahmetli babamı anımsadım.. Rahmetli annemi.. Onlar hep **«Bir gün düşman çizmesinden kurtulacak, kalelerimize, evlerimize yine kendi bayraklarımızı çekeceğiz!»** derlerdi o acılı günlerin içinde yaşarken.. Çankaya'daki köşke çok çabuk yerleşip ısındım. Ankara'yı o haliyle, ahşap evleri, insanları, hareketli hayatı ile birdenbire sevivermiştim nedense.. Zehra ile çok iyi anlaşıyor, arkadaşlık ediyor, dertleşiyorduk. Onunla özkardeşten farksızdık adeta.. Rukiye de çok iyi bir çocuktu.. Fakat nedense onunla değil de Zehra ile daha bir anlaşıp kaynaşmıştık.

Bir sabah Gazi Paşa bizi çağırttı. Giyinip kuşanıp huzuruna çıktık. Son derece mutlu bir hali vardı. Gözlerinin içi yeni yeni zaferler kazanmış kumandanların sevinci, mutluluğu ile parlıyordu sanki.. Önce elini öptük sonra bekledik.. Belli ki bize bir şeyler söyleyecekti. Ben çok heyecanlanmıştım. Kalbimin küt küt attığını hissediyordum. Belki de yeni bir dönemin daha eşiğine gelmiştim. Rukiye ile Zehra'nın da en az benim kadar heyecanlı olduklarını yüzlerinden anlamak mümkündü.

Gazi Paşa o kendine özgü şivesi ve ses tonuyla hemen söze girdi:

«Artık bahçede çokça oynayıp koşmak bitti.. Yarın okula başlayacaksınız.. Köşkün bahçesinde bir küçük bina var, tek katlı.. Onu farketmişsinizdir sanırım.. İşte orası ilkokul.. İki odalı bir ilkokul.. Şimdilik orada okuyacaksınız.. Defterleriniz, kitaplarınız, silgileriniz, kalemleriniz ve çantalarınız hazır.. Bunları size ben veriyorum.. Cumhuriyet Hükümeti veriyor.. Okuyup adam olasınız diye açıyor size bütün kapıları.. İnşallah çok kısa bir zamanda bütün Türk çocuklarına bu kapılar açılacak.. Günlerinizi, zamanınızı iyi değerlendirmenizi istiyorum sizden..»

Evet, düşlerim bir kez daha gerçek oluyordu. Gazi Paşa'nın sözünü ettiği okul küçücük bir binaydı.. Dediği gibi iki odası, yani iki sınıfı vardı.. Çok da tenhaydı.. Köşkten biz üç kardeş ile yaver beylerin,

Kılıç Ali Bey'in, Fuat Bulca'nın ve Salih Bozok'un çocukları geliyorlardı bu okula.. Onlar bizlerden daha küçüktüler tabii. Biz üçüncü sınıfa gidiyorduk, onlar ise birinci sınıfa.. Az olduğumuz için üçüncü ve dördüncü sınıfları birleştirdiklerinden, aynı yılda okuduk..

Gazi Paşa üçümüzle de ayrı ayrı ve yakından ilgileniyordu.. Akşamları yemekten önce huzuruna çağırıyor, o gün yapılan derslerden söz ettiriyor ve biri sürü sorular soruyordu. Tabii, okuduğumuz şeylerden soruyordu hep.. Ama soruların çoğu yanıtsız kaldığı için kaşları çatılıyor, ince dudakları kasılıyor, çene kemikleri oynuyordu. Memnun olmadığı her hareketinden anlaşılıyordu.. Bu durum karşısında üçümüz de başımızı öne eğiyorduk..

Bunun nedenlerini burada anlatmam gerekiyor elbet. Bize her türlü olanak verildiği, okuma sevdası ile dolu olduğumuz halde niçin başarısızdık? Gazi Paşa'nın karşısında niçin mahçup oluyorduk hemen her akşam? Niçin bu sınavlardan çıkarken hepimizin yüreği burkuluyor, gözleri doluyordu? Çünkü öğretmenimiz bizden daha kabaca, son derece sevecen, candan bir gençti.. Derslerde sıkıldığımızı hisseder hissetmez hemen bizi bahçeye çıkarıyordu. Oyuna dalıyorduk hep birlikte. O da bizimle ip atlıyor, kaydırak oynuyordu.. Açık havada eğlenmek dururken öyle sınıfta fazlaca kafa patlatmaya gerek var mıydı? Öğrenebildiğimiz kadarını öğreniyorduk işte.. Tabii, hiçbir şey öğrenmediğimizi Gazi Paşa'nın sınavlarından sonra anlıyorduk..

Bir sabah okula gittiğimizde sevgili genç ve arkadaş öğretmenimizi artık göremedik.. Gazi Paşa bizim durumumuzdan kuşkulandığı için bu **«geri kalmışlığın»** nedenini araştırmış.. Bir de ne görsün, okulda dersten çok oyun var.. Öğretmen de bizimle birlik.. Tabii, olacak şey değil.. Hemen onun yerine bir başka öğretmenin atanmasını emretmiş.. Yeni öğretmenimiz daha yaşlı ve deneyimli biriydi.. Bize nefes aldırmadan ders anlatıyor, tahtaya kaldırıyor, sorular soruyor, mutlaka yanıt almaya çalışıyordu.. Çok sıkı tutuyordu işi.. Oysa, biz eski öğretmenimizi anıyor, arıyorduk.. Bahçeyi, oyunları özlüyorduk..

Bize çok şeyler öğrettiğine inandığımız bu yeni öğretmeni ne yapıp yapıp okuldan kaçırmak, eski öğretmenimize kavuşmak istiyorduk. Bunun için de Zehra ile çeşitli planlar kuruyor, ona karşı geliyor, sinirlerini bozuyorduk.. Hatta daha ileri giderek kendisini sevme-

diğimizi açıkça söyleyerek okulu bırakıp gitmesini bile isterdik.. O aldırmadı bizim bu çocuksu hareketimize. Derslerine bütün ciddiyetiyle devam etti. Bir akşam tekrar Gazi Paşa'nın huzuruna çağrıldık. Sınava.. Ne sorduysa yanıt aldı bu kez. Hem de istediğinden daha fazla. Öğretmeni sevmiyorduk ama, derslerimize çok çalışıyorduk. İkinci bir defa Gazi Paşa'nın huzurunda mahçup olmak istemiyorduk.. Memnun oldu. «**Aferin size çocuklar..**» dedi. «**Öğretmeninizi de kutlamak lazım..**»

Kutlamak mı? Biz onun kovulmasını istiyorduk oysa! Ses etmeden huzurdan ayrıldık. Ama kararlıydık Zehra ile.. Bu işi bitirecektik.. Çok sıkı çalışmalarla geçen bir günün sonuna doğru Zehra ile ben öğretmene karşı geldik.. Derslerden yakındık, eve verilen ödevlerin çokluğundan yakındık.. Hatta daha ileri giderek bunların hiçbirini yapmayacağımızı bile söyledik.. Böylece de sorunun biteceğine inanıyorduk. Öğretmen birden yerinden fırlayarak bizim yanımıza kadar geldi. Yüzü mosmordu. Elleri titriyordu. Gözlerini gözlerimize dikerek şöyle konuştu:

«Sizi gidi şımarıklar sizi! Bu millet sizi okutabilmek için nelere katlanıyor biliyor musunuz? Şunlara bakın hele! Savaş görmüş bir milletin çocuklarına benziyorlar mı? Derhal okulu terkedeceksiniz.. Hemen.. Ve bir daha da buraya ayak basmayacaksınız anlaşıldı mı?»

Ve sözünü bitirince de ikimizi kolumuzdan tuttuğu gibi dışarıya çıkarıverdi.. Gerçi söylediği sözlerden çok utanmıştık ama, onun bu hareketi ile kendisinden kurtulacağımıza da inanıyorduk. Olayı Paşa'ya nakledince o da hemen öğretmenin işine son verdirecekti.. Bu inançla koşarak köşke gittik.. Merdivenlerin tam başında Gazi Paşa ile karşılaştık.. Bizi öyle alı al, moru mor, gözleri iki çeşme görünce merakla sordu:

«Ne oldu çocuklar? Neden ağlıyorsunuz?»

Kendisine olup bitenleri bir bir, biraz da abartarak hıçkırıklar arasında anlattık. Bizi sabırla ve sessizce dinledi. Sonunda bu öğretmeni istemediğimizi, onu sevmediğimizi, eski öğretmenimizin geri getirilmesini söyledik. Önce de belirttiğim gibi Gazi Paşa'ya asla yalan söylenemezdi. Bunu sezdiği anda, sizi defterinden siliverirdi. Üstelik bu

yalanı da birkaç dakika içinde meydana çıkarabilme yeteneğine sahipti. Açık konuşulduğu zaman ise son derece hoşgörü sahibiydi. Konuyu tartışır, aklın ve mantığın yolunu öylece bulurdu.

Yüzümüze dikkatle bakarak şöyle konuştu :

«Çok fena bir şey yapmışsınız! Bu hareketinizi hiçbir zaman affetmeyeceğim.. Öğretmeninizin sizi çok iyi yetiştirmekte olduğunu yaptığım sınavlarda açıkça gördüm.. siz ders öğrenmeyi değil, oyun oynamayı tercih ediyorsunuz.. Öğretmene karşı gelinmeyeceğini, gelinemeyeceğini öğrenmelisiniz!. Sizin bu yaptığınıza isyan derler! İsyanın cezası ise büyüktür!.»

Bunu söyledikten sonra arkasında duran yaverine şu emri verdi :

«Şimdi hemen okula git. Öğretmenlerine tarafımdan teşekkür et.. Bize kendisi gibi gerçek eğitimcilerin lazım olduğunu söyle.. Sabiha ile Zehra'yı da birlikte götür.. Öğretmenlerinin ellerini öperek af dilesinler.. Çocuklar o geleli beri bir şeyler öğrendiler.. Lütfen derslere aynı tempo ve ciddiyetle devam etsin.. Öğretmenlik kutsal bir meslektir.. Bu meslek sahiplerine saygı duymaya mecburuz.. Kim olursak olalım mecburuz..»

Ne ummuştuk, ne bulmuştuk!. Gazi Paşa çok duygulu yaradılışlı bir insandı.. Biri karşısında ağladı mı dayanamaz gözleri dolu dolu olurdu.. Biz gözyaşlarımızla kendisini tarafımıza çekeceğimizi zannederken, bunun tam tersi olmuştu.. O duyguları ile değil, aklı ile mantığı ile hareket etmiş ve konuyu böylece kapatmıştı. Yaverle birlikte okula dönerek, öğretmenimizin elini öptük, özür diledik, Gazi Paşa'nın emrini harfiyen yerine getirdik..

İşin garibine bakın ki, bu öğretmenimizi zamanla çok, ama çok sevdik.. Gerçekten de eğitim ordusuna yakışır bir insandı.. Engin bir kültürü vardı. İlkokulu onunla okuduk..

1927 yılı geldi.. Artık genç kızlığa doğru da adımlarımızı atıyorduk.. Bu dönemin insan yaşamında, bir genç kızın yaşamında çok ayrı bir önemi vardır.. O dönemi yaşayanlar bilir.. İnsan sinirli olur, kuşkulu olur, huzursuz olur, zaman zaman da kompleksli olur. Konulara fazlaca kendisini veremediği anlar da olur tabii. Ya da bazı konularda çok

duyarlı olduğu anlar.. Bütün bunları insanı çok iyi tanıyan Gazi Paşa bizlerden daha iyi bildiği içindir ki, o dönemimizde daha bir hoşgörülülü olmuştu bize karşı.

Akşamlardan bir akşam sofrada otururken :

«**Sabiha, çocuğum..**» dedi. «**İşte sonunda hayatta en çok istediğin şeylerden biri daha oluyor.. Seni Zehra ile birlikte İstanbul Arnavutköy Kız Koleji'ne yatılı olarak göndereceğim yarın.. Rukiye de, Dame de Sion'a gidecek.. Tatillerde ve yazları yine hep beraber olacağız.. Ben bugünleri görebildiğim için çok mutluyum..**»

İşte yeniden bir «**yuvadan kopuş**» olayı ile karşı karşıya kalıyordum.. Doğru söylüyordu Gazi Paşa.. Hayatta en çok istediğim şeylerden biri «**yatılı okula**» gitmekti. Kendisiyle de bu nedenle tanışmamış mıydım? Fakat niçin gerektiğince sevinemiyordum şimdi? Neden mahzun olmuştum birdenbire? Bu yürek kabarması da neyin nesiydi? Sanki yeniden öksüz ve yetim kalıyormuşum gibi bir duyguya sürüklenmekte olduğumu hissediyorum.. Başımı önüme eğdim.

Gazi Paşa:

«**Sabiha..**» dedi. «**Nen var? Ne oluyorsun? Yoksa Arnavutköy Kız Koleji'ne gitmek istemiyor musun? İstersen başka bir yer buluruz..**»

Kalkıp yanıbaşına gittim:

«**Size minnettarım efendim..**» dedim. «**Nereye emrederseniz oraya giderim. Fakat, bilmem ki nasıl anlatayım? Buradan, daha doğrusu sizden ayrılmak, kopmak bana acı geliyor.. Sesinizi, bakışlarınızı, beni çağırışınızı, sizinle dolu olan bu yerleri çok özleyeceğim..**»

Ağlıyordum.

Yanına oturttu beni. Onun da gözleri buğulanmıştı. Hatta sesi de biraz titriyordu :

«**Sizlerden, senden ayrılmak elbet bana da zor gelecek çocuğum..**» diye konuştu. «**Ama bunu yapmaya mecburuz.. Sizin istikbalinizle ilgili bir konu bu.. Ben bugün varsam, yarın yokum!. Gün gelir hayatınızı kazanmak zorunda kalırsınız..**

Esasen her namuslu insan hayatını kendi emeği ile kazanmaya mecburdur. Bunun aksi bile düşünülemez. Ben bütün Türk gençlerinin, kızlı erkekli her alanda tam bir eğitim görmesinden yanayım. Bir büyük badireden geçti ulusumuz Sabiha.. Kolay kazanılmadı Ulusal Kurtuluş Savaşımız. Bak hâlâ toprakların üzerinde şehitlerimizin kanı var. Buğday başakları onların kanı ile sulanmış olarak bize mahsul veriyor.. Bilinçli bir ulus olmak için önce tahsil ve terbiyeye gereken önemi vermeye mecburuz çocuğum.. Bizim ayrılığımız geçicidir. Dediğim gibi her tatilde, her yaz yine beraber olacağız.. Değişen bir şey yok ki.. Hafızai beşer nisyanla malüldür derler, ama sen buna inanma.. Hatırla Bursa'dan ilk ayrılığın günü. Gülcemal vapurunda sana söylediklerimi.. İnsanlar umut ettikleri sürece yaşarlar demiştim değil mi? O halde sen de bundan böyle daha başka şeyler, daha güzel, daha doğru şeyleri umut ederek yaşayacaksın.. Sen de, Zehra da, Rukiye de.. Hatta ben de.. Hepimizin yapacağı işler var ülkemiz için, ulusumuz için.. Şimdilik sizin göreviniz bu.. Okumak, okumak ve okumak..»

4

Kader Ağlarını İnsafsızca Örüyor!..

BOZBULANIK GÜNLERDE GAZİ PAŞA'NIN DESTEĞİ

En renkli günleri,
en puslu günleri izliyor..
Yaşamdan umut
kesmişken yaşama
dönüyorum. Ve Gazi
Paşa'dan insanları
sevmeyi öğreniyorum
bir kez daha..

BABA OCAĞINDAN, GÖZLERİMİ İLK AÇIP, YAŞAMIMIN ÇOCUKLUK DENEN O SON DERECE HAREKETLİ GÜNLERİNİ GEÇİRDİĞİM, ACI-TATLI ANILARLA DOLU YEŞİLLİKLER ÜLKESİ BURSA'DAN AYRILDIĞIM ANIN BİR BENZERİNİ, HATTA DAHA AĞIR BASAN AYRILIK ACISINI YAŞIYORDUM SANKİ.. İşte şimdi de Gazi Paşa'dan kopuyordum.. O benim çok, ama çok istediğim bir şeyi yerine getirdiği için mutlu, bense ondan ayrılacağım için mutsuzdum.. Oysa kendimi bildim bileli bir yatılı okul düşüyle yaşamamış mıydım? Oysa, Gazi Paşa'ya koşuşum, ondan yardım isteyişim de

hep bu yüzden olmamış mıydı? Daha ne isteyebilirdim hayattan? Üstelik Gazi Paşa'nın eğitimle, öğretimle, öğretmenlerle ilgili sözleri de bir an olsun hatırımdan çıkmıyordu. O bir ulusun egemenliğini, esenliğini, uygarlığını, insanca yaşama düzeyine erişmesini hep eğitime bağlıyordu. Şimdi kendisinden ayrılmamak için, bu ikinci baba ocağından uzaklaşmamak için, onun ideallerine ters düşecek bir harekette bulunmak doğru olur muydu? **«Ben sizden ayrılmak istemiyorum! Bunun için de İstanbul'a, Arnavutköy Kız Koleji'ne yatılı olarak gitmeyeceğim!»** diyebilir miydim?

Elbette diyemezdim..

Ayrılırken ellerimi tuttu:

«Bak bakayım bana Sabiha!» dedi.

Sesi yumuşak fakat biraz da titrekti. Hatta gözlerinde de hafif bir ıslaklık var gibiydi.. Savaşların büyük kahramanı, gerçekte son derece insancıl, yumuşak bir kişiliğe sahipti. Çelik gibi sinirleri olduğu halde, bazı olaylar karşısında inanılmayacak kadar üzgün olurdu. **«Bak bakayım bana Sabiha!»** derken de müteessir olduğunu anlamıştım. Boğazıma düğümlenen hıçkırıkları güçlükle zaptederek, o insanın içini okuyabilecek kudretteki mavi - yeşil gözlerine baktım. Ellerim buz kesilmişti adeta. İçimi bir ölümün durgunluğu kaplamıştı.

Paşa, konuşmasını şöyle sürdürdü :

«Bu senin hayatında yeni bir dönemin başlangıcıdır çocuğum.. Şunu hiçbir zaman aklından çıkarma: ben ilelebet senin yanında olmayacağım.. Annen, baban nasıl artık bir hatıra olarak yaşıyorlarsa yüreğinde, bir gün ben de senin için böyle bir anı olarak kalacağım.. Doğanın yasası bu.. Bunu hiç kimse engelleyemez.. Bu nedenle yaşamında her zaman yalnız kalacağını, desteksiz kalacağını düşünerek adımını atacaksın.. Sana çok yakın olanların bir bir kaybolduklarını görünce, sinirlerine, duygularına hakim olacaksın. Aksi halde sinirlerin, yüreğin bu ağır yükü kaldıramaz. Daha önce de söylemiştim.. Senin hayatta en çok istediğin şeyi gerçekleştirdiğim için bilesin ki mutluyum. İşte yatılı okul yaşamın başlıyor.. Güçlükleri, yalnızlıkları, ayrılıkların verdiği acıları tek başına yenmesini öğreneceksin şimdi. İlk günler bunu yapabilmekte zorluk çekeceksin.. Ama sonra..»

Ve ayrıldık.. Ankara gerilerde kalırken, yüreğime paslı bir bıçağın saplandığını şimdi gibi hatırlıyorum.. Ankara kalesinin o günkü silûetini hayatımda hiç mi hiç unutamam.. Bir bakıma zaferi sembolleştiren bu kahraman kale, ayrılığın bir simgesi gibi yaşadı hep hayalimde nedense.. Bozbulanık bir ayrılık simgesi..

Kolay değildi yeni yaşama uyum sağlamak.. Gerçi her bakımdan olağanüstü bir bilim öğrenim yuvasıydı Arnavutköy Kız Koleji ama, ben büyük bir sarsıntı geçiriyordum nedense.. Geceleri gözüme uyku girmiyor, tavana diktiğim gözyaşlarımdan Gazi Paşa'nın ve tüm diğer sevdiklerimin hayalleri bir bir aşağılara süzülüyorlardı.. Bir uykuya dalmaya göreyim, onun sesi ile bölünüyordu uykularım : **«Sabiha, yavrucuğum, ne yapıyorsun bakayım?»** sıçrayarak kalkıyordum yerimden.. Sinirlerim fena halde yıpranmaya başlamıştı.. Üstelik boğaz havası da bana pek sert geliyordu. Sık sık rahatsızlanmaya başlamam üzerine, burada bir yıl okuduktan sonra, okul değiştirmek zorunda kaldım.

Tatilleri iple çekiyordum.. Her çocuk, her genç kız gibi, eve gitmenin, beni seven insanlara, insana kavuşmanın heyecanı ile, irili ufaklı tüm tatilleri gerçekten de iple çekiyordum. Gazi Paşa, bu tatilerde nerede ise, beni ve Zehra'yı da oraya aldırttı. Mutlu günler böylece yeniden başlar, yeniden hasret gidermenin o tariflere sığmaz heyecanını yaşardık.. Yaşam bu şekilde artık bir raya oturmuş gibiydi.. Yalnız rahatsızlığım Paşa'yı fena halde üzüyordu. Bunu bana açıkça söylemekten de çekinmiyordu. Doktorlar gözlerimin içine bakıyor, etrafımda herkes pervane gibi koşuşturuyordu..

Arnavutköy Kız Koleji'nden Üsküdar Amerikan Kız Koleji'ne nakl olunduğum sıralarda da bu rahatsızlık, bu zayıflık peşimi bırakmadı. Derslerime bütün gücümle çalışıyor, takdirnameler alıyor, öğretmenlerim tarafından çok seviliyordum ama, kader burada da peşimi bırakmıyor, ağlarını yaşamımın renkli ve sağlıklı yönlerini kırparak örüyordu. Dört yıl bir yandan derslerle bir yandan da bozuk düzen sağlığımla mücadele ettim.. O yılların acılarını burada anlatmaya ne gerek var ki.. Nihayet durumumun çok çiddi olduğunu söyleyen doktorların ifadelerine dayanarak Gazi Paşa beni okuldan aldırmak zorunda kaldı. Ondan sonra artık Çankaya Köşkü'nde öğrenimime özel olarak devam ettim..

Gazi Paşa'nın bütün bu süre içinde gözleri, kontrolü daima üzerimdeydi.. Bir yandan genç kızlık döneminin verdiği sarsıntılar, bir yandan hastalığım, bir yandan da eksik kalan derslerimi tamamlamak beni köşkte de fazlasıyla yoruyordu ama, bundan hiç mi hiç yüksünmüyor, şikâyet etmiyordum. Biliyordum ki, herhangi bir terslik anında onun nefesi beni bulacak, beni bu sıkıntıdan kurtaracaktı. Her genç kız gibi spora karşı bende de büyük bir heves uyanmıştı. Üstelik Paşa sporun hemen her dalı ile yakından ilgileniyor, **«sağlam kafanın sağlam vücutta bulunacağına»** inanıyordu. Bunu kendisine açtığım zaman bir süre düşündükten sonra şu yanıtı verdi:

«Ben de senin spor yapmanı isterim Sabiha.. Ama sağlık durumun henüz buna müsait değil.. Şayet gerçekten bunu yapmak istiyorsan yarından tezi yok uykularına ve gıdana daha çok dikkat edeceksin.. Böyle hastalıklarda insanın en yakın dostu ve en iyi doktoru bilesin ki kendisidir.. Zafiyeti atlatmadan sana spor yaptırmama imkân yok.. Şu durumu hele bir atlat, ondan sonra düşünürüz..»

Haklıydı.. Zafiyet geçiren bir genç kızın spor yapması tehlikeliydi. Bir zaman sadece kendimi yormadan geniş bahçede yürüyüşler yaparak, doğa ile baş başa kalarak, temiz havayı ciğerlerime sindirerek geçirdim, oyalandım.. Giderek daha rahatladığımı, yüzüme renk geldiğini hissediyor ve görüyordum. Bu talihsiz günleri mutlaka yenecektim..

Paşa'nın at tutkusu vardı.. Bütün hayvanları severdi ama, atlara karşı çok başka bir zaafı vardı. Onların başlarını, sırtlarını, yelelerini, kuyruklarını okşarken ellerinin sevgi ile titrediğini, gözlerinin sevgi ile parladığını çok görmüşümdür.. Onun kadar ata güzel binen bir insan daha görmedim desem yeridir.. Sık sık at gezintileri yapar, yorgunluğunu bu çok sevdiği hayvanların sırtında, onlarla konuşarak dinlendirirdi.. Bana öyle geliyor ki atların da Paşa'ya karşı çok başka bir sevgileri vardı. Bazan seyislerine başkaldıran, huysuzlaşan bu hayvanlar, Gazi Paşa'nın sesi ile hemen yumuşayıverirler, terslenmekten vazgeçerek kendilerini binicilerine teslim ederlerdi. Onu at sırtında seyretmenin çok ayrı bir zevki vardı.

Benim de hayvanlara karşı tutkum vardı.. Ben de atları çok mu çok severdim. Şimdi onları daha yakından görüp tanıdığım için, bu hayvanlara karşı sevgim giderek artıyordu. Onların çoğunda, insanlarda bile görülemeyecek kadar bir içtenlik, bir dostluk görür gibi oluyordum. Paşa yaşam boyu ikiyüzlülükten, dalkavukluklardan hoşlanmadığı için, böyle bir münasebetsizlikle karşılaştığında karşısındakini fena halde tersler, sinirlerini yatıştırmak için de soluğu atının sırtında alırdı. İnsanların küçük hesaplarla hareket etmelerine, çıkar düşünerek aşağılaşmalarına asla dayanamazdı.

Bir gün sofrada otururken sözü atlara getirdi Gazi Paşa :

«**Bakıyorum..**» dedi. «**Sen de atları çok seviyorsun Sabiha..**»

«**Evet efendim..**» dedim. «**Gerçekten de çok seviyorum..**»

«**Peki binmek, at sporu yapmak ister misin?**»

Yüreğim duracakmışçasına çarpmıştı bu sözü duyunca. Hiç vakit kaybetmeden:

«**Çok isterdim efendim..**» diye kekeledim.

Gülümsedi :

«**Bunu farketmiştim.. At sporu en iyi sporlardan biridir çocuğum.. Hem vücudun gelişmesini sağlar, hem sinirleri dinlendirir, hem de tehlikeler karşısında insanın nasıl davranacağını öğretir.. Zafiyeti yavaş yavaş atlatıyorsun.. Söyleyelim de sana ata bineceğin zamanlar giymen için özel giysiler yapsınlar.. Bir de at alırsak sabahları birlikte çıkarız gezmeye..**»

Dünyalar benim olmuştu sanki bu sözleri duyunca. Şimdi bu mutlu günün gelmesini beklemek düşmüştü bana. Bu heyecanla gıdama daha bir dikkat eder olmuştum. Hatta hiç yapmadığım bir şeyi, öğle sonu uykularını bile planlamaya başlamıştım. Kendimi özel giysiler içinde, bana ait olan bir atın sırtında uçar gibi görüyordum.. Yeşil ormanın arasından, mavi gökleri seyrederek at koşturmak kimbilir ne kadar heyecanlı, ne kadar ilginç olacaktı.

Birkaç gün sonra, Gazi Paşa beni bahçeye çağırttı.. Sabahın erken saatleri idi.. Baktım yanıbaşında ufak bir arap kısrağı duruyordu.. Çok güzel bir hayvandı.. Pırıl pırıldı tüyleri.

Gazi Paşa :

«**İşte senin atın Sabiha..**» dedi. «**Nasıl, beğendin mi?**»

Hayvanın boynuna sarılmamak için kendimi güç zaptettim :
«Çok güzel efendim, tıpkı hayalimdeki gibi bir at..»
Başını salladı:
«Gerçekten de güzel bir hayvan.. Ben de beğendim.. Tıpkı sülün gibi..»
Yerinde bir benzetmeydi bu.. Atım sülüne benziyordu.
«Adını ne koyalım?» diye sordu Paşa.
«Siz bilirsiniz efendim..» dedim.
Birkaç saniye kadar düşündükten sonra:
«Madem ki sülün gibi dedik, o halde Sülün olsun..» dedi.
Ve böylece atımın adını da o koymuş oldu: Sülün..

Bana bir de seyis verildi. Uzunca bir süre manejde talimler yaptım. Sabahları ve öğle sonlarını, serinlikleri iple çekiyordum. Durmadan ata biniyor, bu sporu en iyi şekilde başarmak için elimden geldiğince çaba harcıyordum. Sonunda araziye çıkma günüm geldi. Bu manejde çalışmaya benzemiyordu hiç.. Belirli bir yerde at sürmek başkaydı, araziye çıkıp at sürmek çok başka.. Bu durumda sürücü de hayvan da yabancılık çekiyordu ilk anda.. Sülün bana, ben Sülün'e iyiden iyiye alışmış olduğumuz için ilk sınavı da pek fazla sarsılmadan atlatmayı başardım. Bir süre geçince bu at gezilerini Paşa ile birlikte yapmaya başladım. Onun at sürüşü bir şiir gibiydi. Her an ve her durumda hayvana hakim oluyor, ona istediğini yaptırıyordu. Gene böyle bir gezinti sırasında Gazi bize :

«Siz şöyle biraz durun, ben atımı koşturacağım..» dedi.

Ve sözünü tamamlar tamamlamaz da atını mahmuzlayarak dört nala sürmeye başladı.. Rüzgâr gibi gidiyordu.. Nal sesleri birbirine karışıyor, hızının çıkardığı ses kulaklarıma kadar geliyordu.. Uçuyordu adeta uçuyordu.. Kendimi tutamadım. Tıpkı onun yaptığı gibi önce dizginleri biraz gevşettim, ardından da Sülün'ü mahmuzlayarak Paşa'nın ardından gittim. Hayatımda ilk defa dört nala at sürüyordum. Hızlandıkça büyük ve anlatılmaz bir heyecan ve zevk duyuyordum içimde. Sülün'e iyice hakim olmak bu heyecan ve zevkimi bir kat daha arttırıyordu. Bu şekilde ne kadar koştuğumuzu şimdi kestiremiyorum ama biraz sonra Paşa atını yavaşlattı. Ben de yanına yaklaştım. Yüzünde memnunluğunu belirten tatlı bir ifade vardı :

«Senin dayanamayıp arkamdan geleceğini biliyordum Sabiha..» dedi. **«Aferin ata iyi talim almışsın.. Mükemmel bir sürücü gibi geldin ardımdan dörtnala.. Zaten Türk kızlarının, Türk kadınının her şeye karşı büyük bir yeteneği vardır.. Tarlada çalışırken erkeğini aratmaz, savaşta erkeğini aratmaz, fabrikada erkeğini aratmaz, ata binmede erkeğinden farksızdır, hatta silah kullanmada bile erkeğini çok kere geride bırakır..»**

O günlerden sonra artık her gün atımı araziye çıkararak dörtnala sürüyor kendimi çok renkli, çok hareketli bir yaşamın kollarına bırakıyordum.. Spor yapmadığım zamanlar bol bol kitap okuyor, Gazi Paşa'nın özel sınavlarında tam not almaya çalışıyordum. Yeryüzünde hiçbir lider onun kadar çalışkan değildir kuşkusuz.. Geceleri olsun, gündüzleri olsun ben Paşa'nın boş yere vakit geçirdiğini hiç hatırlamıyorum. Dost meclislerinde bile başlangıçta şöyle bir beş on dakika havadan sudan söz edilir, şakalar yapılır sonra hemen ülke sorunlarına dönülürdü. Bu sorunlarla ilgili diyalogların bazen günlerce sürdüğüne tanık olmuşumdur..

Bu kadar hareketli yaşamın sonunda kaderin kör kandili gelip yine beni bulmakta gecikmedi.. Yorgun düşmüştüm farkında olmayarak.. Sık sık ateşim çıkmaya başladı akşamları.. Paşa bu durum karşısında ata binmeyi yasaklamak zorunda kaldı. Doktorların biri gidip biri geliyordu. Müthiş zayıflamıştım. Sanki bir mum gibi eriyip gidiyordum.. Tanrı bu kadar mutluluğu bana çok mu görmüştü yoksa? Gıdadan da, uykudan da kesildiğimi hissediyor buna daha fazla üzülüyordum. Hiçbir ilaç para etmiyordu artık..

Balkonda oturduğumuz bir gün, Paşa saçlarımı okşayarak munis bir sesle şunları söyledi :

«Galiba çok hızlı bir hayat yaşadık Sabiha.. Seni zamansız yorduk.. Tam iyileşmeden at sporuna başladık.. Şimdi tam manasıyla bir dinlenmeye, istirahata ve bakıma ihtiyacın var.. Görüyorsun ki en iyi doktorlar bile şu ana kadar senin derdine bir çare bulamadılar.. Aslında mutlaka yeneceksin bu hastalığı. Buna adım gibi eminim.. Yalnız bazı şeylere kulak vermen, riayet etmen şart.. Ne olursa olsun, burada tam manasıyla dinlenebileceğine kani değilim.. Bunun için de seni

sağlığına kavuşturmaları arzusu ile Heybeliada Sanatoryumuna göndereceğim.. Oranın havası çok iyi gelecektir hastalığına.. Mecburi istirahat edecek, bu fazla hareketten mecburen uzaklaşacaksın. Bizim oradaki doktorlarımız da iyi yetişmiş kimselerdir. Sana gereken ihtimamı elbette gösterecekleridir. Göreceksin kısa bir tedaviden sonra yine birlikte at gezileri yapacak, eski hayatımızı yaşayacağız. Üzülme, senin için ne lazımsa hepsini yapacağım.»

Hayır! Bunu asla istemiyordum.. Sanatoryuma gitmeyi aklımın ucundan bile geçirmiyordum.. Oysa, işte iş bu noktaya kadar gelip dayanmıştı. Doktorlar başkaca çıkar bir yol görmemiş olacaklar ki, Gazi Paşa'yı bu konuda ikna etmişlerdi. Direnmek istedim. Kendisinden ayrılmamın hastalığıma daha kötü bir etki yaratacağını söyledim. Ama kararlıydı. Sağlığımı kurtarmak için bunu yapacağı bakışlarından açıkça belli oluyordu. Gözyaşlarım, hıçkırıklarım, bu büyük irade sahibi insanı yumuşatmaya yetmedi ve birkaç gün sonra Hasan Rıza Soyak beni alarak Heybeliada Sanatoryumu'na götürdü. Orada özel bir odaya yerleştirildim.

Sanatoryumun bütün doktorları beni muayene ettiler. Ayrıca Hasan Rıza Soyak, Paşa'dan aldığı emir üzerine o dönemin en ünlü doktorları olan Neşet Ömer ile Akil Muhtar beyleri de getirerek konsültasyon yaptırdı. Bana sadece kesin bir istirahat verdiler. Yorgunluklardan, üzüntülerden uzak bir yaşam sürecektim bir süre.. Ve bunun dışında da şimdilik yapabilecekleri bir şey yoktu.. Ölüm düşüncesi ile ya da korkusu ile baş başa kalmıştım bu odada.. Oysa, yaşamak istiyordum. Bana bu hayatı veren insana karşı sorumluluklarım vardı. Onun istediği gibi yetiştiğimi göstermeliydim Gazi Paşa'ya. Bunca fedakârlığının, bunca emeğinin boşa gitmediğini mutlaka görmeliydi. Bunun için de Sabiha'nın hastalığı hızla yenerek, onun çizdiği yoldaki belirli bir noktaya erişmesi şarttı..

Hayır, ısınamamıştım bu havaya.. Üstelik yalnız kaldığım için de bütün bu ve benzeri düşünceler içimi kemiriyor, önüme gelen yemekler olduğu gibi geri gidiyordu. Bütün çabalarıma karşın ancak dört gün kalabildim Heybeliada Sanatoryumu'nda. Hayatımda ilk olarak bir yerden kaçmaya karar veriyordum.. Evet, evet, kaçacaktım buradan..

Ne pahasına olursa olsun kaçacak, Ankara'ya dönerek, Paşa'ya derdimi anlatacaktım.. Burası beni ondurmaz öldürürdü. Bu hareketimi nasıl karşılayacağını düşünmek bile istemiyordum. **Çünkü yakinen biliyordum ki, Gazi Paşa istediğini yapmayanlara, sözünü dinlemeyenlere karşı yumuşak davranmazdı.** Hele hele bunun sonunda bir sağlık meselesi varsa..

Kaçmak fikri yavaş yavaş kafamda oluşmaya başlamıştı. Beşinci gün kimseye bir şey belli etmeden ve kimseye bir şey söylemeden sanatoryumdan ayrıldım. Kaçışın heyecanı yanında Paşa'nın beni nasıl karşılayacağı merakı, korkusu da vardı içimde. Yalnız başıma aynı günün akşamı yataklı trene binerek Ankara'ya hareket ettim. Bütün gece gözüme hiç uyku girmedi. Acaba onarılmaz bir hata mı yapıyordum? Hayatımla, geleceğimle mi oynuyordum? Gazi Paşa'nın bir sert hareketi her şeyi yıkabilirdi. Onu sevip saydığım kadar, kendisinden korkuyor, çekiniyordum da.. Zaten öyle bir havası vardı ki, onu bütün sevip sayanlar, aynı zamanda ondan çekinirlerdi de..

Sabah trenden iner inmez doğruca Çankaya Köşkü'ne gittim. Yuvama dönmüştüm.. Birden içimi bir sevinçtir kapladı.. Sanki köşkün kapısından içeri girer girmez iyileşmiş gibiydim.. Paşa henüz kalkmamıştı. Beni hayretler içinde karşılayanlara geri döndüğümü Paşa'ya bildirmemelerini söyledim. Bu işi odasına giderek bizzat kendim yapmak istiyordum. Onun tepkisi ne olursa olsun, yüzüme karşı olmalıydı.. Uyanmasını beklemek sanki bir ömür boyu uzun geldi bana.. Uyandığını görünce doğru odasına gittim..

Beni öyle sabahın erken saatinde karşısında görünce önce iyice şaşırdı.. Yüzüme dikkatle bakarak :

«Sabiha!..» dedi. **«Nasıl geldin buraya yalnız başına?»**

Sesinde kızgınlık, kırgınlık belirtileri yoktu.. Tersine tam bir sevecenlikle doluydu. Bu beni hem şaşırtmış, hem de sevindirmişti. Müthiş bir fırtınayı atlatmışa benziyordum.

«Anlat bakalım, ne oldu?» diye sorunca tüm duygularımı, düşüncelerimi bir biri ardına sıraladım. Gücenmesinden korktuğumu da açık açık söyledim. Esasen o açık konuşanlardan hoşlanır, hatta böylelerini çok da severdi.. Bunu bildiğim için de her şeyi olduğu gibi anlatmakta yarar görmüştüm. Beni dinledikçe gözleri buğulanıyordu.

Duygulanmıştı. Hiç beklemediğim ve ummadığım şekilde bir karşılanıştı bu.. Ellerini bırakamıyordum..

Sonunda :

«İyi yaptın da geldin Sabiha..» dedi. **«Ben de seni şu dört günde özlemiştim.. Hastalığı mutlaka yeneceksin. Yenmeye de mecbursun.. Bunu sana daha önce de söylemiştim.. Birlikte savaş açacağız hastalığına karşı. Haydi git şimdi dinlen, yol yorgunluğunu üzerinden bir at hele..»**

O günden sonra artık Paşa nerede, ben oradaydım.. Kimi zaman Çankaya'da, kimi zaman Dolmabahçe'de.. Her an benimle ilgilendiği için bu süre içinde yeniden kesin bir istirahat dönemine girmiştim. Tekrar hastalanmamak için de kendime çok itina gösteriyor, her şeyime çok dikkat ediyordum. Fakat gençlik bu.. İnsanı hareketsiz bırakır mı hiç? Çekilenler de nedense o deli gençlik yıllarında çok çabuk unutuluyor.. Ben bir ay kadar geçmeden yine özel dersler almaya, ata binmeye başladım.. Bir ara gece sağlığımın bozulduğu işaretini tekrar alınca, aklım başımdan gitti.. Bunu Paşa'ya belli etmemeye çalıştım ama gözünden hiçbir şey kaçmazdı.. Bunu derhal farketti. Ve bana hiçbir şey belli etmemeye çalışarak, gençliğinde kendisinin de bir rahatsızlık geçirdiğini söyleyerek şöyle konuştu :

«Her insanın hayatında zor günler vardır çocuğum.. İnsan olmanın bir özelliği de bu zorlukları yenmesini bilmektir. Bir ara ben de Karlspat'a ve ardından da Viyana'ya tedaviye gittim.. Viyana'da meşhur bir Sanatoryum vardı.. Koteş Sanatoryumu.. Orada iyi bir tedavi gördüm.. Biz sanatoryum dendiği zaman aklımıza çok başka şeyler geldiği için böyle yerleden korkarız, kaçarız.. Orası çok güzel bir yerdi.. Hiçbir zaman insana hastane havası vermiyordu. Doktorlar, hastabakıcılar da buna özellikle dikkat ediyorlardı. Sanki eğlenceli bir dinlenme kampına gitmiş gibiydim.. Yalnız çok disiplinli bir yerdi. Herkes bu disipline riayet ettiği içindir ki çabucak iyileşiyor, sağlığına kavuşarak evine dönüyordu.. Sabiha, seni bu sanatoryuma gönderirsem gider misin? Hem bak, şayet bunu kabul edecek olursan emir vereceğim, seni benim yattığım odada misafir edecekler..»

Son kelimeleri büyük bir içtenlikle söylemişti. Bunu yürekten istediği belli oluyordu. Kendisinin sağlığa kavuştuğu yerde benim de sağlığıma kavuşacağıma inanıyordu. Paşa, kız kardeşi Naciye'yi bu hastalıktan kaybettiği için endişeliydi. Konuşurken bu nedenle yüzünü hep bir hüzün dalgası kaplıyordu. Bu sevgiye, bu ilgiye karşı ne yapabilirdim? Üzülmesine üzüldüm ama, boyun eğmekten başka çare olmadığını da anladım..

İşte şimdi Koteş Sanatoryumundaydım.. Beni hayata döndüreceğine inandığım ve Gazi Paşa'nın yatmamı emrettiği yerde.. Burada her şey onun söylediği gibiydi.. Büyük bakımlı bir ormanın ortasında, görkemli bir dinlenme yeri.. Doktorlar ve hastabakıcılar insanlarla kardeş gibi... Ellerinden geleni yapıyorlar.. Günlerimi dinlenmek, temiz hava almak, düşünmek, gelecek için düş kurmak ve sık sık Paşa'ya mektuplar yazmakla geçiriyordum. Ona burada gördüğüm her şeyi yazıyordum. Sağlığımın giderek normale döndüğünden söz ettiğim mektupların onu çok mutlu ettiği bana yazdığı cevaplardan anlaşılıyordu. Bazen işlerinden de söz ediyordu.. Benim de ilgilenmemi istediği arıtılmış Türkçe konusundan, Tarih Kurumu'ndan.. Barışsever ve uygar bir milliyetçilik anlayışından.. Kısa mektuplarında veya telgraflarında, kendine özgü üslubun tüm incelikleri yaşıyordu..

Yeniden hayata bağlanıyordum.. Üç aylık iyi bir tedaviden sonra doktorların kararı ile Viyana'ya birkaç saat mesafede ormanlık bir bölgedeki Zemeruing Kurbouse denilen bir sanatoryuma nakledildim. Artık işim gücüm Viyana'dan Paşa'ya mektuplar yazmaktı. Onun derdi günü benim sağlığımdı. Bu konuda ben de gereken şekilde ayrıntılı bilgiler veriyordum kendisine. Ayrıca Sefir Bey de doktorlardan her hafta rapor alarak Gazi Paşa'ya iletiyordu. Derken mektuplara **«artık sıkıldığımı, sağlığımın tamamen düzeldiğini»** yazarak beni aldırmasını ima eden satırlar ekliyordum. Onu özlemiştim, memleketimi özlemiştim, insanlarımı özlemiştim.. Bu üç özlemi burada anlatabilecek kalem kudretine malik olabilmeyi ne kadar isterdim.. İnsan bu gibi durumlarda kalmadığı sürece ne memleketinin, ne insanlarının, ne yakınlarının kıymetini takdir edemiyor nedense..

Paşa'dan gelen mektuplarda **«bana son çektirdiğin fotoğraflardan birini gönder kızım!»** ibaresi göze çarpıyordu. Ben de bunu emir

sayarak durumumu açıkça gösteren fotoğrafları hiç vakit kaybetmeksizin çektirerek kendisine iletiyordum. Avrupa'ya ilk gittiğim günle bu mektupların yazıldığı günlerdeki durumum arasında, fotoğraflarla bile belgelenecek kadar olağanüstü bir gelişme vardı sağlığımda.. Memleketimin toprak kokusunu, yağmurlarını, insanlarının güleç yüzlerini, seslerini, atımı, seyrine doyum olmayan asırlık görkemli ağaçlarını, her sabah ayrı, her akşam ayrı bir renk cümbüşüne bürünen şafaklarını ve gruplarını istiyordum artık..

Türkiye'ye döner dönmez hiçbir ülkenin toprağına benzemediğine inandığım toprağımı kana kana öptüm.. Paşa dakikalarca beni kollarından bırakmadı. İkimiz de baba kız sevgisinin içtenlikli özlemini biraz da kavuşma sevincinin getirdiği heyecanla gidermeye çalıştık.. Bunda benim gözyaşlarım, onun buğulu gözleri vardı..

Gazi Paşa, genel kültüre çok önem verirdi. Her insanın kültürle donatılmış bir kafası, uygar felsefe ile yoğrulmuş bir gerçekçi dünya görüşü olsun isterdi. Hiçbir şeye körü körüne inanmaz, hiçbir şeyi körü körüne reddetmezdi. En çok takdir ettiği şey müsbet ilimdi. Düşünce sistemini geliştirmesi, her şeyi iyi kavrayabilmesi için insanın zekâsını, aklını, belleğini bilmesini, bunları iyi kullanmasını isterdi.. Tembel, gayesiz, hazıryiyicilerden nefret ederdi.. Bir de insanların, toplumların kendi çıkarları için birbirlerini sömürmelerini asla affetmezdi. Bütün bu fikir ve görüşlerini çevresindekilere anlatır, telkin eder, onların da böyle düşünmelerini arzu ederdi. Aksi düşünceyi savunanlar çıkarsa, onlarla da sorunun tartışmasını enine boyuna yapardı..

Onun bu düşüncesidir ki, beni yeniden öğrenime yöneltti. Ama artık okulda değil, hastalığımın zorlu günlerinde olduğu gibi köşkte özel dersler alıyor, genel kültürümü mümkün olduğu kadar genişletmeye, bilgi dağarcımı kuvvetlendirmeye çalışıyordum. Burada çok kısa olarak yeniden hastalandığım bir döneme işaret edeceğim. Öyle pek fazla yorulmadığım halde, nedense yeniden, ama hafif bir hastalık belirtisi başgösterdi. Bu kez Paşa hiç gecikmeden beni Fransa'ya gönderdi. Kısa süreceğine inandığı tedaviden sonra da Paris'te öğrenimime devam etmemi istedi. Ancak daha önceleri de belirttiğim gibi, ne

memleket hasretine, ne Paşa'nın hasretine, ne de insanlarımın hasretine, herkeslerin o çok beğendikleri, hayran kaldıkları Paris'te de dayanamayarak tedavim biter bitmez Türkiye'ye döndüm. İnancım, Paris'teki okullarda öğrenebileceğim şeyleri kendi memleketimde de öğrenebileceğim merkezindeydi. Nitekim de öyle oldu.. Tabii, bu arada yine at gezintilerine başlamıştım..

Gazi Paşa, Türk kadınına çok güveniyor, onun dünyanın en yetenekli kadını olduğunu, ancak asırlarca kafes arkasında bırakılmanın ezikliği içinde olduğunu sık sık belirterek, bu çok büyük potansiyeli toplumun her kesiminde hizmete sokmaya çalışıyordu. Ve gerçekten de iş hayatında kadınlar kısa zamanda erkekleri aratmaz, hatta bazı yerlerde onlardan bile üstün olabileceklerini kanıtlayan duruma gelmişlerdi. Kafes ve gericilik tutsağından kurtulan Türk kadını, Batı'daki hemcinslerini gölgede bırakacak bir tempoda çalışıyor, onlarla her alanda boy ölçüşüyor, geleceğin aydınlık ve uygar Türkiye'sinin temellerini atıyordu..

İstiyordum ki burada benim de payım olsun.. Ama nasıl ve hangi alanda? İşte bunu bir türlü kestiremiyordum.

5

«Kimsesiz Millet ve Bağımsız Vatan Taraftarı Bir İnsan!»

DEVRİMCİ FELSEFENİN TEMEL TAŞI

Eflatun'u, Aristo'yu Voltaire'i, Rousseau'yu çok okuyordu.. Ama Tevfik Fikret tüm yaşamını ve eylemlerini etkilemişti.. Onun insanlık için düşündüklerini Gazi Paşa, Türk Ulusu için gerçekleştirmişti..

İNSAN ZAMANINDA GÜNLÜK TUTMAMIŞSA, TUTAMAMIŞSA, YA DA BÖYLE BİR ŞEYİN GELECEKTE NE KADAR ÖNEMİ OLABİLECEĞİNİ KAVRAYAMAMIŞSA, O GÜN GELDİĞİNDE, YANİ KARANLIKLARIN AYDINLIĞA ÇIKMASI GEREKEN GÜN GELDİĞİNDE, O ANILARIN SAHİBİ BU ANILAR DENİZİNDE BOĞULMAMAK İÇİN DOĞRUSU ÇOK ÇABALAMAK ZORUNDA KALIR.. Hele hele, anılar denizinin baş kişisi dünyanın en büyük as-

keri, en büyük devlet adamı olursa.. Ölümsüz bir Mustafa Kemal olursa.. Aslında gönül, Gazi Paşa'nın böyle bir günlüğü ta çocukluğundan hayata gözlerini kapayacağı ana kadar tutmasını nasıl isterdi.. İşte o zaman Ulusal Kurtuluş Savaşımız, işte o zaman Türk Devrimleri, işte o zaman Ortaçağ karanlığından yirminci asır aydınlığına giden Türkiye'nin ve Türk insanının nerelerden nerelere nasıl geldiği bu mucizeyi yaratan kişinin kaleminden öğrenilmiş olurdu..

Her zaman söylediğim gibi Gazi Paşa kültüre, eğitime, Batı dünyası ile ilgili olan bu konudaki ilişkilere son derece önem verirdi. Aynı şekilde Doğu kültürünü, felsefesini, edebiyatını şaşılacak kadar mükemmel bilir, bilmediği şeyleri de gece gündüz okuyarak ya da o konunun bilginini çağırtarak eksiklerini gidermeye çalışırdı. Bir yandan devletin dev işleri, ulusun bitip tükenmeyen sorunları, bir yandan dış ilişkilerin duyarlılıkla izlenmesi yanında, Mustafa Kemal'in bütün bunlarla ilgilenmesi, bunlara vakit ayırabilmesi aklın alabileceği şeylerden değildi doğrusu. Gecenin bir vaktinde kalkıp başının ucundaki lambayı yakarak Eflatun'un «Devleti»ni ya da Tevfik Fikret'in bir eserini okuduğuna çokça tanık olmuşumdur.

Bir keresinde Eflatun'un kitabını dördüncü kez okuduğunu ve her okuyuşunda eseri daha iyi anladığını, Eflatun'a daha bir saygı duyduğunu söylemişti. Son derece zeki, son derece akıllı ve inanılmaz derecede güçlü bir belleğe sahipti Gazi Paşa.. Herhangi bir olayı kimse onun gibi bütün ayrıntısına kadar asla hatırlayamazdı. Adları hiç unutmaz, kişileri ilk kez nerede gördüğünü derhal söyleyiverirdi. Muhakeme yeteneği ise her şeyden üstündü. Dediğim gibi okumayı, düşünmeyi, muhakeme etmeyi çok severdi. Öyle kaba saba, gel geç, sadece «**okudum**» diyebilmek için okuyan bir insan değildi.. Yani vakit öldürmek, vakit geçirmek ya da eğlenmek için değil, mutlaka öğrenmek ve anlamak için okurdu. Okuduğu kitapların çoğunun satırlarını kırmızı kalemle çizer, sonra bu çizdiği yerleri yeniden gözden geçirir, notlar alırdı. Matematiğe, matematik problemlerini çözmeye de tutkuluydu. Gerçekte keskin zekâsı ve bu alandaki üstün bilgisi, pek çok matematikçilerin bile uzun sürede çözemedikleri problemleri şaşılacak kadar çabuk çözüvermeye yeterdi.

Tevfik Fikret dedim de aklıma geldi.. Gerçekten de Gazi Paşa'nın en çok sevdiği şairlerin başında Tevfik Fikret gelirdi. Ona karşı derin bir sevgisi, hayranlığı, hatta saygısı vardı.. Divan edebiyatını, halk edebiyatını değme uzmanlardan daha iyi bilir, çeşitli devirlerin sanatçılarına ait yapıtları onlardan daha iyi yorumlardı. Hayran olduğu şairlerimizden biri de **Namık Kemal**'di.. Ondaki vatan sevgisinin coşkusu ve bu coşkunun sürükleyip şiir haline soktuğu duyguları zaman zaman Paşa'nın dudaklarından dökülürdü.. Hatta buna **terennüm** ederdi bile diyebilirim. Diyebilirim, çünkü Gazi'nin şiir okuyuşunda bir musiki edası, havası, tonu egemendi.. **Evet ama yine de en tutkulu olduğu şair, Tevfik Fikret**'ti.

Sanırım, bir tatil günüydü.. Paşa ile karşılıklı oturuyor, sohbet ediyorduk. Evet evet sohbet diyorum, Paşa beni ve diğer kızlarını çok zaman karşısına alır, bazen sınava tabi tutar, bazen bilmediklerimizi öğretir, bazen de kendi fikir ve düşüncelerini hatta duygularını bizlere naklederdi.. Gençliğimizi, genç kızlığımızı dikkate almadan, bizimle akranmış gibi konuşarak tartışır, bundan da büyük bir zevk alırdı. Çünkü biz sadece onun manevi kızları değil, ulusunun birer bireyiydik.. Düşünce ve duygularımızı bilmek öğrenmek isterdi bu nedenle. Bir de iyi yetişip yetişmediğimizi sınardı her defasında.. Tevfik Fikret konusunu nicedir açmak istiyordum. İşte şimdi tam sırasıydı. Yanılmıyorsam o günlerde ilköğretim alanında çok ileri adımlar atmayı başardığı için de neşeliydi. Böyle zamanlarında kendisiyle konuşulmayacak hiçbir şey olmazdı.

«Çoktandır aklımı kurcalayan bir konuda sizi rahatsız edebilir miyim efendim?» diye çekinerek sordum.

Yüzüme her zamanki güleç bakışlarla bakarak :

«Sor.. Sor bakalım çoktandır o küçük kafanı işgal eden şey neymiş?» dedi.

«Efendim..» dedim; **«Tevfik Fikret'i çok seviyorsunuz.. Ben onun çok iyi bir şair olduğunu hissediyorum ama, henüz tam olarak şiirinin lezzetine varabilmiş değilim.. Bunun için bir yol göstericiye ihtiyacım var.. Bu nedenle sizi rahatsız etmek zorunda kaldım.. Fikret bir şair olarak..»**

Kesti hemen sözümü burada ve lafı benden alarak :

«Fikret sadece bir şair, ama son derece iyi bir şair değil, aynı zamanda devrimci düşün felsefesinin de bir büyük temsilcisidir Sabiha..» dedi ve heyecanla devam etti sözlerine: «Onu oku kızım, tekrar tekrar oku, defalarca oku.. Belle, öğren Fikret'i ve düşüncelerini.. Onda gerçek insaniyeti, üstün insanlık duygularını göreceksin.. Hem de kristalize olmuş, apayrı bir şekilde.. Fikret'in düşünce ve duygularını idrak edebilmek, insan olma yolunda ileri adımlar atabilmek demektir Sabiha.. Fransa'daki toplumcu hareketin etkisini onda görmek mümkündür. Yani o, halkının lehine olan her olumlu eyleme katılmaya hazır bir başkaldırıcıdır. Ezenin karşısında, ezilenin yanındadır. Putları yıkmak, tek bir insanın egemenliğini yıkmak ya da sınıfların hakimiyetini yıkmaktır onun amacı.. Bunun için kafasını eğitmiş, bilinçle - duygu ile yoğrulmuş sağlam temelli şiirlerini bunun için asıl ve büyük bir solukla yazabilmiştir. O, Osmanlı toplumunun kaderci çizgisindeki çıkmazı görmek, teşhis etmek, bunun için de çıkar yollar aramak bahtiyarlığına erişmiş ve bu heyecanla o çıkmazı oluşturan setleri yıkmaya çalışmış, kendisini bu yolda adamış ender sanatçı ve düşünürlerimizdendir.. Ben ta ilkgençliğimden beri hep onu okumuşumdur. İstanbul'a her gidişimde, Aşiyan'a çıkarak, onun manevi huzurunda rahatlamaya çalışmışımdır..»

Gazi Paşa konuştukça açılıyor, açıldıkça coşuyordu. Artık benim onun ne demek istediğimi anlayıp anlamadığım pek umrunda değil gibiydi. Fikret sanki tüm benliğinde yaşıyordu. Bu kez ayağa kalkarak konuşmasını şöyle sürdürdü :

«Kendi öz benliğimizi araştırırken, eski Osmanlı sanat ve kültürü üzerinde düşünürken, Batı'yı yok farzedermişçesine bir kalemde kafamızdan, düşüncelerimizden silip atmak mümkün değildir.. Hem mümkün değildir, hem de doğru bir hareket değildir.. Aksine. İnsan düşüncesinin, felsefenin, sanatın, bilimin nereden gelip nereye gittiğini izlemek, görmek, benimsemek, hatta hatta onları aşmaktır asıl görev ve amacımız.. Bir Voltaire'i, bir Montesquieu'yü, bir Rousseau'yu okumamak, anlamaya çalışmamak insanoğlu için yalnız büyük bir eksiklik değil, aynı zamanda bir talihsizliktir de.. Tabii, bunlar-

dan çok daha önce Eflatun'u, Aristo'yu saymak gerekir.. Çağdaş ileri insanın düşünsel ortamına erişmenin ve hatta onu geride bırakmanın yolu budur Sabiha.. Fikret bu yolları geçebilmiş bir insanımızdır. Ondan, onun düşüncelerinden, eylemlerinden, etkilenmemiş bir yurtsever, bir devrimci kişi düşünülemez.. Ben Tevfik Fikret'in şu sözlerini zihnimin en mutena bir köşesine nakşetmişimdir.. Bir fikir kavgası sırasında kendisini hükümlerinde tarafsız olmamakla itham edenlere bak ne cevap veriyor *Sis, Tarih-i Kadim, Rübab-ı Şikeste, Han-ı Yağma, Doksan Beşe Doğru* ve *Ferda*'nın ölümsüz şairi. 'Evet efendiler..' diyor. 'Çok doğru konuşuyorsunuz, çok doğru! Ben tarafsız bir insan değilim! Asla tarafsız da olamam! Çünkü ben kimsesiz millet ve bağımsız vatan taraftarı bir insanım!..' İşte Fikret budur çocuğum.. Bizim felsefemizin de temellerini atan kişidir.. İnsanlığın baştacıdır Tevfik Fikret.. Düşünceleri ile, sanatı ile, insanlık ideali ile..»

Anımsadığıma göre Gazi Paşa, Tevfik Fikret'ten çok zaman yüksek sesle şiirler okurdu. Sis'i, Tarih-i Kadim'i, Han-ı Yağma'yı, Doksan Beşe Doğru'yu ezbere bilirdi.. Üstelik o kendine özgü şivesi ve ses tonu ile de çok güzel okurdu, çok etkileyici okurdu bu şiirleri.. Bir bakarsınız :

Ferda senin, senin bu teceddüt, bu inkılâb..
Her şey senin değil mi ki zaten? Sen, ey şebab!

der, bir bakarsınız gür bir sesle :

Milyonla barındırdığın ecsad arasından
Kaç nasiye var çıkacak pâk ü dırahşan

diye etrafındakilere bazı şeyler anlatmak ister ve yine bir bakarsınız :

Sarmış yine âfâkını bir dud-i muannit,
Bir zulmet-i beyza ki peyapey mütezâyit..

(.....)

Örtün, evet, ey hâile.. örtün, evet ey şehr
Örtün ve müebbet uyu, ey fâcire-i dehr!

derken, birdenbire başka mısralara dönüverirdi :

Bir devr'i şeamet; yine çiğnendi yeminler;
Çiğnendi, yazık, milletin ümmid-i bülendi.
Kanun diye, topraklara sürtüldü cebînler;
Kanun diye, kanun diye, kanun tepelendi.
Beyhude figanlar yine beyhude eninler!

Ve sonra sanki yaşamın insanoğlu için en gerçekçi yargısını verir gibi şu mısraları biraz acı, biraz alaycı bir tonla sıralayıverirdi:

Bir cofracık efendiler - ki iltikaama muntazır
Huzurunda titriyor - şu milletin hayatıdır;
Şu milletin ki muzdarip, şu milletin ki muhtazır!
Fakat sakın çekinmeyin, yiyin, yutun hapır hapır..

Yiyin, efendiler yiyin; bu han-ı iştihâ sizin;
Doyunca, tıksırınca, çatlayıncaya kadar yiyin!

Sık sık tekrarlıyorum ama herkesin bir gerçeği, ama hiç çarpıtılmamış hiç çıkar düşünülmeden ortaya atılmış bir gerçeği yakından bilmesi için zaman zaman dönüp dolaşıp geliyorum bu konuya.. Gazi Paşa gerçek bir halk adamı idi. Ne düşündü ise, ne yaptı ve yapabildi ise hep kendi insanları, kendi ulusu için yapmış bir liderdi. Fikir ve düşüncelerini açıkça ortaya koymaktan, tartışmaktan hoşlanan, karşısındakilere her bakımdan söz hakkı tanıyan böyle bir kurtarıcıya tarih bir daha rastgelmeyecektir inancındayım.. **Şu bilinmelidir ki, Gazi Paşa'nın sofrası asla bir işret âlemi yeri, bir vakit geçirme, bir zaman öldürme yeri değildi.. O bu sofrayı adeta bir okul haline sokmuştu. Dünya sorunlarının, yurt sorunlarının, ilmin, felsefenin, sanatın, insanlık idealinin ve uygar Türk Ulusunun ka-**

derinin sabahlara kadar tartışıldığı bir okuldu bu sofra.. Aydınlıklarla, iyi niyetlerle dolu bir sofra.. Paşa'nın belirli uyku saatleri dışında bir saniye bile boş vakti yoktu. Akşam sofraları bile bu nedenle bir çalışma yeriydi. Hemen her konu bu sofralarda yeniden gündeme gelir, ilgililer nerede olurlarsa olsunlar çağırılırlar, mesele hakkında verilen izahatlar dinlenir; konunun nereden nereye geldiği saptanarak **müdavelei efkârda** bulunulurdu.

Elbet bu sofralarda bazan Fikret'ten, Namık Kemal'den konuşulur ve Gazi Paşa çoğunlukla Tevfik Fikret üzerine konuşur, sofrasındaki yakın arkadaşlarına sık sık sorular sorardı. Bu sorulara yanıt veremeyenin vay haline! Böyle duruma düşenlere Paşa hemen elinin altında bulundurduğu kitabı uzatarak: «**Al bunu git, iyi bir oku! Sonra şafak sökmeden gel ve benim sorumun cevabını doğru olarak ver!**» derdi. Ne pahasına olursa olsun, çevresindeki dostlarına her konuda hazırlıklı olmalarını isterdi. Hele hele bunlar devlet adamı ise, onların bilgisizliğine asla dayanamaz, bunları asla affetmezdi. Ulusu yönetenlerin bilgisiz olmalarını bir cinayet olarak nitelendirirdi.. Yalana, ikiyüzlülüğe ne denli bozulur kızarsa, bilgisizliğe de aynı şekilde bozulur ve kızardı.

Dalkavukluk ve ikiyüzlülük dedim de aklıma geldi.. Paşa Ulusal Kurtuluş Savaşını planlamış, devrimleri gerçekleştirmiş bir dâhi gibi değil, her zaman son derece alçakgönüllü bir insandı.. Demokrat yaradılışı onu sık sık halkının içine iterdi.. Bu yüce savaşı onlarla birlikte yaptığına, onların desteği ile ülkeyi bu yeni duruma getirmeye başladığına inanırdı.. Eline fırsat düştükçe trene atlar, arabasına atlar ülkeyi bir baştan bir başa dolaşır, sorunları halkının ağzından dinler, çözümler arar, yapılan işleri yerinde görürdü. Plansız hareketlere asla izin vermezdi. Planlardaki gecikmenin sahiplerini de görevden çekip alırdı. «**Milletin parasını boş yere harcatmam!..**» derken gözlerinden ateşler saçardı. Geziye çıktığında, ki buna geziden çok görev demek daha doğru olacaktır, genç yaşlı, kadın erkek, herkesle uzun uzun konuşur, sorunlarının çözümü için emirler yağdırırdı. Ulusunun fert fert sorunları, ıstıraplarını, neşeleri ile bu denli yakından ilgilenmiş bir başka devlet adamı olduğunu sanmıyorum. Fakat kim olursa olsun, dal-

kavukluğa başladı, riyakârlık yaptı mı, Gazi Paşa'nın gür kaşları birdenbire çatılır, o mavi gözleri hiddetle yanıp söner, sönüp yanar ve «tıslar» gibi bir sesle : **«Ben dalkavukluktan, ikiyüzlülükten, yalandan hoşlanmam.. Bunu yapan insanın benim dostum değil düşmanım olduğuna inanır ve böyle bilirim.. Dalkavukluk insanı aşağılatıcı bir davranıştır.. Bırakınız bu gibi hareketleri ve bu tür sözleri de, insan gibi konuşup davranınız karşımda!»** derdi.

«**Siz bir dâhisiniz!.**» dediler mi, ya da : «**Siz olmasanız Türk Milleti tarihten de, haritadan da silinirdi Paşam!**» kabilinden sözler söylediler mi, bunu söyleyenlerin aldıkları yanıt «**derhal odadan çıkmaları, huzurdan çekilmeleri**» şeklinde olurdu. Gazi Paşa yargılarında pek acele etmezdi. Savaş alanlarında, ülkenin kalkınması, çağdaş uygarlık düzeyine erişmesi yolunda çok çabuk ve kesin kararlar verdiği halde, yakınında bulunanlar için bu derece acele hareket etmezdi karar verirken. **Mülâhazat hanesini** çok zaman açık bırakırdı. Onları mutlaka birkaç kez sınar, ondan sonra belli bir yargıya varırdı. Ben yaşamı boyunca bu yargılarında pek yanılmamış olduğunu yakinen bilenlerdenim. İnsanların hepsine değer veren bir yaradılışa sahip olduğu için kişileri birbirinden üstün tutmamaya özen gösterirdi. Elbette daha çok sevdiği, daha çok yakınında görmek istediği kişiler vardı; ama bunların yanında diğerlerini daha az tercih ettiğini belli etmezdi. Bu onun özelliklerinden, insan taraflarından biriydi.. Şu ya da bu nedenle kırdığı kişilerin ise gönüllerini almasını çok iyi bilirdi..

Dünya tarihi ile, Türk tarihi ile yakından ilgilenir, bu konuları şaşılacak kadar derinlemesine bilirdi. Olayları tartışır ve muhakeme ederken öyle noktalara değinirdi ki, günün birinde bakardınız onun çok önceden söyledikleri aynen çıkıvermiş.. Ama bu noktaya gelindiğinde Paşa'nın ağzından «**nasıl, ben size söylememiş miydim?**» diye bir lafın çıktığını kimseler duymamıştır. Çeşitli dönemlerde halkı ile ulusu ile arasına girmek, hatta bu iki sevgili varlığı koparmak isteyenler çıkmıştı ama, bunda hiçbiri başarılı olamayarak düşkırıklığına uğramışlardı. O, nasıl Tanrı'nın korkutan değil, sevecen, kayıran, affeden, destekleyen olduğu fikrini kabul ediyorsa; bir devlet adamının da aynı şekilde halkını, ulusunu, korkutan değil,

seven, kayıran, sayan ve onu destekleyerek yücelten kişi olarak düşünüyordu.. Bütün yaşamınca tüm davranışı da bu olmuştu..

Gazi Paşa'yı halktan koparmak isteyenler, aslında kendilerinden, koltuklarından, geleceklerinden korkanlar, küçük kişiler, kişiliksiz kişilerdi. Böyle bir kopuştan kendi çıkarları için medet umuyorlardı. Paşa halkı ile temas etmeyince, halk kendilerini büyük olarak görecek, kendilerini şu ya da bu şekilde sevip sayacaklardı! O, bunun da farkındaydı elbet.. Nitekim işi ileri götüren bu kimseleri onlar daha fazla zarar veremeden kendilerini köşkün kapısına bırakıverirdi. Kişiliğinde bir sabır taşı niteliği vardı. Çok şeye direnir, çok işin düzelmesi için sinirlerine hakim olmaya çalışırdı. Nitekim bu davranışları da ileride sağlığına etki eden etkenlerden biri olmuştu..

Ölümler, dost ölümleri, yüreğinde paslı bir bıçak yarası gibi iz bırakırdı Gazi Paşa'nın. Bir dostu, bir yakını öldü mü, yüzü bembeyaz kesilir, gözleri buğulanır, hıçkırıklarını güçlükle zaptederek şöyle konuşurdu : **«Hey koca dost, koca adam! Demek sonunda kadere sen de boyun eğdin!. Demek kader seni de aramızdan alıp götürdü.. Seni çok arayacağız elbet.. Tokalaşmanı, dertlerini, şikâyetlerini, soframızdaki yerini hep arayacağız.. Ölüm de savaşın bir başka türlüsü! Beklenmedik bir anda, bir şarapnel parçası gibi en sevdiğini alıp götürüyor insanın.. Böyle olduğu halde, hayat çok kısa olduğu halde niçin birbirimizi sevmeyiz yeterince? Niçin birbirimizin aleyhinde bulunur, birbirimizi yemeğe çalışırız? İşte nitekim bir can daha eksildi meclisimizden, bir nefes daha kesildi.»**

Ve uzun süre artık hiç konuşmazdı..

Ben ondaki çiçek sevgisini ilk kez Bursa'da iken görmüştüm.. Özellikle gül ve karanfile bayılırdı.. Yalnız onlar mı? Hayır.. Boynu bükük menekşeleri, küçük kır çiçeklerini, papatyaları, gelincikleri, diyebilirim ki doğadaki bütün çiçekleri çok ama çok severdi. Kendisi bunları asla koparmaz, koparamazdı. Kıyamazdı onlara.. Onları doğada oldukları gibi seyretmekten zevk alırdı. Yaşamlarına kendi eliyle son vermeye kıyamazdı bir türlü. İşin garibi sofrasını ve odasını çiçeksiz görmeye de dayanamazdı. Bir büyük boşluk hissederdi odalarda çiçek

görmeyince. İster bahçedeki çiçekler olsun, ister saksılardaki, ister vazolardaki, hepsine titizlikle bakılmasını arzu ederdi. Çiçek, hayatında bir tutkuydu adeta.. Sohbetlerimiz arasında bana : «**Sabiha kızım..**» derdi. «**Bak hayattayken çiçeklerimle ben kendim meşgûl oluyorum.. Onlara bakıyorum, baktırıyorum.. Biz bakmasak, baktırmasak dilleri mi var bizden su isteyecek, gübre isteyecek, ışıklı bir yer ya da gölgelik isteyecek? Unutma sakın, nasıl olsa kader bir gün benim de kapımı çalarak bir başka dünyaya davet edecek.. Çiçeklere bakmak, mezarıma çicek getirmek sana düşecek o zaman.. Birkaç gül yeter de artar bile. Ama canlı olsun.. Hayatiyet dolu olsun..**»

Sözünü tamamlarken, içinde büyük bir burukluğun yaşadığını hisseder, ama bunun nedenini bir türlü bulup çıkaramazdım. Ölümden korkuyor muydu? Sanmıyorum.. Korktuğu ölüm değildi kanımca.. O ülkesini, ulusunu istediği yere eriştirmeden hayattan uzaklaşacağı düşüncesi ile birden böyle kötümserliğe kapılıyordu. Yirmi dört saat yetmiyordu çalışmalarına.. Günler, haftalar, aylar ve yıllar yetmiyordu.. O saatlerden, günlerden, haftalardan, aylardan, yıllardan daha hızlı yaşıyordu ama, Mustafa Kemal yapısı için bu yeterli değildi ne yazık ki..

Şimdi, nice yıllardan sonra onsuz bir dünyada, yine onunla dolu olarak, bu anılar denizinin ortasında Paşa'nın sesi ile kulaklarım uğulduyor :

Bir kudret-i külliye var ulvî ve münezzeh
Kudsi ve muallâ, ona vicdanla inandım.
Toprak vatanım, nev-i beşer milletim.. İnsan
İnsan olur ancak bunu iz'anla inandım.
Şeytan da biziz cin de, ne şeytan, ne melek var;
Dünyâ dönecek cennete insanla, inandım.
Fıtratta tekâmül ezelîdir; bu kemâle
Tevrat ile, İncil ile, Kur'an'la inandım.

6

....Ve «İstikbal Göklerdedir!..»

ULUSUNA İNANIYOR GÜVENİYOR VE BAŞARIYORDU!

Türk Hava Kurumunu, Ulusal Kurtuluş Savaşından iki yıl sonra kurmuştu... Dünya havacılık teknolojisi henüz çok gençken.. Mustafa Kemal Paşa yola ne zaman çıkılacağını bilen tek dünya lideri idi..

ANKARA'DA BAHAR BAŞLAMIŞTI.. BAHARLA BİRLİKTE KÖYLÜNÜN UMUTLA BEKLEDİĞİ BEREKETLİ YAĞMURLAR.. Bu yağmurlar düşmeye başladı mı, o çorak, o kıraç toprak bir mucizeyle canlanıverirdi.. Hiç ummadığınız bir yerde kır çiçeğine, papatyaya, bodur ağaçlarda tatlı yeşilliklere rastlardınız.. Dağ taş yıkanırdı bu rahmetlerle.. Ben oldum olası yağmuru, yağmurun getirdiği toprak kokusunu sevmişimdir.. Böyle zamanlarda kendi içimde bir yeni yaşamın başladığını, bir yeni sevincin yeşerdiğini hissetmişimdir..

Çoğu kez, Gazi Paşa da yağmuru odasının penceresinden dalgın dalgın seyreder, dudağına iliştirdiği bir Rumeli türküsünü bu yağmur taneciklerinin sesine katar, dalardı. Ne düşünürdü? Niçin dalardı? Bunu bilemezdim kuşkusuz.. Tek bildiğim gerçek, o dalgınlık anlarında, o Rumeli türküsü ile dolu, yağmurlara bulaştığı anlar da bile ulusunu, ülkesinin geleceğini düşündüğüdür. Bazı durumlarda insan hayatının çok kısa, bazı durumlarda ise çok uzun olduğunu söylerdi. Hiçbir amacı olmayan, hiçbir fikre hizmet etmeyen kişiler için yaşamak bir bakıma yüktü onun görüşü ile.. Ama bir amacı olan, bir hedefe varmak isteyen insan için aksine, yaşam çok mu çok kısaydı.

Gazi Paşa'nın sözlüğünde «tembellik»e yer yoktu. Tabii, **«tembel insanlara»** da. Bu iki şeyden daima nefret eder, nefretini belirtmekten, açıklamaktan da hiç geri durmazdı. Her nasılsa çevresine girebilmeyi başarmış böyle bir tembeli yakaladı mı peşini bırakmazdı. Önce bu kişiyi topluma kazandırmaya çalışır, ona doğru yolu gösterir, çalışması için olanaklar tanırdı. Olmadı mı da kestirip atar, defterinden silerdi.. **Çalışkanlığından en çok hoşlandığı dostu, arkadaşı kardeşi gibi sevdiği fikir ve görüşlerine sonsuz değer verdiği, inandığı kişilerin başında kuşkusuz İsmet Paşa geliyordu.** Onu gördüğünde Gazi'nin gözleri parlardı. Kendisi ile her konuyu tartışır, konuşur; hatta yapacağı hamleleri, yenilikleri ilk önce ona açar, görüşlerini alırdı.

İsmet Paşa da Gazi'ye karşı herkesten fazla saygılıydı. Bu sevgi ve saygıda riyadan eser yoktu. Savaş alanlarının kanlı topraklarından, barışın hüküm sürdüğü bu mutlu günlere omuz omuza, kafa kafaya vererek gelmişlerdi. İkisi de memleket sorunlarında, halkın sorunlarında son derece titizdiler. Böyle bir konu gündeme geldi mi adeta huysuz olurlardı. Sinirli olurlardı. Yanlış bir adım atmamak için her şeyi ince eleyip sık dokurlar, sorunun önünü sonunu, yararını zararını iyiden iyiye tartmaya çalışırlardı. Ne olursa olsun çıkış yolu bulana kadar da kafalarını kaldırmazlar, çoğu kez yemek yemeyi bile unuturlardı. **Gazi Paşa daima heyecanlı, hareketli, aceleci; İsmet Paşa ise daima temkinli ve yavaştı.. Bu iki karakter biraraya geldi mi de, aşılamayacak engel kalmıyordu ortada..**

Sisler arasında kalan bir günü anımsıyorum bu arada.. **Kucağında kırk günlük bir bebekle Çankaya'daki eski köşke gelen Vas-**

fiye hanımı.. Vasfiye hanım kim mi? Anlatayım.. Mustafa Kemal Paşa'nın annesi **Zübeyde hanım çok iyiliksever bir insanmış..** Elinden geldiğince herkesin yardımına koşar, dertli başları dertten kurtarmaya çalışır, kendi beceremezse oğlunu, biricik Mustafa'sını yardıma çağırırmış.. Günün birinde cici bir kız getirmişler kendisine.. Tatlı mı tatlı, yaşına rağmen olgun da.. **Pek beğenmiş bu kızı Zübeyde hanım.. Adı Vasfiye imiş.. Yanına almış, büyütmüş..** Vefatına kadar da hiç yanından ayırmamış. Gün gelmiş kısmeti çıkmış Vasfiye hanımın, hemen evlendirmiş.. Ama nedense mutlu olamamış kızcağız. Birkaç kez evlilik geçtiği halde başından, hep dönüp dolaşıp yine Zübeyde hanımın yanına gelmiş.. Ve ölümüne kadar da yanından ayrılmamış. Ancak bu acıdan sonra ortada kalmış Vasfiye hanım.. **Derken bu boşlukta yaşayamayacağını anlayarak çıkıp Paşa'nın yanına varmış.** Ona halini anlatmış. **Annesine çok düşkün olan Gazi, Vasfiye hanımı da onun yadigârı olarak bağrına basıp, yanına almış..** Böylece sıkıntılardan kurtulmuş kadıncağız.. Yazgısı buymuş ki yine bir kısmeti çıkmış.. **Ankara Orman Çiftliği İstasyon Şefi Tahsin bey diye, namuslu bir kişi.** (Sonradan soyadı yasası çıkınca Tahsin Çukurluoğlu olmuştu) Paşa'nın onayını alan Vasfiye hanım, Tahsin beyle evlendikten sonra hamile kalmış.. **Günü gelince de nurtopu gibi bir kız çocuğu dünyaya getirmiş..** Şöyle kırk günlük olunca yavruyu Paşa'ya göstermek istemişler.. **Paşa pek beğenmiş ve adını da kendisi koymuş: Ülkü.. Ülkü 1932 yılında Ankara'da doğmuştu..** Ana yavrusu olarak bir yıl kadar kendi yuvasında kaldıktan sonra Gazi Mustafa Kemal Paşa onu da yanına aldırtmış ve ölümüne kadar da köşkten ayırmamıştı.. **Evet, işte sisler arasında kalan bir hikâye de bu.. Ülkü'nün doğuşu, köşke gelişi, yazgısının değişmesi..**

Gazi Paşa köşkün yağmurlarla yıkanan bahçesini, yeni tomurcuklanan çiçeklerini seyrediyordu. Yalnız yüzünden bir şeye canı sıkıldığı açıkça belli oluyordu. Gözlerinin altında sanki mor iki halka vardı ve alnında iki kırışıklık olmuştu. Ne vardı? Niçin bu kadar sıkkındı? Yanına sokuldum ama, bu soruları sormaya cesaret edemedim. Beklediğim - sabrettiğim taktirde, nasıl olsa o kendiliğinden konuşacak, içini dökecekti. Her duygulu insan gibi..

Nitekim öyle de oldu. Yanına sokulduğumu farkedince, saçlarımı okşadı. Derin bir nefes aldı ve çok hüzünlü bir sesle :

«**Bir arkadaş daha bizi terkediyor bugün Sabiha..**» dedi.

Yüreğim hop etti! Kim ölmüştü yine? Onun bu kadar üzülmesine bakılırsa, gerçekten de çok sevdiği birini kaybetmişti. Şöyle bir düşündüm, o günlerde hasta olan böyle bir kimseyi anımsayamadım bir türlü. Ama insan hayatı pamuk ipliğine bağlı değil miydi? Kimin ne zaman, nasıl ve nerede dünyadan göç edeceğini bilmek, kestirmek mümkün müydü? Ben bu düşünceler içindeyken odaya dostlarından biri girdi. Elinde Paşa'nın silahını tutuyordu. Ne olduğunu bir türlü anlayamıyor, bu yüzden de hem sıkılıyor, hem de üzülüyordum.

Gazi pencereden çekilerek arkadaşının uzattığı silahı aldı ve donuk bir sesle :

«**Durumu nasıl? Hiç umut yok mu?**» diye sordu.

Beriki :

«**Maalesef Paşam!**» diye yanıt verdi. «**Yok.. Herkes elinden geleni yaptı.. Böyle daha fazla acı çekmesine müsaade etmeseniz iyi olur.. Bir şey daha söylemek isterdim..**»

«**Söyle, söyle..**»

«**Gözleri sanki sizi arar gibi..**»

Gazi dudaklarını ısırdı :

«**Arar, arar ya..**» diye mırıldandı. «**Atlar insanlardan daha hassas, daha vefakâr ve daha çıkar düşüncesinden uzaktırlar.. Bunca yıl bana hizmet etti, bana yoldaşlık etti.. O benim kokuma, ben onun kokusuna alıştık. Birbirimizin huyunu da iyi öğrendik. Yazık oldu hayvanıma..**»

Şimdi olayı anlamıştım. Çok sevdiği atlarından biri hastalanmıştı iki gün kadar önce. Baytarlarla beraber bir geceyi başında geçirmişti hatta.. Şimdi ise «**umut olmadığı**» haberini getiriyorlardı. Çaresizliğin bir insanı nasıl yıktığına işte o gün bir kez daha yakından tanık olmuştum. Paşa silahını aldı. Ağır adımlarla odadan çıktı. Bende peşinden gittim. Atların bakım yerlerine vardığımızda, seyisleri o güzelim doru atın başında bekler bulduk. Hayvanın karnı sık sık inip kalkıyor, ağzından köpükler saçıyordu. Acı çekiyordu belli ki. Gözleri büyümüş gibiydi.

Gazi Paşa eğildi, mendili ile ağzındaki köpükleri sildi. Yelesini okşadı. O bunu yaparken hassas hayvan efendisinin kokusunu almıştı.

Gözlerini ondan yana çevirdi. Sanki gülümsüyordu şimdi de. Paşa'nın yüzü bembeyazdı. «**Oğlum oğlum!.**» diye mırıldandı. «**Şimdi bütün ağrıların, sızıların, acıların dinecek!**» Sonra atını birkaç kez öptü üst üste.. «**Sen mi beni arayacaksın, yoksa ben mi seni?**» dedi. Doğruldu. Ayakta sanem gibi duruyordu. Gözleri hayvanın gözlerindeydi. Atın acısı hafiflemişti sanki onun okşamaları sonucu. Daha az inip kalkıyordu karnı. Ağzında da fazla bir köpük yoktu.

Paşa silahını doğrulttu. Öylece birkaç saniye bekledi. Tam kafasına nişan almıştı atının.. Tetiğe dokunduğu anda her şey bitmiş olacaktı. Bu durumda bile birbirlerine sevgi ile bakıyorlardı. Gazi kabzayı sımsıkı tutmuştu. Sanki çelik parçasının soğukluğunu yüreğinde hissetmek istercesine.. Bir hareket yeterliydi.

Birden Gazi'nin gözlerinden yaşlar boşandığını gördüm. Yağmurdan beterdi bu yaşlar.. Eli yana düştü. Geri döndü : «**Alın!. Alın götürün hayvanı buradan! Çok uzaklara götürün.. Acı çekmeden ölmesini temin edin.. Gerekirse iğne yaptırın.. Uyutun, öyle vurun!. Ben düşmanlarımı bile böyle vurmamışımdır!. Bana bunu yaptırmayın..**»

At sporunu, yüzmeyi, kürek çekmeyi çok seven Gazi Paşa bu olaydan sonra uzun süre ata binmemişti. Olayın dramatik gücünü unutmak için kendisini derhal çalışmaya vermiş, o günlerde bütün dünyanın üzerinde durduğu konuya bütün gücü ile eğilmişti. Geleceğin göklerde olduğuna inanıyordu. Bu konuya ta 1925'lerde eğilmiş ve 16 Şubat 1925 yılında «**Türk Tayyare Cemiyeti**»ni kurmuştu. Havacılık en büyük tutkularından, ideallerinden biri halini almıştı.

Havacılıkla ilgili bütün yabancı yayınları izliyor, bu konudaki gelişmeleri gün geçirmeden Türkiye'de de uygulama alanına sokmaya çalışıyordu. Bundan sonra insanlığın hizmetine girecek en büyük gelişmeler havacılık alanında olacaktı ona göre.. Hatta gün gelecek insanoğlu uzaya gidecek, başka dünyalara gidecek, ayı ve benzeri gezegenleri bile fethedecekti.. İşte bu çağdaş savaşlarda göklerde üstün olan uluslar tarafından kazanılacaktı. Gerçi çok pahalı bir teknikti havacılık tekniği. Ama uygar ve çağdaş Türkiye'nin bu aşamayı yapması şarttı gelecek yönünden.

Gençleri havacılığa teşvik ediyordu yaptığı konuşmalarla Gazi Paşa.. Onun bu heyecanlı görüşüne İsmet Paşa da katılıyordu. Nitekim **Türk Tayyare Cemiyeti**'nin bütün Genel Yönetim Kurulu toplantılarına, o zamanlar Başbakan olan İsmet İnönü başkanlık ediyordu. Cemiyetin Genel Başkanı vardı ama, Gazi Paşa bu konuda İsmet İnönü'yü görevlendirmişti.. Bir yandan ülke demir ağlarla örülüyor, bir yandan çeşitli fabrikalar kuruluyor, bir yandan da havacılık konusunda gerekli çalışmalar yapılıyordu. Savaş sonrası Türkiye için bunu bir **fantezi** gibi görenler, daha ilerki yıllarda ne derece yanıldıklarını çok iyi anlayacaklardı. Gazi, hiçbir konuyu Türk ulusu için bir fantezi, bir lüks olarak kabul etmiyordu.

Bir yandan askeri havacılık çalışmaları, bir yandan da **Türk Tayyare Cemiyeti** çatısı altında sivil havacılık çalışmaları yapılıyordu. Vakit buldukça Paşa da Türk Tayyare Cemiyeti'ne giderek çalışmalarla ilgili bilgi alıyordu. Savaş sonrası Türkiye'nin çok fakir olan bütçesi ile mucizeler yaratılır, o ulusal bilinç şahlanırken, Mustafa Kemal Paşa **Türk Tayyare Cemiyeti** için o çok güvendiği, yardımsever ulusunu yardıma çağırmıştı. **İSTİKBAL GÖKLERDEDİR** diyor, bunun heyecanını bütün bir ulusa aşılıyor, çalışmalar üstüne sık sık bilgiler veriyordu. «**İSTİKBAL GÖKLERDEDİR!**» derken, bunu sadece bir işaret olarak bırakmıyordu. Bu bir ulusal hedefti. Onun için sadece fikir alanında, spor alanında kalmamalıydı.. Bu konuda daha geniş yatırımlar yapılmalı, çağdaş havacılık teknolojisi tümü ile ülkeye getirilmeliydi. Fabrikaları kurmalıydık. Kendi uçağımızı kendimiz yapmalı, günün birinde ele güne muhtaç hale gelmemeliydik..

Mustafa Kemal Paşa sonradan adı **TÜRK HAVA KURUMU** olacak olan **Türk Tayyare Cemiyeti**'ni kurarken, Türk ulusunun yardımseverliğine güvendiği kadar sosyal - parasal kaynakları da saptamıştı. Bunlar nelerdi:

1 — Fitre - Zekât ve Kurban derileri,
2 — Tayyare piyangosu, (Şimdiki Millî Piyango.)
3 — Bir kuruşluk Tayyare Cemiyeti dilekçe pulu,
4 — Sigara paketlerindeki bir tek sigara,
5 — İki civa madeninin işletilmesinden elde edilen tüm gelirler,

6 — Askeri terhis tezkerelerinin basımı ve cüz'i bir ücret karşılığında terhis edilecek efrada verilmesi,

7 — El ve duvar ilanlarının imtiyazı,

8 — Uşak Şeker Fabrikası'nın her yılki ilk mahsulatı ile Bulgaristan'dan kışlamak üzere Trakya'ya geçecek ağnamın sahiplerine verilecek kefaletnamelerin ve Makara ve İplik Tesis Hakkı'nın Türk Tayyare Cemiyetine (TÜRK HAVA KURUMU'NA) verilmesinden elde edilen gelirler.

Bundan başka ve en az bunlar kadar önemli olan bir nokta da, Mustafa Kemal Paşa'nın «BÜYÜK NUTUK»un yayın hakkını Türk Hava Kurumu'na bağışlamış olmasıydı. O zamanlar bu konu ile ilgili olarak THK Genel Başkanı Fuat Bulca örgüte şu genelgeyi göndermişti.

Ankara 1 Şubat 1928

Türk Hava Kurumu Genel Merkezi

Elli Birinci Genelge

Gazi Hazretlerinin tarihi (Nutuk) larının Türkiye'de basım ve dağıtım hakkının kurumumuza verildiği malûmdur.

Basımı bitmek üzere olan bu mühim eserin yayınlanması zamanı da gelmek üzeredir. Hava Kurumu bu büyük ve tarihi görevinin birinci kısmı olan eserin basımını başarı ile tamamlamıştır. Beş yüzden fazla sahifeyi kapsayan kitap, Türkçe eserlerin basımında şimdiye kadar çok az görülen iyi vereje kâğıt kullanılmıştır. İlk sahifesinden evvel Gazi Hazretlerinin imzalarıyla süslü ve aynen fotoğraf gibi çoğaltılmış bir portreleri, sonunda da on adet çeşitli harita vardır ki, bu haritalar da yurdumuzda ilk defa kullanılan bir usulle basılmıştır.

Tümü numaralı olarak yüz bin adet basılan kitabın normal nüshası beş liraya satılacaktır. Bunlardan başka iki bin adet lüks nüsha basılmıştır ki; özellikleri aşağıda sayılmıştır :

On adet lüks nüsha ipek Japon kâğıdı üzerine basılmıştır. Bun-

ların metinleri ince harf başlıkları ile süslü olup sahifelerin zeminleri de özenli bir süslemeyi taşımaktadır.

Güderiden ipek içli cildi üzerine Türk usulünde süsleme, gümüş kabartma olarak iliştirilmiş bulunmaktadır. Kitabın tümü ayrıca özel bir kutu içindedir.

Gazi Hazretleriyle Sayın Büyük Millet Meclisi Başkanı, Sayın Başbakan ve Sayın Genel Kurmay Başkanına bu baskılardan sunulacağı gibi bir adedi Devrim Müzesine hediye edilecektir.

Genelgelerin düzenli olarak gelip gelmeyeceğini incelemek için sıra numarası dikkat edilmelidir.

Bunlardan sonra 49 adet Japon kâğıdı üzerine bütünü ile yukarıdaki şekilde fakat altın yaldızlı Şagren ciltli ve yine kutu içinde olağanüstü nüshası vardır ki, ellişer lira karşılığında satılacaktır. Kutusuz olanlar 45 liraya ve tümü meşin ciltli olanlar 25 lirayadır.

Japon kâğıdına basılı olanlardan aynı şekilde yüksek velen denilen lüks kâğıda altın yaldızlı kapaklı, ayrıca 1500 adet numaralı basılmıştır ki, 10 lira karşılığında alınabilecektir.

Lüks nüshaların basımında şimdiye kadar Türkiye'de yayınlanan kitap ve eserlerde olağan olan şekillerden hiçbirisi kullanılmamıştır. Basım tarihimizde eserin büyüklüğü ile orantılı bir devrim içeren bu nüshaların, olasıdır ki, daha uzun bir zaman benzerleri yapılmayacaktır. Bu en büyük eserin göreceği kuvvetli ilgi kuşkusuz olduğundan, adedi pek kısıtlı olan bu olağanüstü nüshaların biran evvel tedarikinin istenileceğini tasarlıyorum.

İlişikte bir cetvel sunulmuştur. Bu cetvelin yüksek isteklerine göre doldurtularak on beş gün içinde Türk Hava Kurumu Genel Merkezine geri çevrilmesini rica ederim. Kitapların bedellerinin alınarak biran evvel yanlışlığa meydan verilmemek üzere belirtilmesi ve diğer göndermelere karıştırılmayarak ayrıca gönderilmesi lâzımdır.

Bu önemli sorunu layık olduğu şekilde ele alacağımızdan eminim. Bu vesile ile saygılar sunarım.

Ahmet FUAT
T.H.K. Genel Başkanı
Rize Milletvekili

Halk bütün olanakları ile **Türk Tayyare Cemiyeti**'ni destekliyordu. Bu sayede **Türk Hava Kurumu** milli savunmamıza çeşitli uçaklar alarak armağan ediyor, havacılık aşkı gençler arasında da hızla yayılıyordu. Çoğu geceler Paşa'nın sofrasında **Türk Hava Kurumu**'ndan, kurumun geleceğinden, daha fazla parasal desteğe olan inançtan, uçak fabrikalarının her ne pahasına olursa olsun kurulmasından söz ediliyordu.

Gazi :

Eskimiş teknolojileri değil, en yeni teknolojiyi ülkeye getirmediğimiz, getiremediğimiz sürece, yabancı ülkelere bağımlı olmaktan kurtulamayız..» diyordu. **«Bunun için de bir yandan mümkün olduğu kadar kemerleri sıkarak kendi yağımızla kavrulacak, bir yandan da yeni parasal kaynaklar yaratarak çağdaş teknolojilerin en yenilerini topraklarımıza taşıyacağız.. Eski teknolojileri bize kolaylıklar tanıyarak getiren yabancı devletlerin kurnazlıklarını anlamamak için insanın ya kör ya da aptal olması gerekir. Kısa sürede gelişen şu savaş araç ve gereç sanayiine bakınız.. Birinci Dünya Savaşı biter bitmez, bu kara günlerde kullanılan tüm silahlar birdenbire demode oluverdi. Almanlar, Fransızlar, İngilizler, Amerikalılar, ellerindeki bu silah fabrikalarını uzun vadeler tanıyarak geri kalmış ülkelere satmaya çalışıyorlar. Neden? Çünkü onlar daha modernlerini, daha etkili olanlarını yapabilecek fabrikalar kurmakla meşguller.. Bunu her alana yayabilirsiniz. Tekstil alanına, ilaç sanayii alanına, otomotiv sanayiine; kısaca aklınıza gelen her alana.. Biz yeni ve genç bir Türkiye kuruyoruz.. Dost düşman ülkelerin geride kalmış teknolojilerine gereksinmemiz yok. Ya en yenisini kurar, onlarla boy ölçüşürüz ya da biraz daha sabreder, bunu yapabilecek güce erişmemizi bekleriz..»**

Ben Gazi Paşa'nın manevi kızı olduğum zaman, Türk Hava Kurumu çoktan kurulmuş, çalışmalarında büyük aşamalar kaydetmişti. Ancak Paşa'nın heyecanı hiçbir şekilde eksilmemiş olduğundan, havacılık konusu sık sık gündeme geliyor, bu arada benim de kulaklarım bu çağdaş teknoloji ve havacılık konuları ile doluyordu.. Artık belirli bir yaşa

gelmiştim. Kendime kesin bir yol çizmeliydim. Ne olacaktım? Bana bunca emek veren Paşa'ya karşı mahçup olmadan kendime başarılı olabileceğim bir meslek edinmek istiyordum. Şunu hemen itiraf etmeliyim ki, havacılık konusu aklımın ucundan bile geçmiyordu.. Evet, uçakları mavi göklerimizde gördüğüm zaman kanım kaynıyor, heyecanlanıyordum ama, çelik kanatları yönetmek isteğini pek duymuyordum içimde. Gerçekte böyle bir isteği duysam bile, beni yetiştirebilecek bir okul da yoktu.

Bir gün, hiç unutmam, İsmet Paşa köşke hem çok yorgun, hem de çok sinirli gelmişti. Oysa, çoğu kez sinirlerine hakim olmasını herkesten iyi bilirdi. Şöyle bir yorgunluk kahvesi aldıktan sonra Gazi :

«Hayır ola İsmet?» dedi. **«Sende bir fevkaladelik var bugün.. Ne oldu? Neye sinirlendin?»**

İnönü yumuşamıştı. Gülümsemeye çalışarak :

«Türk Hava Kurumu'nun Genel Yönetim Kurulu Toplantısı vardı da..» dedi.

Gazi üsteledi :

«Eee, ne olmuş varsa?»

«Fuat beyi epey terlettim.. İstifaya filan kalktı..»

«Çalışkan çocuktur Fuat.. Cemiyeti de diğer milletvekili arkadaşları ile iyi yönetiyor..»

«Bunlara bir diyeceğim yok.. Fakat canımı sıkan bir husus oldu..»

«Neymiş o?»

«Hesaplarda kırk para oynuyor!»

«Kırk para.. Yani bir kuruş..»

«Evet.. Toplantıya sabah onda girdik, saat on yediyi geçiyordu çıktık.. Daha önceki toplantıda dikkatimi çekmişti.. Bu bir kuruşun nereye gittiğini öğrensinler diye talimat vermiştim.. Bulamamışlar.. Bugünü de onunla geçirdik.. Fuat beyin hassasiyetini anlıyorum ama, milletimiz ondan daha hassastır. Verdiği paranın nereye gittiğini behemahal bilmek ister. İstifa bu gibi hallerde en kolay çıkar yoldur. Ama kimseyi rahatlatmaz.. Hatta söylentilere bile neden olur.. Yurttaş bu parayı Türk Hava Kurumu yükselsin diye veriyor..»

Gazi Paşa gülümsedi :

«Demek mesele bu.. Kırk paranın hesabı seni bu kadar yorup üzdü. Tam adamını bulup bunların başına getirmişim.. Haklısın.. Kırk para, günün birinde kırk lira, kırk lira da dört yüz lira olur.. Bu da giderek büyür halkın ağzında.. Böyle kuruluşlara olan güveni sarsar.. Biz Cumhuriyeti kurarken, böyle kırk paralara çok ihtiyacımız oldu.. Peki ne yaptın sonunda?»

«Muhasebeciyi çağırttım. Memurları seferber ettim. Ve kırk paranın yanlışlıkla bir başka hesaba geçirildiğini bulup çıkartırdım.. Bundan sonra da bu gibi hataları affetmeyeceğimi söyledim kendilerine.. Bizim milletimiz gerçekten de elindekini avucundakini verir. Hiçbir ulus Türk ulusu kadar cömert değildir. Ama verdiğinin doğru dürüst yerlere sarfedildiği görmek ister. Hem de buna inanmak ister.. Türk Hava Kurumu'nun halktan toplanan paralarla uçaklar alıp askeriyeye hediye etmesinden duyulan memnuniyet büyüktür.. Bu güzel havayı ne kırk para uğruna, ne de yüz para uğruna bozmaya kimsenin hakkı olmasa gerekir..»

Evet evet.. Bu benim yakından tanık olduğum bir konuşma, bir olaydır.. Türk Hava Kurumu'nun kırk parası uğruna harcanan emek ve zamanı belgeleyen kutsal bir olay.. Şayet ülke ve bazı müesseseler bugüne kadar sarsılmadan, alın aklığı ile gelebilmişlerse hep bu **«kırk para»**nın hesabı sorulduğu, milletin parası üzerine titrendiği için gelinebilmiştir kanısındayım.. Onlar bir başka devlet adamlarıydı.

İşte 1934 yılı.. Yani Soyadı yasasının kabul edildiği yıl.. Herkes harıl harıl kendisine bir **soyismi** arayıp duruyor. Ben buraya kadar anılarımda Atatürk'ten hep Gazi Paşa ya da Mustafa Kemal Paşa diye söz ettim.. Şimdi artık zamanı geldiği için ondan **ATATÜRK** diye söz edeceğim.. Bu ona verilen, ulusunun kendi layık gördüğü bir soyadıdır..

Atatürk, her gece sofrasında bir dostuna, bir yakınına soyadı bulup veriyordu. Bazan şaka yolu takıldığı ve biraz da tersçe soyadları bulduğu kimseler oluyordu ama, işi fazla uzatmıyor, hemen hedef aldığı kişinin gönlünü yapmasını biliyordu. O gece sıra bana gelmişti.

Atatürk : «**Eee, söyle bakalım Sabiha..**» dedi. «**Senin soyadın ne olsun?**». Herkes yüzüme bakıyordu. «**Siz ne emrederseniz o olsun efendim!**» diye kekeledim. Heyecanlanmıştım. Aklımdan binbir şey geçiyordu ama bunların hiçbirini söylemeye cesaret edemedim. Atatürk bu yanıtım üzerine elini çenesine dayayarak bir süre düşündükten sonra : «**Sana Atatürk kızı soyadını vermek isterdim ama..**» dedi. Fakat bu «**ammanın**» sonunu getirmedi. **Eline bir kalem kâğıt alıp şunu yazdı : «GÖKÇEN..»**

Ve o geceden sonra artık Sabiha Gökçen oldum.. Niçin, ne düşünerek bana bu soyadını vermişti Atatürk bilemiyorum. Tabii, o yıllarda ben henüz havacılığa başlamadığım gibi, havacı olmayı da aklımdan geçirmemiştim. Soyadımı seviyordum.. Bana Sabiha demiyorlardı artık, Gökçen diyorlardı.. Çok kimse bu soyadını havacılığa başladıktan sonra aldığımı sanır.. Oysa, Ata'nın Gökçen soyadını bana vermesinden aşağı yukarı bir yıl sonra göklerle buluşup havacılığa başladım.

Hiçbir devlet adamı, hiçbir lider kendi ülkesinin kadınlarını Atatürk kadar takdir etmemiş, yüceltmemiş, lâyık olduğu yeri alması için insanüstü çaba göstermemiştir. En ilkel hayatı bile kadınlara çok gören bir toplumu, kısa bir süre içinde Batılılaştırmış, bu yanlış davranışları ve kadını ikinci sınıf insan olarak gören inançları kökünden silip atmıştı. Türk toplumunda kadın kendine özgü saygın yerini Atatürk ve onun devrimleri sayesinde almıştır. O bizim kadınlarımızın, bizim genç kızlarımızın dünyanın en yetenekli, en iyi, en erdemli insanları olduklarına içtenlikle inanıyordu. Bu nedenledir ki onları yaşamın her aşamasında iş hayatının ortasında çalışırken, başarırken ve yükselirken görmek istiyordu.

Havacılık konusunda da Türk kızlarına güveniyordu. Sivil hava ordusunda genç kızlarımızın görev aldığını görmek için adeta sabırsızlandığını şimdiki gibi hatırlıyorum. Uçan gençliğin özlemi her geçen gün yüreğini dağlıyordu sanki.. Bunu gerçekleştirmek için bir okula gereksinme olduğunu hissetmiş, ilgililerle bu konuda geceli gündüzlü yeni bir çalışmaya girmişti. Arada bir bu çalışmalara tanık olduğumda beni yanına çağırır ve : **Gökçen, bak yakında genç kız-**

larımız, delikanlılarımız göklerde dolaşmaya başlayacaktır.. Sen bu işe ne dersin?» diye sorardı. Ardından da cevabımı beklemeden ilave ederdi: **«Kanatlı bir gençlik, memleketin geleceği bakımından en büyük güvencedir.. Bir gün Batılı ayaklar Ay'da ayaklarının izlerini bırakacaklarsa, bunların arasında bir de Türk'ün bulunması için şimdiden çalışmalara girişmek, aşamalar kaydetmek gerekir..»**

Bu yoğun ve inançlı çalışmalar sonunda havacılıkla ilgili okulun kurulmasını ve çalışmalara geçmesini gerçekleştiriverdi.. Başka bir ülkede olsa bunun için daha en az yirmi yıl uğraşmak gerekirdi.. **Ama Atatürk'ün azmi, çelik iradesi, yılmaz inancı işte bu «olmazı» da kısa zamanda «olur» yapıvermişti. Adını bizzat kendisinin koyduğu TÜRKKUŞU artık sivil havacı gençliğin emrinde olacaktı..** Burada gençlerimiz uçuşu öğrenecekler, planör kullanmayı öğrenecekler, paraşütle atlamayı öğrenecekler, kısacası havacılıkla ilgili her şeyi bilimsel bir şekilde en iyi öğretmenlerden deneyler yaparak öğreneceklerdi..

O sabah, yani **3 Mayıs 1935** yılı sabahı Atatürk çok erken kalkmış, banyosunu almış, çok sevdiği külot pantolonlu spor elbisesini giymiş, kasketini de alarak karşıma gelmişti. Mutluluk içindeydi. Son derece şıktı bu kıyafeti ile.. Gerçekte çok şık, çok iyi giyinmesini bilen bir kişiydi Atatürk.. Uyumlu ve saygılı giyimi ile ilk bakışta dikkati çekerdi.. Hele bu kıyafetle gerçekten de daha bir yakışıklıydı ve daha bir saygın oluyordu..

«Haydi bakalım Gökçen..» dedi. **«Gidiyoruz.. Bugün bizim için bir bayram günüdür.. Hem de ileride çok öğüneceğimiz bir kuruluşun açılışını yapacağımız bir bayram.. Türk Hava Kurumu'na bağlı olarak Türkkuşu'nu açıyoruz.. Orada binlerce, yüz binlerce havacı genç yetiştireceğiz.. Zehra'yı al, birlikte gelin..»**

Türkkuşu'nda ilk açılan okul planör okulu idi. Rusya'dan iki öğretmen getirtilmişti. Alanda büyük bir kalabalık vardı. Gençler heyecanlı, orta yaşlılar gururluydu. Atatürk açış konuşmasını yapmak üzere kürsüye geldiği zaman ortalık alkıştan inliyordu. Kısa fakat çok güzel bir konuşma yaparak, havacılığın, özellikle sivil havacılığın dünyadaki önemi üzerinde durdu. Türk gençliğini bu en güzel spora yö-

neltmek için sanki kendisi yıllarca ve yıllarca havacılık yapmışcasına büyük bir coşku ile konuştu.. O konuştukça ben kanatlandığımı hissediyordum adeta:

«Bizim dünyamız -bilirsiniz- topraktan, sudan ve havadan kurulmuşdur.

Hayatın da esas unsurları bunlar değil midir?

Bu unsurlardan birinin eksikliği, yalnız eksikliği değil, sadece yokluğu hayatı imkânsız kılar.

Hayatı, hele milli hayatı seven, onu korumak isteyen, yurdunun topraklarına, denizlerine olduğu gibi, havasına da alakasını, her gün biraz daha çoğaltmalıdır.

Bu alaka, saydığım hayat unsurlarına hakimiyetle olur.

Tabiat insanları türetti, onları kendisine taptırdı da. Ancak, insanların dünyada yaşayabilmeleri için, onların tabiata hakimiyetini şart kıldı.

Tabiata hakim olmasını bilmeyen yaratıklar, varlıklarını koruyamamışlardır.

Tabiat, onları kendi unsurları içinde, ezmekten, boğmaktan, yok etmekten ve ettirmekten asla çekinmemişdir.

Türk, bu büyük hakikati, esasından tanımak kapasitesini göstererek ihatalı bir gayretle, toprağı ve onun türlü mahsullerini insanlığa verimli kılmış, denizlerde göğüslemedik dalgalar bırakmayarak, insanlığa genlik veren kültür yolları açmıştır.

Lakin, yaşadığımız bu çağda artık insanlar, yalnız karada ve denizde kalmadılar, tabiatın hava varlığının içine de daldılar.

Hayat için, havayı yalnız nefeslemenin yeter olmadığı anlaşıldı. Gerek ve gerçek olan, hava hakimiyeti olduğu yalın olarak ortaya çıktı.

Bütün milletlerin, büyük gayretle, üzerinde çalıştıkları bu sahada, Türk milleti de, şüphesiz yerini almalıydı.

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, kara ordumuzun yanında, donanmamızı kurarken, hava filolarımızı da, en son hava vasıtalarıyle düzenlemekten geri kalmadı.

Şahıslarıyla şeref duyduğumuz hava subaylarımız ve komutanlarımız da yetişmiş bulunuyorlar.

Pilotlarımız, her zaman ve her halde milletin yüzünü ağartacak yüksek değerdedirler.
Lakin, arkadaşlar; bu kadarını yeter görmek doğru olmazdı. Hava işine, onun bütün dünyada aldığı önem derecesine göre genişlik vermek lazımdı.
Bunu gözönünde tutan Cumhuriyet Hükümeti, havacılığı bütün milletin işi yapmak kararındaydı.
Türk, yurdun dağlarında, ormanlarında, ovalarında, denizlerinde her bucağında nasıl bir bilgi ve kendine güvenle yürüyor dolaşıyorsa, yurdun göklerinde de aynı suretle dolaşabilmeliydi.
Bu ise, Türkü çocukluğundan vatan kuşlarıyla, vatan havası içinde yarışa alıştırmakla başlar.
İşte bugün burada bizi toplayan sebeb o kutsal işe başlama ayinidir.
Havacılık sınavına, ciddi sarılmalarından dolayı, Hükümete, Genel Kurmay Başkanı Sayın Mareşale ve Türkiye Hava Kurumu Başkanı değerli arkadaşım Fuad'a burada hususi minnetlerimi sunarım.
Türk çocuğu,
Her işte olduğu gibi, havacılıkta da en yüksek seviyede gökte seni bekleyen yerini az zamanda dolduracaksın.
Bundan hakiki dostların sevinecek, Türk milleti mesut olacaktır.»

Konuşmadan sonra Rus öğretmenler planörle uçuş gösterileri ile paraşüt atlayışları yaptılar.. Bunları yakından seyretmek insanı büyülüyor, heyecandan heyecana sürüklüyordu.. İyiden iyiye ilgilenmeye başlamıştım havacılıkla.

Atatürk bir ara kulağıma eğilerek :

«**Gökçen..**» dedi. «**Görüyorum çok heyecanlandın sen bu gösterilerden.. Hareketler seni çok ilgilendirdi.. Nasıl, sen de böyle havalarda süzülebilir, paraşütle atlayabilir misin bakalım?**»

Başımı salladım :

«**Haklısınız Paşam.. Gerçekten çok heyecanlandım ve çok beğendim bu gösterileri.. Onların yerinde olmayı isterdim..**»

Tatlı tatlı gülümsedi :

«Cesaretini beğendim.. Gökçen soyadına havacılık çok yakışır doğrusu..»

Sonra yanında duran Türk Hava Kurumu Genel Başkanı Fuat Bulca'ya dönerek :

«**Fuat bey..**» dedi. «**Bizim Gökçen paraşütle atlamak istiyor.. Demir tavında dövülür.. Madem ki istiyor, o halde başlasın hemen işe..**»

Fuat Bulca «**emredersiniz paşam..**» diyerek uzmanları çağırttı. Onlara Atatürk'ün ve benim isteğimi aktardı. Ancak uzmanlar bunun hemen olamayacağını, atlamanın bazı teknik bilgileri olduğunu, önce bunları öğrenmem gerektiğini belirterek, ertesi günden itibaren çalışmalara başlayabileceğimi söylediler. **Artık benim için de İSTİKBAL GÖKLERDE idi..**

Uykusuz geçen bir gecenin sabahında soluğu Ergazi meydanında aldım. Paraşütle atlamak, daha doğrusu atlama tekniğini öğrenmek için gitmiştim ama, burada planör uçuşları beni daha çok ilgilendirmişti.. Bunu uzmanlara ve ilgililere açıkça söyledim. Onlar da bu heyecanımı ve ilgimi karşılıksız bırakmayarak «ikisini de öğretiriz» dediler. Artık kafam hep bana anlatılanlarla dolmaya başlamıştı. Öğretmenlerimin dediklerini can kulağı ile dinliyor, söylediklerini harfi harfine yerine getiriyor, hiçbir şeyi aksatmamaya özen gösteriyordum. İlk anda anladım ki, havacılık gerçekten de dünyanın en heyecanlı, en güzel ve aynı zamanda en tehlikeli mesleklerinden biriydi. Büyük bir disiplin gerektiriyordu. Yapılacak en küçük bir yanlış adım insanın hayatına malolabilirdi..

Havacılık tutkusunu burada kelimelerle anlatmak bana çok güç geliyor.. Bu tutkuyu, bu heyecanı, bu korkuyu, bu mutluluğu insanın bizzat yaşaması gerekir anlayabilmesi için.. Soğukkanlı olmayı, irademe sahip olmayı, iyi muhakeme etmeyi diyebilirim ki ben bu havacılığa başladıktan sonra daha iyi öğrendim. Çalışmalardan köşke döndüğümde Atatürk beni kapıda karşılıyor:

«**Anlat Gökçen..**» diyordu. «**Bugün neler yaptın, neler hissettin?**»

Ben de o gün nasıl uçtuğumu, neler yaptığımı en ufak ayrıntısına kadar heyecan dolu bir şekilde kendisine anlatırdım. Atatürk bunu yalnız benden dinlemiyor, öğretmenlerimden de Türk Hava Kurumu Genel Başkanı Fuat Bulca'dan da bilgi alıyordu. Başarılı olduğum günlerde Atatürk'ün yüzü gerçekten görülmeye değerdi. İşte mutluluk buydu. Bir Türk kızının havacı olması, onun için tarif edilmez bir mutluluktu. Bu alanda başarılı olmam için her şeyi yapacağına inanıyordum. Sofrada arkadaşlarına **«Göreceksiniz, Gökçen iftihar edeceğimiz bir uçman kızımız olacaktır.. Onu bir gün Avusturalya'ya uçarak göndereceğim..»** derdi.

İnanmanın, güvenmenin başarmak kadar önemli olduğunu işte ben o yıllarda ondan öğrendim.. İnanıyor, güveniyor, ondan sonra vakit kaybetmeden kolları sıvayarak harekete geçiyordu.. Yolu bitirebilmek için yola çıkmak gerekti elbet.. Mustafa Kemal Paşa yola ne zaman ve niçin çıkılacağını en iyi bilen devlet adamlarından biri, belki de birincisiydi.

Onu anlatmaya kalemin gücü yeter mi?

7

«Türk Dili Yabancı Boyunduruğundan Kurtarılmalıdır!..»

NE PANTÜRKİZM NE DE PANİSLAMİZM HER ŞEYDE BATILI TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİ

Atatürk'ün temel felsefesi bu idi.. Dilde de aynı şeyleri düşünüyordu.. Osmanlıcaya hayır, Türkçeye evet diyordu. Batılılar gibi düşünecek, gerçek bir Türk gibi yazıp konuşacaktık..

ATATÜRK, SONRADAN ADI TÜRK HAVA KURUMU OLACAK OLAN TÜRK TAYYARE CEMİYETİ'Nİ 1925'DE VE BUNA BAĞLI OLARAK HAVACILIK EĞİTİMİNİ YAPACAK TÜRKKUŞU'NU 1935 YILINDA KURDUKTAN SONRA ARTIK RAHAT BİR NEFES ALMIŞTI.. «İstikbalin göklerde olduğuna» inanan bir kuşak, hem de heyecanlı bir kuşak, Batı'nın üstün teknolojisi ile cesareti, inancı ve büyük sabrı ile yarışa hazırlanıyordu. Paşa'ya bu konuda en çok yardım edenlerin başında Başbakan İnönü geliyordu..Yeri gelmişken be-

lirteyim ki, İnönü gördüğüm ve tanıdığım en çalışkan, en zeki, en erdemli ve en sabırlı devlet adamlarının başında gelmekteydi. Onun bu üstün yanlarıdır ki Atatürk'ü kendisine daha çok bağlamış, dostlukları bir kader arkadaşlığından çok öte bir gerçek kardeşliğe dönüşmüştü. Atatürk planladığı ve ülkenin ulusun yararına gördüğü her şeyi önce İnönü'ye açar, onunla bazan saatlerce bir odaya kapanıp tartışır, konuşur, kitapları karıştırırlar sonra belli bir karara vararak yüzlerinde en ufak bir yorgunluk belirtisi olmadan bu çalışma yerinden çıkarlardı. Onların yerinde kim olsa, böylesine dinamik, böylesine yorucu bir çalışma sonucu değil odadan yorgunluk göstermeden çıkmak, bir yere yığılıp kalırlardı..

Ancak, bilemiyorum nedendir, Atatürk hep **«kısa zamanda çok büyük işler başarmamız gerektiğine»** inandığı içindir ki, yaşamının yirmi dört saatini tam yirmi dört saat olarak değerlendirmeye çalışıyor, çok az uyuyor, uzun süreli devrim hamlelerinin hedefe varması için insanüstü bir gayret gösteriyordu. Evvelce de kısaca değindiğim gibi, Atatürk'ün teknolojik ilerleme, Batı'ya erişme ideali yanısıra bir tarih tutkusu, bir Türk dili tutkusu da vardı.. Tarih bilimi sayesinde Türk ırkının nerelerden gelip nerelere gittiğini bütün dünyaya anlatmak istiyordu. Ancak onun ırk anlayışı bir **taassup** değildi. O, bunu sadece Türkü tanımayan, onu **«barbar bir kavim»** olarak tanıtmak isteyen taraflı tarihçilerin kasıtlı tutumlarına karşı yapıyordu. Irkçılığın uygarlık dışı bir şey olduğunu sık sık tekrarlardı.. Hele hele dünyanın sınırları böylesine küçüldüğü, insanların ırkları ile değil «insanlık dereceleri» ile değerlendirilmeye başladığı bir çağda, ırkçılık barbarlıktan da öte bir şeydi.. **Irkçılık güden ülkeler ve bunların başındaki liderler, Atatürk'e göre bir gün tarihten de, haritadan da silinmeye mahkûmdular. Gerçekten ırkçılık bir başka anlamda en kötü emperyalizmden de daha vahşi bir anlayış taşıyordu ona göre..**

Atatürk, bugün bile herkesin gıpta ettiği bir uygar, bir insancıl milliyetçilikten yanaydı.. Batı düşünürleri, Batılı devlet adamları «milliyetçilikten» söz ederken hep kısır bir döngü içinde kaldıkları halde, Mustafa Kemal Atatürk, bu fikri en olumlu, en uygar, en insancıl bir temele oturtmasını bilmişti. O, dünyada Türküm diyen herkesi Türk olarak kabul ediyor, milliyet konusunu böylece duy-

Levent Sahverdi Arşivi

gusal olmaktan, mantıkdışı olmaktan kurtarıyor, dar sınırlar içinde boğmamaya çalışıyordu. Nasıl dünyada bir «üstün ırk» efsanesi olamayacağını savunup bu saçmalığa inanamıyor idiyse, milliyetçilik anlayışının da dar ölçüler içinde mütalaa edilmesini istemiyordu. Hele o devirlerde, hele Osmanlı döneminde milliyetçilik - dincilik -ırkçılık kavramlarının birbirine karışmasından hasıl olan karmaşayı hiç hazmetmiyor, bu kördüğümü çözebilmek için elinden geleni yapıyordu..

Pantürkizm'e de panislamizme de inanmadığı içindir ki, Ulusal Kurtuluş Savaşının temellerini milliyetçilik ve insanlık harcı üzerine kurmayı başarmıştı. Yaşam boyu bu inancından saptığını, bu inançlarında en ufak bir sarsıntı geçirdiğini hiç kimse görmemiştir. Kör bağnazlığın, gericiliğin, dini devlet işlerine karıştıran tutumun Osmanlıları yıktığı gibi, Türk milliyetçiliğini de bir çeşit Arap milliyetçiliğine dönüştürdüğünü çok yakından görmüştü. Ben tanıdığım zaman Gazi Paşa demeçlerinde, nutuklarında değme edebiyatçıların kullanamayacağı Osmanlıca, yani Farsça ve Arapça karışımı Türkçeyi usta bir şekilde yoğururdu. Konuşmalarından tek bir kelime çıkaramazdınız. O kadar iyi seçerdi bu kelimeleri. Ağdalı konuşmasının içindeki milliyetçi, uygarlıkçı heyecanı o dili iyi anlayamayan halk bir **cezbeye** tutulmuş gibi dinlerdi..

Dinlerdi ama, Atatürk halkla aydın, yöneten ile yönetilen arasındaki bu «dil» ayrılığının ve onun doğurduğu büyük boşluğun farkındaydı.. Giderek demeçlerinden Farsça ve Arapçanın egemen olduğu cümleleri ayıklıyor, yerine Mehmetçiklerinin, Fadimelerinin, Alilerinin kullandığı yaşayan Türkçenin pırıltı, aydınlık, anlaşılır kelimelerini kullanıyordu. Önceleri sofrasında da ağdalı bir Osmanlıca ile konuşan Atatürk artık bütün bunları geride bırakmış, milli sınırlar içinde herkesin aynı dili, anlaşılır arı Türkçeyi kullanması için bu işe adeta kendisini adamıştı. Sağduyusu sayesinde uydurma kelimelerden, dili kargaşaya düşürecek kelimelerden de mümkün olduğu kadar kaçınıyordu.

Yanılmıyorsam bir tatil günü Zehra ile beni Türkçe konusunda iyi bir sınava tutmuştu. Bu sınavda ikimizin de pek çok Osmanlıca cümleyi yanlış kurduğumuzu görmüş, **«yanlış konuşmaktansa, hiç konuşmamak daha iyidir be çocuklar!»** diyerek gülmüştü. Lakin bu gülüşte

bir acılık da vardı.. Aynı gün değişik konulara değinmiştik. Bir ara Atatürk özel arşivinden birtakım eski gazeteler, daha doğrusu eski gazete kupürleri alıp geldi. Belleği çok kuvvetli olduğu halde; zaman zaman belgeleri önüne alıp konuşmayı da severdi. Bunu yaparken de zincirleme sigara ve kahve içerdi. O gün de böyle yapıp sigarasını tüttürürken önce beklemediğimiz bir konuya değindi :

«Bakınız çocuklar..» dedi. «Biz Batılı ülkelerden geri kalmamak için hemen her alanda gayret sarfediyor, yok bütçemizle, kendi yağımızla kavrularak silkinmeye, ayağa kalkmaya, kimseye boyun eğmeden yaşamaya, yepyeni bir ulus olmaya çalışıyoruz.. Bunu yaparken de ulusumuzun hamiyet duygularından, bilinçli yardım duygularından da yararlanmaya gayret ediyoruz.. Dağ başlarında, köşe bucak mağaralarda, kadınlı erkekli çalışıp mermi ve silah yapan bu ulus, dünya durdukça özgür yaşamaya hak kazanmıştır. Sırtlarında mermi taşıyan, erkekleri kadar kahraman kadınlara sahip olan bu ulus için artık boyunduruk altında yaşamak diye bir şey mevzubahis olamaz.. Onu ne bir diktatör bozuntusu boyunduruğu altına alabilecektir, ne de bir düşman ülkenin sapık davranışları onu etkileyebilecektir. Konumuz bu değil ama, aklıma gelmişken size söyleyeyim dedim.. Evet, biz fakir bir millet haline geldik Osmanlı İdaresinin aczi yüzünden. Tembel bir millet haline geldik. Osmanlı padişahlarının çoğunun beceriksizlikleri yüzünden. Milliyetçiliğimizi kaybettik yine İslam dini ile Arap milliyetçiliğini birbirine karıştırarak. Şimdi düze çıkmak üzereyiz. Çıkacağız da.. Gelecekte, kendi öz çıkarları için ülkeyi ve ulusu felaketlere sürüklemek bedbahtlığında bulunabilecek kimseler kuşkunuz olmasın ki çıkacaklardır.. Ama bunların sonu hüsrandır. Biz Türkiye Cumhuriyeti'nin temellerini uygar bir felsefe üzerine attık. Bu inancı yaşatacak bir yeni nesil yetiştiriyoruz.. İşte bunlardan ikisi sizsiniz..»

Kahvesinden iki üç yudum çektikten sonra konuşmasını şöyle sürdürdü:

«Bizim ulusumuz bir kere inanmaya görsün.. Ona yaptıramayacağınız, benimsetemeyeceğiniz şey yoktur.. Türk Hava Ku-

rumu'nu kurduğumuz zaman bunun ana gelir kaynağını bir yandan devlete bir yandan da milletimizin hamiyet duygularına yükledik.. Fitre ve zekâtın yanısıra kurban derilerinin bu cemiyete verilmesi için Bakanlar Kurulu kararı çıkardık. Bu karara karşı çıkmak isteyen yobazlarla, siyaset gereği bu uygulamadan vazgeçmemizi isteyenler oldu. Üstü kapalı ya da açık, gazetelerde yazılar bile çıktı. Oysa bu iki gelir de çok yanlış yerlere gidiyor, memleket yararına değil, kişilerin, zümrelerin menfaatlarına hizmet eder hale geliyordu.. Devletin erişemediği yerlere halkın erişmesi kadar tabii ne olabilir.. Bu topraklarda yaşayan herkese düşen kutsal birtakım görevler vardır. Fakir bütçesi olan memleketlerde devlet kadar halk ta bazı sorumluluklar yüklenmelidir. Hava Kurumu Batı'ya yönelik hamlelerimizden biridir. Bu nedenle onu hem devlet desteğine mazhar kıldık, hem de halkın desteğine kavuşturmak istedik.. Biz bunu yaparken savaşın yıkıntıları henüz ortadan silinmemişti. Ülkemizin birçok yerlerinde daha viraneler vardı, düşmanın yakıp yıktığı yerlerde hâlâ cinayetlerin dumanları tütüyordu. Burada uygarlığın nefesi değil, baykuşların sesleri duyuluyordu.. On yılda pek çok kuruluş gibi Türk Hava Kurumu da rayına oturdu, Türkkuşu gibi bir büyük okula kavuştu. Gençlerimiz, kızlarımız da dahil olmak üzere bu aşkla mavi semalara koşmaya başladılar. Desteği sadece devlete yüklemek isteyenlere meşhur gazeteci Ahmet Mithat Efendi'nin başından geçenleri anlattım. Bu zat, Allah gani gani rahmet eylesin, inancın en egemen olduğu bir devirde, Osmanlı topraklarında milliyetçilikten de çok önde gelen bir yobazlık döneminde Tercüman-ı Hakikat gazetesinde bir yazı yayınlamış. Merhum bu yazısında kurban derilerinin ya da karşılıklarının o deyimle söyleyeyim «milletin umur-i hayriyesinde» kullanılmasını, yani hayır işlerinde kullanılmasını teklif ediyor. Ama cahil sofralar dururlar mı? Çıkarları zedelenenler dururlar mı? Bunlar «gelirimiz elden gidiyor!» gibisinden bir feryatla ertesi gün ellerine geçirdikleri sopalar,

taşlarla matbaaya hücum ediyorlar. Şayet bu güzel fikrin sahibi Ahmet Mithat Efendi'yi yakalamış olsalardı, zavallıyı olduğu yerde linç edeceklerdi kuşkusuz.. Hükümet kuvvetleri çabuk davranıp bu isyanı bastırmış. Fakat Ahmet Mithat Efendi inançlarından kolay kolay vazgeçmeyecek yaradılışta bir gazeteci olduğundan, ertesi gün her türlü tehlikeyi göze alarak yine aynı gazetede bir başyazı daha yayınlıyor. Maksadı malum, derilerin devlet eli ile toplanarak hayır işlerinde, sosyal işlerde kullanılmasını sağlamak. Bunun için de düşüncelerinin doğruluğunu Kur'an'dan âyetlerle, hâdislerle ispat ederek, bunda «cevaz-i şer'i» bulunduğunu söylüyor. Konu bâb-ı meşihata getiriliyor. Ve oradan çıkan bir fetvayı şerife ile Ahmet Mithat Efendi'ye hak verilip, kurban derileri devlet eliyle toplanarak satılıyor ve pek çok milli ve vatani işlerde kullanılıyor.. Dediğim gibi çıkarcı geri kafalı çevrelerin bütün baskılarına rağmen bundan şöyle böyle yarım asıra yakın bir zaman evvel başarılan bu zafere, bizim Cumhuriyet döneminde devam etmemiz kadar doğal ne olabilir ki? Devletin yapamadığını millet, milletin yapamadığını devlet yapmalıydı..»

Öğle yemeğinden sonra Atatürk tatil olduğu halde odasına çekilip istirahat edeceği yerde, Zehra ile beni yine karşısına alıp, bu kez bir başka konuya, dil konusuna değindi. Hangi konuyu ele alırsa alsın daima gözleri heyecanla, şevkle parlar, sesi titrerdi. İzaha çalıştığım gibi dil konusu bir büyük tutku, bir büyük idealdi onun için. Bilim adamları başka, sanatçılar başka, gazeteciler başka, politikacılar başka, büyük halk kitlesi başka bir dilden konuşmamalıydı. Dil ayrılığı, din ayrılığı, hatta milliyet ayrılığı gibi bölebilirdi insanları. Bundan yararlanmak isteyenler de çıkabilirlerdi. Şu halde dilde **«halkçı bütünlüğü»** sağlayacak bir yöntem bulunmalı, bir devrim yapılmalıydı. Yeni harflere geçilirken bu kutsal savaşın ilk adımları atılmış, Latin alfabesinin kabulü ile geriye dönüşün bütün köprüleri yıkılmıştı.

Gazi Mustafa Kemal Atatürk, öğleden sonrasını hep bu konuya

ayırdı. Türkçenin yabancı kelimeler boyunduruğundan kurtarılması için çeşitli dönemler fikir adamlarının, sanatçıların, hatta devlet adamlarının çaba harcadıklarını belirttikten sonra, ta 1872 yılında gazete sütunlarına yansıyan bir tartışmayı ele aldı. Bu tartışmada yine Ahmet Mithat Efendi gündeme gelmişti. Çünkü o, halkın anlayamayacağı dilde yazılar yayınlayan gazetelere çatarak şöyle diyordu :

«O varakada en ziyade ehemmiyetli gördüğüm şey, yazılan sözü okuyana anlatmak meselesi olduğundan bunun üzerine birkaç söz söylemek arzusundayım.

En evvel kalem sahiplerine şunu sormak isterim ki bizim kendimize mahsus bir lisanımız yok mudur? Türkistan'da söylenmekte bulunan Türkçeyi gösterecekler, öyle değil mi? Hayır, o lisan bizim lisanımız değildir. Bundan altı, yedi asır mukaddem bizim lisanımız idi. Fakat şimdi değil. O Türkçe bizim lisanımız olmadığı gibi Arabi ve Farisi dahi lisanımız değildir. Amma denilecek ki bizim lisanımız herhalde bunlardan hariç olamıyor. Anladık; hariç olmadığı gibi dahilinde de sayılamıyor. Türkistan'dan bir Türk ve Necid'den bir Arap ve Şiraz'dan bir Acem getirirsek edebiyatımızdan en güzel bir parçayı bunlara karşı okursak hangisi anlar? Şüphe yok ki hiçbirisi anlayamaz. Tamam. İşte bunlardan hiçbirisinin anlayamadığı lisan bizim lisanımızdır diyelim. Hayır, onu da diyemeyiz. Çünkü o parçayı bize okudukları zaman biz de anlayamıyoruz. Vakıa anlayabilenlerimiz var. Mesela yedi yüz binden ziyade İslam bulunan İstanbul şehrinde onu anlayabilecek yedi kişi elbette bulunur..

Fakat yüz binde bir kişinin anlayabildiği lisana biz millet lisanı diyebilecek miyiz? Eğer kendimizi sıkıp da arayacak olsak İstanbul'da yedi tane Çince bilen dahi bulunabilir. Hatta yedi değil belki yedi binden ziyade Fransızca bilen dahi vardır. Ancak yedi bin kişinin Fransızca bilmesinden ötürü Fransız lisanı bizim millet lisanı olamıyor. Bu halde İstanbul'da yedi kişinin o mahut lisanı bilmesinden dolayı bize millet lisanı olabileceğini iddia eden bulunabilir mi? Pekâlâ, ne yapalım? Lisansız mı kalalım? Hayır. Halkımızın kullandığı bir lisan yok mu? İşte onu millet lisanı ya-

palım.. Vakıa birkaç seneden beri gazeteler açık yazmaya başladılar. Yedi kişi değil yedi yüz kişi bile şimdi gazetelerin yazdıkları şeyi anlayabiliyorlar. Oh ne ala şey! Bu halde bir gayret daha etmeli yazılan şeyleri yedi bin kişiye ve eğer benim istediğim kadar gayret sarfedilirse yedi yüz bin kişiye kadar anlatmalı. İstediğim gayret ise küçük bir şeydir. Arapça ve Farsçanın ne kadar izafetleri ve ne kadar sıfatları var ise kaldırıversek yazdığımız şeyleri bugün yedi yüz bin kişi anımsayabilmekte ise yarın mutlaka yedi bin kişi anlar. Şimdiki halde en açık söylediğimiz söz (devletimizin himmematı mahsusai terakkiperveranesi) değil mi? Bunu İstanbul'da sekiz senecik olsun Bab-ı âli'ye devam etmemiş olan bir Osmanlı anlayabilir mi? Fakat «daima ilerlemeye çalışan devletimizin himmet ve gayreti» denilse elbette daha çok anlayan bulunur. Vakıa dimağlarına eski lisanın lezzeti bulaşmış ve bu lezzet neden ibaret bulunduğunu kendileri dahi anlayamamış olan birkaç kimse benim tavsiye edeceğim hitabete «artık bu da pek kaba bir Türkçe» diye kusur bulacakları şüphesizdir. Lakin bunda hak kazanamazlar. «Kaba Osmanlıca» derler ise doğru söylemiş ve fakat bu söz ile bizi yine ayıplamamış olurlar. Çünkü bizim ihtiyacımız ne kaba Arapçayadır ve ne de kaba Farsçayadır. Kaba Osmanlıcaya muhtacız. Bir adamın muhtaç olduğu şeyi ele geçirmesi dahi hiçbir vakitte ayıp sayılmaz..»

.....

«Zikrolunan lâyihada lisanımızdan Arabi ve Farisi izafetleri ile sıfatları kaldırırsak lisanımızın birkaç seneden beri kespetmiş olduğu sadelikten daha ziyade sadeleşeceği beyan olunmuştu. Bu bir ehemmiyetli sözdür ki ondan yalnız bir kerre bahsetmek kifayet etmeyip dikkat ve ehemmiyetle gözönünde tutmaya layıktır ve daha doğrusu yalnız dikkat ve ehemmiyetle gözünün önünde tutmak dahi kifayet etmeyip adeta bunu herkesin kabul edivermesi lazım ve vaciptir. Lakin biz yalnız bununla dahi iktifa etmeyip işin bir derece daha ilerisine gitmek istiyoruz.. Belki de fikrimize itiraz edenler bulunur. Ancak bizim davamız (lisan demek laf söyleyecek adamın söylediği sözü karşısındaki adama anlatabilmesine vasıta olan şeydir) tarifi üzerine meb-

nidir.. Biz de tahsil usulü güçtür deniliyor. Evet güç olur ya! Çünkü lisanımız çok şeyleri tahsile lüzum göstermektedir. Sarf, nahiv, mantık, maani, bedi, beyan öğrenmeli ve bunları Arap lisanı üzerine öğreneceğimiz için maiyetinde bir de Arabi tahsil etmeli ve Farisinin sarfını öğrenmedikten sonra yine Türkçe öğrenememiş olacağımızı dahi gözönünden uzak tutmamalı. Şimdi bir kerre insafla düşünelim. Türkçenin bu kadar şeye ihtiyacı nedir? (Arapçanın nahiv bahislerinden bahsederek) bu meseleler Osmanlı lisanının ne işine yarar? Evet yarar. Eğer kırk yıl daha (mabihiliftihar ve l'ibtihaç) tâbirini kullanırsak. («Ma» ma-i mevsul, «bih-i» deki «be» harf, «h»zamiri «ma» nın zınnında olan şeye raci. Onun mütaallâkı mahfuzdur. «Yekûnü» veyahut «yuhassilü»dür. «Eliftihar» daki elif lâm harfi tarifdir, falandır diye tekmil nahvi bu tabre sığdırmak ve ondan sonra «mabihiliftihar velibtihaç» ne demek olduğunu anlamak icabeder..) Biz lisanımızı daha ziyade sadeleştirmek için Arabiden verisiden safıtlarla izafefler gibi en esaslı olan Türkçe için şimdiye kadar en elzem ve en ziyade ehem zannolunan kaideleri atarsak «keenlemyekûn hükmüne girdi», ve «maruzialeyhi» ve «binaenzalik» ve «elhatühazihi» gibi sırf Arapça olmasından dolayı Osmanlıcaya hiçbir münasebeti bulunmayan tabiratı bütün unutmak dahi bizim için işten bile değildir. İmdi bir kere lisanımız şu süratle sadeleştirilirse artık mantık vemaani ve bed'i ve beyanı Arabiden öğrenmeye hacet kalır mı? Mantık her lisanın kendisine mahsus olmak ve lisanın hükmü üzerine olacak tesiratını o lisanın kendisine mahsus şivesi mücibince göstermek lazım olduğunu bilmeyen bir adam olabilir mi? Lisanımız yukarıda gösterildiği veçhile sadeleştikten sonra Türkçeye mahsus bir mantık, maani falan yapılmak kolay bir şey kalır.»

.....

«Mesela topçu mektebinde bulunan bir çocuk (mermi) aslından (mermevî) adi, bilmem ne oldu gitti de (mermi) kaldı; bunun lügatçe manası atılmış demektir.. Istılahça manası dahi top ve tüfek danesi demek ve bu koca bir tarife girişmeye hiçbir mecburiyet yoktur. Eğer gülrak (mermi) demek dahi lazım gelirse mermi demek top ile atılan dane demektir`deyivermeli. Bundan sonra canı isteyenler yine derin

derin okusun; isterse sırf Arapça söylemeye çalışsın ve söylesin; fakat bakkal veyahut makineci veya asker olacak bir çocuğu öyle bir mecburiyet altında bırakmayıp kendisi Osmanlı olduğu için Osmanlı lisanının tahsilinde hür bırakılmalıdır..»

.....

«Ey Hakayık. Geçen beş yüz seksen dört numaralı nüshanda (medeniyet) namı ile yazmış olduğun bendi okudum.

En evvel sana şunu sorarım ki sen bu bendi kimler okusun ve hükmünü kimler anlasın diye yazdın? En büyük kâtipler ve en çok Arapça ve Farsça bilenler okusun ve anlasın diye yazmış olduğunu beyan edemezsin ya! Çünkü kalın yazının alt tarafında «umumun menafii için» diyorsun. Pekâlâ, umum senin bu bendinle ne demek istediğini nasıl anlasın? Halbuki bu bendin ibaresinde iltizam etmiş olduğun tâbirleri husus dahi anlayamaz zannederim. Muradım yalnız zikrolunan bend, Osmanlı dilinin arzu olunan sadeliğine münafi olduğundan bahsetmek değildir. Bunun şimdiki halde Osmanlıların beğenmedikleri eski kitabete dahi mugayir olarak kaleme alındığını göstermektir. İşte sana başlıca iki misal :

Birincisi — ..İnsana politika hayvanı denilmekte ise de bu tarifi ağyarını mâni olmadığı vasıl-ı mertebe-i yakîn ve insana politika ve terakkıy hayvanı denilmek iktiza ettiği müttefekun aleyhi kibarî hükemay-i müteahhirîn olmuş.

İkincisi — ..Gözönüne alsa müteselli ve emin, kani-i inkılâbat-i ittihadiye-i ruh-i zemin ve mukayese-i ahval-i pişîn ile kâmgîn olur.

İmdi bu tâbirler kibar için ise okuyan kibarın gözüne batacağı ve işitenin dahi kulaklarını tırmalayacağı meydandadır. Halk için ise halkın bundan hiçbir şey anlayamıyacağını ihtara hacet bile yoktur. Bundan senin bir maksadın varsa o da olsa olsa (yakıyn) ile (müteahhirîyn) lâfızlarının ve (emin) ve (zemin) ve «pişin» ve «peşin» «kâmbin» kelimelerinin kafiyeli olmasından ibarettir ki böyle dört, beş kafiyenin ve hem de o kadar güzel olmayan kafiyelerin hüküm ve mânayı kaybedinceye kadar ihtiyarına değeri yoktur zannederim.

Ey Hakayık! Siz, yani gazeteler böyle dallı budaklı sözler söy-

ledikçe ve kafiyeli mafiyeli söz söylüyoruz diye iftihar ettikçe biz, yani halk ne diyoruz bilir misin? Biz diyoruz ki ne kara bahtlı millet imişiz. Bu gazeteler medeniyet caddesinde önümüze düşerek bize delâlet etmekte iseler de ne çare ki delillerimizin lisanını anlayamamaktayız. Acaba önümüzde saadet ve selâmet gülistanı var da bize onu mu haber vermek istiyorlar? Yoksa korkunç çöl ve yaban illere düşeceğiz de onu mu söylüyorlar, anlayamıyoruz. Lâkırdılarını bize gazeteler ağzıyla söyleyen muharirler ile biz milliyetimizin mayasını yoğurmuş olan analarımızın kucağında iken analarımızdan öğrenmiş olduğumuz lisanlar ile pek güzel dilleşirdik. Birbirimizi (kardeşim) diye çağırırdık. Acaba bunlar sonra bizden ve lisanımızdan ne kötülük gördüler ki bütün bütün değişip gittiler. Şimdi bize «ey ihvan-i vatan» diye çağırıyorlar. Biz hâlâ analarımızın öğrettiği lisandan hoşnutuz. Hem hakkımız da vardır. Çünkü ana lisanımız.. «gözönüne alsa müteselli ve emin ve kani-i inkılâbat-i ittihadiye-i ruy-i zemin ve mukayese-i ahvali pişîn ve peşin ile kâmgin olur» gibi ne demek istediğini söyleyen dahi anlayamıyacak surette çapraşık bir ibareden elbette ve elbette daha fasîh ve daha güzeldir. Yahu, bize acıyınız. Muradınız nedir? Ne söylemek istiyorsunuz, anlatınız. Zira biz zaten cahil büyümüş medeniyet ne demek olduğunu anlayamamış bir milletiz. Hatta medeniyet ne demek olduğunu anlayamamış olduğumuz için dünyanın her tarafında her medeniyetin nail olduğu imtiyazlardan devletimiz bizi (bihakkın) mahrum ediyor. O da istemez mi ki biz de medeniyette ileri gidelim ve İngiltere gibi bir millet olalım da kendi şevketi de kat kat artsın. Elbette ister. Fakat ne yapsın ki bizde henüz o istidadı göremiyor! Bize o istidat sizin himmetinizle gelecek! E, biz sizin dilinizi anlayamazsak bize o istidat nereden gelecek?»

.....

«Bundan mukaddemki birinci makalemizde milletimizin cehaletini yüzüne vurmuş olmaklığımızdan dolayı bize darılmamalarını rica ve bu ricamızda ısrar ederiz. Haydi bakalım, meydana konulsun ki maarif-i cedideden elimizde ne vardır? Avrupalıların kitapları içinde bulunan maarifinden ne miktarı lisanımıza nakil ve tercüme edilebil-

miştir? Fünün-i saniyeden kat-ı nazar ve âlemin cihat-ı bâidesi de şöyle dursun, kendi memleketimizin ahvalini mübeyyin olarak yaptıkları coğrafya kitabı hangisidir? Hangi haritayı tanzim ettiler? Hangi seyyahımız çıkıp ta âlemin cihat-ı sairesi hakkında bizzat malûmat getirdi? Ahlâk-ı milliyemiz tashihini arzu ederek Avrupa'da olduğu gibi hangi muharririmiz bir roman tasvir edip gayr-i ulviye-i insaniyeden nümune gösterdi?»

Atatürk, okuduğu gazete kupürlerini bir kenara iterek Zehra ile benim yüzüme dikkatle baktı. Gözleriyle ne anladığımızı sorar gibiydi. Bu huyunu çok yakından bildiğimiz için ikimiz birden söz almak istedik. O eliyle işaret yaparak: «**Hadi bakalım Sabiha..**» dedi. «**Ne diyeceksin bu yazılara?.. Tâ 1872 yılındaki bu yazılara ne diyeceksin bakalım..**»

«**Ahmet Mithat Efendi hakkında, onun güçlü kalemi, çalışkanlığı, inandığı fikir ve görüşleri savunmasındaki inatçılığı hakkında ve en önemlisi Türk gazeteciliğinin babası sayılması hakkında öğretmenlerimiz çok şeyler söylemişlerdi ama, onun böyle Batılı düşüncelere sahip olduğunu, hele hele halkın Türkçesini savunduğunu hiç bilmiyordum..**» diye yanıt vererek konuşmamı şöyle sürdürdüm. «**Doğrusu kurban derilerinin devlet eliyle toplatılarak, ulusun ve ülkenin yararına kullanılmasını önermesi ve bu yolda her şeyi göze alarak başarıya erişmiş olması da takdir edilecek hususlardan biri efendim.. Osmanlıcanın bir millet dili olmadığını kanıtlayışına hayran kaldım.. Gerçekten de Osmanlıcanın Türkçe ile hiçbir ilgisi yok birkaç kelimenin dışında..**»

Sonra Paşa Zehra'ya döndü: «**Sen ne diyorsun bakalım kızım?**» O da kısaca benim gibi düşündüğünü söyledi. Atatürk memnundu hayatından : «**Osmanlıca artık mazi olmuştur çocuklar..**» dedi. «**Biz kendi dilimizle konuşacak, kendi dilimizle yazacağız.. Bütün eserleri halkın anlayabileceği dilde yazacağız. Bilimsel eserler olsun, okul kitapları olsun, gazeteler olsun, sanatçılarımız olsun bir Batılı Türk gibi düşünecek, bir**

gerçek Türk gibi yazacaklardır.. Esasen bu bir bakıma millet olmanın da yollarından biridir.. Diline egemen olmayan ulusları kendi öz benliklerinden, kendi öz milliyet şuurundan uzaklaştırmak çok kolaydır. Böylelerine her bakımdan boyunduruk vurmak kolaydır. Türk dilini her türlü yabancı dilin boyunduruğundan egemenliğinden kurtaracağız. Bu savaş başlamıştır ve mutlaka başarı ile, zaferlerle sonuçlanacaktır..»

8

«Atatürk Kızı Göklerin de Kızı Olacaktır!»

ÇAĞDAŞ OLMANIN AĞIR YÜKÜ ARTIK TÜRK GENÇLERİNİN OMUZLARINDADIR

Artık kendimi havacılığa adamıştım.. Büyük bir özveri ve disiplinle, Atatürk'e, ulusuma yaraşır bir Türk kızı olmaya çalışıyordum.. Gökyüzü bir parçam haline gelmişti..

Hiç aklımda yokken günün birinde kendimi mavi göklerin bir âşığı olarak buluvermiştim. Sabahın olmasını iple çekiyor, çoğu kez gelceleri uyuyamıyordum bu heyecanla.. Öğretmenlerim çalışmalarımdan, havacılığa olan aşkımdan son derece memnun olduklarını söyleyerek beni yüreklendiriyorlar, bu görüşlerini üst makamlara bildirerek Atatürk'e aksettiriyorlardı. Ankara'daki çalışmalar başarıyla sona erdiği zaman Gazi Paşa beni huzuruna çağırtarak şöyle konuştu :

«Gökçen, uçuculukla ilgili çalışmalarını yakından takip ettim. Başarın beni kendi başarım kadar sevindirdi. Türk kızlarına güvenmekte ne kadar haklı olduğumu da kanıtladı.. Yalnız ben seni bu kadarla bırakmak istemiyorum..»

«Nasıl emrederseniz efendim..» dedim.

«Planörcülüğün yüksek eğitimini yaparak bu alanda öğ- retmen olmak istemez misin? Böylece hem kendin yetişmiş olacaksın, hem de gençlerimizi benim isteğim doğrultusunda havacı olarak yetiştireceksin..»

«Benim için bundan daha kutsal bir görev olamaz efendim..»

«Güzel.. Esasen senden başka türlü bir cevap alamayacağımı biliyordun. Şimdiye kadar ne söyledimse hepsini harfiyen ve hiç itiraz etmeden yerine getirdin. Bunu yaparken de başarılı oldun.. Eğitim için yurtdışına gideceksin.. Türk Hava Kurumu hesabına Rusya'da eğitim görecek ve yurda öğretmen olarak döneceksin..»

Eyvaaah! Yine yurdumdan, yine Atatürk'ten yine kardeşlerimden ayrılıyordum demek! Bunu birkaç defa denemiş, ama her defasında memleket ve Gazi Paşa hasreti ile hatta sağlığımı, hayatımı tehlikeye atarak, geri dönmenin yollarını arayıp bulmuştum. Bütün bu davranışlarımı o, o büyük ve erişilmez insan hep hoşgörüyle karşılamış, hatta bana hak bile vermişti.. Şimdiki durum öncekilere hiç benzemiyordu. Çok sevdiğim, hatta tapar hale geldiğim havacılık mesleğinde yükselmek, öğretmen olmak için bu ayrılığa katlanmam gerekiyordu. Onur verici bir görevle karşı karşıya idim. Çocuksu davranışlarla Atatürk'ü üzmek bana çok anlamsız geliyordu. Duygularıma hakim olmaya çalışırken o sanki gözlerimden bütün bu düşüncelerimi okumuş gibi konuştu :

«Biliyorum Gökçen.. Bu ayrılık süresi ne kadar olursa olsun seni biraz üzecektir.. Beni de, diğer kardeşlerini de üzecektir.. Her yerde seni arayacağız, sen de bizi arayacaksın.. Ama unutma ki Batı ile aramızda havacılık alanında çok uzun bir mesafe var. Bunu kısaltabilmek için fedakârlıklar yapmamız gerekiyor. Millet olarak da, fertler olarak da, devlet olarak da fedakârlıklar yapmamız.. İnsanoğlunun gökkubbede do-

laşacağı, hem de uçaksız falan dolaşacağı günler pek uzak bir gelecek sayılmamalıdır.. Böyle bir dönemde bizim Türk ulusu olarak çok gerilerde kalmamız onur kırıcı olmaz mı? Evet, bugün onların imkânları fazla.. Ama bizim de senin gibi genç-lerimiz var.. İnanmış, iman etmiş gençlerimiz.. Cumhuriyeti de, ulusu da, ülkeyi de sizler yüceltecek, sizler yükselteceksi-niz.. Çağdaş olmanın ağır yükü artık bundan böyle sizlerin omuzlarınızdadır.. Atatürk kızı, göklerin de kızı olacaktır..»

Öylesine coşkulu, öylesine ikna edici, öylesine güzel konuşuyordu ki, üzüntümü unutmuş, kendimi onun büyülü konuşmasına kap-tırmıştım. Yerinden kalktı ve beni alnımdan öptü, ben de ellerine sa-rıldım..

Yıl 1935. Aylardan temmuz.. 10 Temmuz.. Türk Hava Kurumu'nda büyük bir faaliyet var.. Yedi erkek arkadaşla birlikte Rusya'ya hareket ediyoruz.. Herkes yakınları ve arkadaşları ile vedalaşıyor.. Havacılığa özgü şakalar yüzlerde gülücükler halinde dolaşıyor dalga dalga.. Er-kekler de benim kadar heyecanlı.. **«Kendinize iyi bakın çocuklar!.»**, **«Sakın disiplinsizlik yapmayın!.»**, **«Havacılık disiplinsizliği af-fetmez ha, bunu aklınızdan çıkarmayın!.»**, **«Orada konuk olduğu-nuz sürece Türk ulusunu temsil ettiğinizi hiçbir zaman unut-mayın!.»**, **«Sizin başarınız Türk ulusunun başarısı olacaktır!»**,

«Dönüşte öğretmen olarak sivil havacı gençlerden kurulu bir ordu yetiştirecek, tarihe böyle geçeceksiniz!.» «Yolunuz açık olsun uzayın çocukları!» gibi sözlerle bizi hem heyecanlandırıyor, hem de gururlandırıyordu..

Güzel bir törenle uğurlandık.

12 Temmuz 1935. Odesa'dayız. Çok güzel bir otelde kalıyoruz o gece.. Atatürk'e ve Türk ulusunun büyük savaşına hayran olan kişiler etrafımızı alarak soru yağmuruna tutuyorlar bizi.. Tercüman aracılığı ile onlara elimizden geldiğince doğru ve ak cevaplar vermeye ça-lışıyoruz. Hayır hayır, çalışmıyoruz; veriyoruz da.. O günlerde Atatürk adı Rusya'da dillerden düşmüyor. Buna orada kaldığımız aylar içinde

Levent Şahverdi Arşivi

pek çok kereler tanık olduk. Odesa da bize görülecek her yeri gösterdiler. Buna bilhassa özen gösterdikleri gözden kaçmıyordu. Görkemli saraylar, müzeler, operalar ve benzeri yerler.. Sonra ver elini Sıvastopol.. **Sıvastopol önlerinde içime bir tatlı ateşin düştüğünü hisseder gibi oldum. Elimde olmayarak geçmişe gittim. Savaşların geçtiği günlere.. Aklıma o günlerin anısına yakılmış türküler düştü.. Mırıldanmamak için güç tuttum kendimi.. Ardından Yalta'ya geçtik ve sonra da doğruca Feodosya'ya..**

Koktebel'e bir otobüsle geçtik. Bu kısa yolculuk süresince üstümüzden iki küçük uçak eksik olmadı. Belki bu da karşılama töreninin bir parçasıydı.. Orasını çözememiştim.. Türk öğrencileri için sahil şeridi üzerinde **Villâ Adriyana** adını verdikleri bir yer tahsis etmişlerdi. Burada yatıp kalkacak eğitim için yedi kilometre uzaklıktaki okula otobüsle gidip gelecektik.

Okulun kapısına Türkçe olarak **«HOŞGELDİNİZ»** pankartı asmışlar ve direğe de **Türk bayrağını** çekmişlerdi. Yabancı bir ülkede insanın kendi bayrağının dalgalanmasını görmesi kadar heyecan verici başka ne olabilirdi ki..

Son derece ciddi ve son derece disiplinli bir okuldu burası. Hiçbir konuda saniye sektirilmiyor, kimsenin ihmali yanına kâr kalmıyordu. **Yalnız kalmamam için Zeynep adında Azerbaycanlı bir kız vermişlerdi benim yanıma.** Hemen her şeyimle o meşgul oluyordu. Dersler Rusça olduğundan, Zeynep'in ağabeysi de bize tercümanlık ediyordu. Gün geçirmeden düzen kurulmuş hem *ameli* hem *nazari* dersler hemen başlamıştı. **İlk anda anladım ki gerçekten de bu öğretmenler bizi ne pahasına olursa olsun kısa sürede iyi birer havacı olarak yetiştirmek için gerekli talimat ve emirleri almışlardı.**

Disiplin, disiplin, disiplin.. Her şeyde bu egemendi.. Tembelliği asla affetmiyorlar, yorgunluk nedir tanımıyorlardı.. Bütünüyle kendimi derslere vermiştim. Erkek arkadaşlarımdan geri kalmamaya hatta onları geçmeye bile azmetmiştim. Benim bu çabam öğretmenlerimin de gözlerinden kaçmıyor, Zeynep arada bir kulağıma **«bizim öğretmenler sizi çok takdir ediyor.. Rusya'da böyle kızlar olsaydı diyorlar..»** diye fısıldıyordu.

Her şey iyi, her şey güzel, her şey gönlümce idi ama, yüreğime bir yumruk gibi oturan şu memleket hasreti olmasaydı! En göz doldurucu manzaralar, en haşmetli saraylar bile benim vatanımdaki en basit güzellikleri, en küçük ahşap evlerin görüntülerini hafızamdan, gözlerimden silip götüremiyordu. Öğrenciler olarak katıldığımız eğlencelerde bizim Anadolu halk oyunlarını, bizim insanı için için saran türkülerimizi anımsıyor ve gözlerimiz bu duygularla dolu dolu oluyordu. **Çalışmadan geçirdiğimiz bir saniye bile olmadığı halde vatan hasreti giderek tüm benliğimizi sarıyor, sarıyordu.. Ancak Rus öğretmenlere karşı hiçbir konuda zayıflık belirtisi göstermemekte kararlıydık.** Hele ben, genç kız olarak buna daha çok dikkat ediyordum. Sağlığımın bir zamanlar beni ne derece hırpalayıp sarstığını bile unutmuştuk bu çalışmalar sırasında.

Buraya ilk geldiğimde iyi bir doktor muayenesinden geçtiğimi de söylemek isterim. Havacılıkta sağlık başta gelen konulardan biriydi. Bu nedenle doktora geçirdiğim rahatsızlıkları, gördüğüm tedavileri bir bir anlattım. Ve hemen ekledim : «**Ama ben ne pahasına olursa olsun havacı olacağım doktor!**» Çok babacan ve anlayışlı bir kimseydi.. Beni anladığını belirten bir şekilde başını salladı ve Zeynep aracılığı ile şu yanıtı verdi : «**Seni göklerin kızı yapmak için gereken ihtimamı göstereceğim!**» Ve gösterdi de.. Gece uykularımı düzene soktu. On beş gün kadar da üzüm kürü yaptırdı. Kısa zamanda dört kilo aldım. Bu doktoru memnun etmiş olacak ki öğretmenlerime : «**Artık çelik gibi bir Türk kızı oldu.. Bundan sonrası sizlere ait..**» demişti..

Vatan hasretini Türkiye'den gelen gazetelerle gidermeye çalışıyorduk. Bir yandan bu gazeteleri okuyor, bir yandan da Hasan Rıza Soyak'tan gelen mektuplardan Atatürk hakkında bilgiler alıyordum. **Hasan beyin ifadesine göre Atatürk benim Rusya'daki yaşamımı çok yakından izliyor, sağlığımı sorup soruşturuyor, çalışmalarım hakkında günü gününe bilgi alıyordu.** Havacılıktaki başarılarımın onu memnun edişi benim için en büyük mutluluklardan biriydi kuşkusuz. Gün gelecek, memleketime dönecek, onun huzurunda uçup, onun huzurunda atlayacaktım mavi derinliklerden.. Bunu şimdiden dü-

şünerek gururlanıyordum. Evet, evet Atatürk kızı göklerin de kızı olacaktı.. Hem de ne pahasına olursa olsun! Ülkeme döndüğümde tıpkı benim gibi genç kızları havacı olarak yetiştirecek, onları da birer **«Atatürk Kızı»** yapacaktım..

Gün geldi, bu okuldaki eğitim programımız sona erdi. Şimdi sıra (G 9) tipi planörle akrobasi yapmaya gelmişti. (G 9) tipi planörler, o devrin en gelişmiş akrobasi planörleriydi. Rusya'daki genel öğrenim ve çalışmalarım süresince hep bu planörle akrobasi yapmayı düşlemiştim. Sonunda işte o mutlu gün de gelip çatmıştı. Heyecanımı yenmeye çalışarak öğretmenimin karşısına çıktım. Zeynep de yanımda idi. Öğretmenimle aramda şu konuşma geçti.

«G 9 tipi planörle gerekli akrobasi hareketlerini yapabileceğinden emin misin Türk kızı? Bundan emin değilsen seni daha başka bir planörle uçurtabilirim. G 9 biraz fazlaca hareketlidir.. Bizim kızlarımız henüz bunlarla akrobasi uçuşu yapmadılar.. Bu senin vereceğin karara bağlı..»

Hiç tereddüt etmeden şu yanıtı verdim :

«Beni burada çok mükemmel bir şekilde eğittiniz.. Türkiye'ye her bakımdan yetişmiş bir havacı olarak dönmek istiyorum. G 9 ile akrobasi yapmak nicedir hayalimde yaşattığım bir olaydır.. Tehlikeye gelince biz Türkler tehlikeyi kendimize ikinci bir yaşam seçmişizdir.. Öyle olmasa Ulusal Kurtuluş Savaşından böyle alnı ak ve başarılı çıkabilir miydik? Uçmak ve gereken gösteriyi yapmak istiyorum..»

Zeynep'in çevirisinden memnun kalan öğretmenim beni alnımdan öptükten sonra şunları söyledi :

«Türk kızı, buraya geldiğin günden beri seni yakından izledim. Başarılı olacağından emindim.. Memleketine yetişmiş bir eleman olarak döneceksin.. Havacılık hem cesaret, hem de özveri isteyen bir meslektir. Bunu hiçbir zaman aklından çıkarma. Erkek arkadaşların kadar, hatta bazı yerlerde onlardan bile başarılı olduğunu söylersem sakın şımarma. Çünkü bizim meslegimiz şımarıklığı asla affetmez. Tıpkı hatayı ve disiplinsizliği affetmediği gibi.. Haydi şimdi uç ve iki takla atıp in.. Sana şans dilerim..»

İşte o büyük heyecanı, o büyük insana verdiği hazzı yalnız benim değil, bütün Türk kızlarının, Türk gençlerinin tatmalarını, böylece havacılık aşkının ne demek olduğunu anlamalarını isterdim.. Bu isteği o gün de içimde duymuştum, bugün de duymaktayım.. Uçtum! Gök-denizin içinde süzüldüm. Başarılı iki takladan sonra daha başka gösterilere geçtim. **Yere indiğim zaman öğretmenimin beni kutlayacağını umuyordum. Oysa aksi bir durumla karşılaşmıştım. Suratı iki karış asılmış, kaşları iyiden iyiye çatılmıştı.** Kalın dudaklarının arasından sert birkaç kelime döküldü ve yüzüme bakmadan alandan uzaklaştı. Şaşırmış kalmıştım. Buna donup kalmıştım demek belki daha doğru olur..

Zeynep'e baktım. Öğretmenin sözlerini şöyle çevirdi :

«Bunu yapmamalıydın Türk kızı! Ben kendisine sadece iki takla atıp yere inmesini emretmiştim. Görevinin ve talimatının dışına çıktığı için kendisine disiplinsizlik cezası veriyorum. Bir gün uçuştan men edilmiştir..»

Dünya başıma yıkıldı sandım. Üzerimde çok emeği olan öğretmenimi üzmek istemezdim. Zeynep'i de yanıma alarak odasına gittim. Özür diledim. Affetmesini rica ettim. Beni çok sevdiğini, çok takdir ettiğini, ama mesleğini ve mesleğinin kurallarını daha çok sevip takdir ettiği için de beni kesinlikle affetmeyeceğini söyledi. Bir günlük uçuştan men cezası bana bir yıl kadar uzun gelmişti o zaman.. Ve tabii, bir daha da verilen talimatın hiçbir şekilde dışına çıkmadım. Disipline son derece dikkat ettim.

1935 yılının ocak ayının on birinci günü yapılan görkemli bir törenle planör öğretmeni unvanını ve diplomalarımızı aldık. O gün dünyalar benim oldu sanmıştım.. Artık düşlerim gerçekleşti. Ülkeme dönecek, diplomamı Atatürk'e uzatarak **«göreve hazır olduğumu»** söyleyecektim. Bu kez onu üzmeden işin sonuna gelebilmiştim.. Mavi gözlerindeki ışığı, yumuşak sesiyle **«zaten senden bunu bekliyordum Gökçen!»** dediğini görür gibi oluyordum. Öğretmenim kürsüyü göstererek çıkıp bir konuşma yapmamı işaret etti. Böyle bir şeye hazır değildim ama, arkadaşlarımın da ısrarı üzerine bu görevi de ye-

rine getirmeye çalıştım. Belleğim beni yanıltmıyorsa şöyle bir konuşma yaptım o gün :

«BUGÜN, YAŞAM BOYU SÜRECEK BİR BÜYÜK, BİR KUTSAL MESLEĞİN ÖĞRETMENİ OLMAK ŞEREFİNE KAVUŞTUM. BİR TÜRK KIZI, ATATÜRK KIZI OLARAK YEMİN EDERİM Kİ, SAĞLIĞIM VE GÜCÜM ELVERDİĞİNCE ÜLKEME GENÇLERİ BU MESLEKTE YETİŞTİRECEK, ONLARA YARDIMCI OLACAK, TÜRK HAVACILARININ DÜNYAYA İSMİNİ DUYURMAYA ÇALIŞACAĞIM. OSMANLI YIKINTILARI ÜZERİNE KURULAN YENİ TÜRKİYE CUMHURİYETİ BİR MUCİZELER ÜLKESİ HALİNE GELMİŞTİR ÇOK KISA ZAMANDA. SAYGIN BİR ÜLKE HALİNE GELMİŞTİR. RUSYA'DA BU SAYGINLIĞIN İZLERİNİ GÖREBİLDİĞİM İÇİN KENDİMİ MUTLU SAYIYORUM. BİZE EMEK VEREN TÜM ÖĞRETMENLERİMİZE VE YÖNETİCİLERİMİZE YÜREKTEN TEŞEKKÜR EDERİM. GELECEKTE, BARIŞ İÇİNDE BİR DÜNYADA, HAVACILIĞI SAVAŞIN DIŞINDA VE İNSANLIĞIN DAHA BÜYÜK HİZMETLERİNDE GÖRMEK UMUDU İLE SAYGILAR SUNARIM..»

Yine aynı yılın aynı ayın 14'üncü günü arkadaşlarla birlikte Moskova'ya geldik. O zamanlar Moskova elçisi **Zekâi Apaydın** beydi. Gerek kendisi gerekse eşi bizi garda karşıladılar. Onlar da bu başarımızdan dolayı gurur duyuyorlardı. Bütün Sovyet gazetelerinde fotoğraflarımız yayınlanıyor, hepsi bizden söz ediyordu. Zekâi bey bana elçilikte özel bir oda hazırlatmıştı. **Bir süre orada kalacak sonra Moskova'da motorlu uçak okuluna gidecektim.** Böylece havacılık dallarının hepsinde öğretmenlik yapabilecek duruma gelecektim.

Odama çıktığımda bir sürü gazete ve mektupla karşılaştım. Bunları teker teker koklayarak açtım, yurdumun kokusunu taşıyorlardı çünkü bana. Kana kana geç vakitlere kadar okudum.. **Ama bu mektuplardan biri ne yazık ki beni canevimden vurdu!..** İnanılır gibi bir şey değildi bu! Nasıl olmuştu? Niçin olmuştu? Gözyaşlarımı tutamayarak hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladım. Soğukkanlı olamıyor,

mektuptaki habere inanamıyor, daha doğrusu bu haberi hazmedemiyordum.. Herkes derin bir uykuya varmıştı şu saatlerde. **Oysa, ben Moskova'da bir elçilik odasında büyük bir acı ile baş başa kalmıştım.** Kimseden medet umamaz, kimseden teselli isteyemezdim. Başımı soğuk cama dayayarak Moskova sokaklarına daldım.. Onu görüyordum bu sokaklarda. Beni çağırıyordu her zamanki güleç ve candan yüzü ile.. Bunun bir düş olduğunu bilmesem pencereden atlayıp sokakta onun boynuna sarılabilirdim..

Acı - tatlı binlerce anımız vardı. Şimdi bu anılar hepsi mazi oluyor, bu yaşamın bir kanadı kara topraklara gömülüyordu. **Evet, çok sevdiğim, canım kadar sevdiğim manevi kardeşimin, Zehra'nın vefat haberini ve başsağlığı dileğini bildiriyordu bu mektuplardan biri..** Ateş gibi bir kızdı Zehra.. Hayat dolu bir kızdı Zehra.. ama şimdi artık aramızda yoktu ve bir daha da hiç olmayacaktı. Bu, küçük ayrılıklara hiç mi hiç benzemiyordu. Beynim çatlıyordu ağrıdan. Çıldıracak gibiydim. Gün ışıyana kadar pencerenin önünde, eski tatlı günleri anımsayarak geçirdim. Sabahleyin Zekâi bey ve eşi bana durumu anlattılar. **Zehra'nın ölüm haberinin beni ne derece üzeceğini çok iyi bilen Atatürk, bu haberi yazan gazete ve mektupları benim eğitim gördüğüm yere göndermemelerini bizzat emretmiş.** Bu üzüntü ile benim bir kaza yapmamdan korkuyormuş. Onlar da emre uyarak mektupları Koktebel'e göndermemişler. Gerçekten de uçtuğum sıralarda böyle bir haberi almış olsaydım tüm soğukkanlılığımı kaybedebilir, bir kazaya kurban gidebilirdim..

Bu moralle Rusya'da kalabilecek miydim? Hayır! Zehra'nın ölümü bütün aklımı fikrimi allak bullak etmişti. Kendimi motorlu uçağa değil, okuduğum herhangi bir gazete haberine bile verebilecek durumda değildim. Ne arkadaşlarım, ne Zekâi bey ve nazik eşi beni teselli edemiyorlardı. **Oturup Atatürk'e durumu, duygularımı içeren uzunca bir mektup yazarak beni aldırmasını rica ettim.** Hatta yalvardım. Arkadaşlarımdan kopacak, motorlu uçak eğitiminden uzak kalacaktım ama, Zehra'nın toprağı beni çekiyor gibiydi sanki; Türkiye'ye dönerek onun mezarı başında olsun kana kana ağlamak isteği ile yanıyordum. Beklediğim yanıt geldi. **Atatürk geri dönmemi uygun buluyordu.**

Döndüm.. Zehra'nın ölümünden epey bir zaman geçtiği halde, Atatürk'ün üzüntüsü gözlerinden okunuyordu. O da çok severdi Zehra'yı. «**Kader böyle imiş ne yazık ki Gökçen..**» dedi. «**Üzülmekle Zehra'yı geri döndüremeyiz.. Her ayrılık seven insanlar için onulmaz bir yara, tamiri imkânsız bir acı kaynağıdır.. Atlattığın badireleri unutmayarak kendine iyi bakmalısın çocuğum.. Zehra'yı yaşatmak için senin de yaşaman, sağlıklı yaşaman, başarıdan başarıya erişmen lazım.. Rusya'daki başarılarının beni ne kadar memnun ettiğini bilmem ki söylememe gerek var mı? Ancak bu da yetmez.. Uçuşlarına, çalışmalarına devam edeceksin Gökçen.. Gençlerimiz senin gibi öğretmenlere hasretler.. Gün gelir motorlu uçak ile de uçarak bröveni alırsın. Esasen işin zor taraflarından çoğunu atlatmış durumdasın. Bunu ben de senin kadar arzu ediyorum.. Istırabını dindir.**»

Zehra'sız bir yaşam başlamıştı. Atatürk beni ben onu teselli için çaba harcıyor, çeşitli konular bularak kendimizi o çok sevdiğimiz varlığın uzağına çekmeye çalışıyorduk. Atatürk çoğu kez bana Rusya'daki eğitimden bahsettiriyor ve dönüp dolaşıp konuyu «**motorlu uçak**» kullanmaya getiriyordu. Tutkumu bildiği için böylece beni tesellide daha çok başarılı oluyordu. Bir gün : «**Haydi bakalım Gökçen..**» dedi. «**Bu kadar dinlenmek yeter! Yarın derhal Türkkuşu'na giderek çalışmalarını sürdüreceksin. Senin için daha başka planlarım var. Ama şimdilik hele çalışmalarına başla, günü gelince bu planlarımdan sana da bahsederim elbet..**»

Onun emri ve teşviki üzerine tekrar Ergazi meydanında çalışmalara başladım. Arkadaşlarım ve buradaki öğretmenler planörcülükte ve paraşütçülükte çok aşamalar katetmiş olduğumu söylediler. Ben de kendilerine Rusya'da öğrendiğim tekniği anlatmaya çalıştım. Böylece yeniden göklere dönmüş oluyordum.. Bir sabah yine Ergazi meydanına giderek paraşütle atladım. Hafif bir rüzgâr vardı. Bazı arkadaşlar bu havada atlamanın doğru olmayacağını, bir kaza olursa bunun yanıtını Ata'ya veremeyeceklerini söylediler. Bir bakıma hakları vardı. Ama ben Rusya'da böyle havalarda çok atlamıştım. Üstelik etraf bomboştu. Ne bir ağaç, ne bir minik ev, ne de bir canlı vardı.. Bir terslik vukuunda belki ufak tefek bir yara alabilirdim hepsi o kadar..

Atladım.. Rüzgârla boğuşmam gerekiyordu. Buna boğuşmak değil, oynaşmak demek belki daha doğru olacaktı.. Ergazi meydanındaki arkadaşlarım ve öğrenciler beni heyecanla izliyorlardı. Rüzgâr mı kazanacaktı, yoksa ben mi kazanacaktım? İkimiz de direniyorduk büyük mavi boşlukta. Çok uzaklara düşmemek, düşüp bir yerimi kırmamak için bütün maharetimi kullanıyordum. Bir ara rüzgâr da insafa geldi ve ben bundan yararlanarak hemen hemen istediğim yere kazasız belasız atlamayı başardım. **Paraşütümü topladığım sırada Atatürk'ü karşımda görmeyeyim mi?** Boynuma sarıldı.. Kaskımı çıkarıp yanaklarımdan öptü: **«Aferin sana Gökçen.. Rüzgârla bir düşmanla boğuşur gibi boğuştun! Hem cesaretini gösterdin, hem de ustalığını.. Bugünden tezi yok motorlu uçak derslerine başlayacaksın. Önce nazari derslere sonra ameli derslere.. Boş yere vakit kaybetmene gerek yok..»**

O gece arkadaşlarına özel sofrasında beni nasıl izlediğini, nasıl rüzgârla boğuştuğumu büyük bir zevk ve heyecanla anlattıktan sonra şunları söyledi :

«Türk kızına, Türk kadınına her alanda güvenmelisiniz.. Onlar anne olmasını, gerçek bir anne olmasını bildikleri kadar, medeni âlemin her branşında da üstün yetenekleri ile birer uzman olmasını bilecek kadar çalışkandılar; inançlıdırlar, gayretlidirler.. Onları kara çarşafın içinden çıkarıp medeniyetin gerekleri ortasına bıraktığımız zaman, dünyadaki kadınları gölgede bırakacak kadar süratle yeni yaşamlarının gereğini yapabilirler.. Bunun canlı örneklerini görüyor ve yaşıyoruz.. Kadınımızın, kızımızın yeri medeniyetin emrettiği, medeniyetin getirdiği yeniliklerin yeridir..»

Motorlu uçak konusu da hemen halledildi. Atatürk'ün emri ile **Eskişehir Askeri Tayyare Okulu**'ndan bir uçak ile bir de öğretmen getirildi Ankara'ya. Nazari dersleri binbaşı **Savmi Uçan,** ameli dersleri de **Muhittin hoca** veriyordu. Motorlu uçak kullanmak çok ayrı bir zevkti doğrusu.. Bu uçakların kalkışı, uçuşa hazırlanışı, gökte süzülüşü, yere inişi öyle kelimelerle ifade edilebilecek gibi şeylerden değildi.. Bu ça-

lışmalar ilerledikçe, artık bundan böyle ne şekilde olursa olsun «**havacılıktan**» kopamayacağımı çok daha iyi anlıyordum. Motor sesi, bulutlarla, kuşlarla yaşamı paylaşmak tüm benliğimi bütünü ile sarıp gidiyordu. O tarihlerde Atatürk, İstanbul'a gidecekti. Derslere ara vermemem için beni ve iki öğretmenimle özel uçağı da birlikte İstanbul'a götürdü. Dolmabahçe Sarayında özel bir daire tahsis edildi çalışmalarımızı yürütebilmemiz için. Nazari bilgileri, Yeşilköy'deki ameli çalışmalar sürdürüyordu. Burada da tıpkı Rusya'daki gibi disiplinli bir çalışma uyguluyordu öğretmenlerim. Atatürk her akşam onlardan günün raporunu alıyor, sofrada da aynı çalışmaları bana anlattırarak arkadaşlarına dinletiyordu. Bunu herkesi havacı yetiştirme seferberliğine hazırlamak ve inandırmak için yaptığını sanıyorum..

Böyle gecelerin birinde Atatürk bana dönerek :

«**Haydi bakalım Gökçen..**» dedi. «**Bu gece sen biraz erken yat.**»

Bunu niçin söylemişti bilemiyordum. Çoğu kez sofrasında bulunur, uykum gelince kendisinden izin alarak odama çıkardım. O gece ise yatmam için o benden önce davranmıştı. Belki çok önemli ve gizli bir konuyu tartışacaktı arkadaşları ile. Merak etmemiş miydim? Etmiştim kuşkusuz.. Ama Atatürk bir şeyi bir kez söyledi mi, bunun hemen uygulanmasını isterdi. O günlerde Avrupa'da yeni yeni birtakım kargaşalıklar oluyordu. **Örneğin Almanya'da ırkçılık çalışmaları gün geçtikçe gelişiyor, Hitler'in adı her tarafta duyuluyordu. Atatürk bu diktatörü hiç beğenmediği gibi onun Alman ulusu için de dünya barışı için de bir gün tehlikeli olacağını sık sık tekrarlıyordu.** Belki de bu konu gündeme gelecekti.

Sabahleyin erkenden kalktığımda Atatürk'ü giyinmiş, kuşanmış, traşını olmuş hatta kahvaltısını yapmış olarak karşımda buldum. Yüzü pırıl pırıldı. Geç yattığı halde dinç ve mutlu görünüyordu. Gülümseyerek : «**Bugün ben de Yeşilköy Havaalanı'na seninle birlikte geleceğim Gökçen..**» dedi. «**Emredersiniz Paşam..**» dedim. «**Bundan büyük mutluluk duyarım. Çalışmalarımı da yakından izlemiş olursunuz motorlu uçaklarla..**»

Alanda hazırlıklar tamamlanmıştı. Öğretmenlerim ve diğer personel beni bekliyorlardı. Çalışma yapacağım uçağın önünde duran uçuş öğretmenim Muhittin hoca yanıma gelerek tatlı bir sesle :

«Sınava hazır mısın Gökçen?» diye sordu.

«Hazırım..» diye yanıtladım.

«Ama bugünkü sınav her günküne pek benzemeyecek..»

«Anlayamadım.. Birlikte uçacak ve sizin sorularınızı yanıtlamayacak mıyım yani?»

«Hayır.. Bugün ilk kez yalnız uçacaksın!»

Dilim tutulmuştu. Şimdi Atatürk'ün beni dün gece niçin erken yatırmış olduğunu anlamıştım. Bu benim için sınavların en büyüğü idi. Onun huzurunda verecektim üstelik bu sınavı. Başımı çevirdim. **Atatürk'le göz göze geldik. Mavi gülümseme ile bana bakıyordu.** Şimdi heyecanlanacak vakit yoktu. Hatta buna şaşmak için de geç kalmıştım. İnsan ilk kez yalnız uçtuğu zaman ne hissedebilir? İşte bunu bile düşünmemem gerekiyordu. Atatürk o günü benimle birlikte yaşamak için tüm işlerini bırakıp alana kadar gelmişti. Bu uçuşa ne denli önem verdiği de buradan açıkça anlaşılıyordu.

Uçağa bindim. Motoru çalıştırdım. Mavi bakışlar hâlâ üzerimden ayrılmamıştı. Tekerlekler dönüyordu. Artık uçmaktan gayri bir şeyi düşünmemem gerekiyordu. Az sonra yerden kesildim. Ve işte motorlu uçakla ilk defa ve tek başıma havalardaydım. Heyecanımdan eser bile kalmamıştı. Kalbimin o küt küt vuruşu yerini sakin bir atışa bırakmıştı. **Küçük beyaz bulutlarla, mavilikler arasında elimin altındaki uçakla oynaşıyor, bazan alçalıyor, bazan yükseliyordum. Arada bir muntazam daireler çiziyor, ardından dalar gibi aşağıya süzülüyordum. Bu uçuştan önce uçağın bana hakim olduğunu hissettiğim halde, bu kez tam tersine, uçağa benim hakim olduğumu farkettim. Esasen uçuculukta da bu his önemli değil miydi?**

Uçuş sürem bitip de yere inince uçağın yanına ilk gelen kişi, Atatürk oldu. Öyle mutlu, öyle neşeli bir hali vardı ki.. Ben ilk defa tek başıma uçuşumun zevkini unutup, onun bu mutlu halini seyretmeye başladım. Bahtiyar olmuştu. Dediği çıkmış, beni arzu ettiği gibi yetiştirerek gelecek kuşaklara, genç kızlara bir örnek haline getirmişti. Bundan sonra gençleri bu yola sevketmek daha da kolay olacaktı..

Daha uçaktan iyice inmeden ellerimi tuttu Atatürk :

«Teşekkür ederim Gökçen..» diye konuştu. «Beni çok mutlu ettin. Şimdi artık senin için planladığım şeyi açıklayabilirim.. Belki de dünyada ilk askeri kadın pilot olacaksın. Bir Türk kızının dünyadaki ilk askeri kadın pilotu olması ne iftihar edici bir olaydır tahmin ediyorsun değil mi? Şimdi derhal harekete geçerek seni Eskişehir Askeri Tayyare Okulu'na göndereceğim. Orada özel bir eğitim göreceksin.»

Askeri okulda ne yapabilecektim? Bir tek genç kız, bu kadar delikanlının içinde onlarla her alanda her dalda nasıl yarışacak, sınavlardan nasıl başarı ile çıkacaktı? Bu Rusya'daki ya da Türkkuşu'ndaki çalışmalara diploma almalara, bröve almalara hiç mi hiç benzemiyordu. Gitmek istemiyor muydum? Hayır, böyle bir şeyi aklımın ucundan bile geçirmiş değilim.. Gidecektim. Bir kere dediğim gibi bunu Atatürk emretmişti. Ve belki de bende gördüğü bir yeteneği meydana çıkararak herkese kanıtlamaya çalışıyordu. Bunun kesinlikle böyle olup olmadığını bilemiyorum. Çünkü bu konuda daha sonraları da kendisi ile konuşmadım.

Eskişehir'e hareket edeceğim gün bana şunları söyledi :

«Yıllar çok çabuk geçiyor Gökçen.. Her şey daha dün gibi.. Bursa'daki köşkün bahçesinde yanıma gelişin, tahsil yılların, acılı günlerin, havacılığa ilk başlayışın, bu alandaki başarıların.. Ve işte şimdi bunların hepsi mazi oldu ve sen yepyeni bir ortamda yepyeni bir yaşamın eşiğindesin.. Askerlik bütün mesleklerden daha fazla disiplin isteyen bir meslektir. Havacılık ise en az onun kadar disiplin ister.. Şunu sana itiraf edeyim ki Gökçen, ben de uçak kullanmak isterdim.. Göklere tek başıma egemen olmak isterdim.. Kimbilir, belki bir gün hiç olmazsa spor olarak bunu yapabilecek bir zaman bulurum.. Eskişehir'de diğer okullarda gösterdiğin başarıyı, hatta onlardan daha üstününü senden beklediğimi bilmem ki söylememe lüzum var mı çocuğum.. Orada yalnız kalmaman ve nazari derslerinde sana yardımcı olması için, bir zamanlar seni ve merhum Zehra'yı yaramazlık ve şımarıklıklarınızdan

dolayı okuldan kovan değerli öğretmenin Nüveyre hanımı göndereceğim.. Hani sonradan kıymetini bilip ayrılmak istemediğiniz öğretmeniniz Nüveyre hanım.. Önce iyi bir otele girer, sonra ikinizi barındıracak bir ev bularak yerleşirsiniz.. Köşkten, işlerinizi görmesi için senin çok sevdiğin Hatice Bacı'yı da gönderdim mi artık çalışıp başarılı olmaman için ortada hiçbir sebep kalmaz.. Tatillerde doğruca yanıma gelirsin. Hem hasret gideririz, hem de dersler üzerine konuşuruz..» Ve her şey onun dediği gibi oldu.. Eskişehir'e yerleştim. Okula başladım..

9

Dersim Harekâtı ve Namusumu Koruyacak Silah!

BİR KUTSAL GÖREV, BİR KUTSAL HEYECAN

Savaş meydanlarından gelmişti Mustafa Kemal... Yedi düvele karşı savaşarak, kan ve barutların arasından, şehit çocuklarımızın kara topraklar üzerinde gözlerini kendi elleriyle kapayarak, ağızları köpük köpük olmuş çatlayan atların sırtından inip şahlanan atların sırtına binerek bugünlere gelmişti.. Onun ülkeyi ve ulusu bölenlere, kendi çıkarları için Türkiye'nin huzurunu kaçıranlara asla müsamahası yoktu..

ESKİŞEHİR ASKERİ TAYYARE OKULU'NDA EĞİTİM İKİ YILDI. ATATÜRK'ÜN DE DEDİĞİ GİBİ BURADA HEM ASKERİ DİSİPLİN EGEMENDİ, HEM DE HAVACILIK DİSİPLİNİ.. BU İKİSİNİ BİRDEN

BENİMSEYENLER ÇOK ÇABUK ORTADAN SİLİNİP GİDİYORLARDI. **Nüveyre öğretmen** ile **Hatice Bacı** benim en büyük destekleyicim idi.. Okuldan dönüşte zor bir gün geçirdiğimi bildikleri için önce istirahatıma, sonra beslenmeme dikkat ediyorlar, bütün bunlar yerine getirilince de çalışma masasına çağırıyorlardı. Tabii, nazari derslere geceleri de evde devam etmeye mecburdum.

Bana burada da özel bir uçak tahsis edilmişti. Öğretmenim yine Muhittin hoca idi. Çok akıllı, çok bilgili, çok ta sabırlı bir insandı Muhittin Hoca.. Uçuşta «**postalar**» diye tabir edilen gruplar vardı. Yani, bir öğretmen üç dört öğrenci alır, bunlara uçuşu öğretirdi. Bir öğrenci günde en çok bir buçuk saat kadar uçabiliyordu. **Oysa, ben Muhittin hocanın tek öğrencisi olduğumdan diğerlerinden daha çok uçmak, daha çok deney sahibi olmak şansına sahiptim.** Burada ilk bakışta bana «**iltimas**» yapıldığı fikri doğabilir. Bu fikre kesinlikle kapılmamanızı rica ederim. **Çünkü Atatürk, çok zamanlar kendisi için bile ayrıcalık gösterilmemesini söylemişti, bunu yapanları huzurundan ve çevresinden uzaklaştırmıştı.** Evet, Muhittin Hoca'nın tek öğrencisiydim, benim için özel bir de uçak yapılmıştı ama, bunun bir nedeni vardı..

Benim uçağımla başkası uçamıyordu! Boyum kısa olduğundan uçağın pedallarına özel ekler yapılmıştı. Bunlar yerlerine iyice oturtulduğundan uçağı benden başkasının kullanabilme olanağı yoktu. Pedalları söküp takmak mümkün değildi. İşte benim şansım da bu idi. Belki de hayatta biraz kısa boylu olmam ilk kez işe yaramıştı. Uçuş sürem fazla olduğu için de okuldaki bu uçuş dönemi programımı diğer arkadaşlarımdan daha önce bitirerek «**yalnız uçuş**» brövemi aldım.

Brövemi aldığım günün ertesinde Eskişehir Birinci Tayyare alayına verildim. Orada da sabahları uçuş yapıyor, öğleden sonra daha bir üst düzeyde okulda derslere devam ediyordum. Birinci Tayyare Alayı'nın ikinci bölüğünde görev yapıyordum. Bu görevler savaş uçakları ile yapılıyordu. Örneğin keşif filo uçuşu ve atışlar gibi. O tarihte alayda Brege (19 - 7) uçakları vardı. Bunlar zamanın bombardıman uçakları

idi. Ben hem bunlarla uçuyordum, hem de Amerika'dan alınan tek kişilik Hog avcı uçakları ile göreve gidiyordum. **Şunu belirtmeliyim ki, askeri uçaklarla havalanmanın, görev yapmanın, savaşa hazır çalışmalarda bulunmanın, bazı harekâta fiilen katılmanın çok daha ayrı bir zevki, çok daha ayrı bir heyecanı vardır..** Bunu tadanlar bilir..

Alayda ayrıca tabye dersleri de alıyordum. Tam bir subay gibi yetiştiriliyordum. Bir gün Polonya'dan alınan yine tek kişilik ve yine avcı uçağı olan bir **Pezetel**'le göreve çıktım. Uzun süre uçtum. İşim bitince inişe geçtim. İşte ne olduysa o sırada oldu. Uçak ters dönüverdi. Hem de oldukça sert bir şekilde sırtüstü yere yapıştı!.. Buna havacılıkta «**kapotaj oldu**» denir.. Neye uğradığımı anlayamamıştım. Oysa Pezetel'ler o yıllarda bu gibi kazaları çokça yapıyorlardı. Nitekim bir süre geçince bunlarla uçmak yasaklanmıştı. Evet, ne diyordum? Neye uğradığımı anlayamamıştım.. Bu sert ters dönüşten fena halde hırpalanmıştım. Birden ortalık mezar karanlığına bürünüverdi. Ne oluyorduk? Bu karanlık da neyin nesi idi? Etrafımda birtakım heyecanlı sesler, aceleci konuşmalar duyuyor fakat hiç kimseyi göremiyordum. Yoksa kör mü olmuştum? Bir de bu felaket de mi gelecekti başıma? Arkadaşlar beni güçlükle çıkardılar uçaktan. «**Dur Gökçen..**» dediler. «**Sakın heyecanlanma!**» Bunu söylemek kolaydı.. Nasıl heyecanlanmazdım? Nasıl korkmaz, nasıl üzülmezdim? Dünyam kararıyordu.. Ebediyen karanlıkta yaşamaya mahkûm olabilirdim. Böyle bir körlük yaşamımdaki her şeyin sonu olurdu. Bütün vücudum zangır zangır titriyordu.. Hayır, korkudan değil, üzüntüden..

Doğruca hastaneye götürdüler. Uzunca bir muayeneden geçtim. Sakinleştirici bir iğne yaptılar. Saniye sektirmeden tedaviye aldılar. Korktuğum başıma gelmemişti. **Geçici bir körlüktü bu.** Bazı uçucularda görülen bir durum. Konuyu derhal Atatürk'e aksettirmişler. O da beni bir uçakla İstanbul'a göndermelerini emretmiş. Mevsim yaz olduğundan kendisi Florya deniz evinde hem çalışıyor, hem de istirahat ediyordu. Gittiğim gün köşkte iki göz hastalıkları profesörünü beni bekler durumda buldum. Uzun uzun muayene ettiler. Nihayet içimi fe-

rahlatan, Atatürk'ün de endişelerini yok eden cümleyi çıkardılar ağızlarından : **«Geçici bir durumdan başka bir şey değil; sapasağlam maşallah!»**

Bir akşam üzeri çay içerken Atatürk hayatından son derece memnun şöyle konuştu :

«Türk Hava Kurumu ulusal görevini yerine getiriyor, Türkkuşu'nda gençler artık istikbalin göklerde olduğu inancı içinde yetişiyorlar.. Bir de uçak teknolojisini Türkiye'ye getirebilirsek artık gözüm açık gitmeyecek Gökçen.. Evet, sonunda savaşı bugün için piyade bitirir ama, geleceğin savaşları hep göklerde olacak. Göklere kim egemense savaşı da o kazanacak.. Hatta belki de bugün gördüğümüz en güçlü uçaklar bile o gün birer oyuncak gibi kalacak yeni uçakların, yeni silahların yanında.. Bir ülkeden bir ülkeyi dövebilecek, kendi insanını yitirmeden karşı ülkenin insanını yok edecek silahların yapılmayacağını söyleyebilir misin? Savaş teknolojisi acımasızca ilerliyor.. Biz saldırgan, başkasının toprağında gözü olan bir ulus değiliz. Ama başkasına da verecek bir karış toprağımız yok.. Emperyalizm bizim inançlarımızın, kitabımızın, dışında kalan bir konudur. Böyle olmasına rağmen, memleketimizi, toprak bütünlüğümüzü, bağımsızlığımızı ve özgürlüğümüzü korumak için her gün savaş olacakmış gibi ordumuzu, savaş araçlarımızı ve gereçlerini hazır bulundurmaya mecburuz.. Düşmanlarımızın Türkiye üzerine besledikleri gizli ve menhus emeller henüz bitmiş değildir. Bu bugün için böyleyse, yarın için de böyle olacaktır. Yalnız askeri havacılığın değil, sivil havacılığın da bu savaşlarda önemli rol oynayacağını şimdiden görür gibi oluyorum. Kadınlı erkekli, cesaretinden bir nebze kaybetmemiş bir millet olarak ayakta durmalıyız..»

Çayından birkaç yudum aldıktan sonra yüzüme dikkatle bakarak sordu :

«Gökçen, gerçi vereceğin cevabı biliyorum ama, bir kere daha senin ağzından duymak isterim bunu..»

«Emredin Paşam!.»

«Savaşta nasıl bir görev almak isterdin?»

«Uçağımla düşman hedeflerini dövmek, düşman uçaklarını düşürmek, ülkemi bunlardan korumak..»

«Peki ölümden korkmuyor musun?»

«Hayır! Hele memleketim ve insanlarım için olursa!.»

Paşa bu kez yüzüme daha başka bir şekilde bakıyordu :

«Ölümden korkmadığından emin misin?»

«Eminim Paşam!.»

Bunun üzerine birden cebinden bir tabanca çıkardı. Namlusu pırıl pırıl yanan bir tabancaydı bu. Yeni temizlenmişe benziyordu. Silahı bana uzatarak :

«Al bakalım şu tabancayı Gökçen..» dedi. Sesi silah kabzası kadar soğuktu.

«Bunu şakağına daya ve tetiğe bas! Unutma ki beynine saplanacak olan bir kurşun artık seni benden alıp götürecektir!.»

Ciddiydi bunları söylerken. Silahı aldım. Şakağıma dayadım. Gözlerimi Atatürk'ün gözlerinden ayırmadan tetiğe bastım. Küçük bir **«tık»** sesi çıktı. Alnımdan terler boşanıyordu! Sınav bitmişti. **Korku duvarını başarı ile aşmıştım.** Atatürk yerinden kalkarak yanıma geldi. Silahı elimden aldı. İpek mendili ile terlerimi sildikten sonra alnımdan öperek:

«Gökçen..» dedi. **«Sen tam bir Türk kızısın..»** Sonra devam etti:

«Havacılıkta sana güvenim tam.. Daha çok çalışmanı istiyorum.. Seni tek başına dış ülkelere göndereceğim uçağınla. Hatta Avusturalya'ya..»

1937 yılı ilkbaharında bir sabah görev uçuşundan döndüğümde bölük arkadaşlarımda sevinçli bir heyecan gördüm. Bunun nedenini sorduğumda hiçbiri kesin bir yanıt vermediler. Ancak tüm konuşmalardan ve faaliyetlerden önemli bir şeylerin olduğunu anlamak mümkündü. Sonunda kendisini yakın bulduğum bir subay arkadaşı köşeye sıkıştırarak :

«Ben de sizden biri değil miyim? Ben de sizler gibi eğitim gö-

rüyor, uçmuyor muyum? Beni bir düşman gibi görerek sır vermek istemeyişinizin sebebi nedir Allah aşkına?» diye sordum.

O bu soruma şu yanıtı verdi :

«Elbette bizden birisin Gökçen.. Ancak emir var. Bu konuda konuşulmayacak. Sanırım sabah erkenden gidiyoruz. Bir harekâta katılacağız..»

«Bir harekâta mı?»

«Evet..»

«Nerede?»

«Dersim'de! Burada küçük bir başkaldırma varmış. Bunu bastırmak için kat'i emir aldık..»

Öğreneceğimi öğrenmiştim. Görünüşe bakılırsa beni Dersim harekâtının dışında tutuyorlardı. Hemen bölük komutanımızın odasına koştum. **«Komutanım..»** dedim, **«Ben de Dersim harekâtına arkadaşlarımla birlikte katılmak istiyorum..»** Komutan bir süre yüzüme baktıktan sonra: **«Senin hakkında böyle bir kararı ben vermem Gökçen..»** dedi; **«Alay komutanı emir verirse gidebilirsin..»** Aldığım bu yanıt çok gücüme gitmişti. Çünkü bölükte arkadaşlarla her görevi birlikte yaparken bir ayırım gözetmiyorlardı. Burada ise onlardan kopuyordum elimde olmayarak.

Bu kez alay komutanı Zeki beyin odasına çıktım. Komutan **Zeki Doğan** gerçekten de son derece değerli bir insandı. İsteğimi dikkatle dinledikten sonra: **«Gökçen, bu önemli bir harekâttır..»** dedi; **«Ve sen bir kızsın.. Üstelik de Atatürk'ün kızısın.. Bu nedenle oraya gidebilmem için bizim karar vermemiz imkânsız.. Şayet Atatürk izin verirse, tabii sen de diğer arkadaşlarına katılıp vatani görevini yaparsın..»**

Bunun üzerine bana bir uçakla iki saat izin vermesini rica ettim. Ankara'ya bizzat giderek durumu Atatürk'e anlatacağımı söyledim. Anlayışlı bir askerdi. İsteğimi yerine getirdi. Uçağıma atlayıp doğruca Ankara'ya gittim. Beni o saatte ve heyecanlı bir şekilde gören Paşa durumu hemen anlamıştı. Oturmamı işaret ederek :

«Niçin geldiğini biliyorum Gökçen..» dedi. «Ama bu harekât içi boş bir silahı şakağa dayayıp tetiği çekmeye benzemez!.»

Düşünmeden yanıt verdim :

«O silahı ben dolu olarak kabullenmiştim efendim.. O gün beni cesaretimden dolayı övmüştünüz. Bu sözlerinizde samimi idiyseniz şimdi bana bu görevin verilmesini için emir buyurunuz..»

Yüzünde bir ışık yanıp söndü :

«Peki..» dedi. «Madem ki bu kadar istiyorsun ben sana izin veriyorum.. Ama Sayın Maraşel Çakmak'a da bir kere sormamız lazım.. Bu bir askeri harekâttır. Eğer o müsaade ederse gidersin.. Yalnız şunu unutma, sen bir kızsın. Alacağın görev oldukça çetin. Aldatılmış bir eşkıya çetesiyle karşı karşıya kalacaksın. Onların da ellerinde birtakım silahlar var. Uçağın arıza yapacak olursa mecburi inişe geçecek ve sonunda onlara teslim olacaksın. Bunun ne demek olduğunu başına gelmedikçe bilemezsin.. Bu takdirde ne yapacağını düşündün mü?»

Ona şu yanıtı verdim :

«Hakkınız var.. Nihayet altımızdaki bir uçak. Her an arıza yapabilir. Düşebilir, çakılabilir.. Şayet böyle bir şanssızlık olursa, hiç merak etmeyin, ben kendimi onlara canlı olarak teslim etmem..»

Sözlerim Atatürk'ü çok duygulandırmıştı :

«O halde ben sana kendi kullandığım tabancayı vereyim Gökçen..» dedi. «Çünkü sen onunla daha iyi nişan alabiliyorsun!»

Ve daima yanında taşıdığı, İstanbul'da Florya deniz köşkünde şakağıma dayattığı Simitvesson'u uzatarak şunları söyledi :

«Bu kez içi doludur dikkatli ol.. Umarım kötü bir durumla karşılaşmazsın. Fakat herhangi bir zamanda senin şeref ve haysiyetine dokunacak bir olayla, bir durumla karşılaştığında hiç tereddüt etmeden bu silahı ya karşındakine karşı ya da kendi beynine boşaltmaktan asla çekinme!»

Tabancayı aldım; önce Atatürk'ün elini sonra da silahı öptüm : «**Paşam..**» dedim, «**Bu sözlerinizi ömür boyu unutmayacağım ve sözünüzü mutlaka tutacağım!.**»

Burada, yeri gelmişken, kısaca tabanca konusuna değineceğim.. Atatürk'le zaman zaman atış talimleri yapıyorduk köşkte iken. Kendisi bana bir Simitvesson armağan etmişti. Atış sırasında birlikte nişan almamızı isterdi. Ne yazık ki ben bu konuda pek becerikli olamıyor, isabet kaydedemiyordum. Bir gün kendi tabancası ile isabetli atışlar yaptım ve her seferinde hedefi vurdum. Bunu görünce: «**Senin tabancanın namlusu kısa olduğu için iyi atışlar yapamıyorsun. Oysa benim tabancamla her seferinde hedefe girdin..**»

İşte Dersim harekâtından önce tabancasını bana vermesi bu olaydan ileri geliyordu. Bilindiği gibi harekâta ertesi sabah gidilecekti. Atatürk, Dersim'e gidebilmem için Sayın Fevzi Çakmak'la temas ederek yazılı bir izin belgesi almıştı. O zamanlar uçaklar örneğin Eskişehir'den Elazığ'a gidebilmek için iki defa benzin ikmali yapıyorlardı. İlk ikmal Ankara, ikincisi ise Kayseri oluyordu. Bu nedenle ben o gece Eskişehir'e dönmedim. Onlara Ankara'dan katılacaktım. Durum komutana bildirildi. O gece sofrada Dersim harekâtı ve aldatılmış kişilerle ilgili bazı konular üzerinde durulduktan sonra Atatürk arkadaşlarına :

«**İşte yine Türk kızına görev düştü..**» dedi. «**Bizim Gökçen uçağı ile Dersim harekâtına katılacak yarın sabah.. O artık bir genç kız değil bir genç askerdir.. Arkadaşlarından geri kalmayacağından, görevini bihakkin yerine getireceğinden ben nasıl eminsem, sizler de emin olmalısınız.. Bunun ne derece tehlikeli bir şey olduğunu biliyor. Ama göreve gönderilmediği takdirde böyle bir ayrımın onun en çok sevdiği meslek olan havacılık mesleğinden kopmasına neden olabileceği düşüncesindeyim.. Yetiştiği ocakta bu gibi hallerde göreve koşması öğretildi kendisine. O halde? O halde şafakla beraber Dersim harekâtına katılacak.. Haydi şimdi sen git yat, bir güzel uyku çek.. Sabah erkenden kalkacaksın..**»

İzin isteyip odama çıktım. Işığı söndürüp yatağıma yattım. Ellerimi başımın arkasına kenetleyip düşünmeye başladım. Tavanda savaş alanları görür gibi oluyordum. Bu isyan hareketinin nedenleri, aldatılan zavallı insanların çıkar için kurban edilmeleri bir bir gözlerimin önünden bir sinema filmi gibi geçiyordu.. Bu ne kadar sürdü bilemiyorum. Dalmışım.

Gözlerimi açtığımda Atatürk'ü başucumda buldum. O hiç yatmamıştı:

«Haydi çocuğum, vakit geldi!.» dedi.

Kısa sürede hazırlanarak hareket ettik. Atatürk'te benimle birlikte geliyordu havaalanına. Hemşireleri de bizimle beraberdi. Hemen hemen hiç konuşmadık desem yeridir. Paşa biraz heyecanlı, biraz da endişeli gibiydi.. Hayır yanlış söylüyorum; endişeli değil üzüntülü idi.. Belki de bu işin sonunda benim dönmeme ihtimalimi düşünüyordu. Eskişehir'den gelen subay arkadaşlar Atatürk'ü karşılarında görünce çok sevinmişlerdi. Bu büyük insanın kendilerini uğurlamaya gelişi morellerini yükseltmişti. Paşa hepsinin ayrı ayrı ellerini sıkarak teker teker konuştu. Gönüllerini aldı. Küçük savaş anıları anlattı. **«Bakın..»** dedi. **«Gökçen de sizinle beraber gidiyor.. Bunun anlamı Dersim harekâtına kadınlı erkekli hepimiz katılıyoruz..»**

Bizler de Ata'nın ellerini öperek uçaklarımıza bindik ve mutlu bir şekilde Ankara'dan havalandık.. Atatürk uçaklar tamamen gözden kayboluncaya kadar alanda kalarak bizleri izledi..

1 Mayıs 1937 günü Elazığ Vertetik alanına indik. Karargâhımız orası idi. Harekâtı Diyarbakır Alay Komutanı Feyzi Uçaner idare ediyordu. Bizim bölüğümüz takviye için istenmişti. Gelen bölükte benim de bulunduğumu öğrenen o tarihte ordu müfettişi olarak orada bulunan paşa ile eşi beni karşılamaya gelmişlerdi..

Harekâta katılan tek genç kız bendim. Üstelik de bunu bir havacı olarak yapıyordum. Bu nedenle paşalar beni kendi evlerinde konuk ettiler. Arkadaşlarım ise özel hazırlanmış lojmanlara alındılar. Bu lojmanlar ve çadırlar havaalanının hemen yanında bulunuyordu. O gece geç saatlere kadar Dersim'deki olaylar üzerinde duruldu. Üst rütbeli

subayların hepsi aynı kanıda idiler : **«Bu ayaklanmayı çok küçük bir topluluk kendi çıkarları için yapmışlardı.. Ulusumuzu bölmek, bu arada henüz yeni yeni kendine gelmekte olan genç Türkiye'yi yeniden büyük bir tehlikenin içine atarak parçalamanın yollarını aramak, yabancı devletlerle işbirliği yaparak kendi kötü ve çirkin emellerine erişmek!.»** Buna hiç kimse uzak kalamazdı kuşkusuz. **Ulusal Kurtuluş Savaşı gibi bir tarih destanı yazan, bu uğurda hiç bir özveriden çekinmeyen, kendi topraklarının sınırlarını kanı ile çizen bir ulusu bölmeye, onu yeniden bir serüvene sürüklemeye hiçbir güç yetmeyecekti..** Biz havacılar olarak olayı kökünden kazıyacağımıza inanıyor, bunu arkadaşlarımıza söylüyorduk. Karacıların da yüzlerinde, gözlerinde aynı inanç, aynı iman pırıl pırıl yaşıyordu.. Onlar daha düne kadar topsuz, tüfeksiz, aç, susuz düşmanla göğüs göğüse savaşmışlar, bir büyük Türkiye Cumhuriyeti'ni kurmuşlardı. **Şehitlerimizin kanı hâlâ topraklarımızın üstünde bir buhurdan gibi tütüyor, bize ne yapmamız gerektiğini hatırlatıyordu..**

İnsan bir yandan da üzülüyordu elbet.. Biz, tek bir vücut olarak, Türküm diyen bir yüce birlik olarak savaşmamış mıydık düşmanla? Peki, şimdi neden oluyordu bu ayaklanmalar? Niçin Dersim'de aldatılmış zavallı bir grup silahlanarak anlamsız birtakım hareketlere yöneliyordu? Gerçekten de çıkar düşüncesi dışında bu soruya anlamlı bir yanıt verebilmek mümkün değildi. Su uyur düşman uyumaz derlerdi ya, doğru bir sözdü bu.. Düşman içerde ve dışarda uyumuyordu. Atatürk ayaklanmanın kesin olarak ve en kısa zamanda bastırılmasını, yapanların da en ağır bir şekilde cezalandırılmalarını emretmişti. **Onun ülkeyi ve ulusu bölenlere, kendi çıkarları için Türkiye'nin huzurunu kaçıranlara karşı asla hoşgörüsü yoktu.. Savaş meydanlarından gelmişti Mustafa Kemal.. Yedi düvele karşı savaşarak, kan ve barutların arasından, şehit çocuklarımızın kara topraklar üzerinde gözlerini kendi elleriyle kapayarak, ağızları köpük köpük olmuş çatlayan atların sırtından inip şahlanan atların sırtına binerek bugünlere gelmişti.. Hayır! Türkiye, Türk ulusu yeniden böyle bir kan deryasına atılmayacaktı. Buna başta Atatürk olmak üzere hiç kimse izin veremezdi. Vermedi de..**

Oralarda sabah erken oluyordu. Alacakaranlıkta uyanıp giyindim. Atatürk'ün verdiği silahı bir kez daha öpüp başıma koyduktan sonra belime taktım. O soğuk silah bana bir garip sıcaklık veriyordu. Onun silahı ile katılıyordum harekâta.. Bunun çok başka bir anlamı vardı benim için. Moralim erkek arkadaşlarım kadar yüksekti.. meydana vardığımda arkadaşlarımı da hazır buldum. Hepsinin yüzü cesaret güneşi ile aydınlanmış gibiydi. Alay komutanı bizi toplayarak o günkü ödevlerimizi harita üzerinde en ince ayrıntısına varıncaya kadar açıkladı. Hepimiz bütün dikkatimizi onun sözlerine vermiştik. Komutanın konuşması bitince, bizler de yapacağımız görevi kendisine tekrarladık. Bakışlarından kendisini cankulağı ile dinlediğimiz için memnun olduğu belli oluyordu.

Son sözü şu oldu :

«Bugün sizi genç Cumhuriyetimizin en şerefli vazifelerinden biri bekliyor.. Bu Cumhuriyete ve Türk ulusuna, onun mutluluğuna, aydınlığına kastedenlerle çarpışacaksınız. Bunun idraki içinde olduğunuzu memnuniyetle ve gururla görüyorum.. Gerektiğinde seve seve ve gözkırpmadan şehit olabileceğinize de inanıyorum. Atatürk buradan beklediği iyi haberlerin geleceğinden emin olduğu içindir ki Ankara'da müsterihtir.. Şunu da hemen ifade etmeliyim ki, büyük kurtarıcımız ve başkomutanımız, bu harekâtın bastırılması sırasında sizin yanıbaşınızda, yüreğinizde ve damarlarınızdaki kanda yaşayacaktır.. Hepimize başarılar dilerim. Silahlarınızı yanınıza aldınız mı?»

Hep birlikte başarı dileklerine **«sağol!»** dedikten sonra, sorusuna ellerimizi silahlarımıza götürmekle yanıt verdik. O gün bana verilen görev oldukça önemli bir keşifdi. Ayaklananların bulundukları yerleri, arazi durumunu en kısa süre içinde saptayarak geri dönecektim. İki saat kadar uçtuktan sonra meydanımıza dönerek komutanımıza gerekli raporu verdik. Yapılan görev sağlıklıydı. Komutan hayatından memnun bir şekilde gülümseyerek : **«Gökçen seni kutlarım!»** dedi. **«Tam bir Atatürk kızı gibi görev yaptın. Getirdiğin bilgiler bize ışık tutacak nitelikte.. Şimdi git, biraz istirahat et.. Daha yapacak çok**

işimiz var.. Anlaşılan bu adamlar dağlık bölgelere iyice yerleşmişler.. Kendilerine göre sözümona bir gerilla savaşı vermeye niyetleniyorlar. Sabah erkenden tekrar uçacaksın.. Bunun kaç gün süreceğini kestirmeme imkân yok.. Ama görevimizi tam olarak bitirmeden, şerefle yerine getirmeden buradan ayrılmayacağız..»

Hazırlanan plana göre ben bir gün rasıt, (gözleyici) bir gün pilot olarak uçuyordum. Günler bu şekilde geçip gidiyordu. Ayaklananlar pabucun çok pahalı olduğunu yavaş yavaş anlıyorlardı. Oldukça kapalı bir havada tekrar göreve çıktım.. O gün pilot olarak görev almıştım. Bu gibi havalarda uçmak oldukça tehlikeliydi. Hatta çoğu zaman uçakların motorlarını öğretmenlerimiz çalıştırmazlardı bile.. Ancak bu bir eğitim uçuşu olmadığından, her koşul altında görev yapmaya çalışmamız gerekiyordu... Dediğim gibi kapalı ve oldukça sert bir havada uçağımızın tekerlerini yerden kestik. Belirli bir yere kadar gittikten sonra her birimize verilen bölgeyi tarayarak görevi yerine getirecektik.

Ben bana verilen bölge üzerinde uçtum. Rasıtım da kendisine düşen görevi yaptı. İkimiz de emirleri yerine getirdiğimiz için memnunduk ama, hava giderek daha da bozuyordu. Bulutların içinde kalmıştık birden.. Olduğumuz yerde durmadan ispiral yapıp duruyorduk. Buna ne kadar süre devam edebilirdik? Bir ara rasıtım sigara paketine bir şeyler yazarak bana uzattı. Şunları yazmıştı : **«Eğer hava böyle gidecek olursa paraşütle atlamak için hazırlanalım!»** Belki bunu yazmakta hakkı vardı ama, bulunduğumuz yer tam ayaklanmaların yoğun olduğu bölgeydi. Atladığımız anda bizi yakalayıp olduğumuz yerde öldürmeleri işten bile değildi. Atatürk'ün gözleri hâlâ kulaklarımda çınlıyordu: **«Sana kendi silahımı vereceğim Gökçen.. Çünkü sen onunla daha iyi nişan alabiliyorsun.. Bu kez içi doludur, dikkatli ol.. umarım kötü bir durumla karşılaşmazsın. Fakat herhangi bir zamanda senin şeref ve haysiyetine dokunacak bir olayla, bir durumla karşılaştığında hiç tereddüt etmeden bu silahı ya karşındakine karşı ya da kendi beynine boşaltmaktan asla çekinme!»**

Elbette çekinmeyecektim.. Hava koşulları durumumuzun hiç de parlak olmadığını gösteriyordu. Altımızdaki uçak da o zamanların ilkel

uçaklarından biriydi. Böyle havalara daha fazla dayanabilmesine olanak yoktu. Arkadaşlarımın hakkı vardı. Düşerek parçalanmaktansa, paraşütle atlayıp bir çıkış yolu aramamız en doğru hareket olacaktı. Ancak önce de belirttiğim gibi, ayaklananların tam üstünde bulunuyorduk. Bizi kolay kolay ellerinden kaçırmayacaklardı. Oysa, daha yaşamamız gerekliydi. Yapacak çok işimiz vardı. Bir avuç havacıydık buralarda.. İşin bir başka tarafı da, uçağımızın ancak üç saat havada kalabilecek kapasitede oluşu idi. Her geçen dakika aleyhimize oluyordu. Bir yandan hava bastırıyor, uçuş olanağı ortadan kalkıyor, bir yandan da yakıtımız tükeniyordu. Çabuk bir karar vermemiz gerekiyordu. Ne yapmalıydık?

Birden bulutların arasında bir ışık belirir gibi oldu. Derhal o ışıktan yana uçmaya başladım. Rasıtım da bu ışığı görünce heyecanlanmıştı. Evet bir ışık vardı ama, biz nerede olduğumuzu bilemediğimizden, ışığın da kimlere ait olduğunu kestiremiyorduk.. Ansızın ateş hattının içine düşebilirdik.. Birkaç dakika böyle uçtuktan sonra bulutların içinden çıkıverdik. Rasıtım etrafı iyice tetkik ettikten sonra yerimizi tayin ettiğini yine sigara paketine yazdı : **«Yirmi dakika uçabilirsek bizim meydana inebiliriz!»** İkimiz de derin bir nefes almıştık. Demek Allah bize yardım ediyordu. Sağ salim geriye dönecek, ertesi gün tekrar memleket hizmeti için göklere çelik kanatlarımızla yükselebilecektik..

Evet, tam yirmi dakika sonra, yakıtımızın son damlalarını da harcayarak meydanımıza döndük.. Meydanda pek içaçıcı durum göze çarpmıyordu. Bütün uçaklar çok gecikmişlerdi. Başta komutanlar olmak üzere herkes merakla bizleri gözlüyorlardı. Abdullah Paşa ile eşi, uçağımız yere iner inmez bize doğru koştular.. Abdullah Paşa : **«Çok şükür sizler de sağ salim dönebildiniz..»** dedi. **«Sizden önce bir uçağımız daha döndü. Uçak pilotu Teğmen Vahit yaralanmış. Onu hemen hastaneye kaldırdık. Uçağına atılan mermi koluna isabet etmiş. Kurşun kolda kalmış. Ameliyat edildi. Sanırım tehlikeyi atlatacak.. Şimdi sıra üçüncü uçağın inmesinde.. Onların da yakıtları ha bitti, ha bitecek.. Şayet aşağıdan bir isabet almadıysa yakıtsızlıktan zorunlu inişe geçebilir.. Bu havada yere sağlıklı bir iniş yapsalar bile, düşmanın kendilerini yaşatacaklarını sanmam..»**

Bütün bunları çok büyük bir soğukkanlılıkla söylemişti Abdullah Paşa.. Eşinin gözlerine baktım. Dolu dolu olmuştu. İyi bir asker karısı olduğu halde, böyle olaylara pek tahammül edemediği belliydi. Onu teselli etmeye çalıştım : **«Şayet şehit düşerlerse, bu onlar için en kutsal bir ölüm tarzı olacaktır efendim.. Ben de lâlettayin bir şekilde ölmektense şehit düşmeyi yürekten isterim.. Üzülmeyiniz..»** Bu sözlerim üzerine gözyaşlarını silerek beni yanaklarımdan öptü: **«Haklısın Gökçen..»** dedi. **«Bir şerefli ölüm olur bu. Ama insan dayanamıyor nedense..»**

Hepimizin gözleri havadaydı. Bir umut ışığı görebilmek için dikkat kesilmiştik. Üçüncü uçağın da meydana kazasız belasız dönmesi için dua ediyorduk. Bütün kötü ihtimalleri düşündüğümüz halde, bunu açıkça söylemekten, konuşmaktan kaçınıyorduk. Sadece Abdullah Paşa tam bir asker gibi açık açık konuşmuş, durum değerlendirmesi yapmıştı. İşin garip tarafı o her şeyi açık açık söylerken, bizim içimize en ufak bir korku bile düşmemiş olmasıydı. Ulusal bilinç tüm harekâta katılanlara egemen olmuştu.

Herkesin yüreğini hoplatan bir sesle birden bağırmaktan kendimi alamadım : **«Döndüler! Geliyorlar!. Geliyorlar!.»** Sevinçle birbirimize sarıldık.. Uçağa doğru koştuğumuz sırada erlerimizin bir koyunu yatırıp kurban etmekte olduklarını gözyaşları içinde gördük.. Görülecek bir manzara idi bu.. Meğer onlar, bu Mehmetçikler, daha bizler havada iken bu adakta bulunmuşlar. Çok geçmeden bölükçe doğru hastaneye gittik. Yaralı arkadaşımız Teğmen Vahit'i ziyarete.. O da henüz ameliyattan çıkmış, yeni yeni kendine gelmişti. Bizi görür görmez ilk sorusu şu oldu : **«Bütün arkadaşlar salimen dönebildiler mi?»** Başımızı salladık. Dudaklarında mutluluk yaşayan bir gülümseme belirdi. Tüm acısını unutmuştu bile. Türk ordusunda görev ve arkadaşlık anlayışı buydu işte..

Vahit teğmenin beni çok duygulandıran bir sözünü yaşam boyu unutamadım. O durumda bile bana şunları söylemişti bu kahraman arkadaşımız: **«Gökçen bu yarayı senin almanı çok isterdim kardeşim.. Seni bir gazi olarak görmek bizlere daha da büyük şeref kazandıracaktı.. Gazilik payesi sana hepimizden daha çok ya-**

raşırdı..» Vahit bir süre sonra iyileşerek hastaneden çıktı, kendisine bir ay istirahat verdiler.. Teğmeni bu verilen istirahat çok üzdü, çok.. O tekrar uçmak, milletin ve memleketin bütünlüğüne kastedenlere ders vermek için çırpınıyordu.. «**Beni görev yapma şerefinden yoksun bırakmayın!**» diye çok direndi ama, komutan geleceği açısından kendisinin istirahat süresini doldurması gerektiğinde ısrar etti..

Burada Dersim harekâtının nedenleri ve sonuçları üzerinde duracak değilim. Ben bu harekâtta ülkemin verdiği görevi yerine getirmeye çalıştım arkadaşlarımla birlikte.

Dersim harekâtı bir ay kadar sürdü.. Hava harekâtı bitmişti. Haziran ortalarında da benim sınavlarım başlayacaktı.. Orada yapılan bir törenden sonra Ankara'ya döndüm. Meydana indiğim zaman Atatürk, hemşiresi ve Ata'nın birçok yakın arkadaşı beni büyük bir heyecan ve coşkuyla karşılamışlardı. Ben uçaktan iner inmez doğruca Atatürk'ün yanına giderek elini öptüm. O da beni alnımdan ve yanaklarımdan öperek şunları söyledi :

«Seninle iftihar ediyorum Gökçen! Yanlız ben değil, bu olayı çok yakından izleyen bütün bir Türk ulusu iftihar ediyor.. Genç kızlarımızın neler yapabileceklerini bir kez daha bütün dünyaya ispat ettiğin için övünsen yeridir.. Bilinmelidir ki, herhangi bir ayaklanma değil, en büyük ayaklanmalar, en büyük istila planları memleketimizi ve ulusumuzu bölemeyecektir. Türkiye Cumhuriyeti'ne, Türk ulusunun mutluluğuna kastedenler hüsrana uğrayacaklar, hareketlerinin cezasını en ağır şekilde ödeyeceklerdir. Gelecek kuşaklara bugünleri en ince ayrıntılarına kadar anlatacak, içerdeki ve dışardaki düşmanlarımızın neler yapabileceklerini, nelere tevessül edebileceklerini anlatacak, öğreteceğiz.. Biz asker bir ulusuz.. Yedisinden yetmişine, kadınından erkeğine asker yaratılmış bir ulus.. Ancak bizim askerlik anlayışımız asla emperyalist düşüncenin yarattığı bir anlayış değildir. Biz başkalarının topraklarında, başka ülkelerin insanlarının mutluluklarında gözü olan bir topluluk değiliz.. Aksine, her ulusun müreffeh ve barış içinde yaşamasından yanayız. Bunun için de barışı des-

tekleriz. Askerlik anlayışımız kendi ülkemizi korumak, kötü emeller besleyenlere karşı her zaman hazır durmak, hazır bulunmak felsefesi ile bağdaşmaktadır.. Bir zamanlar savaş alanlarında söylediğim söz, her zaman geçerli olacaktır : Hattı müdafaa yok, sathı müdafaa vardır. Bu satıh bütün bir memlekettir.. Barış amacı ile asker olan bir ulusun dünyadaki yeri barış bayrağının yanıdır. Bizim ne bir başkasının bir karış toprağında gözümüz vardır, ne de bir başkasına verecek bir karış toprağımız.. Bunu şu vesile ile bir kere daha dünyaya duyurmak isterim.. Türkiye bu topraklar üzerinde yaşayan bütün insanlarımızla bir bütündür.. Bu bütüne uzanacak eller, ister içerden gelsin ister dışardan, kırılmaya, kahrolmaya mahkûmdur..»

10

«Çetin Bir Sınavdan Geçeceğini Bilmelisin!»

OKULDAN AYRILIŞ ORDUYA BAĞLANIŞ..

Fahrettin Altay Paşa konuşuyor: «O, tahsilini yaparken kahramanlığını da göstermiş bir Türk kızıdır. Bir nevi harp vazifesi almış, kıt'asında çok çetin uçuşlar yapmış, bombalar atmış, muhariplik kıymetini fiilen göstermiştir. Gökçen aldığı bu diploma ile ordumuzun pek kıymetli bir uzvu olmuştur.»

Çankaya köşküne döndüğümüzde Atatürk beni her zamanki gibi yine karşısına oturtarak konuştu :

«**Bak Gökçen, bugün hayatımın en mutlu günlerinden birini yaşıyorum.. Uçtun, savaştın, görev yaptın ve sağ olarak tekrar buraya döndün.. Gideceğin zaman, izin istediğin zaman şehit düşmen ya da sakat kalman ihtimallerini de düşündüm.. Ama gözlerinde öyle büyük bir istek, öyle büyük bir görev yapma**

arzusu vardı ki buna engel olmanın imkânsızlığını hemen sezdim. Evet, engel olabilir, seni arkadaşlarından ayırabilirdim ama, bunun sonunda nasıl bir moral yıkıntıya uğrayacağını hissetmiyor değildim. Nitekim başarılı bir sınav vererek bana döndün. Milletine döndün. Abdullah Paşa ile sık sık temas ederek senin çalışmaların, göreve gidiş dönüşlerin hakkında bilgi alıyordum. Başarılı olacağından asla umut kesmemiştim. Bunu defalarca komutanına da söylemiştim. Çetin anlar geçirdiğin günler ben de seninle birlikte yaşadım çocuğum. Atlattığın tehlikelerden anında haberdar ediliyordum. Gelecekte daha büyük başarılara hazırlanman için şimdi birkaç gün burada istirahat et. Sonra temmuzdaki sınavlarına katılmak üzere tekrar Eskişehir'e gidersin..»

O sözünü tamamlayınca, ben Teğmen Vahit'i anlattım.. Onun yiğitliğinden ve başarılarından.. Ameliyathaneden çıktıktan sonra, o haliyle bile bana söylediği sözlerden çok duygulanan Atatürk, daha sonra Teğmen Vahit'i ödüllendirmişti.. O hiçbir başarıyı karşılıksız bırakmazdı. Maddi manevi ödüllendirir, destekler, insanı daha büyük başarılara yöneltmesini bilirdi. Bir süre Çankaya'da dinlendikten sonra Atatürk'le birlikte İstanbul'a Florya köşküne gittim..

Sınavlar temmuz içinde olacaktı. Bu nedenle okula on beş günlük bir çalışma ve sınava hazırlık tatili verilmişti. Atatürk beni bu süre içinde hiç yanından ayırmamıştı. Çalışmalarımı, hazırlıklarımı yakından izliyor, yapamadığım problemlerde yardımcı olmaya çalışıyor ya da bir uzman getirerek başarılı olabilmem için her türlü çabayı gösteriyordu. Bu çalışmalarımı sürdürdüğüm günlerden birinde Paşa yanıma gelerek : **«Gel benim büroma geçelim Gökçen..»** dedi. **«Sen bugün orada çalış. Benim de biraz işim var..»** Bürosuna geçtik. Son derece tertipli, düzenli bir insandı. Masasının üstünü daima derli toplu tutar, neyi nereye koyduğunu ve neyi nereden aldığını çok iyi bilirdi. Bir tek gün kendisini herhangi bir konuda disiplinden uzak, dağınık gördüğümü hatırlamıyorum. Belki de onun bu özellikleridir ki, kimsenin umut etmediği bir savaşın kazanılmasında da büyük rol oynamıştı.

O koltuğunda oturdu, ben de masanın bir köşesine geçtim. Yüzüme gülümseyerek bakıp: «**Gökçen..**» diye konuştu. «**Sınavlarına pek bir şey kalmadı. Senin arkadaşlarından daha başarılı olmanı istiyorum. Buradaki çalışmaların iyi gidiyor. Ama sınavın heyecanı başkadır.. İstersen önce seni ben imtihan edeyim..**» Başımı salladım : «**Emredersiniz paşam..**» dedim. «**Ama bir mesele var..**», «**Nedir o mesele bakayım.**», «**Benim mesleğimle ilgili sorular soracaksınız.. Oysa sizin benim mesleğimin sorularını..**» Sözümü, ne demek istediğimi anladığını belli eden bir şekilde kesti : «**Merak etme, senin mesleğini ilgilendiren şeyler soracağım.. Bunları nereden bildiğime gelince, bir devlet adamının, hele asker bir devlet adamının askerlikle ilgili şeyleri bilmesi kadar doğal ne olabilir? Havacılığa gelince biliyorsun ki bundan böyle istikbal göklerdedir. Barışların da savaşların da, medeniyetin de, başka dünyaların keşfinin de geleceği hep göklerden olacak.. Ben ta 1910 yılından bu yana havacılık konularını çok yakından izledim. Türk Hava Kurumu, Türkkuşu bu izlemelerin sonucu kurulmuş müesseselerdir.. Ordumun da askeri havacılık alanında uygar ülkelerle yarışacak duruma gelmesini diliyorum. Bizim havacılarımızın cesaret ve bilgi yönünden, Batılı ülke havacılarından çok daha üstün olduklarına ve olacaklarına da inanıyorum. Ancak çağın araç ve gereçlerini kendilerine vermek zorundayız. Yarışa onların koşulları ile girmeleri temin ana görevimizdir. Uçak fabrikaları yapmak, uçak yedek parçaları yapacak fabrikaları kurmak başlıca amaçlarımızın içindedir. Neyse, bunları bir tarafa bırakalım da senin sınavına geçelim..**»

Atatürk başladı soruları bir bir sıralamaya. Önce bir seyrüsefer problemi verdi, hallettim. Ardından motor ve daha sonra tüm okuduğum derslerden soruları sıraladı. Ben yanıtları yazarken bir yandan da **Atatürk bütün bu bilgileri, bu soruları nereden öğrendi, nereden biliyor**, diye düşünüp duruyordum. İçime bir kuşku düşmüştü. Bu kuşku onurumu zedeleyebilirdi. Yoksa Dersim harekâtı sırasında kay-

bettiğim zaman nedeni ile bana kolaylık mı göstermek istiyorlardı? Hayır, işte bunu asla ve asla kabul edemezdim. Sınav bittikten sonra bu düşüncemi açıklamaktan çekinmedim :

«Affedersiniz Paşam, bir şeyi öğrenebilir miyim? Bu soruları siz nereden bulup çıkardınız? Hepsi gerçekten de benim okulda okuduğum şeyler.. Yalnız genel kültür değil, genel kültür sınırlarını çok aşan şeyler bunlar. Bir çeşit uzmanlık soruları.. Şayet sınavda bana bu sorular sorulacak olursa bunu kesinlikle kabul edemem.. Çünkü ben derslerime çalıştım ve başarılı olacağımı da biliyorum. Havacılık gerçek bilginin dışında başarılabilecek bir meslek değil.. Eğer bu sorular önceden size verilmişse..»

Ve kendimi tutamayarak ağlamaya başladım. Ben mesleğimi her yönü ile iyice öğrenerek tam manasıyla bir havacı olmak istiyordum. Atatürk'ten de, bir başkasından da başarımı destekleme için böyle bir hazırlığın içine girmesini istemiyordum. Bana iltimas yapılması karşısında, çok değer verdiğim arkadaşlarımın ve öğretmenlerimin huzurunda ne duruma düşeceğimi düşünerek hıçkıra hıçkıra ağlamaya devam ediyordum. Atatürk hemen koltuğundan kalkıp yanıma geldi, son derece yumuşak bir sesle :

«**Sakin ol Gökçen..**» dedi. «**Bunu benden umut eder misin? Biz her yerden iltimas denen yılanı silip atmaya çalışıyoruz. Yani gençlerin bu gibi şeylerden uzak yetişmelerini sağlamak görevimiz. Sana benim en ufak bir iltimas yaptırmak aklımın ucundan dahi geçmemiştir bugüne kadar. Böyle bir şeyi sen düşünmüş olsan ya da bana yaranmak isteyenlerden birinin aklından geçse, bunu benim kabul edeceğimi, onaylayacağımı tasavvur edebilir misin? Elbette ki hayır değil mi çocuğum.. Okuluna telefon ederek birkaç soru istedim. Seni önce ben sınava tabi tutacaktım. Gördüm ki gerçekten çok çalışmışsın.. Bilesin ki bu sorulardan hiçbiri sana sorulmayacak. Daha başka da bir emir vereceğim. Sana çok daha ağır soruların sorulmasını, çok daha ağır bir sınavdan geçmeni isteyeceğim okul idaresinden. Biz gençlerimizi, genç kızlarımızı**

her yönden mücehhez olarak yetiştirmek için gayret sarfediyoruz. Geri kalmışlığımızın, geri bırakılmışlığımızın nedeni, eğitim sistemimizdeki bozukluklar, gerilikler, ilme ve fenne önem vermeyişimiz olduğu kadar, eski okullardaki ihmalkârlık, nemelâzımcılık ve iltimas belasıdır.. Çetin bir sınavdan geçeceğini bilmelisin..»

Akşam sofrada bu durumu bütün arkadaşlarına büyük bir memnunluk içinde anlattı. Rahmetli İsmet İnönü de o akşam sofradaydı. Hiç unutmam, Atatürk bunları naklettikten sonra yerinden kalktı, dışarı çıkacak sandım. Oysa, yanıma gelerek beni alnımdan öptü, ellerinin arasına alarak şunları söyledi :

«Seni yürekten kutlarım Gökçen kızım.. Bugün belki de hayatının en büyük karakter imtihanını verdin.. Türk kızlarından esasen bundan başka türlü hareket beklenemez. İnsan hayatındaki en önemli sınavların başında karakter sınavı gelir. Bunu hiç aklından çıkarma.. Atatürk kadar bizler de senin çalışmalarını, başarılarını, cesaretlerini çok yakından takip ediyoruz.. Sen savaş boyunca bize cephane taşıyan Türk kadınlarından birisin. Onlar bu işi yerde yapıyorlardı, sen gökte yapıyorsun ve yapacaksın.. Havacılıkta da her şeyden önce karakter gelir. Karakter zaafı olanlar havacılıkta başarılı olamazlar.. Olsalar bile bu son derece geçicidir, çok çabuk düşerler çıktıkları yerlerden..»

İşte sonunda sınavlar gelip çattı..

Atatürk her zaman olduğu gibi sözünde durmuştu. Bana hiç ummadığım, beklemediğim kadar ağır sorular sorulmuştu. Bunların altından kalkabilmek için ecel terleri döktüm diyebilirim. Çok çetin bir sınavdan geçmiştim. Yazılı sınavların cevapları daha sonra Atatürk'e gönderilmiş. Benim bundan haberim yoktu. Sınav bitince, hafta sonunu geçirmek üzere Florya'ya gittim. Baktım Atatürk sevinç içinde. Beni kolları arasına alarak kucakladı ve **«Kutlarım seni Gökçen..»** dedi. **«Sınavda çok başarılı olmuşsun..»** Heyecanlandım bayağı.

Gerçi soruları doğru yanıtladığımı biliyordum ama, başarımı Atatürk'ten duyacağımı beklemiyordum. Kekeleyerek: **«Teşekkür ederim Paşam...»** dedim. **«Bu başarıyı size borçluyum. Sizin bana verdiğiniz olanaklarla böylesine sınavları kim olsa başarırdı.. Özel öğretmenler tuttunuz, yetişebilmem için benden çok siz gayret sarfettiniz. Her yerde sizi yanımda, yüreğimde, kanımda hissetmemin ödülü sonunda bu oldu..»**

30 Ağustos'lar bizim tarihimizde daima büyük günler olmuştur. Büyük zaferlerle taçlanmış savaşların mutlu günleridir.. Bugünlere benim kişisel bir mutluluğum da eklenmişti. 30 Ağustos 1937'de.. Eskişehir'deki okuldan mezun oluyordum artık.. Bu nedenle çok büyük bir tören düzenlenmişti.. İstanbul'dan da birçok davetliler gelmişti törene. Bunların arasında, şimdi hatırlayabildiğim kadarı ile, Atatürk'ün hemşiresi Makbule Atadan, Atatürk'ün manevi kızı Rukiye ve damadı Hüsnü Erkin, Fahrettin Altay Paşa, Kâzım İnanç, Perihan Arıburun da vardı.. Eskişehir'e, Ata'nın özel treni ile gelmişlerdi. Böyle onur verici bir günü yaşamanın sevincini hâlâ yüreğimde, benliğimde taşımakta olduğumu söylememe bilmem ki gerek var mı?

Gündüz yapılan törende okul müdürü o zaman albay olan Yahya Razı ile Albay İhsan Esiner birer konuşma yaptılar. Ve sonra Fahrettin Altay Paşa kürsüye geldi. Onlar konuştukça benim kanımda dalga dalga Türk bayrağı, Türk ulusunun sevinci yaşıyordu sanki. Hiç böylesine heyecanlanacağımı aklımdan geçirmemiştim.. Yaşamımın bir sayfası, hem de önemli bir sayfası daha böylece noktalanıyordu.

Konuşmalardan sonra teşekkür etmek için kürsüye çıktım. Uğultular, alkışlar birden kesilmiş, herkes bana bakıyordu. Bu kadar kalabalık bir yerde çıt bile çıkmayışı ürkütücü idi. Kalbimin yerinden fırlayacakmışçasına çarptığını, boğazımın kuruduğunu hissediyordum. Sonunda şöyle bir konuşma yaptım :

«ÇOK DEĞERLİ KOMUTANLARIM, SAYIN BÜYÜKLERİM, SAYGIDEĞER ÖĞRETMENLERİM;

BURAYA BİR TÜRK KIZININ ASKERİ OKULDAN ME-

ZUNİYET TÖRENİ İÇİN DEĞİL, BÜTÜN TÜRK KIZLARININ GELECEKTE NELER YAPABİLECEĞİNİ BİZZAT GÖRMEK, ÖĞRENMEK VE ONLARA DESTEK OLMAK İÇİN GELDİĞİNİZE İNANIYORUM. BENİ BU ULUS YETİŞTİRDİ. BENİ ATATÜRK YETİŞTİRDİ. BENİ SİZLER YETİŞTİRDİNİZ. BU YOLDA YARINLARA ERİŞMEK, YETİŞMEK İÇİN CAN ATAN NİCE GENÇ KIZLARIMIZIN MEVCUT OLDUĞUNA İNANMANIZI İSTERİM. HER TÜRK KIZININ KANINDA, BARIŞ İÇİN SAVAŞMAYA HAZIR BİR KANIN AKTIĞI BİR GERÇEKTİR. BEN İŞTE O KIZLARDAN BİRİYİM. ORDUMA, KOMUTANLARIMA, ÖĞRETMENLERİME VE HEPSİNİN ÜZERİNDE BÜYÜK ATATÜRK'ÜME, ONUN ÜLKÜLERİNE BAĞLIYIM. İSTİKBALİN GÖKLERDE OLDUĞUNA İNANAN DEVLET BAŞKANIMIZIN, BU GELECEĞE HAZIRLAMAK İSTEDİĞİ SİVİL VE ASKERİ HAVACILAR ARASINDA BULUNMAK TARİFLERE SIĞMAZ BİR ONUR VERMEKTEDİR BANA.. BU HEYECANIMI VE ONUR DUYGUMU, HAYATIMIN SONUNA KADAR YAŞATACAĞIMDAN EMİN OLMANIZI İSTİRHAM EDERİM.

DEĞERLİ KOMUTANLARIM, SAYIN BÜYÜKLERİM, SAYGIDEĞER ÖĞRETMENLERİM;

DERSİM'DEKİ GÖREVİM DOLAYISİYLE BENDENİZE LAYIK OLMADIĞIM TEVECCÜHLERDE BULUNDUNUZ.. BU BİR GÖREVDİ. YERİNE GETİRİLMESİ GEREKLİ OLAN ASKERİ BİR GÖREV. BENİM YAPTIĞIM DA BUNUN DIŞINDA BİR ŞEY DEĞİLDİR. GÖKÇEN'İN YERİNDE FATMA YA DA AYŞE OLSAYDI, O DA BU GÖREVİ SEVE SEVE, GÖZÜNÜ KIRPMADAN YAPACAK, YERİNE GETİRECEK, KAHRAMANLAŞACAKTI.. BENİM DİĞER TÜRK KIZLARINDAN HİÇBİR ÜSTÜNLÜĞÜM YOKTUR. YALNIZ ONLARDAN ŞANSLI OLAN TARAFIM ATATÜRK GİBİ BİR YÜCE KİŞİNİN MANEVİ EVLADI OLARAK YETİŞMEM, CESARETİ, İNSANLIĞI, YURTSEVERLİĞİ, KISACA HER TÜRLÜ FAZİLETİ VE ÜSTÜNLÜĞÜ ONDAN ÖĞRENMEYE ÇALIŞMIŞ OLMAM, ONDAN DERS ALMIŞ BULUNMAMDIR.. SAVAŞTA VE

BARIŞTA, GÖKLERİMİZİ KORUMAYA, ÜLKEMİZİ BÖLMEYE YELTENENLERLE İÇTE VE DIŞTA SAVAŞMAYA, ATATÜRK İLKELERİNDEN VE ONUN GÖSTERDİĞİ YOLDAN AYRILMAMAYA HUZURLARINIZDA BİR KERE DAHA AND İÇERİM..»

Tören gecesi uçak hangarında verilen baloya tüm davetliler eksiksiz olarak geldiler. Sabaha kadar meslekdaşlarım, komutanlarım, öğretmenlerim ve konuklarımızla bu güzel günü eğlenerek, konuşarak kutladık. Böyle anlar, böyle günler, sanırım ki çok insana nasip olmuştur.

Ertesi sabah konuklar, törene katılanlar İstanbul'a hareket ederlerken ben de alayımdaki görevime dönmüş bulunuyordum..

11

«Türk Kızı, Gök Kızı, Atatürk Kızı!..»

BİR TÖRENİ VE BİR GÖREVİ TAÇLANDIRAN SÖZLER

Türkân Örs yazıyor:
«Sabiha Gökçen bize ve bizimle beraber bütün dünyaya, hem de yeryüzünde değil, göklere çıkarak göstermiştir ki, Türk kadınının yapamayacağı hiçbir iş yoktur.. O, bütün bir feragat içinde yurdun kurtarılması için savaşan meçhul kadının torunlarından biridir.»

Ta Ortaasya'dan başlayan büyük göçten tutun da, Viyana kapılarına dayanan, tarihte çağlar değiştiren olayları kapsayan muhteşem olaylarla dolu ciltler.. İçlerinde savaşlarımız, barışlarımız, dostluklarımız, düşmanlarımız, gittiğimiz yerlerdeki ilişkilerimiz, kültür alışveriş-

lerimiz, sanatımız bulunsun belgelerle, fotoğraflar, menkıbelerle.. Sonra bir de durum muhakemesi yapılmış olsun bu ciltlerle dolu tarih hazinemizde.. Niçin ve nasıl büyüdük, niçin ve nasıl küçüldük ve sonunda nasıl bir Türkiye Cumhuriyeti haline gelebildik? Şurada burada yazılmış, eller dert görmesin, bu ülkeyi bu ulusu seven binlerce kişilerce kaleme alınmış böylesi kitaplar var.. Var ama, hiçbiri belli bir tarih bilimi ışığında ulusumuza, ulusumuzun genel ve özel kitaplıklarımıza gözbebeği gibi muhafaza edebilmek için sunulmuş değil..

Ahlak ve erdem mücadelesinin bu denli çetrefil duruma geldiği, herkesin ahlak bunalımından, erdem bunalımından bahsettiği bir dönemde, bizi bize anlatacak, bizi kendimize döndürecek, ulus olarak bütünleştirecek bundan daha kuvvetli bir şey düşünülebilir mi? Rahmetli Atatürk bunun için az mı zaman harcamış, az mı uykusuz kalmıştı? Onun zamanında başlatılan büyük işlerin, zamanla nasıl unutulduğunu görmek, hatta onun ilkelerinden uzaklaşıldığına tanık olmak kadar acı, ve üzücü, kahredici bir şey olabilir mi biz ölümlüler için?

Ülkede okuyup yazması olmayan, okul görmemiş, uygarlığı benimsememiş tek bir kişinin bile kalmamasını isteyen bu büyük önderin ölümünden bunca yıl sonra bile hâlâ «okuyup yazma seferberliği» ile uğraşacak duruma düşmüş olmamız neyle açıklanabilir? Yıkılan gerçek Halkevleri felsefesi ile mi? Her sokağın başına oturtulan ve dini değil yobazlığı ve dolayısiyle dinsizliği aşılayan köhne, örümcek yapılı sözde eğitim kursları ile mi? Bir dönemin çok bel bağladığımız, sonradan lekeleyip eğitim sahamızdan sildiğimiz Köy Enstitülerinin yok edilmesi ile mi? Ulusal bilincin giderek zayıflaması, heyecanımızı giderek kaybetmemiz sonucu düştüğümüz zaafla mı? Ekonomik sıkıntıların doğurduğu sosyal çalkantılardan yararlanan çıkarcı grupların bizleri istedikleri tarafa çekmesinden doğan şaşkınlıkla mı? Atatürk ilkelerini korumak, onun heykellerine, resimlerine, eserlerine yapılan saldırıları durdurmak için yasa çıkarmak zorunda kalışımızla mı? Ülkeyi bu duruma düşüren politikacıların ihanetleri ile mi?

Evet, Eskişehir Birinci Tayyare Alayındaki günlerim, çalışmalarım büyük bir mutluluk içinde sürüp gidiyordu. Okuldan sonra benim için yepyeni bir yaşam şekli başlamıştı. Komutanlarım ve arkadaşlarım

beni «**tam bir erkek**» gibi görerek hareket ediyorlar, görev konusunda asla erkeklerden ayırt etmiyorlardı. Diploma töreninden sonra Atatürk'le aramızda şöyle bir telefon konuşması geçmişti :

«Gökçen, kızım, dünden beri bütün ajanslar, yalnız bizim Anadolu Ajansı ve radyolarımız değil, dünyanın dört bir etrafındaki ajans ve radyolar senden bahsediyor. Hayatından ve başarılarından bahsediyor. Bilmem ki seninle nasıl iftihar ettiğimi burada tekrarlamama lüzum var mı? Sen yalnız benim kızım olarak değil, inançlı, azimli, fedakâr ve cesur bir Türk kızı olarak adını dünyaya duyurdun. Teşekkür ederim çocuğum..»

«İltifatlarınıza teşekkür ederim efendim.. Yapmış olduklarım bence övünülecek kadar büyük bir şey değil.. Dünkü ve geceki törenlerde de herkes beni o kadar mahçup etti ki.. Benim yerimde başka bir Türk kızı da olsa aynı başarıyı elde eder, aynı hareketleri yapardı.. Ancak izninizle şunu söylemek istiyorum..»

«Söyle bakalım benim mütevazı kızım..»

«Şayet ben bugün bir noktaya gelmişsem, havacılıkta bazı aşamalar kaydetmişsem, bunu her şeyden önce size medyunum.. Sizin desteğiniz olmasa, siz elimden tutmasanız, siz beni teşvik etmeseydiniz sanırım Bursa'da o eski avluda kaderimin bana çizeceği yolda basit bir yaşam sürdürüp gidecektim. Size ellerinizden öperek teşekkür etmek istiyorum..»

«Bak Gökçen, kader dediğimiz şeyin en geniş bölümünü insanlar kendileri çizerler. Bizim ulusumuzu uzun yıllar kadere boyun eğdirerek bir çeşit tutsak tembellik içine atmışlar.. Yeterince uyandırmamışlar. Uyanmak isteyenlerin de başlarını ezmişler.. Kadere inananlardan değil, kaderi bir çeşit yıldırıcı, hayattan küstürücü, tembelliğe sevkedici araç olarak kullanıp kötü amaçlarına erişmek isteyenlerden korkmak lazımdır.. Sen Bursa'da bu kader denen çizgiyi bir kenara bırakıp bana kadar hiç kimseyi aracı etmeden geldiğin gün bütün zin-

cirlerini kırmıştın.. Bundan sonra başarıdan başarıya koşmaman için artık ortada hiçbir sebep yoktu.. Havacılık mesleğine atıldığın andan bugüne kadar da hep başarı çizgin, grafiğin yükselmekte devam etti.. Senden bunun devamını istiyorum..»

«Emredersiniz Paşam.. Zaten benim de gayem bu.. Ellerinizden öperim..»

Telefonu kapattıktan sonra şöyle bir kenara çekilip düşünmeye başladım.. Atatürk gerek özel sohbetlerinde, gerekse ülke sorunlarına eğildiği büyük çalışma dönemlerinde bu «**kader**» konusu üzerinde çok büyük bir titizlikle dururdu. Öyle boyun büküp «**kader buymuş!**» diyenlere çok, ama çok kızardı. «**Tembelliğin, beceriksizliğin adını kader koymuşlar!**» diyerek hırsla bir sigara yakardı. İnsanların her şeyden önce bir şeye karar vermelerini ve verdikleri bu kararı da mutlaka uygulamalarını isterdi. Din konusunda engin bir bilgisi vardı. Yalnız bizim kutsal dinimiz hakkında değil, bütün dinler hakkında dinleyenleri şaşırtacak kadar geniş bilgiye sahipti. Bu nedenle, değme din adamları onunla tartışmaktan, bu konuları deşmekten mümkün olduğunca uzak durmaya çalışırlardı. Onlar çalışırlardı bunu yapmaya ama, Atatürk o müthiş zekâsı ile bu kimseleri derhal mindere çeker, hiç beklenmedik bir yerden tutturarak kendilerini köşeye sıkıştırırdı. **Din adamlarına asla düşman değildi. Fakat din adamının mutlaka ve mutlaka aydın olmasını, geniş bir kültüre sahip bulunmasını, hiç olmazsa bu iki yabancı dili anadili kadar iyi bilmesini, 'müsbet ilim'le kafasının aydınlanmış olmasını isterdi. Türkiye'nin bütün aydınlık kapılarını uygarlığa, ilericiliğe, Batılılaşmaya kapayanların, yalnız bazı padişahların, bazı sadrazamların değil, asıl bu köhnemiş sözde din adamlarının marifeti olduğunu söylerdi. Buna çeşitli ve canlı örnekler de verirdi.**

Arapça bilmeden Kuran-ı Kerim'i yorumlamaya yeltenenleri, ya da Arapça bildikleri halde Tanrı Buyruğu'nu kendi dar kafalarının ve çıkarlarının doğrultusunda yoruma yeltenenleri hiçbir şekilde «**din adamı**» olarak kabul etmezdi. «**Bu örümcek kafalılar, insanları dine**

bağlayacakları yerde, dinden uzaklaştırmaktan başka bir işe yaramazlar... Türk toplumunu yüzlerce yıl geri bırakan bir zihniyetin temsilcileridir bunlar... Bizim görevimiz bu zihniyeti silip atmak, genç dimağlara olduğu kadar aldatılmış ve şartlandırılmış dimağlara da medeniyet aydınlığını, müsbet ilim aydınlığını sokmakdır.. Dini devlet işlerinden ayırmaya karar verdiğimiz zaman bu noktai nazardan hareket etmiştik.» derdi.

Ben bu düşünceler içinde dalmışken yanıma tayyare alayındaki arkadaşlar geldiler. Ankara'ya uçuş yapacaklarmış. Seyrüsefer uçuşundan sınav vereceklermiş. Bana **«Gökçen hadi sen de gel..»** dediler. **«Havada arkadaş uçuşu yaparız. Filo uçuşuna doyum olmaz bilirsin..»** Doğrusu bu öneri benim de hoşuma gitmişti. Ertesi sabah bu uçuşu yaptık. Hatta biraz da maceralı bir uçuş oldu. Birbirimizi kaybettik havada. Bunun da nedeni, aynı saatte hareket etmemiş olmamızdı. Ankara'da bazı dostları ziyaret ettikten sonra Eskişehir'e dönmek üzere tekrar uçağıma bindim. Güzel bir havada Ankara'yı geride bıraktım. Böyle açık, duru havalarda insan etrafı seyretmeye doyamaz, göklerin ayrı, kendine özgü bir büyüsü vardır. Çeker insanı.. Tıpkı denizin çekişi gibi. Ben de işte bu büyüye kapılarak dalıp gittim.. Bir de ne göreyim, altımızdaki arazi hiç tanımadığım, hiç bilmediğim bir yer..

Yanıma harita almadığım için bulunduğum noktayı saptama olanağım yoktu. Bir bakıma kaybolmuştum maviliklerin içinde diyebilirim. Oysa Ankara - Eskişehir arasını havadan karış karış bilirdim. Böyle bir durumla karşı karşıya kalacağım aklımın ucundan bile geçmezdi. Geçmezdi ama, işte bilmediğim bir yerde dönenip duruyordum. Sağa baktım, sola baktım, ileri geri gidip geldim, daireler çizdim. Nafile! Bulamıyordum nerede olduğumu.. Tam anlamıyla bilemediğim bir arazi üzerine uçuyordum. Öğretmenlerimiz bize daima şöyle derlerdi : **«Ola ki uçuş anında, şu ya da bu nedenle yolunuzu kaybedebilirsiniz.. Bu durumda tek yapacağınız şey, daha fazla havada vakit kaybetmeden uygun bir yer bulup inmek olmalıdır..»**

Ben de öyle yaptım. Uygun bir yer arayarak yavaşça inişe geçtim. Uçağı gören civardaki köylüler hemen koşarak yanıma geldiler. Onlara

nerede olduğumu sordum. Cihanbeyli yöresi olduğunu söylediler. Ankara ve Eskişehir yönlerini sordum. Elleri ile yönleri gösterdiler. **«İşte şu tarafa gidersen Angara'ya varın, şu tarafa gidersen Eskişeer'e varın..»** dediler. Teşekkürler edip tekrar havalandım. Bilindiği gibi altımdaki uçakla havada ancak üç saat kalabilirdim. Şu ana kadar ise iki saat otuz dakika uçmuş bulunuyordum. Demek oluyor ki daha yarım saat uçabilirdim.. Bu süre içinde başımın çaresine bakmaya mecburdum. Köylülerin gösterdikleri yönlerde bir iki deneme yaptım ama, nafile; bir türlü istediğim toprakları göremedim. Tanıdığım tepeleri, nehirleri bulamadım.. Geçen her dakika aleyhime oluyordu. Yakıtım bitmek üzereydi. İrtifam da oldukça yüksekçe idi.. Bir karar vermek durumunda idim. Mecburi inişe geçmekten başka çare göremiyordum. Tekrar iyi bir arazi ararken yakıtım havada bitiverdi. İşte asıl **mecburi iniş** buna derlerdi. Bütün soğukkanlılığımı toplayarak duran motora aldırış etmeden sol taraftaki boşluğa doğru yöneldim. Uçağın motoru ağır çektiği için, bu gibi mecburi inişler oldukça tehlikeli olurdu. Ön taraf ağır basıyordu. Oysa planörlerde böyle bir tehlike pek olmazdı.

İnişe geçtim. Bütün dikkatimle istediğim yere doğru hızla iniyordum. İrtifam yüksek olmasa uygun yer aramaya vakit bulamazdım kuşkusuz. Çakılır kalırdım herhangi bir yere! Toprak gözümde büyümeye, dalgalanmaya başlamış gibiydi. Böylesine bir durumla uçuculuk yaşamımda ilk kez karşılaşıyordum. Hatamı tamir etmeye zorunlu hissediyordum kendimi. Altımdaki uçak ulusumun malı, devletimin malı idi ve onu bana emanet etmişlerdi. Dalgınlığım, mavi enginlerin büyüsüne dalmam pahalıya maloluyordu.. Fakat artık bunları düşünmeye de gerek yoktu.. Bütün maharetimi kullanarak kazasız belasız inişi başarabildim. Ne bana bir şey olmuştu, ne de sevgili uçağıma..

Peki, burası neresi idi? Neredeydim? Nerelere gelmiştim? Bir de baktım kadınlı erkekli köylüler koşarak bana doğru geliyorlar.. Onlar uçağın düştüğünü zannetmişler.. Bu yüzden de koşup pilota yardım edelim demişler. Bir genç kız pilotla karşılaşınca çok şaşırdılar. Yüzümü uzun süre tetkik ettiler. Sanki gördüklerine inanamıyorlar gibiydi. Sonunda içlerinden biri yanıma gelip : **«Geçmiş olsun bacım!.»** dedi.

«Sağolun..» dedim. Ardından sordum : «Burası neresi kardeşler?», «Burası Aziziye civarıdır bacım.. Tam Ferikli köyüne düştün..», «Buralarda telefon var mı?», «Yok! Ama Karabatak köyünde bulunur.» «Peki, beni oraya götürebilir misiniz?», «At arabasına binersen elbette götürürüz bacım..»

At arabasına binip bir saatte Karabatak köyüne vardık. Hemen telefona koşup Aziziye'yi aradım. Kaymakamı buldum. O benden çok daha heyecanlı idi : «Aman sayın Gökçen nerelerdesiniz?» diye söze girdi. «Saatlerdir sizi arayıp duruyorduk. Bize havada en çok üç saat kalabileceğiniz bildirildi. Bu süre çoktan dolduğu için de bir kazaya uğramış olmanız ihtimali üzerinde duruluyordu.. İçişleri Bakanlığı her tarafa emir verdi aranmanız için.. Durumu telefonla İstanbul'a Atatürk hazretlerine de bildirmişler. O da merak içinde.. Ben de İçişleri Bakanlığının emri üzerine haberdar oldum.. Neyse, salimen inmiş olmanıza çok sevindim. Geçmiş olsun.. Ben gerekli yerleri haberdar edeceğim. Eskişehir'den nasıl bir yardım isteyeceğiz?» Kendisine teşekkür ettikten sonra şunları söyledim : «Yakıtım bittiği için mecburi iniş yaptım. Ne ben de, ne de uçağımda herhangi bir şey yok. Olayı önce Eskişehir'e sonra da İstanbul'a bildirmenizi rica edeceğim. Uçağımın kalkabilmesi için Eskişehir'den yakıt gelmesi lazım. Vakit de epey gecikti. Ortalık kararmak üzere. Bu saatten sonra uçakla yakıtın buraya kadar gelmesine imkân yok..» Kaymakam Bey : «Sayın Gökçen..» dedi; «Siz biraz orada bekleyin. Ben hem İstanbul'u, hem de Eskişehir'i durumdan haberdar edeyim. Sonra tekrar sizi ararım.»

Çok kısa bir bekleyişten sonra Kaymakam Bey beni aradı. Benzinin sabahtan önce gelmeyeceğini bildirdi. Atatürk de kendisine emir vermiş, geceyi kaymakamın evinde geçirecekmişim. Bu haberi duyan Ferikli köylüler hemen etrafımı aldılar : «Bak bacım..» dediler içten gelen bir şekilde, «Seni asla ve de kat'i bırakmayız. Bizim köye indiğine göre, başkasının değil, bizim misafirimiz olacaksın.. Hele Atatürk'ümüzün kızı olduğuna göre şurdan şuraya bırakmayız. Köye Atatürk gelmiş gibi oldu. Bizi bu şereften uzak tutma..» Bu

içten insanları kıramazdım : «**Tabii kalırım..**» dedim. O sırada yanımıza gelen Aziziye Kaymakamı söze girdi : «**Köylü kardeşler, hepinizin ilgisine teşekkür ederiz. Ama izin verin de Sayın Gökçen'i bu gece ben konuk edeyim. Atatürk hazretleri bana kesin emir verdiler. Onun emri dışına çıkamam..**» Köylüler üzgün üzgün yüzüme bakıyorlardı. Çaresiz: «**Ata'nın emrinden hiçbirimiz çıkamayız kardeşler..**» dedim. «**İzin verin bu gece Kaymakam Beyin konuğu olayım. Söz veriyorum yarın sabah erkenden buraya gelecek, sizlerle birlikte kahvaltı edeceğim.. Beni siz uğurlayacaksınız..**»

Ertesi gün uçağımın yanına geldiğimde gözlerim yaşardı. Hem ora köylüleri, hem civar köylüleri akın akın oraya gelmişlerdi. Arabalarla kahvaltılık getirmişlerdi. Neler yoktu ki, köy ekmekleri, köy kurabiyeleri, çeşitli ballar, reçeller, yağlar, sütler.. Bunlarla bir köy halkı belki bir haftadan fazla yiyip içer, doyardı.. Ne gönlü yüce kişilerdi yarabbi, ne gönlü gani kişiler.. Türk köylüsünü her yönü ile tanımak lazımdı. Birlikte güle oynaya, sohbet ede ede, uçaktan, mecburi inişten, en çok da Atatürk'ten bahsederek birlikte kahvaltımızı yaptık. Eskişehir'den gelen uçak yakıtımı getirmişti. İkmalimi yapıp bu yüreklerinde insan sevgisi taşan insanlarımıza veda ederek havalandım.

Bu olay hayatımda unutamayacağım bir anıdır diyebilirim.. Bir gün görev uçuşundan döndüğümde : «**Gökçen, seni bir köylü dayı görmek istiyor!**» dediler. Bir de baktım, beni at arabası ile telefon etmek üzere Karabatak köyüne götüren temiz yürekli köylümüzdü. Onu görünce çok sevindim : «**Hoşgeldin dayı..**» dedim. «**Ne istiyorsun?**» Yüzüme gülerek bakıp : «**Evladım beni uçurur musun?**» diye sordu. Ta köyden buraya bunun için gelmiş. Öyle içten gelen bir isteyişti ki bu, dayanamayıp komutanıma durumu anlatarak izin istedim. O da anlayışla karşıladı bu isteği. Temiz yürekli dayıyı uçağa bindirerek kendi köyü üzerinde uçurdum. Eskişehir'e döndüğümüzde ihtiyarın gözlerinin içi gülüyordu : «**Evlat..**» dedi; «**Sen çok talihli bir insanmışsın.. Her gün böyle havalanarak Allah'a yakın oluyorsun..**» O bu uçuş sırasında sadece Allah'a yakın olmayı düşlemiş ve bundan da çok mutlu olmuştu.. Ona «**Allah ne yerde ne göktedir, insanın kendi içindedir, her yerde hazır ve nazırdır!**» diyemedim. Varsın bu uçuştan onun içinde böyle bir duygu yaşasın istedim.

28 Mayıs 1937 cuma günü Türk Hava Kurumu Genel Merkezi'nde hayatımda asla unutmayacağım bir görkemli tören düzenledi.. Törende Büyük Millet Meclisi Başkanı **Abdülhalik Renda,** Başkan **İsmet İnönü, Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak,** Adliye, Milli Savunma, İçişleri, Bayındırlık, Kültür, Ekonomi, Sağlık, Gümrük ve Tekel, Ziraat Bakanları, Müsteşarlar, Cumhuriyet Halk Partisi Genel Kurul üyeleri, Milletvekilleri, Generaller, Askeri ve Mülki Hükümet Erkânı, Türk Hava Kurumu Genel Başkanı ve Genel Yönetim Kurulu üyeleri, iki yüzden fazla havacı subayımız ve gazeteciler olmak üzere üç yüzden fazla davetli bulunuyordu.

Türk Hava Kurumu Genel Başkanı Fuat Bulca şu konuşma ile töreni açtı :

«Büyüklerimiz, sayın misafirlerimiz;

Türk Hava Kurumu bugün, Türkkuşu'nun ilk kadın uçmanı, kahraman ve değer biçilmez bir Türk kızını taltif etmek için bu toplantıyı hazırlamış olmakla bahtiyardır. Davetimizi kabul etmek lûtfunda bulunan muhterem misafirlerimize şükranlarımızı sunarız.

Tam iki yıl evvel, büyük kurtarıcı Türkkuşu açılırken Türk Gençliğine şu emri vermişti :

«Türk yurdunun dağlarında, ormanlarında, ovalarında, denizlerinde, her bucağında nasıl bir bilgi ve kendine güvenle yürüyor, dolaşıyorsa, yurdun asumanında da aynı sür'atle dolaşabilmelidir. Bu ise Türkü çocukluğundan, vatan kuşları ile vatan havası içinde yarışa alıştırmakla başlar.

Türk çocuğu;

Her işte olduğu gibi, havacılıkta da en yüksek düzeyde, gökte seni bekleyen yeri az zamanda dolduracaksın!»

Büyük şefin işaret ettiği yolda her gün biraz daha ilerleyen ve dünya gençliği arasında layık olduğu şerefli mevkii alan Türk çocukları bu yüksek emri alır almaz, bütün azim, irade kuvvetlerini, fedakârlık hislerini biraraya toplayarak canla, başla çalışmaya başladılar. 1935 de iki planörle işe girişen Türk Hava Kurumu'nun Türkkuşu kolunda, ilk adımda, yirmi genç toplanmıştı. Bu gençlerin başında Atatürk kızı

Gökçen yer alıyordu. Bu genç kız, büyük inkılap şefinin havacılığa verdiği geniş ehemmiyetin bir sembolü idi. Türkkuşu'nun kanatları altında bu bir avuç gence düşen vazife çok çetindi. Atatürk'ün emirlerini yerine getirmek ve Türk çocuğunun muvaffak olamayacağı hiçbir çalışma sahası mevcut olmadığını bütün dünyaya göstermek gibi iki büyük ödevi omuzlarına almışlardı. Yarınki uçucu neslin ilk çekirdeği olan yirmi genci Türk Hava Kurumu, sıkı bir yetiştirme programına tabi tuttu ve içlerinden en çok muvaffak olan sekiz genci, tam bir planörcü olarak yetiştirmeleri için, dost Sovyet Rusya'nın Kırım - Koktebel'deki yüksek planör mektebine gönderdi. Bu grubun başında gene Atatürk kızı Gökçen vardı.

Sovyet Rusya'daki mesai devam ederken, memleketteki gençlik de hiç durmadan çalışıyor, Türk Hava Kurumu'nun kıymetli fahri Başkanı Başbakan İnönü ve Genelkurmay Başkanı Sayın Mareşal da yakın alaka, teşvik ve yardımları ile kurumun mesaisini kolaylaştırmak lûtfunda bulunuyorlardı ve aylar geçtikçe Türkkuşu, bahar güneşinden hayat ve kuvvet alan bir körpe ağaç gibi genişliyor, gürbüzleşiyordu.

Bugün Türkkuşu iki yaşını doldurmuştur. Yuvarlandıkça büyüyen bir çığ gibi üyeleri gittikçe çoğalan bu teşekkülde bugün kız ve erkek 350 Türk çocuğu çalışıyor. Atatürk'ün ağzından çıkan her emrin nüfuz ve teshir kudretini göstermek için 350 gencin çarpan bir tek kalp gibi el ele çalışmalarındaki ulvi manzara, yepyeni bir misaldir.

Cumhuriyet'in kanatlı neslini yetiştirenler, geçen yıl Sovyet Rusya'dan dönen Türkkuşu öğretmenleridir. Bunların başında gene Atatürk kızı Gökçen bulunuyor. Gökçen planörlerde, spor tayyarelerinde iyice yetiştikten sonra bu mesaiyi kâfi görmemiş hava ordusuna gönüllü olarak girmiş, harp tayyarelerinde savaş günleri için hazırlanmış, enerji ve kaabiliyetini bütün parlaklığı ile göstermeye muvaffak olmuştur. Onu, bugün hayatı istihkâr ederek, erkek arkadaşlarının yanıbaşında kahraman ve vazife görmüş bir Türk kızı olarak selamlamak saadetini duyuyoruz. Gökçen, Türk kadınının vatanı göklerde korumak yolunda ne değerli hizmetler görebileceğini ispat eden ilk Türk kadını olmuştur. O, bütün kızlarımız için eşsiz bir örnektir. Türkkuşu kamplarında, otuzdan fazla kız üye, ona yetişebilmek gayesiyle ça-

lışmaktadır. İstikbal, bize Türk kadınlarının da kartallar gibi, yuvalarını koruyacaklarını gösterecektir.

İlk talebesi ve ilk başmuallimi olan Gökçen, Türk Hava Kurumu için bir şeref ve iftihardır. Böyle güzide bir Türk kızı yetiştiren Türk milleti de her zaman övünecektir.

Türk Hava Kurumu'nun madalya nizamnamesi 'hayatını istihkâr edecek derecede fedakârlık gösteren uçmanlara' madalya verilmesini kaydeder. Bunun için hava ordusu kıtalarından parlak notlar alan ve Genelkurmay Başkanı Sayın Mareşalin takdirlerini kazanan yiğit Gökçen'i, Türk Hava Kurumu murassa madalya ile taltife karar vermiştir. Bu madalyayı, ilk hava kahramanı Türk kadını olarak Atatürk kızı Gökçen'e vermek Türk Hava Kurumu için büyük bahtiyarlıktır. Böyle kıymetli bir evlada malik olduğumuz için ilk önce hepimizi sonra da kahramanlığı ile bütün milletin takdir ve sevgisini kazanmış olan Gökçen'i tebrik ederim. Sözümü bitirirken beni dinlemek lûtfunda bulunan misafirlerimize yürekten saygılarımı sunarım.»

Sayın Fuat Bulca konuştukça içtenlikle söylemeliyim ki ben utancımdan yerin dibine geçiyordum. Onun övgü dolu sözleri karşısında iyiden iyiye içedönük bir duruma gelmiştim. Bu sırada bir subay arkadaşımız konuşma yerine gelerek dönemin Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak'ın şu yazısını okudu konuklara :

«TÜRK HAVA KURUMU BAŞKANLIĞINA;

24 MAYIS 1937 TARİH VE 11500 SAYILI YAZI KARŞILIĞI:

ATATÜRK KIZI BAYAN SABİHA GÖKÇEN, KENDİSİNDE GÖRÜLEN YÜKSEK ENERJİ VE KABİLİYET İTİBARİYLE ORDUDA YETİŞTİRİLMEK ÜZERE BUNDAN BİR BUÇUK YIL EVVEL BÜYÜK ATATÜRK TARAFINDAN CUMHURİYET HAVA ORDUSU EMRİNE VERİLMİŞTİR. KENDİSİ EVVELEMİRDE ESKİŞEHİR'DEKİ HAVA OKULLARI EMRİNE VERİLEREK HAVA ORDUSUNUN TEMELİNİ TEŞKİL EDEN BU İLİM KAYNAĞINDA

ON BİR AY UÇUCU OLARAK YETİŞTİRİLMİŞ VE HER TİP TAYYARE İLE ÇOK İYİ DERECEDE UÇABİLECEK BİR UÇUCU OLMUŞTUR. BUNDAN SONRA SABİHA GÖKÇEN YİNE BÜYÜK ATATÜRK'ÜN YÜKSEK EMİRLERİYLE BİR HARP TAYYARECİSİ YETİŞTİRİLMEK ÜZERE BİRİNCİ TAYYARE ALAYI EMRİNE VERİLMİŞ VE BURADA DA ALTI AY KADAR ÇALIŞTIRILARAK BU BAKIMDAN KENDİNE VERİLEN HER HARP TALİMÜTERBİYE ÖDEVİNİ YÜKSEK BİR KABİLİYET VE KUDRETLE VE UÇUCU ARKADAŞLARINDAN GERİ KALMAMAK ŞARTİLE BAŞARMIŞTIR. AHİREN ZUHUR EDEN HAREKÂTA DA BÖLÜĞÜ İLE İŞTİRAK ETMİŞ VE İLİŞİK VESİKALARDA GÖSTERİLEN ÖDEVLERİ PARLAK SURETTE YAPMIŞTIR. BİZZAT ALAYI TEFTİŞİMDE UÇUCU ARKADAŞLAR İLE BERABER AYRICA KENDİSİNİ DE TEBRİK VE TAKDİR ETTİM.

TÜRK KADINLIK KUDRETİNİ VE KAHRAMANLIĞINI BİLFİİL DÜNYA HAVACILIK TARİHİNE TANITTIRAN ATATÜRK KIZI BAYAN SABİHA GÖKÇEN'İ ORDU ADINA BÜTÜN KALBİMLE BİR DEFA DAHA TAKDİR İLE BU VESAİKİN DOSYASINA KONULMASINI RİCA EDERİM.

GENELKURMAY BAŞKANI
MAREŞAL
FEVZİ ÇAKMAK»

Çakmak'ın yazısı bitince bazı belgeler ve takdirnamelere geldi sıra. Bunlar okunurken Başbakan Sayın İsmet İnönü yanıma gelmiş bulunuyordu. Heyecanım, mahçubiyetim o son derece zeki devlet adamının gözünden kaçmamıştı. Buz gibi olan elimi tutarak, yumuşak bir şekilde gözlerime baktı. Sanki bu bakışla, kendi adına değil Türklük, Türk kadınlığı adına övünmen, gurur duyman gerekir; bunun için de böyle mahçup olmana gerek yok, der gibiydi.

Ve şimdi de İsmet İnönü konuşuyordu :

«Yüksek cemiyetin duygularına tercüman olarak Sabiha Gökçen'i

bugün kazandığı çok kıymetli madalyadan ve burada vesikaları okunan muvaffakiyetlerinden dolayı tebrik ederim. Yetişmesi tarzını ve hareketlerini gösteren vesikalar yüksek heyetinizin de dikkatinden kaçmamıştır ki, çok ciddidir. Bunların her birinde dikkatli amirlerin sert bir surette takip ettikleri meslek inzibatının hiç tereddüt edilmeden tatbik edildiğini ve kendisinden şeref meydanında ve havanın güç şartları içinde en çetin vazifeler istendiğini görüyoruz. Sabiha Gökçen'in bizim de yabancısı olmadığımız bu zor mesleğin bütün sert imtihanlarını muvaffakiyetle geçirmekte olduğunu, biraz evvel dinlediğimiz bu vesikalar huzurunda da ispat etmiş oluyor.

Bu madalyayı memnuniyet ve iftiharla veriyoruz. Onu iftiharla bütün vatandaşlar ve bütün dünya göğsünü gererek taşımakta haklıdır.

Türk Hava Kurumu, memlekette kahraman tayyareciler yetiştirecek isabetli bir siyaset takib ettiğini göstermiş olduğundan övünebilir.

Sabiha Gökçen Türk kızlarından ilk kahraman tayyareci olarak memleket karşısında mevcudiyet göstermiştir. Ve bunun için kendisini tebrik edip selamlamak bir bahtiyarlıktır.

Türkkuşu bilhassa havacılığa karşı alakayı ve tayyareciliğe hevesi artırmak için kurulmuş bir teşkilattır ki şimdiye kadar birçok güzide gençler yetiştirmiştir. Fakat ihtiyaç çok daha fazlasına lüzum gösteriyor. Bugünkü müdafaa mevzuu ve silahlarının en müessirlerinden sayılan hava silahında bir milletin kudretli olması kurtulmanın maksad ve gayesi için esaslı şartlarındandır. Bir memleket havasından emin olmak istiyorsa mutlaka o memleket vatandaşlarının gençlikten itibaren havayı severek canlarını tehlikeye koyacak şekilde çalışmaları lazımdır. Sabiha Gökçen buna muvaffakiyetli bir misaldir. Havanın yalnız sakin kısımlarında değil tehlikeli görülen engin sahaları içinde kahramanca dolaşmak mümkün olduğunu ispat edecek vesikalar kazanmıştır. Ümit ederim ki bütün memlekette tayyareci olmak isteyenler çetin vazife günlerinde en sert imtihanları muvaffakiyetle geçerek kıymetli vesikalar toplamaya muvaffak olacaklardır.

Bütün bu sözlerimi kahraman kızımız Sabiha Gökçen'in havalarımızda birçok kahraman Türk kızı yetiştirmek için iyi bir teşvik misali olarak telakki edilmesi temennisiyle bitiriyorum..»

İnönü bunları söyledikten sonra heyecanla şiddetle inip kalkan göğsüme bizzat kendi eliyle murassa madalyası taktı. Elini öptüm, o da beni yanaklarımdan öptü. Daha çok çalışmamı, daha iyi örnek olmamı, çok öğrenci yetiştirmemi istedi.

Şimdi konuşma sırası bende idi. Tüm cesaretimi toplayarak bana bu onuru kazandıranlara, konuklara karşı şu konuşmayı yapmaya çalıştım :

«SAYIN BÜYÜKLERİM;

BUNDAN İKİ YIL EVVEL TÜRKKUŞU PLANÖRLERİ İLE UÇMAYA BAŞLADIĞIM GÜNÜ HAYATIMIN ÖNEMLİ DÖNÜM NOKTASI SAYIYORUM. BUGÜNÜN VE KOKTEBEL'DE GEÇİRDİĞİM ÖĞRENME GÜNLERİNİN KIYMETLİ HATIRALARINI ASLA UNUTAMAM. ONDAN SONRA ESKİŞEHİR ASKERİ TAYYARE MEKTEBİ'NDE VE ORADAKİ TAYYARE ALAYINDA BENİ TEKNİK VE PRATİK OLARAK TAYYARECİLİKTE YETİŞTİRMEK İÇİN BÜYÜK HİMMET GÖSTERMİŞ VE GÖSTERMEKTE BULUNAN SAYIN ÖĞRETMENLERİME VE KOMUTANLARIMA OLAN DERİN MİNNETLERİMİ BURADA SÖYLEMEYİ ÖDEV BİLİRİM. SON GÜNLERDE BAZI ASKERİ VAZİFELERİN İFASINA BENİM DE GÖNÜLLÜ ASKER OLARAK İŞTİRAKİMİ KABUL ETMEK SURETİYLE BANA DEĞERLİ TECRÜBELER EDİNMEK FIRSATINI BAĞIŞLAYAN GENELKURMAY BAŞKANI SAYIN MAREŞALE OLAN ŞÜKRANLARIM PEK BÜYÜKTÜR.

ÇÜNKÜ BUGÜN HUZURUNUZDA TÜRK HAVA KURUMU SAYIN BAŞKANI BAY FUAT BULCA'NIN HAKKIMDAKİ TAKDİR VE TALTİF SÖZLERİNE ANCAK BANA BAĞIŞLANMIŞ OLAN SON FIRSAT SAYESİNDE NAİL OLMUŞ BULUNUYORUM. BÜYÜK MİLLETİMİZE CANLA, BAŞLA, ÖLÜMÜ HİÇE SAYARAK ÇALIŞABİLMEK KABİLİYETİNİ YÜKSELMEK İÇİN CUMHURİ-

YET HÜKÜMETİMİZİN BANA OLDUĞU GİBİ BÜTÜN TÜRK KADINLIĞINA, BU YÖNDE YETİŞMEK VE ÇALIŞMAK FIRSATLARINI HAZIRLAMASINI GÖNÜLDEN NİYAZ EDERİM..

BAY BULCA'NIN BENİ ÖVEN SÖZLERİNE KARŞI VE GÖĞSÜMÜ KABARTAN BU KIYMETİ YÜKSEK HAVA KURUMU MADALYASI İLE TALTİFİMDEN DOLAYI DUYDUKLARIMI SÖYLEMEYE HEYECANIM MANİDİR.

TÜRK HAVA KURUMU'NUN MİLLET GENÇLERİNDE UYANDIRDIĞI VE HER GÜN DAHA GENİŞ ÖLÇÜDE UYANDIRMAKTA BULUNDUĞU HAVA KAHRAMANLIĞI DUYGULARINI YAKIN TEMASLARIMLA GÖRDÜKÇE ÇOK BAHTİYAR OLUYORUM. HAVA KURUMU'NUN MEMLEKETE YAPMAKTA OLDUĞU BÜYÜK HİZMETİN DAHA ÇOK HAYRANI OLUYORUM.

HAKKIMDA GÖSTERİLMİŞ OLAN LÛTUF VE NEZAKETE TEŞEKKÜR EDERKEN BENİ HAVACILIĞA BAŞLATMIŞ OLAN HAVA KURUMUNA YAPACAĞIMI VAAT ETTİĞİM ÖDEVLERİ YERİNE GETİRECEĞİME VE DİĞER YÖNDEN VATANIN MÜDAFAASI YOLUNDA BİR AN ÖLÜM NEDİR HATIRLAMAKSIZIN ASKER TAYYARECİ OLARAK HİZMETE KOŞACAĞIMI BİLDİRMEKLE MUTLUYUM.»

Tören bittikten sonra Çankaya Köşkü'ne döndüğümde, Atatürk beni merdivenlerde karşıladı. Bağrına basarak yanaklarımdan öptü. Ben de ellerini öperek minnet duygularımı belirtmeye çalıştım. Bana uzun uzun töreni anlattırdı ayaküzeri. Ben anlattıkça onun gözleri ışık ışık yanıyordu. Mutluluk denizinde yüzer gibiydi. Madalyamı eliyle okşayarak : «**Bunun kıymetini bil çocuğum..**» dedi. «**Senden sonra da Türk kızlarının bu madalyadan çokça kazanmalarını isterdim.. Geleceğe umutla bakabilmek için her alanda tüm gençliğin başarılı olması şarttır.. Bu geceyi çiftlikte kutlayalım seninle..**»

Yemeğe İnönü de gelmişti, daha başka arkadaşları da vardı Atatürk'ün. Önce çok sevdiği çiftliği şöyle bir dolaştık. Sonra Marmara Köşküne geçtik. Atatürk bu çiftliği ve köşkü çok severdi. Orada dinlenir, düşünür, ülkesi ve ulusu için yeni planlar hazırlardı.

Gece, konuklarına yalnız havacılıktan bahsetti. Yemek boyunca havacılık hakkında engin bilgisini ortaya koydu, sonra konuyu bana intikal ettirerek : **«Türk Hava Kurumu'muzun Gökçen'e murassa madalya vermesi, bir takdirin, bir kadirşinaslığın örneğidir. Ama bizim bir tek değil, binlerce Gökçen'e ihtiyacımız olduğu unutulmamalıdır. Kızlarımızı havacılığa teşvik etmenizi, bunu için de elinizden geleni esirgememenizi sizden rica ediyorum. Uçak fabrikaları kurma işinde geç kalmaktan korkarım. Bağımsızlığın temelinde ağır sanayi hamleleri yatmaktadır. Bunun için de gerekli faaliyeti göstermeliyiz.»**

Benim için çok mutlu olan bir gecenin sabahı Atatürk'le tekrar çiftliğe gittik. Yanılmıyorsam bir tatil günü idi.. Dolaşıp hava alırken oldukça yaşlı bir köylü kadına rastladık yolda. Yorgun bir hali vardı. Atlarımızı durdurduk. Daha önceleri de belirttiğim gibi, Ata bizim insanlarımızla, halkımızla konuşmaktan, onlarla sohbet etmekten, dertleşmekten, sorunlarını öğrenmekten çok büyük bir zevk alırdı. Hatta bazan sırf bu düşünce ile ülkeyi şöyle bir baştan bir başa taradığına bile yakinen tanık olmuşumdur. Yaşlıca köylü kadın kanter içindeydi. Belli ki epey yol tepmişti.. Yaşını tam olarak kestirmeye olanak yoktu. Yalnız yüzündeki derin çizgiler, ıstıraplı günler yaşamış olduğunu ortaya koyuyordu. Cildinin kırışıklığı yanında esmerliği, güneşten kavrulmuş olduğu da gözden kaçmıyordu. Büyük bir yükü sırtında taşıyan insanlara öz bir hali vardı. Elindeki değneğe yaslanarak şöyle bir doğrulup bize baktı. **«Sanki beni baştan ayağa süzecek ne var?»** dermiş gibi.

Atatürk attan inerek bu ihtiyar kadının yanına sokuldu :

«Merhaba nine?»

Kadın, Ata'nın yüzüne bakarak hafif bir sesle :

«Merhaba!» dedi.

«Nereden gelip, nereye gidiyorsun?»

Kadın şöyle bir duralayıp :

«Neden sordun ki?» dedi. **«Yoksa buraların sabısı mısın, bekçisi mi?»**

Paşa gülümsedi :

«Ne sahibiyim, ne de bekçisi nine.. Bu topraklar Türk milletinin malıdır, buranın bekçisi de Türk milletinin kendisidir.. Şimdi nereden gelip nereye gittiğini söyleyecek misin?»

Kadın başını salladı :

«Tabii söyleyeceğim.. Ben Sincan'ın köylerindenim bey.. Otun güç bittiği, atın geç yetiştiği kavruk köylerinden birindenim. Bizim mıhtar bana bir bilet alıverdi. Trene bindirdi. Kodum Angara'ya geldim..»

«Muhtar niçin Ankara'ya gönderdi seni?»

«Gazi Paşamızı görmem için.. Başını pek ağrıttım da.. Benim iki torunum gâvur harbinde şehit düştü. Memleketi gâvurdan kurtaran kişiyi bir kez görmeden ölmeyeyim diye hep dua ettim durdum.. Rüyalarıma girdi Gazi Paşa.. Ben de gün demeyip bunları mıhtara anlatınca, o da bana bi bilet alıverip saldı Angara'ya.. Gi-celeyin geldimdi.. Yolu neyi de bilmediğimden, işte ahşamdan belli bööle kendimi ordan oraya vurup duruyom bey..»

«Senin Gazi Paşa'dan başka bir isteğin var mı?»

Kadının yüzü birden sertleşti :

«Töbe de bey, töbe de! Daha ne isteyebilirim ki.. O bizim vatanımızı kurtardı. Bizi düşmanın elinden kurtardı.. Şehitlerimizin mezarlarını onlara çiğnetmedi.. Daha ne isteyebilirim ondan? Onun sayesinde şimdi istediğimiz gibi yaşayıp gidiyoruz. Şunun bunun, gâvur dölünün köpeği olmaktan onun sayesinde kurtulmadık mı? Buralara bir defa yüzünü görmek, ona sağol paşam demek için düştüm.. Onu görmeden ölürsem gözlerim açık gidecek. Sen efendi bir adama benziyorsun, bana bir yardım ediver de Gazi Paşa'yı nerede bulacağımı deyiver..»

Atatürk'ün gözleri dolu dolu olmuştu. Çok duygulandığı her halinden belli oluyordu. Bana dönerek : «Görüyorsun ya Gökçen..» dedi. «İşte bu bizim insanımızdır.. Benim köylüm, benim vefalı Türk anamdır bu..»

Attan indim ben de. Yaşlı kadının ellerini tuttum :

«Anacığım..» dedim; «Sen gökte aradığını yerde buldun. Rü-

yalarını süsleyen, seni buralara kadar koşturan büyük İnsan Gazi Paşa.. Yani Atatürk işte karşında duruyor..»

Köylü kadın bu sözleri duyunca şaşkına döndü. Elindeki değneği yere fırlatıp Atatürk'ün ellerine sarıldı. Görülecek bir manzaraydı bu. İkisi de ağlıyorlardı. İki Türk insanı, biri kurtarıcı, biri kurtarılan, ana oğul gibi sarmaş dolaş olmuş ağlıyorlardı. Yaşlı kadın belki on defa öptü, öptü, öptü Ata'nın ellerini.. Sonra heybesinden küçücük bir paket çıkardı. Daha doğrusu beze sarılmış bir köy peyniri. Bunu Atatürk'e uzattı: **«Tek hayvanımın sütünden kendi elimle yaptım Gazi Paşa!.»** dedi. **«Bunu sana hediye getirdim.. Seversen gene yapıp getiririm..»**

Paşa hemen orda bezi açıp peyniri yedi. Çok beğendiğini söyledi. Sonra birlikte köşke kadar gittik. Oradakilere şu emri verdi : **«Bu anamızı alın, burada iki gün konuk edin.. Sonra köyüne götürün. Giderken de kendisine üç inek verin. Benim armağanım olsun..»**

Törenin, madalya töreninin bu tatlı olayın heyecanı henüz tamamen geçmemişti ki, bir sabah önüme **«Havacılık ve Spor Dergisi»**ni koydular. İçindeki yazıların hepsi kırmızı kalemle çizilmişti. Altlarında da Atatürk'ün parafları vardı. Demek oluyor ki, bu yazıları benden önce Atatürk okumuş ve sonra bana göndermişti. Çoğu zaman okumamı istediği kitapları ya bana bizzat verir ya da bazı paragrafların altlarını kalın kırmızı kalemi ile çizerek gönderirdi. Sonra da tabii bunlardan beni sınava tabi tutardı.. Onun bu taktiği sayesinde genel kültürümde çok büyük boşlukları doldurmuş olduğumu itiraf etmekten zevk duyuyorum şimdi..

Dergiyi açtığım zaman gözüme ilk çarpan yazı başlıklarından biri şu olmuştu : **«TÜRK KIZI, GÖK KIZI, ATATÜRK KIZI!»** Yazının altında şu imza vardı : **«Behçet Kemal Çağlar.»** Hemen okumaya başladım :

Behçet Kemal Çağlar'ın yazısında benim şahsımda bütün Türk kızlarını, Türk kadınlarını övmesi, onların yaşamımızda hak ettikleri ve edecekleri yeri belirtmesi kadar onur ve kıvanç verici ne olabilirdi ki? Yıllarca, ne yıllarca canım, yüzyıllarca bizim kadınlarımız, bizim analarımız, bizim bacılarımız hep ikinci üçüncü planda kalmamış mıydı?

Hep erkeği önden gönderip, kendini gerilere tutmamış mı idi? Çarşafın, peçenin, karanlıkların, bilgisizliklerin ardında çürümeye mahkûm edilmemiş mi idi? Sanki o ikinci sınıf bir vatandaştı. Sanki o erkeğin tutsağı idi. Sanki onun toplumdaki tek görevi erkeğinin her isteğine boyun eğmek ve çocuk yetiştirmekti.. Oysa her geçen gün görülüyordu ki, yaşamda Türk kadınının yeri çok büyük, çok saygındı. Çalışkandı. Onurluydu. Kişilik sahibiydi. Üstelik kendisine verilen görevi, mesleği ne olursa olsun, en az erkekler kadar ciddiye alarak sonuçlandırıyor, başarılı oluyordu.

Dergiyi okumaya devam ettim. Antalya milletvekili Sayın **Türkân Örs, «TAYYARECİ GÖKÇEN»** başlığı altında bakınız ne diyordu :

«Hava Kurumu'nda Atatürk kızı Sabiha Gökçen'e bir nişan taktık. Bir nişanın bu kadar yakıştığı göğüs az görülmüştür. Göğsü o nişanla süslenen Türk kızının şerefine; taliine gıpta ettim. O nişanla Türk milletine nişanlanan kahraman kadına hayran baktık o akşam.. İnce vücudunda sakladığı büyük kadın kudretine, kadın iradesine benimle beraber hayran bakanlar gördükçe bir gurur havası içinde göklere doğru ben de yükseliyorum sandım.

Sabiha Gökçen bize ve bizimle beraber bütün dünyaya, hem de yeryüzünde değil, göklere çıkarak göstermiştir ki, Türk kadınının yapamayacağı hiçbir şey yoktur. Sabiha Gökçen bize Anadolu istiklal mücadelesinde sessiz sakin, bütün bir feragat içinde yurdun kurtarılması için savaşan 'meçhul kadın'ın torunlarından biri olduğunu da göstermiştir.

Sabiha Gökçen bize göstermiştir ki, Türk kadını sadece canı yandığı zaman aksülamel yapan - yalnız uzvi tamamiyetini korumak için nefsini müdafaa eden bir fert değil, bilakis siyasi terbiye almış bir şahıs olarak yurd gibi, mülk gibi, şeref ve namus gibi mukaddesatını da koruyan bir insandır. Bu itibarla artık yurdun müdafaasında, bu uğurda çarpışan kahramanlar safında yer almaya layık bir mertebeye çıkmıştır.

Memleket müdafaası gibi şerefli bir işin yalnız bir cinse mahsus bir imtiyaz olduğu devir çoktan geçmiştir; değil mi? O eski Yu-

nanda kaldı. Bugün Sabiha Gökçen gibi, kadın asabının kuvvetini sebat ve tahammül kabiliyetini ispat edenler gittikçe çoğalmaktadır. Esasen, hattı müdafaa değil de sathı müdafaanın mevzubahis olduğu bir yerde kadının memleket müdafaasına karışıp karışmayacağı meselesi münakaşa edilemez.. Kadın bünyesinin bu işlere müsait olup olmadığı davasına fiilen cevap verilmiştir. Zaten menfi kanaat taşıyanların fikirleri hangi ilmi ve müsbet delile istinat ediyor? Hangi psikoloji ve hangi sosyolojiden istifade ederek iddialarını tevsik ediyorlar?

Bazı hususlarda pek lazım olan seri aksülamel kabiliyetinin, asap kudretinin ve mukavemet hassasının bazı kadın tiplerinde erkek kadar ve belki ondan da fazla mevcut olduğu görülüyor.

Kadın kendisinde bulunan zengin teessür kabiliyetine rağmen bazan o kadar soğukkanlı; o kadar muvazeneli ve o kadar iradeli olur ki.. elverir ki muhit ve şerait müsait olsun. Asırlardan beri ihmal edilen Türk kadınının ilk hamlede gösterdiği dirayet bunun en güzel en bariz delili sayılamaz mı?

İş bölümünün inkişafı, kadın erkek herkesin mutlak bir içtimai disiplin içinde yaşaması ve mutlaka bir meslek tutmak, bir ihtisas yapmak mecburiyetinde kalması, davayı kökünden halledecektir. Elverir ki kadının mevcut kabiliyetinden istifade etmek lüzumu kabul edilsin. Ve ona bu gibi ağır ve mes'uliyetli işler görmek terbiyesi verilsin ve iradesi aşılasın. Çünkü irade kullanıla kullanıla teşekkül eder. Bu fırsat ve imkânlar kadının hangi işlerde ve ne dereceye kadar müfit olacağını gösterecektir.

Türk kadını da Türk erkeği gibi evvelden keşif ve taçmin edilemeyecek yaratıcı kudrete sahiptir. Elverir ki, o hiçbir devirde, hiçbir ferdin muktedir olmadığı derecede, mâşeri vicdanı sezen ve ona ifade veren büyük şef emretsin...»

Bu yazıdan da anlaşılıyor Büyük Önder Atatürk'ün Türk kadını için çizdiği yolda artık aydın ufuklar, mutlu gelecekler açılmıştır. Savaşı kadın milletvekillerimiz, toplumun çeşitli kesimlerinde kendi emekleri ile yaşamlarını kazanmaya başlayan, ekonomik bağımsızlıklarını sağ-

lamış kadınlarımız yüklenmiş götürmektedirler. Bir kıvılcım, bazen en büyük yangınların başaramadığını başarabilecek kudrettedir. İşte ben bu atılımlarda kendimi o kıvılcım gibi görmekteydim. Ama o kıvılcımı yakan, o kıvılcımın mevcudiyetini ilk keşfeden kimdi? Elbette ki Atatürk.. Geçmişe göz attığımda, nerelerden nerelere geldiğimizi, her alanda Türk kadınının, Türk kızının yücelen başarılarını görerek göğsüm o murassa madalyayı taktığım andakinden çok daha büyük bir hazla kabarıyor.

Falih Rıfkı Atay da «Gökçen'in Kanadı» diye bir yazı yazmıştı. O da şöyle diyordu yazısında : **«Bir millet toprağını, sancağını ve hürriyetini kaybedebilir. Bir millet için bunlar ölüm manasına gelmez. Milli ölüm, kahramanlık ahlakından uzaklaşmaktır. Tarih mezarı içinde çürüyüp giden insan ve milletlerin sayısına hudut yoktur : Tarihte devam eden hayat, ancak kahramanca bir hayattır. 1919' da bu Türklüğün kahramanlık ahlakı ile bu ahlak kendisine şahıslanan Gazisinden başka nesi kalmıştı? Fakat bu maya bütün cihan nağmına, yeni bir devlet yoğurmamıza kâfi geldi. Atatürk kızı Sabiha Gökçen'de Türk kadınının işte bu kahramanlık ahlakı kanatlanmıştır. Her tarafta tayyareci kadınların rekorlar, gösterişler ve maceralar peşinde koştuklarını görüyoruz. Türk kızı kanadı bir süs diye almadı: Onu ilk fırsatta kahramanlık vazifesi aradı ve buldu. Gökçen'in kanadı, cihan havasında, Türk kadınının şerefini dolaştırıyor ve onun mukaddes adı üstünden, kara taassubun asırlarca süren alçak iftirasını siliyor.»**

Beni bu yazıda en çok gururlandıran son cümle olmuştu o zamanlar : **«GÖKÇEN'İN KANADI, CİHAN HAVASINDA, TÜRK KADININ ŞEREFİNİ DOLAŞTIRIYOR VE ONUN MUKADDES ADI ÜSTÜNDEN, KARA TAASSUBUN ASIRLARCA SÜREN ALÇAK İFTİRASINI SİLİYOR!»** Dün gururlandırıyordu da bugün gururlandırmıyor mu? Kuşkusuz aynı şekilde hem gururlandırıyor, hem de kıvanç veriyor.. Çünkü Atatürk kara taasubun baş düşmanı idi. Bu geriliği, bu köhnemiş taassup saltanatını yıkmak için ölümü gözę almış, inanç sömürücülerine karşı amansız bir savaş açmıştı. Her gittiği yerde taassup

sömürücülerinin maskelerini indiriyor, bunların kökünü kazıyabilmek için yasalar çıkartıyordu. Halk da artık bilinçlenmiş, akla karayı iyice görür olmuştu. Kadını tutsak eden zihniyeti körükleyen de işte bu kara taassuptu. Onu evinin bir köşesinde oturmaya mahkûm eden, dilsiz, gözsüz bir eşya gibi gören taassup.. Ben şayet havacılık alanına atılıp, askeri görevler almak suretiyle gerçekten de bu zincirin kırılmasında küçücük bir rol oynayabilmişsem, ne mutlu bana. Ve yine ne mutlu bana ki, Atatürk'ün izinde, onun emrettiği yolda kara taassupla karınca kararınca mücadele edebilmişim.. Atatürk kara taassubu eriten yüce bir güneş kudretine malikti. Onu gören yarasalar ortadan kaybolurlar, onun ışığı bu yarasaları saklandıkları yerlerde de bulup çıkarmaya yetiyordu. Sonra? Yani, ondan sonra neler oldu? Bun şu anda tartışmak, bir anı denizinde dalgalar yaratmak istediğim için, sadece yüreğimdeki büyük acıyı sizlere şöyle bir gösterip geçmeyi daha doğru buluyorum..

«**Havacılık ve Spor**» dergisinde **Server Ziya Görevin**'in, **Yunus Nadi**'nin, **Abidin Daver Dav'er**'in, **Mehmet Emin Yalman**'ın o günlerdeki çeşitli gazetelerde de yayınlanan çok değerli, çok teşvik edici yazıları da yer almıştı. Ben tam bunlara dalmak üzereydim ki Atatürk salona girdi. Ve girer girmez de sordu : «**Okudun mu hakkında yazılanları Gökçen? Ben sabah kalkar kalkmaz dergiye bir göz gezdirdim.. Güzel şeyler yazmışlar değil mi?**» Yanıt verdim : «**Evet efendim, hepsi birbirinden güzel, değerli yazılar.. Özellikle sözbirliği etmiş gibi benim naçiz şahsımda Türk kadınını, onun yiğitliğini, beceri üstünlüğünü, erkeklerle eşitliğini ele almış olmalarına çok sevindim.. Çünkü ben de bu milletin bir ferdiyim. Benim kanımda da onların damarlarındaki akan kan var..**» Yanıma geldi : «**Bak böyle düşünmene, böyle kabullenmene, böyle muhakeme etmene son derece memnun oldum çocuğum.. Hayatın boyunca bu tevazuu elden bırakma.. Gelecek başarılarında seni yine öveceklerdir. Ama sakın ola ki övülmek için bir şeyler yapmaya, başarılar kazanmaya kalkma.. Gerek olduğu için, gerek duyduğun için çalış ve başarılı ol..**»

Ve o gün Atatürk'le birlikte Diyarbakır ile diğer illerimizde bir geziye çıktık. Bu gezide Dersim de vardı.. Oraya ikinci kez gidiyordum.

Yol boyunca Atatürk durmadan sigara içerek geçtiğimiz topraklara dalgın dalgın baktı. Zaman zaman alnında kırışıklar oluşuyordu. Bir şeylere üzüldüğü, bir şeylere sıkıldığı her halinden anlaşılıyordu. Âdeti böyleydi, düşünür, düşünür sonunda birden karşısındakine açılırdı. Diyarbakır'dan Elazığ'a geçtik. Fertek'te bir köprü yapılmış, onun açılışını bizzat Atatürk yapacakmış. Harekâttan sonra kendisi de buraya ilk defa geliyordu. Kentlerden, ilçelerden, köylerden akın akın insanlar gelmişti.. Büyük bir coşku ile Ata'yı alkışlıyor, ellerini öpüyorlardı. Çocukların ellerinde kâğıt bayraklar vardı.. Ama ayaklarında ayakkabı, üstlerinde doğru dürüst bir giysileri yoktu.. Buna karşın ateş gibiydiler. Hepsinin gözlerinden zekâ fışkırıyordu. Paşa bu çocuklarla büyüklerden daha fazla ilgilendi. Onlarla konuştu, yanaklarını okşadı, okula gidip gitmediklerini sordu. Biri, «**Daha burada okul yok!**» deyince, derhal yanındakilere emir verdi: «**İki ay sonra burada okulun açıldığını tedrisata başlanmış olduğunu bana bildireceksiniz!**»

Yaşlı bir köylü, Atatürk'ün karşısında hiç kıpırdamadan, sanki hazırol vaziyetinde bir asker gibi duruyordu. Onun bu hali Paşa'nın dikkatini çekmişti. Yanına giderek : «**Bir derdin mi var?**» diye sordu. Beriki derin bir nefes alarak : «**Var Paşam!.**» dedi. Ve sonra aralarında şu konuşma geçti :

«Nedir derdin? Yol mu, su mu, elektrik mi, okul mu, tren mi?»

«Hiçbiri değil.. Ömür varsa, para varsa yol yapılır, okul yapılır, tren gelir, su gelir, elektrik gelir..»

«Peki o halde?»

«Ama bir daha kolay kolay Mustafa Kemal Paşa gelmez bu memlekete..»

Herkes dikkat kesilmiş bu konuşmayı izliyordu.

Köylü devam etti :

«Biz namert insanlar değiliz Paşam.. Biz nankör insanlar da değiliz.. Ama gaflete geldik.. Ben mi gaflete geldim? Haşa!. Benim gibiler gaflete gelir mi hiç! Ben ve daha pek çok Dersim'li Türkiye'nin selameti için, yabancı boyunduruğundan kurtulmamız için senin emrin üzerine silaha sarıldık.. Bu topraklar hepimizin Paşam.. Ama kendini bilmez üç beş kişi çı-

kıp, yine kendini bilmez cahilleri kandırarak buraların adını lekelemek istediler.. Bizi bağışlamazsan, kahrımızdan öleceğiz Paşam..»

Atatürk elini ihtiyarın omzuna koydu bir asker arkadaşı ile, bir cephe arkadaşı ile bir kader arkadaşı karşılaşmış gibi. Sakin bir sesle şöyle konuştu:

«Bu yaşına rağmen dağlardan, tepelerden aşıp buraya beni görmeye, bana bu hissiyatını söylemeye geldiğin için sana teşekkür ederim silah arkadaşım! Hatasız kul olmaz diye bir söz vardır.. Birkaç kişinin hata yapması ile bu hataya uzaktan yakından ortak olmamışları bir tutamayız. Sizler bizim kanımızdansınız, bizim insanlarımızsınız, bu toprakların insanısınız.. Geçmişteki ufak tefek hataları, küçük ve manasız davranışları unutmaya mecburuz. Kin beslememeye, kardeşliğimizi sürdürmeye mecburuz.. Ben Dersim'lilerin ve bura yöre halkının nasıl temiz, nasıl asil duygulu, nasıl vatanperver olduklarını yakinen bilirim. Sizlerin böyle hareketlere asla katılmamış olduğunuzdan da haberim var.. Biz bir milletiz, hepimiz bir milletiz. Buradan başka gidecek Türkiye'miz yok.. Bunu bilir, bunu idrak edersek bizi ne içerden, ne de dışardan kimse bölemez...»

İhtiyar bu sözlerden sonra arkasında duran koçu kendi elleri ile kurban ederken gözlerinden pıtrak gibi yaşlar kurbanın kanına karışarak toprağı suluyordu.

Törenden sonra Atatürk bana buralarda hangi dağ ve hangi sırtlarda uçuş yaptığımı sordu. Ben de bunları teker teker gösterdim kendisine. Yavaşça mırıldandı : «Munzırlar pek haşindir.. Çok dağlıktır bu arazi.. Bilirim.. Allah sizleri bilginiz sayesinde korumuş olacak.. Zira buralarda uçuş yapmak çok tehlikeli olsa gerek.. Üstelik aldığınız görevin durumu bakımından, mümkün olduğu kadar da alçalmaya mecburdunuz.. ihtiyarın sözlerini kulaklarınla duydun değil mi Gökçen? Bunu Ankara'ya döndüğümüzde herkese bizzat

senin anlatmanı istiyorum.. Tarihte benzeri çok görülmüştür, yangın çıkarmak isteyenler önce bu yangında kendileri yanıp kül olurlar.. Bu yöre halkı gerçekten de çok temiz insanlardır. Bizimle birlikte savaşmışlardır. Onları lekelemeye kimsenin hakkı yoktur..»

Malatya'dan sonra geri dönerken cesaretimi toplayarak kendisine şu soruyu sordum. **«Buralara gelirken çok düşünceli ve çok üzgündünüz. Büyük, göz alabildiğine uzanan toprak parçalarına bakıp bakıp zincirleme sigara içtiniz.. Affınıza sığınarak bunun nedenini sorabilir miyim?»** Yüzüme dikkatle baktıktan sonra beklediğim ve umduğum gibi bütün içini döküverdi:

«İNSAN ÖMRÜ YAPILACAK İŞLERİN AZAMETİ KARŞISINDA ÇOK CÜCE KALIYOR GÖKÇEN.. GEÇTİĞİMİZ YERLERDE FABRİKALAR GÖRMEK İSTİYORUM, EKİLMİŞ TARLALAR, DÜZGÜN YOLLAR, ELEKTRİKLE DONANMIŞ KÖYLER, KÜÇÜK FAKAT CANLI TERTEMİZ SAĞLIKLI İNSANLARIN YAŞAYABİLECEĞİ EVLER.. BÜYÜK YEMYEŞİL ORMANLAR GÖRMEK İSTİYORUM. GÜRBÜZ ÇOCUKLARIN, İYİ GİYİMLİ ÇOCUKLARIN, YÜZLERİ SARARMAMIŞ, DALAKLARI ŞİŞ OLMAYAN ÇOCUKLARIN OKUDUĞU OKULLAR GÖRMEK İSTİYORUM.. İSTANBUL'DA NE MEDENİYET VARSA, ANKARA'YA NE MEDENİYET GETİRMEYE ÇALIŞIYORSAK, İZMİR'İ NASIL MAMUR KILIYORSAK, YURDUMUZUN HER TARAFINI AYNI MEDENİYETE KAVUŞTURALIM İSTİYORUM.. VE BUNU ÇOK, AMA ÇOK ÇABUK YAPMAK İSTİYORUM. DEDİM YA, İNSAN ÖMRÜ ÇOK BÜYÜK İŞLERİ BAŞARABİLECEK KADAR UZUN DEĞİL.. MAMUR OLMALI TÜRKİYE'NİN HER TARAFI, MÜREFFEH OLMALI.. DEVLETİN YAPAMADIĞINI, YAPMADIĞINI MİLLET; YAPAMADIĞINI, YAPMADIĞINI DEVLET YAPMALI.. HER ŞEYİ YALNIZ DEVLETTEN YA DA HER ŞEYİ YALNIZ MİLLETTEN BEKLEMEK DOĞRU OLMAZ.. DEVLET VE MİLLET DAİMA EL ELE OLMALIDIR ÜLKE SORUNLARINI GÖĞÜSLEMEDE.. BEN

YAPABİLDİĞİM KADARINI YAPAYIM, SONRA NE OLURSA OLSUN DEMEK YOK BENİM KİTABIMDA.. GELECEĞİ, GELECEĞİN TÜRKİYE'SİNİ, GELECEĞİN HALKINI DÜŞÜNMEK GÖREVİM.. BİR İŞ ALDIK ÜZERİMİZE, BİR SAVAŞIN ÜSTESİNDEN GELDİK, ŞİMDİ EKONOMİK ALANDA SAVAŞ VERİYORUZ, DAHA DA VERECEĞİZ.. BU HEYECANI YAŞATMAK, BU HEYECANIN ÜRÜNLERİNİ GÖRMEK LAZIM..»

12

«Doktrin İstemem, Donar Kalırız, Biz Yürüyüş Halindeyiz!..»

HAYALCİ DEĞİL GERÇEKÇİ BİR LİDERİN FELSEFESİ

Atatürk konuşuyordu :
«Hayır, ne faşizm ne de komünizm.. Bu iki yabancı ideoloji de memleketimizin ve ulusumuzun gerçeklerine, karakterlerine asla uymaz.. Demokrasi, ama hayalci olmayan, gerçekçi demokrasi benim karakterime, yaradılışıma en uygun rejimdir. Türkiye'ye bu rejimi yerleştirmeye mecburuz.»

Bu arada akşamları özel masanın başta gelen tartışmalarından biri «**doktrin**» sorunu. Türk düşün adamları, devlet adamları, hatta sanatçılar da katılıyor bu toplantıların çoğuna.. Batılı bütün fikir ürünleri derlenip toplanıyor, çevirileri yapılıyor, yeni ekonomik ve felsefi düşünceler bu masa üzerinde tartışma konusu ediliyor. Tartışmaların başlarında en az konuşan iki kişi göze çarpıyordu: Biri Atatürk, diğeri

İsmet İnönü.. Onlar çoğunlukla dinliyorlar, çevirileri geç saatlere kadar okuyorlar ve **«müdavelei efkârdan, barikayi hakikatın çıkıp çıkmayacağını»** merak ediyorlardı.

Fazla heyecanlı olanlar: **«Bize Batı'nın çoktan uyguladığı bu sağlam ve sağlıklı doktrinlerinden biri gerek!.»** diyorlardı. Biraz sakin ve ağır hareket etmeyi tercih edenler ise: **«Belki haklısınız ama, bizim ülkemizle bu doktrinlerin uygulandığı ülkelerin uluları arasında çok farklar var. Hele incelemelerimizi derinleştirelim de, kararı daha sonra veririz..»** demekle yetiniyorlardı.

Sosyal ekonomik uygulamaları ile Almanya, Fransa, İngiltere, Sovyetler Birliği, Amerika, İtalya ve bazı Balkan ülkeleri de bu tartışmanın içine giriyor; buralardaki uygulamalar ve sonuçları ile ilgili konuşmalar şafak sökene kadar sürüyordu. Niçin bu doktrine gereksinme duyulduğunu benim o zamanki kafam bir türlü almıyordu tabii.. Bizim bir doktrinimiz yoktu ama, Atatürk'ün Türkiye için koyduğu birtakım temel ilkeler vardı.. Ve bu temel ilkelerdir ki, memleketimizde her alanda heyecanını ayakta tutuyor, küçücük, fakir bütçemizle bize mucizeler yarattırıyordu.

Bir akşam üzeri İsmet İnönü köşke erken gelmişti. Görüş ve düşüncelerimi kendisine açtım. **Yeri gelmişken belirteyim ki, İsmet İnönü çok uygar bir düzeyde her konuyu tartışmayı seven, araştırmayı seven, meselelere akıl yolu ile çözümler getirmekte usta bir devlet adamı idi. Atatürk onun bu taraflarını yakinen bildiğinden, kendisini hiç yanından ayırmaz, onunla çalışmaktan, Türkiye'nin ve dünyanın sorunlarını tartışmaktan büyük bir zevk duyardı. İnönü'nün her koşul altında sinirlerine egemen oluşu, soğukkanlılığını elden bırakmayışı, bir insan olarak beni şaşırtırdı. Gençliğime rağmen, benim dahi isyan edebileceğim meselelerde İnönü, yüzünün hatları bile değişmeden sabreder ve sonunda kendi fikri doğrultusunda konuya çözüm getirir, karşısındakileri ikna ederdi. Burada tarif edemeyeceğim kadar mükemmel bir müzakereci idi İsmet**

Paşa.. Esasen bu sayededir ki Lozan'da tüm dünya ülkelerine karşı Türkiye'nin koşullarını kabul ettirmeye muvaffak olmuştu.

İnönü, düşüncelerimi açıklayınca, o kendisine özgü gülüşü ile gülerek: «Gökçen..» dedi. «Bakıyorum sen yalnız göklerde değil, politika alanında da Türk kadınını temsil etmeyi amaçlıyorsun..» Buna hemen itiraz ettim. «Estağfurullah paşam..» dedim. «Benim ne haddime.. Sonra ben kendi mesleğimi çok seviyorum ve bu alanda başarılarımı devam ettirmeye de kararlıyım.. Ancak Atatürk'ün sofrasında oturduğum zamanlar tanık olduğum tartışmalar beni sizinle konuşmaya sevketti.. Niçin bir ideoloji arayışı içinde olduğumuzu bir türlü anlayamıyor, buna bir mana veremiyorum.. Bizim ilkelerimiz belli değil mi? Ulusal Kurtuluş Savaşı sonrası, Atatürk ve silah arkadaşları, sizler gibi kader arkadaşları, Türk ulusu için en iyi yolu belirlemiş, çizmiş ve bu yolda merhaleler katetmeye muvaffak olmuş değil misiniz? Şimdi yeniden bir model aramanın anlamı nedir?»

Biraz heyecanlı konuşmuş olacağım ki, İsmet İnönü saçlarımı okşayarak: «Şöyle otur bakalım..» diye koltuğu gösterdi. Kendisi de karşımdaki koltuklardan birine oturdu. Zeki gözlerini gözlerime dikerek sakin bir sesle konuşmaya başladı: «Biliyorsun ki Gökçen, Atatürk, Türk ulusunun bütün hasletlerini içimizde en iyi bilen insandır. Aynı şekilde Türkiye'nin sorunlarını, ihtiyaçlarını da hepimizden daha iyi bilmekte ve idrak etmektedir.. Dünya meselelerine gelince, bugün değme lider onun kadar dünyanın içinde bulunduğu tehlikeleri sezebilecek kudrette değildir. Şimdi o bir araştırma içine girmiş gibi görünüyor ama, aslında özgür düşünce altında bir gerçeğin herkes tarafından kabul edilmesine çalışıyor. Bu gerçek de, bizim ilkelerimizin dünyanın en çağdaş, en uygar, en ileri ideolojilerinden bile daha olumlu ve yararlı olduğu konusudur. İnsanlar iki devirde seslerini çok yükseltirler: Biri aç kaldıkları zaman, biri de çok doyduklarında!. İki dönemde de düşünceye kilit vuramazsın. Esa-

sen düşünceye saygı duymayan, düşünceye kilit vuran rejimler uzun süre ayakta kalamazlar. Silaha dayalı da olsa kalamazlar.. Şimdilerde bazı gazetelerde, dergilerde, toplantılarda, dünün sıkıntılarını çok çabuk unutan ve tabii iyi niyetli olarak kabul etmeye mecbur olduğumuz kimseler, Türkiye için yeni bir model arar olmuşlardır. Bunun kendine göre belli başlı sebepleri elbette vardır. Esasen tartışma olmadan, hür düşünce olmadan, gerçeği bulmaya imkân yoktur. Başta Atatürk olmak üzere, hepimiz yazılanları, çizilenleri yakından izliyoruz. Konuşulanlara kulak kabartıyor ve bunları değerlendiriyoruz. Bir kere hemen herkes en büyük hürriyetin Cumhuriyet olduğunda, en faziletli rejimin Cumhuriyet rejimi ve halk idaresi olduğunda hemfikirdir. Hemfikir olmadığımız konuların büyük bir kısmını ekonomik sorunların hal şekli teşkil etmektedir.. Bunu halledebilmek için model arayanlara Atatürk bir cevap verecektir akşamları sürdürdüğü toplantılarda..»

Yeterince aydınlanmıştım. Ama bu aydınlanma beni akşamları Atatürk'ün sofrasını dört gözle bekler hale getirmişti. Bilim adamları, subaylar, politikacılar, düşün adamları köşke dolup dolup taşıyorlardı. Hepsinin koltuğunun altında dosyalar, kitaplar vardı.. Sanki yemek yemeye, sohbet etmeye değil de konferans vermeye ya da sınavdan geçmeye geliyorlardı köşke.. Biliyorum, Atatürk'ün sofraları hakkında pek çok şeyler yazılmıştır bugüne değin. Ama ben de yeri geldikçe gerçekten bir okul saydığım bu sofralardan, oradaki konuşmalardan söz etmeden geçemeyeceğim. Ve öyle sanıyorum ki, bunu yapmakla, karınca kararınca ülkenin **«bir dönem tarihine de yardımcı olacağım..»**

Her akşam kurulan bu sofranın aynı zamanda ülkenin çeşitli politik, ekonomik, sosyal sorunlarının çözüldüğü, ülkenin yarınlarını etkileyecek kararların alındığı bir toplantı yeri olduğunu bilmem ki tekrarlamaya gerek var mı? Atatürk'e kendi çıkarları için karşı olanlar, onun bu sofrasını sadece bir içki masası olarak nitelendirmekten kendilerini alamamışlardır.. Oysa, tam tersine.. Günün yetmediği yerde konuların çözümü için sabahlara kadar bu masanın etrafında ter dökülür, kafa patlatılırdı..

Atatürk çoğunlukla o akşam hangi konunun işlenmesini kararlaştırmışsa, sofrasına belirli yakınlarının dışında bu konunun uzmanlarını da mutlaka çağırır, onları uzun uzun konuştururdu. Gündemde askeri bir konu varsa, sofra paşalardan, dil ve tarih meselesi varsa dil ve tarih uzmanlarından, ekonomik bir konu varsa profesörlerden, politik bir konu varsa politikacılardan geçilmezdi. Belirttiğim gibi ben de o zamanlar bu sofralarda sıkça bulunma mutluluğuna eriştim. Konu beni hiç ilgilendirmiyorsa Atatürk sıkıldığımı anlar, beni yukarıya, odama gönderirdi. Aslında Atatürk'ün sofrasına davet edilmiş olmak ne derece onur kazandırıcı bir iş ise, aynı zamanda katlanılması güç bir sınav geçirileceğinden o derece de zor bir görevdi. Sabahlara kadar süren konuşmalar, tartışmalar, fikir alışverişleri katılanları müthiş yorardı.. Buna dayanabilmek her babayiğidin harcı değildi. İnsanda büyük bir fizik güç ve çok sağlam bir sinir sistemi de bulunması gerekirdi. İşte Atatürk'te bu fazlasıyla vardı.

«Doktrin araştırmaları veya yakıştırmaları»nın tartışıldığı gecelerin hemen çoğunda masada ben de bulundum. İsmet İnönü'nün beni aydınlatmasını da, bu toplantılardaki konuşmaları daha iyi anlayabilmem için istemiştim yukarıda belirttiğim gibi.. Elbette ki katı doktrinlerin bilimsel tartışmalarını o zamanki kafamla pek fazla anlayamıyordum ama, Atatürk'ün her konuyu basite indirmesi, yaşamdan örnekler vermesi sayesinde meseleye fazla yabancılık hissetmiyordum.

O akşam yine sofraya çağırılmıştım. Kalabalık bir davetli göze çarpıyordu. Atatürk'ün sağında İsmet İnönü oturuyordu, soluna da beni almıştı.. Konuklar meslekleri bakımından çok değişik kişilerdi. Aralarında bir iki general, birkaç diplomat, iki profesör, bir gazete başyazarı ve ayrıca dört de bakan vardı yanılmıyorsam. Yanılmıyorsam diyorum, çünkü maalesef insan bir yaşa geldiğinde **«hafızai beşerin nisyanla malûl»** olduğunu pek acı bir şekilde görüyor.

Adlarını neden açık açık belirtmediğim sorulabilir geceki toplantıya katılanların. Az sonra nakledeceğim konuşmaların, artık aramızda bulunmayan bu değerli insanların ruhlarını incitmesinden korkarım.. Küçük bir yanılgı bile olsa bunu düzeltme olanakları bulunamayacağı için, izin verin de adları bende saklı kalsın. Ancak hemen şunu da belirtmeliyim,

tarihin akışı içinde hiçbir yanılgıya neden olmamak için belleğimi bütün çabamla yoklayarak yazıyorum bütün bunları. Hatta zaman zaman tuttuğum küçük notları birleştirerek bazı konuları daha bir gerçeğe yakın naklediyorum.. Kimsenin aziz hatırasını incitmek istemeyişimi sanırım, sizler de doğal karşılayacaksınız..

Atatürk sofrayı her zamanki o kendine özgü şakaları, esprileri ile açtı. Bazı fotoğraflarında kaşları çatık görülür bu büyük insanın.. Oysa, son derece güleç yüzlü ve neşeli bir yaradılışı vardı. Herkesin mutlu olmasını, güler yüzlü olmasını, sıkıntılardan arınmış olmasını isterdi. Ve bunu da açık açık söylerdi herkese.. «**Bir milletin yüzü gülüyorsa, o millet mutludur!**» derdi. «**Bir memlekette yüzü gülmeyen insanlar çoğunlukta ise, o ülkenin yöneticilerini değiştirmek vacip olmuş demektir!**» Evet, yakın arkadaşlarına bazı şakalar yaptıktan sonra Ata beni göstererek: «**Belki içinizden bazılarınız bu akşamki toplantımızda bu çocuğun işi nedir diye düşünmüş olabilirsiniz. Önce bu konuya cevap vereyim..**» dedi ve konuşmasını ara vermeden sürdürdü: «**Sabiha Gökçen burada Türk gençliğinin bir temsilcisi olarak bulunuyor... konuşacağımız konuların hemen hepsi aslında Türk gençliği ile, onların gelecekleri ile ilgili... Bu bakımdan onun da bulunmasında faydamülâzaha ettim... Cumhuriyeti, Cumhuriyetin geleceğini Türk gençliğine emanet ettiğimi biliyorsunuz. Ancak iş sadece bunu yapmakla bitmiyor.. Cumhuriyeti, ülkenin geleceğini onlara emanet etmekle, sadece onların damarlarında dolaşan asil kanda bulunan kudrete güvenmekle görevimizi tamamlamış olamayız.. Aynı zamanda bu Türk gençliğini de bilgili, inanç sahibi olarak yetiştirmek mecburiyetindeyiz. İnanç sahibi derken ülkenin en çok yararına olacak ilkelere sahip demek istedim. Ben ilke diyorum, bir de tartışmalarımızın içinde bu akşam sanıyorum ki yine ideoloji kelimesi de girecektir..**»

Atatürk birkaç saniye kadar duraladıktan sonra konuşmasına tekrar devam etti:

«**Biz büyük savaşlar görmüş, büyük bir milletiz.. Ama savaşçı değil, barışçı felsefeyi benimsemiş bir milletiz.. Bu nedenle dünyanın nereye gittiğini, bu gidişin gelecekte bize ne gibi**

oyunlar hazırlamakta olduğunu bilmemizde, görmemizde yarar vardır.. Konuya sadece savaş ve barış açısından bakmak elbette ki yanlıştır.. Buna ekonomi açısından da, teknolojik gelişmeler açısından da, uygarlıklar açısından da bakmak gerektir.. Kendimizi dünyadan soyutlayamayız. Dünya nimetlerinin emperyalist ülkeler tarafından zaman zaman pervasızca paylaşıldığını ve bu paylaşma esnasında gelişmemiş üllkelerin tarihten silindiğini hafızalardan da silmek kadar gaflet olamaz.. Dünyanın bugünkü durumu hiç de parlak görünmüyor. Her ülke, gençliğini bir başka ideolojiye sahip olarak yetiştirme gayreti içinde. İtalya faşizm ideolojisine dört elle sarılmış. Bu ülkenin diktatörü olan Mussolini ülkesinin sekiz milyon faşist gencinin süngüsü üzerinde yaşadığını haykırıp duruyor.. İtalyan gençlerine kara gömlekler giydirerek çoktan tarihe gömülmüş bulunan Roma İmparatorluğunu yeniden kurmayı bu şartlandırılmış gençlere aşılamaya çalışıyor. Almanya'da Hitler'in yaratarak geliştirmekte olduğu nazilik ve faşizmin bir başka, bir büyük tehlikeli benzeridir. Hitler bir ırkçıdır. Dikkat buyurunuz, milliyetçi demiyorum, ırkçıdır diyorum. Alman ırkını en üstün ırk olarak gören bir mecnundur. Tekmil Alman gençliğini peşine takmış, onlara bu ideali aşılamıştır. Moskova'da oynanan oyun ise bir başka türlüdür.. Stalin yalnız kendi gençliğine değil, dünya gençliğine komünistlik ideolojisini aşılamaya çalışıyor. Komünistlik propagandasının, fukarası ve cahili çok ülkelerde ne kolay taraftar topladığı ise ortada bir gerçektir. Ancak komünistlik de bir ideolojidir. Diğer taraftan varlıklarını başka ve bilhassa yoksul ve geri kalmış ülkeleri sömürerek sürdüren, yeni kuşaklarını da bu ideoleji ile yetiştirmekte olan siyasi ve ekonomik emperyalistler var.. Bir de Fransa'nın tuttuğu hürriyetçi bir demokrasi yolu vardır. Yani gençliği hürriyete, cumhuriyete ve demokrasiye bağlı olarak yetiştirme yolu.. Tabii bugün sayıları artık pek azalan şeriatçı, ümmetçi akımlardan hiç bahsetmiyorum.. Kralcıları da bunlara dahil edebilirsiniz.. Türk

gençliği bu gerici, kara taassubun egemen olduğu akımlardan kendisini kurtarmıştır. Evet, gelelim artık asıl konumuza.. Şimdi değerli konuklarım ve arkadaşlarım, ülkemizin ve ulusumuzun yarını ile ilgili olarak ideolojiler konusundaki fikirlerini, görüşlerini, düşüncelerini açıkça söylesinler burada.. Bizim için bu saydığım ideolojilerden biri gerekli midir? Evetse niçin, hayırsa neden? Ve bizim için en doğru yol hangisidir bunu bulup çıkartalım..»

İlk sözü tarih profesörü aldı :

«Günlerden beri tartışma gündemi olarak ortaya getirilen konuya bu akşam tam bir açıklık kazandırmış bulunuyorsunuz.. Gerçekten de bu ideoloji konusu son derece önemli bir meseledir.. Ve ülkemizde aşağı yukarı 25 yıldan beri tüm aydınlarımızı düşündürmektedir. Ümmetçiliğin yürümeyeceğini, yüzyıllar boyu adeta unutturulmak istenen Türklüğümüzün uyandırılması gerektiğini ilk defa kuvvetle ortaya süren, kuruluşunda sizin de bulunduğunuzu sandığım 'İttihatçılar'dır. 'İttihat ve Terakki' partisidir..»

Atatürk burada hemen söze girerek bir düzeltme yaptı:

«Bu partinin çalışmalarını gizli olarak yaptığı yıllarda kurucularını ve başındakileri tanımıştım.. Aralarında çok yakın, güvendiğim, inandığım, saygı duyduğum arkadaşlarım da vardı.. Zaman zaman onlara öğütler de verdim. Kaç defa beni de aralarına almak için şiddetle ısrar ettiler. Ama ben her zaman bu teklifleri reddettim. Nedeni de, askerlik ile politikanın birbirinden kesinlikle ayrı tutulması gerektiğine olan sarsılmaz inancımdır.»

Profesör başını salladı:

«Bu çok doğru prensibinize sonuna kadar sadık kaldığınızı herkes biliyor.. Balkan Savaşı ve bunu takip eden Dünya Savaşı, Osmanlı İmparatorluğu topluluğu içinde bulunan çeşitli unsurların yüzyıllar boyunca birarada yaşamış olduğumuz halde Türklerle asla kaynaşamamış bulunduğu gerçeğini ortaya çıkardığı vakit Türkçülük akımı da kuvvetlendi. Ve so-

Levent Şahverdi Arşivi

nunda Türk soyundan gelen Türklerin toplanarak birleşmesi ideali olan Pantürkizm, Turanizm meselesi ortaya atıldı. Bunun felsefesini yapanların başında Ziya Gökalp bulunuyordu. Dünya Savaşında Rusya Çarlığı da düşman olarak karşımızda bulunduğundan bu Pantürkizm veya Turanizm propagandası oldukça gelişti. Okul kitapları vasıtasiyle gençler hep bu Turanizm ideolojisi ile yetiştirilmek istendi.. Bilmem ki zatıâliniz bu konuda ne düşünürsünüz?»

Atatürk şu cevabı verdi :

«Bütün bu anlattıklarınızı tabii ben de yakinen biliyorum. Ancak o zaman ortaya atılan ve devrin hükümetince desteklenen Turanizm akımında politik nedenler de rol oynuyordu. Almanya, üzerindeki Rus ordularının baskısını azaltmak için Enver Paşa'yı kışın ortasında doğu seferi yapmaya razı etmiştir.. Belki bu seferin açılması ile Almanya'nın doğu cephesi biraz rahatladı ama, yüz bine yakın Türk eri, düşmana tek kurşun bile atmadan ve hatta ona en ufak bir zarar vermeden Sarıkamış'ın Allahuekber dağlarında donarak can vermiştir.. Bununla beraber ben, Enver Paşa'nın dünya Türklerini birleştirmek idealinde samimi olduğuna inanırım. Bolşevik İhtilalinden sonra da bu umudu arttı. Ve ta oralara kadar giderek bu ideali gerçekleştirmeye çalıştı. Kendi ülkesinden kaçarak başka bir ülkede yaşayan Türkleri biraraya toplamaya çalışmak ne dereceye kadar başarılı olabilirse Enver Paşa da o derece başarılı olmuştur.»

«Turanizm'i çağdaş gerçekliğine uygun bulmuyorsunuz şu halde..»

«Evet.. Çünkü ben tam manasile bir gerçekçiyim.. Ne kadar parlak ve gözalıcı olsa da bir hayal peşinde koşmaktansa, gerçek ile uğraşmayı tercih ederim. Bu gerçek hiç de parlak görünmese de.. En çetin zorluklarla çevrili olsa da.. Onun içindir ki Türk gençliğine de hayal ile uğraşacak yolu değil, gerçekçi yolu öneririm.. Kendisini başarıya ulaştıracak yol, bu zahmetli, güç ve zorluklarla dolu yoldur.. Ulusal Kurtuluş Sa-

vaşını açan yol gerçekçiliğe dayanan zor yoldur, hayallerden, birtakım umutlardan doğan yol değildir.»

Atatürk kadehini yine dudaklarına götürdükten sonra sözlerine şöyle devam etti :

«Öyle sanıyorum ki, Enver Paşa ile aramızdaki en büyük fark da birimizin gerçekçi, diğerimizin hayalci oluşudur.. Bakın Talât Paşa onun gibi hayalci değildir. Kendisi ile iyi anlaşıyorduk. Hatta Milli Mücadeleye atıldıktan sonra şehit edilmeden önce bana Berlin'den mektuplar göndermiş, tutmuş olduğum yolu övmüştür.. Politikaya karışmamış olmakla beraber İttihat ve Terakki Partisi ileri gelenleri ile ilişkilerim, dostluklarım olduğunu söylemiştim. Cihan Savaşına girdiğimiz zaman bulunduğumuz topluluğun sonunda bu savaşı kaybetmeye mahkûm bulunduğunu bir kişi dışında hep biliyorduk. Bu bir kişi Enver Paşa idi. Sadece o, Almanya'nın hem Fransa'yı, hem de İngiltere'yi, hem de Rusya'yı ve bu üç devletten yana çıkacak bütün devletleri yenip dünyaya egemen olabileceğine inanıyordu. Bu durumda Rusya'nın parçalanacağını, oralarda yaşamakta olan Türk soyundan toplulukların da Osmanlı İmparatorluğuna katılabileceğini samimi olarak umuyordu. Şimdi bazılarınızın aklından geçen soruyu gözlerinizden okuyorum: «Madem ki sonunda Almanya'nın yenilebileceğini biliyordunuz, savaşa neden girdiniz?» diyeceksiniz Hürriyet ve İtilaf Partisi de «İttihatçıları» savaşa girdikleri için vatan hainliği ile suçlamadılar mı? Bu şaşkınlar ve onlara inananlar sanıyorlar ki biz savaşa girmemiş olsaydık bu badireyi en ufak bir zarara uğramadan atlatabilirdik! Şaşarım onların aklı perişanlarına! Avrupalıların «hasta adam» dedikleri Osmanlı İmparatorluğu, Balkan Savaşından önce bile Fransa, İngiltere ve Rusya ittifakı hazırlanırken çoktan paylaşılmış bulunuyordu. Cihan Savaşı başlayınca biz bu devletlere başvurarak tarafsız kaldığımız takdirde «tamamiyeti mülkiyemizin» olduğu gibi kalacağı yolunda kendilerinden teminat istedik. Hiçbiri bu teminatı vermeye yanaşmadığı gibi İngiltere bizim için yaptığı ve parasını

aldığı iki savaş gemisini de bize veremiyeceğini bildirerek üzerine oturdu. Dediğim gibi ülkemiz gizli anlaşmalarla çoktan paylaşılmıştı. İngiltere, dünyada değeri birdenbire artmaya başlayan Musul petrollerini, Fransa Akdeniz'in doğu kısımlarını, Rusya ise başta İstanbul olduğu halde boğazları ve bir kısım doğu illerimizi almayı planlamıştı. Ancak bu çapula meşru bir şekil vermek için bizim de Almanya'nın yanında savaşa girip yenilmemiz gerekiyordu. Bu durum karşısında bize yapacak iki iş kalıyordu: Ya tarafsız kalarak savaşın sonunda galip gelecek devletlerin bizi koyun gibi parçalayıp yemelerini beklemek ya da tarihimize ve şanımıza yakışır bir biçimde dövüşerek postumuzu elden geldiğince pahalıya satmak! Savaşa girmekle aynı zamanda bize hiçbir zaman verilmeyen modern silahları da alacaktık. Subaylarımız olsun, erlerimiz olsun bu silahlarla bir savaş tecrübesi kazanmış olacaklardı. Savaştık.. Çok iyi savaştık.. Balkan Savaşının, Türk Silahlı Kuvvetlerine sürmüş olduğu lekeyi temizledik. Aynı zamanda bu savaş halifelik müessesesinin bizim için sadece bir korkuluk ve yük olduğu gerçeğini de ortaya çıkardı. Halifenin ilan ettiği «Cihadı Mukaddes»e kulak asan tek İslam topluluğu çıkmadığı gibi, Çanakkale Savaşında emrine verilen ve çoğunluğunu Arap erlerinin oluşturduğu iki birlik de savaşmadıkları, savaşmaktan korktukları için isteğim üzerine geri alındı. Orada eğer başarı kazanmışsam, bunu, onların yerine gelen Türk soyundan yiğitlere borçluyum. Bu da bana ancak ve ancak sadece Türk askerine güvenmek gerektiğini ispat etmiştir.. Her ne ise sözü uzatmayalım. Buyrun söz sırası sizde..»

Atatürk ışık dolu mavi gözlerini diğer bir davetliye dikmişti bunu söylerken. Adını vermek istemediğim bu kişi, Ankara çevresinde dindarlığı ile ünlüydü. Uzun süre milletvekilliği yapmıştı. Önceleri sakallı iken sonradan sakalını kestirmiş olmakla tanınmıştı. Atatürk'ün ona karşı özel bir sempatisi de vardı. Tok sesiyle şöyle konuştu :

«Öyle söylüyorsunuz ama Paşam, bence din birliği hiç de küçümsenecek bir kuvvet değildir. Büyük zaferden sonra size yapılan teklifleri kabul ederek padişahlığı ve halifeliği kabul etse idiniz bugün belki çok daha kuvvetli bir durumda bulunurduk. İstiklal Savaşı başlarken padişah ve halifenin esir bulunduğu propangandası, başta Hindistan olduğu halde bazı Müslüman topluluklarından bize yardım için az para gelmemiştir..»

Atatürk konuşmacının sözünü kesti :

«Ve biz saltanat ve halifeliği kaldırır kaldırmaz bu yardımlar da kesildi! Bize, şahsa değil, Türk ulusuna bağlı topluluklardan yarar gelir. Dine bağlı, din ve devlet işlerini birarada yürütmeye çalışan idarelere teokratik idareler denir ki, bu çeşit devletler önünde sonunda çökmeye mahkûmdurlar.. Bugün dünyada bu şekilde idare edilen devletler dünyanın en geri kalmış ülkelerdir.. Bunun için laiklik ilkesini anayasamızın en büyük ilkelerinden biri olarak kabul etmek ve buna dört elle sarılmak gerekir. Türk gençliğini bu ilkenin dışında yetiştirmeye yeltenecek olanlar bu devlete, bu ulusa en büyük kötülüğü yapmış olacaklardır. Evet, sıra sizde generalim..»

Alman metodunun hayranı olarak tanınan ve uzun süre orada kalmış olup emekliye yeni ayrılan general sakin bir edayla söze başladı :

«Efendim, Türkiyemiz hemen hemen tamamiyle kendisine dost olmayan devletlerle çevrilidir. Bu gerçeği gözönünde bulunduracak olursak ordumuzu her zaman için çok kuvvetli ve cenge hazır durumda tutmak zorunda bulunduğumuzu kabul etmeye mecbur oluruz. Ordumuzun esasını gençler oluşturduğuna göre gençlerimizi daha ilkokuldan itibaren askeri bir disiplin altında yetiştirmek çok yerinde olur inancındayım..»

Atatürk konuya açıklık getirmek istedi :

«Yani gençlerimize ideoloji olarak faşizm ve nazizmi mi benimsetmemizi öneriyorsunuz?»

Generalin yanıtı şu oldu :

«Yurduna bağlı, disiplinli bir gençlik yetişecek olursa milletçe rahat ederiz gibi geliyor bana.. Daha açık söyleyeyim, komünist gençliğe her zaman böyle bir disiplinli bir gençliği tercih ederim..»

«Hayır.. Ne komünizm ne de faşizm... Bu iki ideoloji memleketimizin, ulusumuzun gerçeklerine, karekterine asla uymaz... Şunu da hemen ilave edeyim ki, ne faşizmin ne de nazizmin sonu yoktur. Ben belki bunu görebilecek kadar yaşayacak değilim. Ama aramızda onların sonunu görebilecekler olacaktır elbet. Bu ülkeler bir defa bu yola girdiler mi bir daha geri dönemezler. Halkı ve gençliği sürekli olarak heyecan içinde tutmak için durmadan silahlanmak, sağa sola tehditler savurarak ayakta kalmak zorundadırlar. Bu işin sonu ise savaştır. Ve bu savaşın sonunda ne faşizmin, ne de nazizmin ayakta kalabilmesine olanak göremiyorum..»

Sofrada bulunan diplomatlardan biri söze girdi :

«Görüyorum ki efendim, en uygun ideoloji olarak yine demokrasi kalıyor.. Daha doğrusu, özgürlükçü demokratik rejim.. Gerçekten bugün dünyanın en kuvvetli uluslarından İngiltere olsun, Amerika olsun, Fransa olsun hep demokrasi yolunda bulunan devletlerdir. Bizim de yönetimimiz en çok bu rejime yakın değil mi? Kemalizm dediğimiz gerçek bir halk idaresine dayandığına göre, demokrasi ile öz kardeş sayılabilir.. Bendeniz görev gereği, rejimlerinin demokrasi olduğu ileri sürülen birçok ülkede bulundum efendim. Şuna inanmanızı isterim ki bunların çoğunda bizde şimdi bulunduğu kadar özgürlük havası göremedim. Sizin de gayenizin yurtta Cumhuriyet idaresinden sonra Batı demokrasileri ayarında bir demokrasi ideolojisini vakit geçirmeden gençlerimize telkin etmeye başlamak pek yerinde olur. Zaten anayasamızda bulunan «Halkçılık» ilkesi de demokrasi demek olmuyor mu?»

Atatürk kısa bir süre düşündükten sonra ağır ağır şöyle konuştu :

«Tamamiyle değil.. Evet, bir yönü ile doğru konuştunuz kuşkusuz.. Ülkemiz teokrasi ve monarşi geriliğinden kurtularak Cumhuriyet rejimini benimsemekle demokrasiye doğru bir adım atmıştır. Çünkü Türk ulusunun karakterinde özgürlük vardır. Demokrasi vardır. Eşitlik inancı vardır. Ancak ben gerçek demokrasiye daha kısa bir zaman dilimi içinde geçebileceğimizi ummuştum.. Beni az çok tanırsınız.. Tahmimlerinde pek aldanmam.. Fakat bu tahminimde yanıldığımı söylemek mecburiyetindeyim. Elbette «Serbest Fırka» denemesinden bahsetmekte olduğumu anlamış olacaksınız. Cumhuriyet Halk Partisinin karşısında muhalefet görevi yapması gayesi ile kurulmasına önayak olduğum bu partinin başına ve kurucuları arasına en yakınlarımı, en güvendiğim kişileri yerleştirdim. Biliyorsunuz, ideal demokrasi idarelerinde birbirlerine rakip durumda en azından iki kuvvetli parti bulunur. Halk, oyları ile bunlardan birini iktidara getirince öbürü onun çalışmalarını denetler. Partilerin programları ülkenin genel çıkarları bakımından birbirlerinden pek farklı olmaz. Ve bu partiler, yine halkın oyları ile zaman zaman yer değiştirirler.. Böylece bir denge, böylece bir ülkeye daha iyi hizmet etmek yarışı başlar.. İşte demokrasi budur. Ama bizde ne oldu? Ne kadar rejim düşmanı, ne kadar halifecilik ve saltanat özlemi çekenler, yeni kurduğumuz Cumhuriyet rejimini devirmek isteyen ne kadar kişi varsa bu partinin yanına koştular.. Zavallı Fethi Bey şaşırdı kaldı. Bu partiyi kapatma kararını bana bildirirken ikimiz de bir yakınımızı kaybetmiş kadar üzgündük. Bu olay bana yurtta demokrasi rejimini kurabilmek ortamının henüz olgunluğa kavuşmuş olmaktan ne kadar uzak olduğunu gösterdi. Evet, demokrasi benim yaradılışıma en uygun olan rejimdir. Çünkü bir rejim ne kadar geniş halk kitlesine dayanırsa o ülke için o derece sağlam ve yararlı

olur. Bir yapıyı tasavvur ediniz; önce ne yapılır? Temel kazılır değil mi? Temeli yapılır.. Sağlam olması, kurallara uygun olması için bu ana koşuldur.. Yapısına çatısından başlanan bir bina tasavvur edilebilir mi? Böyle bir bina gerçekleştirilebilse bile, sağlam olabilir mi? Bir binayı ayakta tutan nasıl temeli ise, bir rejimi ayakta tutabilecek olan kuvvet de onun geniş halk kitlelerine, yani tabana dayanmasıdır. Anayasamızdaki «Halkçılık» ilkesinin felsefesi budur.»

«Şu halde demokrasiye geçmeden önce halka demokrasi terbiyesinin verilmesine taraftarsınız efendim..»

«Elbette ki öyle, elbette ki.. Bu terbiyeyi de ancak demokrasi ilkelerine gönülden inanmış kişilerin kuracakları partiler verebilir. Bugün ise elimizde bu karakterde tek bir parti var: Cumhuriyet Halk Partisi. Tek parti ile ne yaparsanız yapın demokrasi olmaz..»

«Efendim, demokrasi ile yönetilen ülkelerde parti sayıları çoğaldıkça ve halk kitleleri görüş ayrılıkları yüzünden guruplaştıkça kurulan hükümetlerin ömürleri kısa oluyor ve doğru dürüst bir icraatta bulunabilmek fırsatını da bulamıyorlar. Buna nasıl bir çare bulunabilir?»

«Fransa'daki durumdan mı bahsediyorsunuz?»

«Evet efendim..»

«Haa, bakınız, bu önemli bir konudur.. Bana kalırsa Fransa'nın bugünkü demokrasisi dejenere olmuş bir demokrasidir.. Ve eninde sonunda kendileri bu demokrasiye yeni bir düzen vermek zorunda kalacaklardır. Bu bir tarihi zorunluluktur. Leon Blum gibi aşırı bir sosyalist, üstelik soyca Fransız, dince katolik olmadan Fransa'nın kaderini eline geçirebiliyor. Yürümez bu iş..»

«Peki sizce Fransa'daki demokrasi, Fransa'yı neden bu hale getirdi efendim?»

«Yerinde bir soru bu beyler.. Şimdi dilerseniz eğer bir konuyu önemle vurgulayalım burada.. Bir kere demokrasi geleceğini

ancak ve ancak akıl ve bilimden alır.. Bunlardan yoksun bir yönetime demokrasi demeye olanak yoktur. Demokrasinin temelinde kişisel çıkarlar değil, geniş halk kitlelerinin ve ülkenin genel çıkarları egemendir. Böyle olmalıdır. Bir de özgürlükçü demokrasinin durumu var. Özgürlüksüz demokrasi olmayacağı gibi, demokrasisiz de özgürlük düşünülemez. Bunlar birbirlerinden hiçbir şekilde ayrılmayan ikiz kardeştirler. Biri zedelendi mi diğeri hırpalanmış, biri hırpalandı mı diğeri zedelenmiş olur. Batıda da pek çok örneği görüldüğü gibi, demokrasi ve özgürlük rejimleri akıl ve mantıktan, bilimden yoksun olarak uygulandığında toplumlar sarsıntı geçirmektediler. Önce tabanı bu konuda eğitmek, hazırlamak, olgunlaştırmak, belirli bir noktaya getirmek şarttır. Bunu daha önce de söylediğim gibi siyasi partiler, politikacılar yapacaklar, onlara bilim adamları, fikir adamları yardımcı olacaklardır. Sınırsız bir özgürlük anarşinin baş mimarıdır. Özgürlükler kişilerin ve toplumların yaralanmasına değil, gelişmelerine öncülük ettikleri sürece muteberdir. İnsanlar yaradılışları bakımından eşitlik duygusu içindedirler. Bu onlarda doğal bir içgüdüdür. Ancak toplumlar onları kendi eski yasalarına göre şartlandırdıkları içindir ki, uyarılmadıkları ya da uyandırılmadıkları sürece bu duygu küllenerek, hatta ve hatta dumura uğrayarak içlerinde tutsak kalır. Özgürlüğün ana vasıflarından biri eşitlik olduğuna göre adaletin ve gerçek bir demokrasinin de düsturudur diyebiliriz. Demek oluyor ki demokrasi ile özgürlük, adalet ve eşitliği birbirinden ayrı ayrı düşünmek, bunları birbirinden ayrılabilir olarak kabul etmek çok yanlış bir düşünce tarzı olur. Evet ne diyorduk?.. Fransa'daki durumdan bahsediyorduk değil mi?»

«Evet efendim.. Fransa'daki demokrasinin ülkeyi neden bu hale getirdiğinden söz ediyordunuz..»

«Tamam, tamam.. İşte bunu iyice öğrenmeli, bu sorunun yanıtını tam olarak vermeli ve onların sapmış oldukları yola sap-

maktan kaçınmalıyız.. Bence Fransa'yı bu hale getiren şey, Fransız anayasasının aşırı derecede hayale dayanan bir anayasa olmasıdır. Bu anayasaya sığınarak kralcısından komünistine kadar bir alay parti kurulmuştur. Bunlar görüldüğü gibi elbirliği ile Fransa Cumhuriyetini acımasız bir şekilde yemektedirler. Beni en çok düşündüren mesele de budur. Ülkenin yarınlarını tehlikeye atmayacak bir anayasa hazırlamak. Bunun içindir ki Cumhuriyet Halk Partisinin altı ok umdesini aynı zamanda anayasanın ilkeleri olarak kabul etmekten başka çıkar yol yoktur.. Türkiye Cumhuriyeti'nin milliyetçi, halkçı, laik, inkilapçı, cumhuriyetçi, devletçi bir cumhuriyet olduğu belirlendi mi, bu fikirlerin dışında, demokrasiyi yozlaştıracak bir partiyi kimse kuramaz.. Şimdi bu tartışmaları, bu gerçeği arayışları burada keselim artık.. Doktrinler konusuna gelince ben asla doktrin istemem. Doktrinler insanları ve kitleleri bir noktada dondurup bırakırlar. Şartlandırırlar. Birtakım kırılması son derece güç kalıpların içine sokarlar. Bu nedenle diyorum ki doktrin istemem, donar kalırız; biz yürüyüş halindeyiz.. Devamlı yürüyecek, devamlı gelişecek, devamlı mutluluklar arayıp bulacağız. Türk ulusu buna layıktır..»

13

«Dünü Unutursan Yarın Hatalara Düşmekten Kurtulamazsın!»

ATATÜRK'ÜN GERÇEK DEMOKRASİYE GEÇİŞ DENEMESİ..

«Serbest Fırka denemesi içimde bir uktedir.. Başarısızlıkla noktalanmış bir olaydır. Ama şuna inanıyorum ki gerçek demokrasi, çok partili bir dönemle Türkiyemize de gelecektir. Türk ulusu bu idareye hem layıktır, hem de hak kazanmıştır.. Mesele çıkar gruplarının demokrasiyi dejenere etmemesindedir..»

ŞİMDİ BU KONUŞULANLARI, TUTTUĞUM NOTLARDAN ÇIKARIP BİRARAYA GETİRDİĞİM ZAMAN ATATÜRK'ÜN BÜYÜK

BİR LİDER, NE BÜYÜK BİR DEVLET ADAMI OLDUĞUNU ÇOK DAHA İYİ ANLIYOR, ÇOK DAHA BİLİNCİNE VARIYORUM. BİR DEVLET ADAMININ BÜYÜKLÜĞÜ, BENCE ONUN ÖLÜMÜNDEN SONRA AYAKTA KALAN ESERLERİ VE DÜŞÜNCELERİNDEKİ SAĞLAMLIKLA ÖLÇÜLEBİLİR. «Büyük Nutuk» ve çeşitli demeçleri dikkatle okunduğu zaman görülecektir ki, Atatürk'ün kendisine özgü bir felsefesi, dünya görüşü vardır ve o tüm yaşamı boyunca bu görüş, bu felsefeden asla sapmamış ender liderlerden biridir. **Ben o yaşlarda, yani 17-18 yaşlarında iken, her fırsatta «Büyük Nutuk»u ya da Ata'nın çeşitli yerlerde söylediği demeçleri sıkça okur, bunlardan bazı sorular çıkararak kendisine sorardım.** Bu hareketim onu çocuklar gibi sevindirirdi. Yeni yetişmekte olan gençlerin ulusal konularda duyarlı davranması, bir yüce savaş ve onun getirdiği düşünceleri öğrenmek istemeleri Atatürk için en büyük mutluluktu. O kendisini anlatırken şöyle söylüyordu :

«Hürriyet ve bağımsızlık benim karakterimdir. Ben milletimin ve büyük atalarımın en kıymetli miraslarından olan bağımsızlık ateşi ile yaradılmış bir adamım. Çocukluğumdan bugüne kadar ailevi, hususi ve resmi hayatımın her safhasını yakından bilenlerce bu aşkım bellidir. Bence bir millette şerefin, haysiyetin, namusun ve insanlığın varlığı ve kalıcılığı mutlak o milletin hürriyet ve bağımsızlığına sahip olmasıyla mümkündür. Ben şahsen bu saydığım niteliklere çok önem veririm ve bu niteliklerin kendimde varlığını iddia edebilmek için milletimin de aynı nitelikler ile belirginleşmesini şart ve esas bilirim. Ben yaşayabilmek için mutlaka bağımsız bir milletin evladı kalmalıyım. Bu sebeple milli bağımsızlık bence bir hayat meselesidir. Millet ve memleketin çıkarları gerektiği zaman insanlığı teşkil eden milletlerden her biri ile uygarlık gereğinden olan dostluk ve siyaset ilişkilerini büyük bir hassasiyetle değerlendiririm. Ancak benim milletimi esir etmek isteyen herhangi bir milletin de bu arzusundan vazgeçinceye kadar amansız düşmanıyım..»

İşte onun dünya görüşü, ulusu için düşündükleri, nereye kadar barışçı, nereden sonra savaşçı olduğu, özgürlüğe, insan onuruna, bağımsızlığa verdiği önem.. Büyük insanın 1924'lerde söylediği bu sözler çağdaş insanlık anlayışının içinde bile tazeliğini, yüceliğini koruyor mu? Yoğun işleri, akıl almaz enerjisi ile durup dinlenmeden çalışmaları arasında ne yapıp yapar, fırsatlar yaratır, benim genel kültürümle uğraşmanın yollarını bulurdu bu ölümsüz insan.. Okumayı sıkça önerdiğini daha önceleri de söylemiştim sanıyorum. Giderek bu önerileri daha da artırmıştı. Dil de öğrenmemi istiyordu.. **Elimde kitap görmediği zamanlar kaşlarını çatıyor, hiçbir şey söylemeden yanımdan geçip gidiyordu. Türkiye'de okuyup yazma bilmeyen tek bir bireyin bile kalmaması için harcadığı çabaları burada saygı ile hatırlamaktan kendimi alamıyorum. Bir ulusun tümü ile bilinçlenmesi için büyük bir eğitim seferberliği başlatmıştı «Başöğretmen Mustafa Kemal».. Bunun peşini de gözlerini hayata yumana kadar bırakmadı.**

Türkiye'de mutlaka gerçek ve erdemli bir özgürlükçü demokrasinin kurulması gereğine yürekten inanmıştı. Ona bazı kişiler nedense bir «**diktatör**» gibi bakmakta inat etmişler, onun gerçek yüzünü, gerçek halkçı, özgürlükçü, demokrat yüzünü görmezlikten gelmişlerdi. Ama inanınız ki demokrasiyi onun kadar içtenlikle seven, demokrasiye onun kadar âşık bir başka insan düşünülemez. En büyük isteklerinden biri bu rejimin ülkemizde de kurularak işletmesini görmekti. Ülkenin yücelmesini bu yolda görüyordu. Bu işi gerçekleştirmek için bilindiği gibi bir iki defa büyük çabalara girişti ise de, söylediğim gibi başarıya ulaşamadı maalesef. Bunu başaramamış olmak kadar kendisini hiçbir şeyin, hiçbir olayın üzdüğünü pek hatırlamıyorum.

Hele başına en yakın arkadaşı **Fethi Bey'i** geçirdiği «**Serbest Fırka**» denemesi onu adeta kahretmişti.. **Evet, yurtta Cumhuriyet yönetimi kurulmuştu. Ancak bu yönetime tam bir Cumhuriyet denemezdi. Çünkü Batı örneklerinde Cumhuriyet rejimleri**

ancak demokrasinin yerleşmesi ile sağlam bir biçimde yürüyebiliyordu. Demokrasi masasının ayakta durabilmesi için ayaklarının da sağlam olması gerekli idi. Bu ayaklar ise kuşkusuz siyasi partiler olabilirdi. Oysa, Cumhuriyet Türkiye'sinde o zamanlar bir tek siyasi parti vardı: Cumhuriyet Halk Partisi. Bir masa tek ayak üzerinde duramayacağına göre, demokrasiden bahsetmek biraz anlamsız oluyordu.. Bu gerçeği herkesten iyi bilen Ata'nın yüreği bu nedenle buruktu. Çıkar yol arıyor, demokrasi denemesini sağlığında yaptırmak istiyordu. **Evet, Türk ulusu eşitlikten, bağımsızlıktan, özgürlükten yanaydı ama, demokrasi denemesine henüz tüm halkı ile hazır bir durumda değildi. Ona bu kutsal yönetim tarzını öğretmek, aşılamak, bu yolda bilinçlendirerek mesafeler aldırmak gerekiyordu. Bunu da yapabilecek tek insan kuşkusuz Atatürk'tü..**

Çankaya'da olsun, İstanbul'da Yalova'da olsun bu konu etrafında devamlı toplantılar yapılıyordu. Ne pahasına olursa olsun demokrasi denemesine geçilecekti.. **Fethi Bey** bu iş için biçilmiş kaftandı. İnanılır ve güvenilir kişiydi. Atatürk, «Cumhuriyetçi **Serbest Fırka»ya kız kardeşi Sayın Makbule Atadan'ı, Ahmet Ağaoğlu'nu, Selanik'ten mahalle arkadaşı olan Asaf İlbay'ı da sokmuştu.** Onların da bu demokrasi denemesinde bulunmalarını istemişti. Fethi Okyar eski bir kurmaydı ve Atatürk ile Birinci Dünya Savaşından çok önceleri tanışıyorlardı. Hatta, yanılmıyorsam, memleket dışında da o sıralarda birlikte görev yapmışlardı. Fethi Okyar, Bulgaristan elçisi olarak Sofya'ya gönderildiğinde o da askeri ataşe olarak Sofya'da görevdeydi.. Bu da onlara ayrı bir dostluk ve inanç çenberi hazırlamıştı.

Ne var ki, Atatürk'ün yurt hayırına en temiz duygularla kurdurduğu bu partinin sonu hiç de onun istediği gibi gelmemiş, demokrasi denemesi partiye sızan aşırı dinciler, Cumhuriyet düşmanlarının faaliyetleri sonucu işlevini yerine getirmemişti. Ben o yıllarda kulaktan duyduğum, konuşulanlardan kaptığım, sorduğum sorulardan aldığım yanıtlara dayanarak yazdım bu satırları. Sonraları ko-

nuya eğilecek vakit buldum. **Rahmetli İsmet İnönü** ile ve daha başka ünlü siyaset adamlarımızla «**Serbest Fırka**» olayını konuştum. Bildiklerime aydınlık kazandıracak genel görüşler elde ettim. **Atatürk'ün demokrasiye inancını kanıtlaması yönünden bence yazılması gerekli olan şeylerdi bunlar..**

Gerçek demokrasiye geçişteki bu başarısız deneme, sık sık belirtiğim gibi Atatürk'ü çok üzmüştü.. Toplum yapısının daha çabuk gelişmesi, kitlelerin daha çabuk uyanması ve bilinçlenmesi için siyasal kadrolarını derhal harekete geçirmişti bu olayın ardından.

Ne zaman «**Serbest Fırka**»dan söz açsa, bunun acıklı sonunu anımsasa, yüzü hemen ciddileşir, bakışlarını bir hüzün kaplar, kısık bir sesle şöyle konuşurdu :

«Hayatımda en çok isteyip te maalesef bugüne kadar görmediğim şeylerin başında yurdumuzda demokrasinin kurulması konusu geliyor.. Türk ulusu çok zekidir. Kendisi için hayırlı olan şeyleri kavramakta gecikmez Sabiha.. Girişmiş olduğum denemelerin istediğim gibi sonuç vermemiş olmasının nedeni, halkın bu rejimi istememesi değildir kuşkusuz.. Demokrasinin gelmesi ile bazı kimselerin de huzuru kaçacaktı, bu bir gerçek.. Onlar da bu girişimimi şu ya da bu kanallardan baltaladılar.. Sonra devrimlerin karşısında olan, az da olsa, bir çıkar gurubu bilinçlenmemiş halkı kışkırttılar.. Onlara laiklik ilkeleri dışında, Cumhuriyet ilkeleri dışında bazı vaatlerde bulundular.. İşte buna hiçbir zaman tahammül edemezdim.. Bu gibi hareketler genç Cumhuriyetimizi daha pek körpe iken ağır bir şekilde yaralayabilirdi.. Benim samimiyetimi bir yerde istismar etmek istediler. Bu insan ahlakının zaafını gösteren acıklı bir tablodur. Ülke çıkarları yerine, kişisel çıkarlar ya da gerici akımların başkaldırması halinde tecelli eden bu olay içimde ölene kadar bir ukte olarak kalacaktır çocuğum.. Ancak şuna kesinlikle inanıyorum ki, demokrasi, gereği olan çok partili bir dönemle, Türkiyemize de gelecektir.. O zaman ben hayatta olmasam bile ruhum bilesiniz ki şad olacaktır. Ancak bu dönem için de tek korkum, bu güzelim yönetim tar-

zını yozlaştıracak, onu anlamsızlaştıracak, hatta ve hatta halkın gözünden düşürecek kişiler ve partiler çıkmasıdır.. Gerçi Batılı ülkelerde de demokrasilerin yerleşmeleri uzun yıllar, hatta asırlar almıştır ama, gelişen dünyada Türkiye'nin bu konularda kaybedecek vakti yoktur..»

Onun bana ve yakın dostlarına çokça söylediği bir sözü burada hatırlatmadan geçemeyeceğim: «**DÜNÜ UNUTURSAN, YARIN HATALARA DÜŞMEKTEN KURTULAMAZSIN!**»

14

Ulusal Kurtuluş Savaşında Bir İhanet Rüzgârı ve Bir Büyük Belge..

BELGELERLE ÇERKES ETHEM OLAYI

YUNUS NADİ YAZIYOR

Ulusal Kurtuluş Savaşımızda Milli Kuvvetlerin rolü çok önemlidir.. Ancak bu dağınık kuvvetlerle «birlikte ve bilinçli bir savaş» kazanılamazdı. Bu nedenle Atatürk «düzenli ordu» kurmaya karar vermişti.. Onun bu kararı ise Çerkes Ethem olayını doğurmuş bulunuyordu.. İşte belgelerle bu tarihi olayın içyüzü..

Atatürk diyor ki : «Dikkate değer ki, İzmir'e ve daha sonra Manisa'ya ve Aydın'a düşmanın girişi ve yapılan her türlü saldırı ve zulüm hakkında ulus daha aydınlanmamış ve ulusal varlığına vu-

rulan bu korkunç darbeye karşı açıkça hiçbir üzüntü ve sızıltı göstermemişti. Ulusun bu haksız darbe karşısında sessiz ve durgun kalması elbette ulus için iyiye yorumlanamazdı. Bundan dolayı, ulusu, uyarıp harekete geçirmek gerekli idi.» (Söylev, 1, s. 15)

Niçin söylüyordu bunları Atatürk? Düşman, Batı Anadolumuza girdiğinde akıl almaz davranışlarda bulunuyordu. Vahşetin en ağır örneklerini veriyor, her yeri yakıp yıkıyor, hamile kadınların karınlarındaki ceninleri daha bir varlık olmalarına meydan vermeden zehirli süngülerinin ucuna takarak sallandırıyorlardı. Namusları elden giden genç kızlar hayatlarına düşman eliyle değil, kendi elleriyle son veriyor, ülkenin bu saydığım yerlerinde bir felaket rüzgârı esiyordu. Buna karşın ulus toplu bir direniş göstermiyordu. Onu harekete geçirecek bir kuvvete, bir toplu inanışa, bir lidere gerek vardı.

Atatürk diyor ki : «Ulus, ancak devletlerin yıkılma ve çökme kargaşaları içinde bulunduğu zamanlarda tarihin yazdığı çok önemli ve korkunç günler yaşıyordu. Böyle günlerde kaderini kendi eline almak uyanıklığını göstermeyen ulusların geleceği karanlık ve korkuludur. Türk ulusu bu gerçeği anlamaya başlamıştı. Bu anlayış sonucuydu ki, kurtuluş umudu veren her içten çağrıya koşmakta idi. Ancak, uzun yüzyılların uyuşturucu yönetim ve eğitiminin etkisinden bir toplumun, bir günde, bir yılda kurtulabileceğini düşünmek ve kabul etmek doğru değildir. Böyle olduğu için, durumu ve gerçeği bilenler, elinden geldiği ölçüde kendi ulusunu uyarıp aydınlatarak kurtuluş yolunda ona kılavuzluk etmeyi en büyük insanlık ödevi bilmelidir.» (Söylev, 1, s. 246)

Niçin söylüyordu bunları Atatürk? Çünkü tek başına bir lider ne kadar güçlü ve ne kadar etkili olursa olsun, bir ulusal kurtuluş savaşına gireceği zaman gerçek bir halk desteğine gereksinme duyardı. Hele hele, dediği gibi, yüzyıllar boyu uyutulmuş, uyuşturulmuş, yenilgilerin ve yenginlerin boşluğunda bırakılmış bir ulus, direnişe ge-

çebilmek için bu direnişi, bu silkinişi «**bir insanlık ödevi**» bilen kılavuza ihtiyaç duyardı. Evet, gerçekten bu olaylar karşısında durumun vahametini anlamaya başlayan Türk ulusu «**tevekkül**»den vazgeçmek istiyordu, düşman çizmesi altında kıvranmaktan kurtulmak istiyordu ama, bu ateşi, bu kurtuluş ateşini kim yakacaktı? Atatürk, bu nedenle devletlerin, ulusların yaşamından çok önemli yeri olan bir noktaya parmak basıyor, daha doğrusu bu noktayı bir felsefe halinde ortaya koyuyordu: «**Ulus, ancak devletlerin yıkılma ve çökme kargaşaları içinde bulunduğu zamanlarda tarihini yazdığı çok önemli ve korkunç günler yaşıyordu. Böyle günlerde kaderini kendi eline almak uyanıklığını göstermeyen ulusların geleceği karanlık ve korkuludur.**» İşte Atatürk'ün büyüklüğü burada kendisini açıkça gösteriyordu. Ulus, ne pahasına olursa olsun kaderini eline almalıydı. Ve öyle de oldu.

Atatürk diyor ki : «.. Her tarafta milli cemiyetler kuruldu. Hülâsa batıdan ve doğudan yükselen ulusun sesi Anadolu'nun en uzak köşelerinde yankı yeri buldu. Binaenaleyh milli cemiyetler düşmanların esaret boyunduruğuna girmemek kasdiyle milli vicdanın azmi ve iradesinden doğmuş biricik teşkilat oldu. Bu sayede asırlardan beri müstakil yaşayan milletimiz varlığını âleme göstermeye başladı.» (4 Eylül 1919 günü açılan Sivas Kongresinde söylediği açış söylevinden, Nutuk, 3, s. 947)

Niçin söylüyordu bunları Atatürk? Çünkü ulusal bilincin tam manasiyle uyanabilmesi için, bu alanda uğraşı vermek, gözünü budaktan esirgememek, cesaret ve imanla konunun üzerine gidecek yurt çapında bir örgütlenmeye gereksinme olduğunu görüyor, biliyordu. Ulusal vicdanın, düşman boyunduruğu altına girmemesi konusunda bir toplu dayanak noktası bulması şarttı. Bunun sonucudur ki, direniş, ayaklanma, örgütlenme, birlik ve beraberlik ruhu ile düşmana karşı gelmek mümkün olabilmişti. Bu nedenle milli cemiyetlerin Atatürk'ün indinde yeri çok önemliydi.

Atatürk diyor ki : «Kuvayı Milliyeye bağlı olduklarını iddia eden bazı kişilerin özel çıkarlarını temin maksadiyle hareket ve hükmetmek teşebbüslerinde bulundukları işitildi. Gayrımeşru ve yasadışı hareketlerin milli teşkilat içinde yeri yoktur. Bu gibiler hakkında hükümetin kanunu tatbik eyleyeceği muhakkaktır.» (31 Ekim 1919; İzmit, Adapazarı, Bursa, Konya, Balıkesir Merkez Kurullarına yapılan Tamim, Nutuk, 3, s. 1127)

Niçin söylüyordu bunları Atatürk? Çünkü her dönemde ülkemiz bu ve benzeri çıkarcıların ihanetine uğramış, kendi çıkarlarını ülke çıkarlarının üstünde gören vatan hainleri yüzünden bağımsızlık, egemenlik, özgürlük ve çağdaşlaşma yolunda gerekli silkinmeyi yapamamıştır. Bu barışta da böyle olmuştur, savaşta da.. Özellikle savaşta böylelelerinin çıkması, işi düşmanla işbirliği yapacak kadar ileri götürmüş olmaları tarihimizin kara lekesini teşkil etmektedir. Kuvayı Milliyeyi zedeleyen, hatta başarısızlığa kadar götürmek isteyen böyle çeteler hakkında Atatürk'ün tepkisi elbette ki doğaldır. Bu ve benzeri tepkiler onu tüm yaşam boyu meşgûl etmiştir.

Atatürk diyor ki : «Ülkenin alınyazısı sorumluluğunu yeni üzerine almış olan Bakanlar Kurulu, o günkü koşullara göre seferberlik yapmayı düşünebilir mi idi? Ülkenin, hemen hemen baştan başa, Halifenin fetvası gereğini yerine getirmeye sürüklenip zorlandığı bir sırada, ulusu askere çağırmak uygun görülebilir mi idi ve olabilir mi idi? Bundan başka, bütün ulusu silah altına çağırmadan önce, silah sayısı ve elde bulunan silahların iş görebilmesi için gerekli cephane ve para tutarları ile kaynakların düşünülmesi zorunlu değil mi idi? Durumu incelerken ve tedbir düşünürken, acı olsa da, gerçeği görmekten hiç vazgeçmemek gerekir. Kendimizi ve birbirimizi aldatmaya gereklilik ve zorunluluk yoktur.. (..) Bundan sonra, elbette durumlar değişecek; bütün ülkeye ve ulusa gerçekten umut ve güven verecek tedbirler uygulanacaktır. Artık buna

engel kalmamıştır. Bakanlar Kurulu, kimi doğumluları silah altına alacaktır.» (Söylev 2, s. 325. 26 Temmuz 1920'de yapılan gizli oturumdaki konuşmadan).

Niçin söylüyordu bunları Atatürk? Çünkü Ulusal Kurtuluş Savaşına başladığı sırada, bazı noktalarda, bazı yörelerde, bazı illerde milis kuvvetleri kurulmuş ve bunlar yer yer direnişe de geçmişlerdi. Ancak bu parça parça direnişlerin yedi düvele karşı başarı elde edebilmesi olanak dışı idi. Fakat bu dönemde düzenli bir ordu kurabilmek de mümkün değildi. Bunun için, kendisinin de belirttiği gibi, her şeyden önce Bakanlar Kurulu'nun seferberlik ilan etmesi gerekiyordu. Oysa Halife, Ulusal Kurtuluşa katılanların ve en başta Mustafa Kemal Paşa'nın kellesini istiyordu. Böyle bir çağrı o gün için ne gibi yankılar uyandırabilirdi? Kör bağnazlığa sığınan ve Halifeliğe bel bağlayanlar bu çağrıyı kolaylıkla engelleyebilecek durumda değiller miydi? **Atatürk, burada da görülmektedir ki düşçü bir lider, değil akılcı ve gerçekçi bir liderdi.** Her şeyi ince eleyip sık dokuyor, her ihtimali önceden düşünerek harekete geçmeyi daha uygun buluyordu. Onun gerçekçiliğine bu anılarımın arasında daha önce de genişçe yer vermiştim. Bu nedenle daha fazla üzerinde durmayacağım. Sanırım onun bu sözleri ve benim burada anlattıklarım, daha doğrusu düşünce kırıntılarım, Mustafa Kemal Paşa'nın Ulusal Kurtuluş Savaşına başlarken düzenli bir ordu kurma, kurabilme konusunda ne gibi engellerle karşılaştığını açıkça ortaya koymaktadır.

Atatürk diyor ki : «Ben bir yandan ordumuzu canlandırmak ve güçlendirmek için gerekli işleri yaparken, bir yandan da, kurulmuş bulunan ulusal birliklerden, her türlü sakıncalarına karşın her yerde, ister istemez, olabildiğince yararlanmaya çalışmakta idim. Ama, sağlam bir düzenbağı isteyen ve buyruklara hiç düşünmeden ve duraksamadan uymayı gerektiren önemli askerlik görevlerini ancak düzenli ordu ile yapabileceğini gerçeğini unutmaya elbette yer yoktu. Ulusal birliklerden yararlanma ancak, zaman kazanmak amacı ile olabilirdi.» (Söylev, 2, s. 326)

Niçin söylüyordu bunları Atatürk? Çünkü şuradan buradan sesler yükseliyordu ulusal birliklerden yararlanılması hakkında? Ama bu ulusal birlik görünümündeki her topluluğa emir geçirme olanağı elbette ki yoktu. Bunlar uzaklardaki bir kumandandan emir alacakları yerde, kendilerini oluşturan başlarındaki, yakınlarındaki buyurucudan emir almayı yeğliyorlardı. Sonra hepsi için amaç ulusal bir niteliğe dayanamıyordu. Bunların bir kısmı **«kendilerini kurtarmayı»** ön plana almışlardı. Bu durumda Mustafa Kemal ister istemez ulusal kuvvetlerden zaman kazanmak için yararlanma yolunu tercih ediyordu. Yani, gerçek bir ulusal birlik kuvvetlerini oluşturmak, emri kumanda zinciri ile hareket edecek birlikleri kurabilmek..

Atatürk diyor ki : «8 Kasım 1920'de Fuat Paşa Ankara'ya geldi. Karşılamak için ben de istasyonda bulunuyordum. Fuat Paşa'yı, omzunda bir filinta olduğu halde Ulusal Kuvvetler (Kuvayı Milliye) kılığında gördüm. Batı Cephesi Komutanına bu kılığı benimseten düşünce ve anlayış akımının bütün Batı Cephesi üzerinde ne denli aşırı bir etki yapmış olduğunu anlamakta, artık duraksamaya yer kalmamıştı. Onun için Fuat Paşa'ya kısa bir gerçekten sonra, yeni alabileceği görevi söyledim. (Moskova Büyükelçiliği).. Beğenerek kabul etti. O günün gecesi, İsmet ve Refet paşaları çağırarak yeni durumu ve görevlerini kararlaştırdık. Kendilerine verdiğim kesin yönerge : 'Çarçabuk düzenli ordu ve büyük süvari gücü meydana getirmek' idi. Böylece 1920 yılı Kasımının sekizinci günü 'düzensiz örgüt düşüncesini ve siyasasını yıkmak kararı' iş ve uygulama alanına konulmuş oldu.» (Söylev, 2, s. 351)

Niçin söylüyordu bunları Mustafa Kemal Paşa? Çünkü, daha önce de belirttiğim gibi ayrı ayrı yerlerde kurulmuş bulunan ulusal kuvvetler, giderek kendi içlerinde bir bütün oluşturmaya başlamışlardı. Bu ise, merkeziyetçilikten uzaklaşmak, belirli bir amaca doğru yönelik savaşı yürütmek açısından büyük zorluklar yaratabilirdi ve hatta yaratmaya da başlamıştı. Meseleye erken teşhis koymalı ve tedaviye derhal girişmeli idi.. Atatürk, bir şeye karar verdiği zaman bunu derhal uygulama

alanına koyardı. Ancak çok uzun bir düşünce dönemi geçirdiği de gerçekti. Düşüncelerini bazan çok yakın arkadaşlarına açar, onlara danışır, sonra bunu unutmuş gibi yapıp, kafasında olgunlaştırdık sonra gereken emirleri verirdi. Demek oluyor ki, duydukları ve gördükleri, artık düzenli bir ordunun kurulmasını gerektiriyordu **8 Kasım 1920 tarihinde.. Düzensiz orduları yıkma kararı almadan düzenli bir ordu kurarak büyük mücadeleyi yürütebilmeye elbette ki olanak yoktu.** Gazi Mustafa Kemal Paşa bu konuda da zamanlamayı çok iyi yapmıştı. Ona göre : «**Türk ata yurduna ve Türkün bağımsızlığına saldıranlar kim olurlarsa olsun, onlara bütün ulusça silahlı olarak çıkmak ve onlarla savaşmak gerekiyordu. Bu önemli kararın bütün gereklerini ve isteklerini ilk gününde açıklamak ve söylemek, elbette ki yerinde olmazdı. Uygulamayı birtakım evrelere ayırmak ve olaylardan yararlanarak ulusun duygu ve düşünceleri üzerinde işlemek ve adım adım ilerleyerek amaca ulaşmaya çalışmak**» gerekiyordu. Nitekim öyle de yaptı.

Atatürk diyor ki : «Beliren ulusal savaşın tek amacı, yurdu dış saldırıdan kurtarmak olduğu halde bu savaşın, başarıya ulaştıkça, ulus iradesine dayanan yönetimin bütün ilkelerini ve şekillerini evre evre bugünkü döneme gerçekleştirmesi olağan ve kaçınılmaz bir tarih akışı idi. Bu kaçınılmaz tarih akışını, gelenekten gelen alışkanlığı ile, hemen sezinleyen padişah soyu, ilk andan başlayarak ulusal savaşın amansız bir düşmanı oldu. Bu kaçınılmaz tarih akışını, ilk anda ben de gördüm ve sezinledim. Ama, baştan sona, bütün evreleri kapsayan sezgilerimizi ilk anda bütünüyle açığa vurmadık ve söylemedik. İleride olabilecek üzerine çok konuşmak, giriştiğimiz gerçek ve maddesel savaşa boş kuruntular niteliği verebilirdi; dış tehlikenin yakın etkileri karşısında üzüntü duyanlar arasında ise, geleneklerine, düşünme yeteneklerine, ruhsal durumlarına uymayan olabilir değişikliklerden ürkeceklerin ilk anda direnmelerine yol açabilirdi. Başarı için pratik ve güvenilir yol, her evreyi vakti geldikçe uygulamaktı. Ulusun gelişmesi ve yükselmesi için esenlik yolu bu idi. Ben de öyle yaptım.

Ancak tuttuğum bu pratik ve güvenilir aşırı yolu; yakın çalışma arkadaşım olarak tanınmış kişilerden kimileriyle aramızda, zaman zaman görüşlerde, davranışlarda, yapılan işlerde beliren temelli ve ikinci derecede anlaşmazlıkların, kırgınlıkların ve sırasında ayrılıkların da nedeni ve açıklaması olmuştur. Ulusal savaşa birlikte başlayan yolculardan kimileri, ulusal hayatın bugünkü Cumhuriyete ve Cumhuriyet yasalarına kadar uzayan gelişmelerinde, kendi düşünme ve ruh yeteneklerini kavrama sınırı bittikçe, bana direnmeye ve karşı çıkmaya başlamışlardır.» (Söylev 1, s. 11 - 12).

Atatürk bunları niçin mi söylüyordu Büyük Nutuk'ta? Bir devlet adamının ana felsefesini ortaya koymak, bir devrim felsefesinin yollarını anlatabilmek ve bu arada birlikte yola çıktıkları yakın dostları ile fikir, görüş ve eylem ayrılıklarının nedenlerini açıklığa, aydınlığa kavuşturmak için.. **O, Ulusal Kurtuluş Savaşına başlarken, bunun sonunda kuracağı devleti, devletin örgütlenmesini, Batılılaşmasını, halka dayalı olmasını amaçlamış, hilafeti yıkmayı, padişahlığa son vermeyi, Cumhuriyet rejimini uygulamayı çoktan kafasına koymuştu.** Gücünü bunlara olan inancından, ulusuna olan imanından alıyordu. Lakin ulusu ile yapacağı devrimleri ile arasına girmek isteyenler olabilirdi kuşkusuz.. Nitekim olmuştu da.. Bazen en yakın arkadaşları onun çoktan beri bilinen fikirlerine hiç beklenmedik yerde karşı çıkmışlar, onun Meclis'e soktuğu dostları kendisine sırt çevirmişlerdi bu devrimci fikirlerinden ötürü. Hatta bazıları zaferden sonra onu tasfiye etmeyi bile düşlemişlerdi. Bunlar politikanın cilveleri ya da erdemsiz yanlarıydı kuşkusuz. Hatta belki de acı yanları. Benim çok yakından tanıdığım Atatürk sabırlı bir insandı. Fikirlere, görüşlere saygılı bir lider.. Tartışmayı, konular üzerinde müzakere açmayı çok severdi. Gerçekleri böylece daha iyi, daha sağlam olarak bulabileceğine inanırdı. Hoşgörü sahibi oluşu, çevresini oluşturan dostlarının, arkadaşlarının, kader yoldaşlarının düşüncelerini açıkça söylemelerine neden olurdu.. Bunu en iyi beceren de kuşku yok ki başta İsmet İnönü idi. O da çok açıksözlü, çok müzakereci bir insandı.. Hiçbir konuyu enine boyuna ölçüp biçmeden gündeme getirmezdi. Getirse bile, daha

oluşturmadığını, oluşturamadığını söylerdi hiç çekinmeden. Atatürk, onun bu tarafını çok takdir eder, «**Ah çevremde birkaç tane daha İsmet Paşa olsaydı..**» der dururdu..

Şimdi akla şöyle bir soru gelebilir : «**Peki Sabiha Gökçen.. Bütün bunlar iyi hoş ta, Nutuk'tan aldığın bu parçaların senin anılarının içinde yeri ne.?**» İzninizle açıklayayım bunu.. Atatürk'ün manevi kızı olduğum günden, daha doğrusu, onun yanına gelip idrake eriştiğim andan itibaren, hemen her yerde, özellikle de akşam sofralarında hep Ulusal Kurtuluş Savaşımızdan, bu savaşı oluşturan felsefeden söz edilir, anılar gündeme getirilir, nedenler ve sonuçlar üzerinde durulurdu. Bunların bir kısmını o zamanki aklımla anlamaya çalışır, bu heyecanı onlarla birlikte yaşamak isterdim. Giderek bu konulara merak sarmaya başladım. Askeri okulda öğretmenlerime hep «Milli Mücadele»ye ait sorular sorar, aldığım yanıtları belleğime nakşetmeye çalışırdım. **Bu soruları daha çokça İsmet İnönü'ye, Kılıç Ali'ye, Yunus Nadi Beye, Falih Rıfkı Atay beylere sorardım.** Onlar da boş zamanlarında bana sorularımın yanıtını uzun boylu verirlerdi. Ulusal Kurtuluş Savaşında bir avuç kadronun, başlarında Atatürk olmak üzere neler çektiklerini, nelere göğüs gerdiklerini, nerelerde ölümden döndüklerini, buna karşın çelik iradelerinden sağlam muhakemelerinden hiçbir şey kaybetmemiş olduklarını anlatabilmek için bunları yazmak gereğini duydum.

Bir akşam, sofrada **Çerkes Ethem** olayı geldi gündeme.. İsmet Paşa ile Yunus Nadi bey ve yanılmıyorsam Falih Rıfkı bey de oradalardı. Olayın en yakın tanıkları ve izleyicileriydi bunlar. Tabii, daha başka önemli kişiler de vardı. Konu derinleştikçe, anılarımın bu bölümüne **Büyük Nutuk**'tan aldığım ulusal kuvvetler ve giderek bunların arasında zararlı olmaya başlayanların durumu hararetli bir şekilde müzakere edildi. Tarih olmuş olaylar ve bu olayları yaratan nedenler bir bir tartışıldı, anıldı. Konuşulanları cankulağı ile dinliyordum. Gerçekten de bir olayı «**yaşayan tarihlerden**» dinlemek kadar güzel bir şey düşünülemez.. Düzenli ordu kurulması işine **Çerkes Ethem**'den başlanmak istenmesi ve kardeşi ile onun kendilerinden bazı kuvvetler vehmetleri sonucu ortalığın beklenmedik bir şekilde karışması o günlerin en ilginç tabloları idi bence..

Ertesi gün konuyu Atatürk'e açtım. Sigarasını içip, kahvesini yudumlarken bana şu yanıtı verdi :

«Görüyorum ki Gökçen, giderek tarihe, özellikle bizim Ulusal Kurtuluş Savaşımıza ilişkin tarihimize iyiden iyiye merak sarmaya başladın. İnsanların ve ulusların tarihleri ile yaşadıkları gerçeğini hiçbir zaman aklından çıkarma. Kendi tarihini de diğer ulusların tarihlerini de çok iyi, çok temelden ve tam manasiyle gerçeklere uygun bir biçimde bilmeye mecbursun. Tarihe geçen her olay, gelecekte o ulusların davranışlarına örnek olacak, onlara yol gösterecektir. İyi bilinen, iyi bellenen bir tarihi olay, gelecekte benzeri bir olayla karşılaşıldığında insanı hataya düşmekten alakoyabilir. Türk Ulusal Kurtuluş Savaşı, gerek koşulları nedeniyle, gerekse amaç ve sonucu bakımından dünyada bir benzeri olmayan savaştır.. Bir toplumun yolunu uygarlığa, uygarlık felsefesine, çağdaş yaşama açan, bağımsızlığa kavuşturan, emperyalizme boyun eğmemesini öğreten, özgürlüğünü veren bir kutsal savaştır. Bütün bu nedenlerle de mazlum milletlere örnek olmuştur, daha da olacaktır.. Her savaşta içeride birtakım anlaşmazlıklar çıkması doğaldır. Bunu başlangıçta olağan kabul etmek gerekir. Soğukkanlılıkla kabul etmek, sonra bu çıkmazdan, bu anlaşmazlıktan ulusu ve ülkeyi en az zarar görecek şekilde kurtaracak, sıyıracak yolu, yöntemi bulmak.. Milli Kuvvetlerin başlangıçta Ulusal Kurtuluş Savaşımıza ne büyük destek olduğunu söylemek hem insani, hem de vatani bir borçtur.. Ancak böyle dağınık kuvvetlerle, çok iyi organize edilmiş, silahlandırılmış, disiplin altına alınmış ülkelerin askerleriyle başa çıkmak olanağı yoktur. Mutlaka emri kumanda zinciri ile hareket edecek bir ordu teşkili gerekir. İşte biz bunu yaptık. Dağınık kuvvetleri birleştirdik. Kendi başlarına buyruk olmalarını önledik. Bunu yapmasaydık, bunun için vaktinde önlem almasaydık, mücadelemiz çok uzayabilir, memleketimiz ve halkımız çok zarar görebilirdi. Bizim ülke yararına, ulus yararına ve geleceğimiz yararına gördüğümüz bu fikre, kendi çıkarları açısından karşı duranlar oldu. Bunlar o güne kadar çok yararlı ha-

rekette bulunmuş kimselerdi. Ne yazık ki gerçeği görebilmekten yoksun kişilerdi. Devletlerin, halkların gelecekleri, ileriyi görmeyen kimselerin ellerine hiçbir zaman bırakılamaz.. Bırakılmamalı.. Biz, bu anarşiyi önlemekle yükümlü hissettik kendimizi.. İşte meselenin esası budur Gökçen.. Bu olayların en önemlilerinden biri Çerkes Ethem ve kardeşlerinin yarattıkları direniş, başkaldırmadır.. Bize, bana karşı gelmelerini bir tarafa bırakalım, muntazam ordu teşkili gibi çok hayati bir konuya karşı çıkmışlardır ki, tehlikenin büyüğü budur.. İsmet Paşa ya da Yunus Nadi Bey, sana dilersen bahsettiğim olayın içyüzünü bütün ayrıntıları ile anlatabilirler.. Onlara söylerim, bir gün oturup konuşurlar seninle.. Ha, bak yalnız şunu hiç aklından çıkarma çocuğum.. Benim için bu ülkede, bu topraklar üzerinde, bizim sınırlarımız içinde yaşayan her Türk ferdi namusu mücessemdir; tertemiz. Şu ya da bu nedenle, şu ya da bu şekilde aldatılmış olan zümreleri asla kınamamalı, onları karşımıza almamalıyız..»

15

Uzaklardan İçimize Çöken Gurbet ve Bir Casusluk Olayı...

KARANLIK GÜNLERDEN BİR YAZI VE MUSTAFA SAGİR SERÜVENİ

Atatürk'ün okuduğu yazıda şöyle bir paragraf vardı : «... Bursa şimdi hainlerin elinde çarmıha gerilen, bir yarasında bin sızı, sabırlı bir Mesih'ten başka bir şey değil.» Mustafa Sagir Olayı'nı, O'nu yargılayan kurul üyesi Kılıç Ali Bey anlatmıştı.. Atatürk'ün önsezi kudreti burada da belgeleniyordu..

BİR AKŞAM ÜZERİ ATATÜRK'ÜN ÇALIŞMA ODASINA ÇAĞRILDIM. İÇERİSİ LOŞÇA İDİ.. BU LOŞLUKTA ATATÜRK'ÜN YÜZÜ BANA BİRAZ SOLGUNCA GİBİ GELDİ. MUNTAZAM, SON DERECE GÜZEL ELLERİNİN RENGİ DE SANKİ BALMUMU RENGİNE

BÜRÜNMÜŞTÜ. Durgun bir hali vardı. Önünde bir sürü dosyalar, gazete kupürleri duruyordu. Sağlığını sormak istedim. Gülümseyerek yüzüme baktı ve çok kısa bir yanıt verdi : «**Galiba yoruldum artık Gökçen.. Evet evet, sadece yorgunluk alametleri bunlar..**» Sonra oturmamı işaret ederek : «**Seni ilgilendireceğini umduğum bir yazı geçti elime..**» dedi. «**Dinlenmek ister miydin?**» Arasıra böyle yapardı. Beni çağırtır, Ulusal Kurtuluş Savaşı döneminde olsun, Cumhuriyetimizin ilk yıllarında olsun yazılan yazıları bana okur, bunlar hakkındaki fikirlerini söylerdi. Sanırım bunu yaparken hem o günleri bir kere daha bütün acı ve neşesi ile yaşıyor, hem de geleceğe ışık tutacak bir şeyler araştırıyordu. Mazi ile gelecek arasında böylece bir köprü kurar gibiydi. Aslında hemen her konuda kendine özgü, akılcı bir çalışma düzeni vardı Atatürk'ün. Disiplinli, akılcı bir çalışma düzeniydi bu. «**Dinlemek ister miydin?**» sorusuna, her zaman olduğu gibi: «**Memnuniyetle paşam!**» yanıtını verdim.

Önce şunları söyledi : «**Bizim büyük mücadelemizi, o günleri yaşamayanlar, o günlerin acılı olaylarına tanık olmayanlar, bir ulusun nasıl düşmanlar tarafından boğazlanmak istendiğini görmemiş olanlar, belki küçümsenebilirler.. Oysa Türk ulusu tümü ile tarihin en akıl almaz direnişini göstermiş, en amansız mücadelesini vermiştir. Topsuz tüfeksiz, giyeceksiz, yiyeceksiz; barınaklardan tüten tek ocak olmadan bir ulusun nasıl ayakta kaldığını anlamak için, anlayabilmek için, o günleri yaşayanların seslerine kulak vermek gerekir çocuğum.. Evet bak, elime 1920 yıllarında Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanmış çok anlamlı bir yazı geçti.. Senin memleketinle ilgili. Yani Bursa ile.. Bahtsız Bursa başlığını taşıyor.. Yayınlandığı günlerde de okuduğumu anımsıyorum bu yazıyı. Esasen o günlerde hemen hemen her ilimiz için, her bölgemizdeki direnişler, uyanışlar ya da düşman mezalimi için gerçekleri yansıtan bu kabil yazılar çokça yayınlanıyordu. Dinle bak, Bahtsız Bursa'yı..**»

Ve okumaya başladı :

«Asırlardır etrafımızda gittikçe daralan hücum çenberleri nihayet ta ruhumuzun üstünde sıkıştı.

İstila devirlerinin hâtırası bir sergüzeşt olduktan sonra, Tuna'da atlarını sulayan Türk süvarileri yüzlerini Balkanlar'a döndürdükleri zaman, yine Türk'ü etrafında geniş bir kalkanla müdafaa eden bir senyör buluyorlardı. Balkan harbi bizi millet hududunun kenarına bıraktı. O zamana kadar dairenin kutrunu küçülterek merkez etrafında toplanan Türk ana toprağı harp narasını işitti; barut kokusunu attı, sâkin ocaklarının başında duydu.

Şimdi artık sâkin, harbin sesini uzak hudutlarında duyup harp için uzaklara gidilen zaman yâdı, hazin bir yiğitlik hatırası oldu.

Türk ana toprağının coğrafyası parçalandı. Gurbet uzaklardan içimize çöktü.

Şimdi her Türk evinin eşiği boğuşacağı hudut, ocağı tüten her Türk köyü düşmandan kurtulacak, azap içinde bir gurbet.

Edirne, Selanik, İzmir asırlardır yanan Türk'ün gönlüne birer avuç kor oldu. Asırlardır yanan Türk'ün ruhuna asırlardan asırlara akan bir kinle, yeniden oyuklar açıyor. Biz bu son sızıyı, Türk'e verilen azapların en acısını güzel Bursa'mızın matemiyle tattık.

Bahtsız Bursa, artık altı yüz senedir gönül verdiği Türk'ün sesinden uzak, yabancı bayrakların gölgesinde sıtmalı bir halde kurtuluş yolunu bekliyor.

Kara Osman'ın, Keşiş'in yamaçlarına yüksekten bakan türbesi artık bu yeşil Türk beldesine sızısız, başını uzatamaz. Başının üstünde, parlayan bir Yunan sıtırı asılı. Günde beş defa bu fani, toprak adamlarına iyilik ve ümit sesini veren vakur minareler, minberlerinde cihat hutbeleri okunan camiler, belki bir keyif için, bir eğlence için atılan bomba ve silah seslerinin akisiyle inliyor. Nilüfer Sultan'ın asırlarca sönmeyen aşk fısıldayan türbesi, şimdi harap bir mezarlıktan başka bir şey değil; belki de bir penceresi bir Ayasofya eder denen Türk mabetleri yıkılıyor.

Bursa bizim ikinci Kâbe'mizdi. Cedlerimiz, padişahlarımız, velilerimiz, sanatlarımızla taşlarına, topraklarına kadar Türk olan

Bursa şimdi hainlerin elinde çarmıha gerilen, bin yarasında bin sızı, sabırlı bir Mesih'ten başka bir şey değil..

Bursa ne silahlı bir şehirdi, ne de askerdi. Bursa Keşiş'in eteğinde itikâfa çekilmiş vecd içinde derin bir sanatkâr, bir âbiddi. Medeniyet dünyasının bizi terbiye etmek için (!) silahlandırarak memleketimize salıverdiği Yunan çocukları kimbilir ona neler yapmışlardır!

Bursa, bizden maddeten uzaklaşan Mekke'nin, Medine'nin içimizde kalan son timsaliydi. Şimdi artık Bursa dendiği zaman ürpermeyen bir ruh var mı?

Hâlâ bekleyen bahtsız Türk milleti, Yunan atlılarının nallarına saçları dolaşan genç kızlar, çalılarda elbiselerinin son nişaneleri kalan insanlar, harap şehirler bizi yalnız bir sözle anıyorlar ve onunla bizi kendilerine yakın görüyorlar :

Aşk ve kuvvet!

Bahtsız Bursa'mızın dizlerine başımızı koyabilmek için de bize biraz aşk, biraz kuvvet.. Mazlumlara ümit ve saadet vaat eden Allah bizimledir..»

1920'lerin bu çok anlamlı yazısı burada bitiyordu. Gerçekten de bir işgal acısını olağanüstü bir şekilde yaşatıyordu bu satırlar.. Boğazıma bir şeyler düğümlenir gibi olmuştu. Ne yalan söyleyeyim, Bursa'daki o eski evimizi, dar sokaklarımızı, minik sofraları, kafesleri, insanın içine işleyen ürkek yakarışlı ibadete çağrı seslerini, anamı, babamı, kardeşlerimi hatırlamıştım.. Onlarla birlikte yaşadığım günlerin Bursa'sını yaşamıştım. Atatürk de duygulanmıştı. Derin bir iç çekişten sonra yazıyı bana uzatarak : «**Al bunu sakla..**» dedi. «**İleride bir gün lazım olabilir.. Tarihimizi gerçek bir şekilde aksettirecek olan bu ve benzeri yazılardır. Kaç ilimiz düşman çizmesi altında, sözde uygar ge-**

çinen bu barbarların zulmü ile inlemiş, zulmete garkolmuştur.. Kaç şehrimiz, kaç köyümüz adsız kahramanların insanüstü direnişi ile bu zulümden kurtulup benliğine kavuşmuştur.. Bu toprakların değerini bilmek mecburiyetindeyiz. Bu bayrağın değerini bilmeye mecburuz. Dünün acılarını, ıstıraplarını, ezilmişliğini, tutsaklığını unutacak olursak, yarınlara umutla bakamayız, güvenle bakamayız.»

«**İleride bir gün lazım olabilir..**» dediği yazıyı, işte şimdi bugünün kuşakları belki başka bir yerde bulamazlar diye, o büyük insanın anısına kendi kitabımın içinde yayınlıyorum..

Ve yine o günlerde kulağıma sıkça gelen bir başka olay vardı : **Mustafa Sagir olayı..** Bu da «**özel sohbetler**» sırasında renkli bir olay olarak gündeme getirilir, olayı yaşayanlar tarafından tatlı tatlı anlatılırdı. **Burada en önemli nokta Atatürk'ün müthiş bir önseziye sahip oluşu idi..** Kişiler hakkında asla yanılmayan bu büyük liderin İngiliz Casusu Mustafa Sagir'le ilk karşılaşışında dostlarına «**Dikkatli olmalı.. Bu adam mükemmel bir casustur!**» demesi, onun önsezisi hakkında bir fikir verebilir kanısındayım..

Tarihimize, özellikle Ulusal Kurtuluş Savaşımıza onu işleyen gün lerdeki olaylara karşı merakım her geçen gün biraz daha artıyordu. Bu merakın uyanmasında Atatürk'ün söyledikleri, anlattıkları elbette ki çok büyük rol oynuyordu. **Yaşamım süresince politikaya hiç mi hiç bulaşmadım.** Böyle bir alanda hizmet vermeyi asla düşünmedim. Mesleğimi, havacılığı, asker - sivil bütün havacılığı seviyordum. Ne sevmesi? Tapıyordum adeta mesleğime. Beni havacılıktan ayıracak olsalar inanın her şeyini yitirmiş, umutsuzluk denizinde boğulmaya terkedilmiş zavallı bir insan olurdum. **Politikayı değil, politikaları yaratan olayları dinlemeyi, öğrenmeyi seviyordum.** Bu nedenle Atatürk'e «**Mustafa Sagir olayı nedir?**» diye sorduğumda, o tatlı tatlı gülümseyerek sadece şu yanıtı verirdi : «**Bir casusluk olayı Gökçen.. İngilizlerin özel olarak yetiştirdikleri bir Hintli.. Sözümona Hint Hilafet Cemiyeti üyelerinden biri.. Daha doğrusu bize öyle tanıtılmıştı.. İn-**

gilizler herkesi budala ya da kör yerine koyuyorlardı.. Bu zavallı adamın maskesini düşürdüğümüz zaman buna en çok şaşan elbette ki İngilizler olmuştu.. Olmuştu ama, Mustafa Sagir'in kendilerine hizmet ettiğini hiçbir zaman itiraf etmemişlerdi..»

Mustafa Sagir ile duyduklarımın hepsi bu kadardı. Çankaya'ya geldiğim bir tatil günü, Atatürk'ün dört günlük geziye çıktığını öğrendim. Yurt gezisine. Bu arada bana kısa bir mektupçuk bırakmıştı: **«Kızım Gökçen..»** diyordu bu mektupçukta. **«Anadolu'daki bazı çalışmaları yerinde görmek üzere gidiyorum. Merak ettiğin Mustafa Sagir konusunda, en yetkili kişilerden biri olan Ali Kılıç bey sana geniş bilgi verecektir. Gözlerinden öperim.»**

Ve hemen o akşam da Kılıç Ali bey köşke gelerek beni buldu. Önce İstiklal Mahkemelerinden söz etti kısaca :

«Biz Türk ulusu olarak tek bir şey istiyorduk : Tam bağımsızlık, özgürlük.. Bunu ne gibi fedakarlıklarla başardığımızı artık herkes çok yakından biliyor.. Yokluklar, mahrumiyetler içinde yapılan bu mücadeleye akıl erdiremeyen bedbahtlar, bu kutsal mücadelenin ardında yatan vatan bütünlüğü felsefesini idrak edemeyenler şurada burada çeşitli suikastlara teşebbüs etmişlerdi. Bu cinayet ve engelleme teşebbüslerinde birbirleri ile yarışan çıkarcılar ve çıkar guruplarının maşaları da vardı kuşkusuz. İçerden ve dışardan gelecek böylesine hainane teşebbüsleri engellemek için meclisçe, hükümetçe önlemler alınması gerekiyordu. Müteyakkız bulunmamız şarttı. Sarayın emri ile verilen fetvalar, yer yer başgösteren isyan hareketleri, ordumuzu daha doğmadan boğmaya kalkan girişimler büyük bir tehlikenin alenen çalan çanlarıydı. Ulusal davayı yetki ile ve büyük bir hassasiyetle ele alan Birinci Büyük Millet Meclisimiz, her türlü vatan hainleri ile meşgûl olmayı kendisine başlıca görev edinmişti. İstiklal Mahkemeleri kurulacaktı. Bunun için bir yasa hazırlanması gerekiyordu. Yasa tasarısı Mecliste belki günlerce müzakere edildi. Sonunda yasaya, o günkü dille söyleyeyim: 'Büyük Millet Meclisi'nin âmil ve

maksadına münafi olarak düşman maksat ve menfaatini temin yollu teşvikat ve ifsadatta bulunanlar ve memleketin kuvayı maddiye ve maneviyesini her ne suretle olursa olsun kırmaya ve azaltmaya çalışanlar, düşman hesabına askeri ve siyasi casusluk edenlere 29 Nisan 1920 tarihli hıyaneti vataniye kanununun muhtevi olduğu maddelerden maznunualeyh bulunanların da icrayı muhakeme ve tenfizi hüküm salâhiyeti bu mahkemelere verilir.' denilerek kurulacak bu mahkemelerin yetkileri genişletildi. İstiklal Mahkemesi adı ile görev yapacak bu mahkemelere kimisi Millet Mahkemesi diyelim dedi, kimisi de Terör Mahkemesi diyelim diye tutturdu. Oysa en yakışır isim kuşkusuz İstiklal Mahkemesi idi.. Yasanın gereği Ankara'da kurulan bir numaralı İstiklal Mahkemesi üyeliğine Büyük Millet Meclisi tarafından ben de seçilmiştim. Mahkeme Cebeli bereket Miletvekili İhsan, Elâziz Milletvekili Hüseyin, Kütahya Milletvekili Cevdet beyden teşekkül etmişti. İstiklâl Mahkemelerini ilgilendiren olayların ilk tahkikatını hükümet yapardı. Sonra muntazam bir dosya oluşturularak doğruca bizim mahkemelere gönderilirdi. Biz bu dosyaları iyice tetkik eder, eksikleri varsa tamamlatır ardından da olayla ilgili olanların duruşmasına geçerdik. Duruşmalar aleni olurdu. Özel olarak gizli yapılmış tek bir mahkeme yoktur. Bunu söylemekte yarar var sanırım.. istiklal Mahkemelerinin vermiş olduğu hükümleri, tüm devlet memurları, asker - sivil derhal infazla yükümlüydüler. Bu mahkemelerin verdikleri hükümlerin temyizi yoktu. Öyle sanıyorum ve inanıyorum ki İstiklal Mahkemeleri memleket hizmetinde, yurdumuzun ve halkımızın selameti için en ağır hükümleri bile verirken kılı kırk yarmışlar, vicdanlarının sesi dışında kimseye kulak asmamışlardır..»

Kılıç Ali bey bu girişten sonra Mustafa Sagir olayına geldi ve ağır ağır anlatmaya başladı :

«İç ve dış olaylar yoğunluk kazanmıştı.. Bu yoğunluk ve kargaşalıklar içinde başımıza bir de Mustafa Sagir olayı çıktı. İstanbul'da gizli olarak çalışan ulusal guruplardan biri telgrafla,

Hint Hilafet Cemiyeti üyelerinden biri olan Mustafa Sagir adında birinin Anadolu'ya geçmek istediğini bildirmişti. Bu zat Anadolu'da Hindistan Müslümanlarını temsil edecekti verilen bilgiye göre. İçişleri Bakanlığı bu bilgiyi önce önemli ve inanılır bulduğundan Mustafa Sagir hakkında saygı gösterilmesi: emretmişti İnebolu'ya. Bundan bir süre sonra İnebolu'ya çıkan Mustafa Sagir gerek halk, gerekse hükümet ilgilileri tarafından çok samimi bir şekilde karşılanmış, konuk edilmiş, kendisine ziyafetler verilmişti. Sagir, bu izaz ve ikramdan son derece memnun kalmış, İnebolu'da nutuklar çekmişti. Kastamonu'ya geldiğinde bu ilgi biraz azalmıştı. Bundan müteessir olan Sagir, hükümete telgraf çekerek durumu şikâyet etmişti. Bu yüzden valinin kulağı bile çekilmişti. Mustafa Sagir'in bu üzüntüsünü hafifletmek için olacak kendisi Ankara'ya yaklaşırken Atatürk beni bu zatı bizzat karşılamak üzere göndermişti. Mustafa Sagir'i Çankırıkapısı'nda karşıladım. Arabasında Kemalettin Sami Paşa da vardı. Hintli temsilciye Gazi Paşa Hazretleri namına 'hoşgeldiniz!' dedim. Ve ben de aynı arabaya binerek kendisini Büyük Millet Meclisi binasına getirdim. Orada derhal Atatürk'le buluştu. Görüşme yanılmıyorsam yirmi dakika kadar sürdü. Mustafa Sagir, Paşa'nın yanından çıktı ve doğruca ikametine ayrılan Hürriyet oteline götürüldü.. O çıktıktan sonra ben Atatürk'ün yanına girdim. Büyük Önder'in yüzü hiç de memnun görünmüyordu. Asıktı. Düşünceli idi. Kaşlarını çatmıştı ve şakakları oynuyordu. Olur olmaz şeylere böyle sinirlendiğini hiç görmediğim için bayağı meraklanmıştım. Sagir hakkında izlenimlerini sorduğum zaman bana şu kesin görüşünü açıkladı: 'Dikkatli olmalı! Bu adam mükemmel bir casustur!' Şaşırmıştım. Bu hiç aklıma gelmemişti doğrusu. İlk defa gördüğü bir insan hakkında nasıl bu hükme vardığını sormadım. Sormak da içimden gelmedi. Çünkü Atatürk'ün kendisini hiç yanıltmayan bir önsezisi vardı. O zamanlar İçişleri Bakanı Adnan Adıvar'dı. So-

Levent Şahverdi Arşivi

ruşturduğumda onun da Sagir'den şüphelendiğini öğrendim. Adıvar da bu adamın casus olduğundan kuşkulanıyordu. Sagir, Hint Hilafeti Cemiyeti murahhası olarak Ankara'da birçok kişilerle temaslarda bulunuyor, birçok ziyaretler yapıyor, ama asıl münasebette bulunması lazım gelen hükümetten kesinlikle uzak duruyordu. Yaptığı temaslarda İngilizlerden hiç bahsetmemesi, buna karşılık Rusların aleyhinde bulunması dikkati çekmeye yetmişti. Şimdi artık ilgililer tarafından sıkı bir kontrol altında bulunuyordu. Bir gün İstanbul'daki meşhur 'Nelson'a gönderilmek üzere ecza ile büyük bir kâğıt parçasına yazılmış fakat iki satırdan fazla olmayan mektubu elde edilmişti. Mektubun üzerine amonyak döküldüğünde, içeriği şüpheli görülerek Sagir tevkif edilmiş ve yapılan tahkikattan sonra yaman bir casus olduğu saptanarak üyesi bulunduğum bir numaralı Ankara İstiklal Mahkemesine sevkedilmişti. Böylece adı geçen mahkeme yalnızca ülkemizde değil, dış ülkelerde de yankı uyandıran önemli bir konuya el koymuş bulunuyordu. Sagir kimdir? Türkiye'ye, Anadolu'ya niçin ve nasıl gelmişti? Kendisini kimler yetiştirmişti? Bu soruların yanıtlarını mahkeme süresince bulup çıkarmakta pek de güçlük çekmiş değiliz.. Hemen şunu söyleyeyim ki, Mustafa Sagir tam manasiyle bir casus niteliğine sahip olmakla birlikte, öyle fazla zeki bir kimse değildi. İngiliz Dışişleri Bakanlığının tâ gençliğinden beri öğretim ve eğitimine önem verdiği Sagir, özellikle Doğu ülkeleri için tam bir istihbaratçı olarak yetiştirilmişti. O sıralarda çalışma yapmak, hatta oturmak için bile şöyle bir ev bulabilmeye olanak yoktu. Emekli bir subayın evini güç bela kiralayarak burasını mahkeme haline getirdik. Duruşma salonu dardı. Evin üst katında idi. Salonda siyah perdeli iki küçük pencere bulunuyordu. Pencerelerin önünde de at nalı biçiminde mahkeme heyeti kürsüsü vardı. Yargı kurulunun bulunduğu yerin hemen arkasında yeşil bir levha üzerine siyah yazılarla şunlar yazılmıştı : '1 NUMARALI İS-

TİKLAL MAHKEMESİ ALLAH'TAN BAŞKA HİÇBİR KİMSEDEN KORKMAZ!' İşte Mustafa Sagir'in ilk sorgusunu burada, açık duruşmasını ise Ağırceza mahkemesinin büyük salonunda yaptık. Mustafa Sagir'i en çok korkutan şeylerden biri, yargı heyetinin arkasındaki bu Allah'tan başka hiç kimseden korkmaz ibaresi idi. Bu yazıya dikkatle bakıyor, sonra yargı kurulunu, etrafındakileri tetkik ediyordu. Hiç ummadığı bir şekilde yakayı ele verdiği için çok heyecanlıydı. Suçüstü yakalanmış olması, onu şaşkına çevirmişti. İngilizler kendisine kimbilir ne gibi teminatlar vermiş olacaklar ki, Ankara'daki çalışmalarını büyük bir pervasızlık içinde yürütmüştü. Aldanmıyorsam gerçek yaşı otuzdan biraz fazlaca idi. Babasının adı Zekeriya imiş. Doğru yanlış, kendisinin söylediği buydu. Tam bir Hintli idi. Giyimine dikkat ediyordu. Reye pantolon giyiyordu. Sırtında redingot, başında ise kırmızı bir fes vardı. Oldukça boylu ve şişmandı. İrin renginde bir derisi vardı. İlk sorgumuzda İngilizler hesabına döndürdüğü dolapları bir bir sıralamıştı. Oldukça önemli işler başarmıştı. Hatta Ankara'ya kadar gelişi, Atatürk'le karşılaşışı ve sonraki çalışmaları da başlı başına birer başarı hanesi yaratıyordu kendi hesabına. İstanbul'a ilk gelişinde yüreği Müslümanlıkla dolu, özellikle Türklere muhabbet besleyen bir kimse olarak tanıtmıştı kendisini. Bu yoldan istediği şeye daha çabuk erişebileceği öğretilmişti kendisine. Dini istismar ederek, Müslümanlığı sömürerek İngilizlerin emrini yerine getirecekti. Ulusal hareketimizle içtenlikle ilgilenir göründüğü için, o günlerde Kurmay Binbaşı olan Filibeli Ali Rıza beyle yakın dostluk kurmaya muvaffak olmuştu. Ali Rıza beyin delâletiyle süvari kaymakamlığından emekli Aziz beyle de dostluk kurmuş. Giderek aralarındaki bu yakınlaşma iyiden iyiye kuvvetlenmiş, karşılıklı itimada dayanmaya başlamış. Mustafa Sagir, Hint Hilafet Cemiyeti'nin murahhası olarak kendisini tanıtmış tabii..

Dostluk pekiştirilince Filibeli Ali Rıza bey, Aziz beye şu öneriyle gelmiş: 'Böyle ayrı ayrı çalışmak yanlış bir hareket.. İstanbul'da Türk-Hint Muhadenet Cemiyeti adına bir dernek kuralım. Şu Mustafa Sagir denilen adamın İslam âlemi hakkında calibi dikkat fikir ve görüşleri var. Onun sayesinde İslam âlemi ile münasebet kuralım..' Bu fikirleri olumlu bulan Aziz bey de 'tamam..' demiş. Derken Filibeli Ali Rıza bey oturup bir nizamnâme hazırlamış bu nizamnâmeyi birlikte gözden geçirmişler. Bu olaydan üç gün sonra Mustafa Sagir'in evinde toplandıkları zaman, Filibeli Ali Rıza Bey tarafından müsveddesi yapılan nizamnâmeyi basılı olarak görmesinler mi? Aziz bey bu emrivaki kaşısında epey sinirlermiş. Sinirlenmiş ama, pek mahzurlu da bulmamış. Ancak böyle bir dernek kurması için Hintli Mustafa Sagir'in elinde belge olup olmadığını sormaktan da geri durmamış. Buna Ali Rıza bey şu yanıtı vermiş : 'Hint Hilafet Cemiyeti Başkanı Mehmet Ali Han'dan mektup var. Mektubu ben bizzat gördüm. Pasaportunun arkasında da Hint Hilafet Cemiyeti üyesi olduğuna ilişkin resmi yazı yazılmış. Bundan sonra Aziz, Filibeli Ali Rıza, Bahriye Mektebi Müdürü Hamit Naci, Kurmay Binbaşı Müfit ve Hamit Naci beyin damadından mürekkep olarak, Filibeli Ali Rıza beyin istediği cemiyet derhal kurulmuş. Ardından başkanlığa Aziz bey seçilmiş. Nizamnâme gereği de başkana yüz, üyelere kırkar lira da aylık bağlanmış. Toplantılardan bir gün kadar sonra, Düzceli İtilafiye memurları ile İstanbul Merkez komutanlığından bazı subaylar Mustafa Sagir'in evini basmışlar. Sagir bu baskından önce evi terkettiğinden kendisini bulamamışlar. Ortalığı iğneden ipliğe varıncaya kadar aramışlar. Bazı evraklara el koymuşlar. Tabii aynı zamanda Filibeli Ali Rıza beyle diğer kurucuları da tevkif ederek Merkez Komutanlığına götürmüşler. Bir süre sonra Mustafa Sagir doğruca Merkez Komutanlığına giderek, sözde büyük bir cesaretle şunları söylemiş : 'Bu ne biçim iştir? Siz ne yaptığınızı zan-

Levent Sahverdi Arşivi

nediyorsunuz? Biz uzak yerlerden gelerek hizmet vermek istiyoruz, siz ise bizi baltalıyorsunuz. Bu hareketinizin hesabını vereceksiniz.. Bunlar benim yakın dostlarımdır. Kendilerini derhal serbest bırakmazsanız, bir daha İstanbul topraklarında dolaşamazsınız..» Bu cesaretli sözler üzerine Merkez Kumandanı kendisinden özür dileyerek tevkif ettikleri dernek kurucularını da serbest bırakmış. Olayı şöyle bir gözden geçiren Filibeli Ali Rıza beyle arkadaşları, artık Mustafa Sagir'in İstanbul'dan uzaklaşması gerektiği kanısına varmışlar. Tabii gideceği yer de Anadolu.. Daha doğrusu Ankara.. Esasen, sözde Mustafa Sagir, Mehmet Ali Han'dan Anadolu'ya giderek Kuvayı Milliye ile doğrudan temas etmesi için emir almışmış.. Aziz bey bütün hazırlıkları tamamlamış. Motor tutulmuş. Tam hareket edileceği sırada Filibeli Ali Rıza bey gelmiş. Motor parası fazla tuttuğu için Sagir'i Bulgaristan yolu ile göndereceğini söylemiş. Mustafa Sagir, Bulgaristan'a hareketten sonra yolda hava patlamış. Yolu İğneada'ya düşmüş. Orada da Yunanlılar yakalayıp Atina'ya göndermişler. Ardından işe İngilizler el koymuşlar ve kendisini kurtarıp tekrar İstanbul'a göndermişler. Mustafa Sagir, hiçbir şey olmamış gibi eski evine yerleşmiş. Ne yazık ki, birlikte dernek kurdukları kişiler, bu adamın safiyetine ve içtenliğine inanmakta ısrar ederek kendisine her alanda yardımcı olmaya devam etmişler. Hatta eline 'itimat edilebilir' diye bir yazı vererek ta Ankara'ya kadar göndermişlerdi. İşte böyle, insan bazan gaflete de geliyor nedense.. Sonradan açığa çıktı ki, Mustafa Sagir, bu zevatla yaptığı bütün konuşmaları, onlardan aldığı tüm bilgileri, Anadolu'daki durumu gün be gün İngilizlere bildiriyordu.. Mustafa Sagir'in ilk sorgusunda ve açık duruşmasında kimliği hakkında öğrendiklerimiz şunlardı: İngilizler Hindistan'ın çeşitli yörelerinden her beş yılda bir Hintli çocuklar seçerek alırlar, bunları İngiltere'ye götürerek hükümet hesabına eğitirlermiş. Mustafa Sagir de diğer Hintliler gibi on yaşında iken böyle se-

çilip Londra'ya gönderilmiş. Bir kasabada özel bir okulda yetiştirilmiş. Edinburg'ta bir yıl çalıştıktan sonra Oxtford'daki Linkin kolejine girmiş. Burada dört yıl tahsil etmiş. Diplomasını aldıktan sonra da Hindistan'a gitmiş. İngilizler tarafından kendisine İngiltere'ye her zaman sadık kalacağına dair yemin ettirilmiş. Ayrıca Kral ve İmparatorun tacı, tahtı tehlikeye düştüğünde hayatını dahi feda edeceğine dair Kur'an-ı Kerim üzerine de el bastırılmış. İlk görevi 1910'da Mısır'daki Mısır milliyetçilerinin durumunu tahkik ve rapor etmekmiş. Oraya gidince kendisine Arapça öğrenim yapmaya gelmiş bir öğrenci süsü vermiş. Orada da tıpkı İstanbul'da yaptığı gibi safiyane bir tavır takınarak Mısır milliyetçilerinin arasına hulûl etmeye muvaffak olmuş. Hatta onların başkanları olan Ali Fehmi Kemal'le de sıkı fıkı dostluk kurmuş. Böylece bu milliyetçi harekatın içyüzünü öğrenip derhal İngilizlere rapor etmiş. Ardından 1911 yılı gelmiş. Povta valisi bir öğrenci, daha doğrusu bir Hintli anarşist tarafından öldürülünce, İngilizler derhal tahkikat açmışlar. Kaçan Hintlinin Alman darülfünunlarında eğitim görmüş bulunan Morlu Dehar adında Hintli gençlerden ürkmeye başlamışlar.. Onların uyanmasından, ülkelerini de uyandırmalarından ve böylece bir büyük sömürü ülkesini ellerinden çıkaracaklarından korkmuşlar. Mustafa Sagir'i bu gençlerin durumlarını tetkik için vakit geçirmeden Almanya'ya göndermişler. Sagir bu kez orada kendisini öğrenci diye tanıtıp, Haydelberg darilfününa devama başlamış. Hansrac ve Mahadeva adlı iki genç, dinamik, akıllı Hintli öğrenciyi takibe koyulmuş. Bunlar ülkelerini İngiliz boyunduruğundan kurtarmak için anarşik olaylar yaratırıyorlarmış. Durumu ayrıntıları ile öğrenip İngiltere'ye bildiren Mustafa Sagir Almanya'da doktora unvanını alıp İngiltere'ye dönmüş. İngilizler artık iyice olgunlaşan ve kendilerine büyük hizmetlerde bulunan bu casusu ödüllendirmek için 1913 yılında bir savaş gemisi ile dünya turuna çıkarmışlar. Tabii

savaş gemisinde de başka türlü eğitmişler kendisini. Bu gezi-
den dönüşte bu sefer Türkiye, İran ve Afganistan'da durum-
ları tetkik için görevlendirilmiş. Biz bu sorgulamalar sırasın-
da, kendi olanaklarımızı da kullanarak, Mustafa Sagir hak-
kında daha başka bilgiler de elde ettik. Dünya Savaşı sırasın-
da Hindistan'ın durumu önem kazanınca, Sagir derhal kendi
Anavatanı'na gönderilmiş. Genel Vali'nin maiyetinde bir süre
çalıştıktan sonra Hindistan Nezareti Umuru Maliye Genel Mü-
dürü Lord Radstok'un tavsiyesi ile Genel Kurmay Başkanlığı
Genel İstihbarat Şubesine memur edilerek yine Londra'ya ge-
liyor. Uzun süren soruşturma sırasında bu mel'un adamın İn-
gilizler hesabına dünya savaşı sırasında birçok ülkelerde ör-
gütler kurduğu, çeşitli casusluk ve propaganda teşkilatlarına
paralar vererek görevlendirdiği ülkelerin içinde bozgunlar ya-
rattığı tespit edilmişti. Özellikle İsviçre'de çalışırken, tüm sa-
vaş süresince, kendisine Hind İstiklali için çalışan bir idealist
Hintli süsü vererek, birçok Türk'ün ve Alman'ın kanına gir-
diğini de anlamakla gecikmedik. O zamanlar İran'da çıkan Da-
vetülhalk gazetesinin yayını için İngilizlerin, İngiliz taraftarı
olan İrantû heyetine para verdiklerini yine kendi ifadesinden
öğrendik Mustafa Sagir'in. Yani devletler, başka devletlerin
içişlerine işte böyle yollardan da karışıyor, hükümetler kurup,
hükümetler deviriyor, kamuoyunu para ile oluşturacak yayın
organları çıkartıyorlardı vatan hainleri ile işbirliği yaparak. Ay-
rıca Kâşgar aşiretlerinin isyanını, Muhammere şeyhine İn-
gilizlerin para verdiğini ve bunu nasıl kullandığını, İsfenhan'
daki İngiliz adamlarının nasıl çalıştıklarını, Dünya Savaşında
İran Şahı'nı nasıl elde ettiklerini, Bağdat'ta gizli örgüte memur
Muhammed Şah'nı Haşkin hududunda eski Başbakan Rauf
beyle çarpışan aşiretleri nasıl teşvik ettiğini ve benzeri ha-
inlikleri bir bir anlatan da yine bu İngiliz casusu Mustafa
Sagir'di. Afganistan'da da İngiliz aleyhtarı hareketleri izlerken,

bu ülke aleyhine çalışanlarla işbirliği yaparak bazı suikastlara bilfiil karışmış. Afganistan'da İngilizlerden almış olduğu elli bin lirayı sarfederek, elde ettiği Afganlılarla işbirliği kurmuş, sonunda Haydar ismindeki bir Afganlıya Afganistan emirini öldürtmüş. Bu olay üzerine Afganistan hükümeti kendisini şüphelenerek tevkif ettirmiş. Ama İngilizlerin baskısı sonunda Mustafa Sagir'i sadece hududdışı etmekle yetinmişler. Son görevi o güne değin yaptıklarından çok daha önemli idi.. Bu kez İngilizler, bu çok güvendikleri casusa Anadolu'da her ne pahasına olursa olsun Ulusal Harekâtı baltalamak, başarısızlığa uğratmak, elinden geldiğince suikastlar düzenlemek görevini vermiş.. Hint Müslümanlarının sözde murahhası olarak Türkiye'ye geldiğinde şöyle diyordu: 'Müslüman kardeşlerimize yardıma geldim. Elimde bir buçuk milyon altınım var.. Bununla Anadolu'da okullar açacağım, ulusal ordunun kuvvetlendirilmesine, modern silahlar almasına yardımcı olacağım..' Tabii kolayca anlaşılacağı gibi bu parayı veren İngiliz hükümeti idi. Asıl görevi de Ulusal Harekâtımızı baltalamak, Mustafa Kemal Paşa' nın hattı harekâtını tetkik ettikten sonra ona karşı amansız bir suikast düzenlemekti. Durumu, gerçeği söylemek gerekirse, iyi tetkik etmişti. Daha evvelce de söylediğim gibi, çok akıllı, çok kurnaz biri değildi Mustafa Sagir ama el-hak son derece becerikli, çalışkan ve planlayıcı idi. Gazi Paşa'nın hayatını tetkikten ve ona bir suikast tertibi için her türlü hazırlığı yapmaktan geri durmamıştı. Paşa'nın aşçı ve vekilharcının bahşiş alır takımından olmadıklarını, Atatürk'e sadık ve son derece bağlı olduklarından, onları elde edip aracılıkları ile yemeklerine zehir koydurarak öldürtmenin olanaksızlığını anlamıştı. Öte yandan ata veya otomobile binerken yağverleri ve yanında bulunan sadık arkadaşları hemen bu bineklere binmeyerek Gazi'nin binmesini bekler ve bu süre zarfında da etrafı gözetlerlerdi. Bu nedenle Paşa'ya kolay

kolay silah atılarak öldürme olanağı da yoktu. Türk polisi ve askeri, bu hain casusu müessif bir olay yaratabilmesine olanak vermeden bütün planlarını altüst ederek içyüzünü meydana çıkarmaya muvaffak olmuştu. Mustafa Sagir, bu sözde Müslüman Hintli, belki de meslek hayatında ilk defa böylesine bir başarısızlığa uğruyor, kendisine çok bel bağlayan İngiliz hükümetini ve gizli teşkilatını hüsrana boğuyordu. Sagir Türkiye'de ve Atatürk'ün karşısında başarısızlığa uğramıştı. Burada devrin İçişleri Bakanı Adnan Adıvar'ı saygı ile anmak, çalışmalarını övmek isterim. Uyanıklığı, örgütüne verdiği talimatlar ve Sagir'i izletmekteki mahareti sayesinde bir dünya lideri belki de ölümden dönmüştü. İngiliz casusu böylece yenik düşüyordu ülkemizde. Memleketimize karşı bu adamın kastı neydi? Bir Müslüman olarak bu görevi nasıl kabul etmişti? Bu soruları sorduğumuzda aldığımız yanıt şu oldu: 'Bu memleketin evladından değilim, vatan hainliği ile suçlanamam.. Ben Türk nimetleri ile bugünlere gelmedim, beslenmedim, yetişmedim. Beni yetiştiren İngilizlerdir. Siz yetiştirmiş olsaydınız sizin için de her yerde aynı görevi seve seve yapardım. Hayat tuhaf bir şey.. İdam! Fakat hayır, korkmuyorum idamdan! İzzetinefis mahvolduktan sonra hayatın kıymeti yoktur.. İslamda merhamet vardır.. Siz merhamet ederseniz, size İngilizlerin daha mahrem olaylarını da anlatır ve yazarım.. Biliyordum. Türkiye'de iki türlü kalabilirim : Merhamet ederseniz yerin üstünde, etmezseniz yerin altında!' Günlerce devam eden duruşması sonucunda bu mel'unun memleketimizdeki casusluğu ve hıyaneti tümü ile belirlenmiş kendisi adaletin pençesinden kurtulamayarak idam edilmişti.. Bunun idamının İngilizleri üzerimize saldırtacağını düşünenler vardı tabii.. Fakat bütün bu kuşkular, düşünceler hem yersiz hem de manasızdı. Çünkü bu kadar aleni ifşatı İngilizler üzerlerine alacak kadar tecrübesiz ve saf değillerdi elbette.. Nitekim olay idam

kararı ve infaz ile unutulup gitti.. İşte Mustafa Sagir olayının hiç saptırılmadan gerçek öyküsü budur Gökçen.. Yine bir meseleyi burada vurgulamakta yarar görüyo-rum. Atatürk'ün onu ilk gördüğünde, hatta kucakladığında, bu adamın yüreğindeki mel'aneti, şeytanlığı anında hissetmiş olması, ona derhal tehlikeli bir casus damgasını vurması şayanı dikkattir.. Savaşta da, barışta da Atatürk hissiyatında hiç yanılmamış bir liderdir..»

16

Savaşların Yetiştirdiği Gerçek Bir Barış Sever!

YURTTA BARIŞ DÜNYADA BARIŞ İŞTE O'NUN EN BÜYÜK DİLEĞİ

1932 yılında General Mac Arthur'a, İkinci Dünya Savaşı'nın çıkacağını, Almanya'nın yenileceğini, ama bu savaşın sonunda Rusların ve Komünizmin galip geleceğini söyleyerek, dikkatli olmalarını tavsiye etmişti.. Bundan büyük ileri görüşlülük olabilir mi?

ŞİMDİ ARADAN BUNCA YIL GEÇTİKTEN SONRA, ZAMAN ZAMAN YALNIZ KALIP DA DÜŞÜNCELERE DALDIĞIMDA, GEÇMİŞİ DAHA BİR GÜÇLÜ OLARAK ANIMSIYORUM.. ÖNCE SİSLER ARASINDA GÖRÜYORUM HER ŞEYİ.. PEMBE, GRİ, SARI, MOR DALGALAR HALİNDEKİ SİSLER ARASINDA ÇIKIP GELİYOR OLAYLAR DİZİSİ.. SONRA KENDİLİĞİNDEN YOK OLUYOR, YERİNİ HER ŞEY AÇIKLIĞI, TÜM BELİRGİNLİĞİ İLE ALIYOR.. Sesler de böyle

oluyor.. Önceleri anlaşılması güç birtakım sesler dolduruyor kulaklarımı, bir uğultu, anlamsız birtakım koparılmış kelimeler.. Sonra bunlar da yerli yerini bularak hem değer, hem de anlam kazanıyorlar.. Şu satırları yazmaya koyulduğumda yine böyle bir durumla karşılaştım. Atatürk'ü sofrasında görür gibi oldum. Sonra karşı karşıya oturup konuştuk. Daha sonra o günün ünlü kişileri, Ulusal Kurtuluş Savaşına katılan korkusuzlar doldurdular hayalimdeki boşluğu..

İşte bu boşluğu dolduranların anlattıklarından, hatta bizzat Atatürk'ün söylediklerinden oluşturmaya çalıştığım yeni bir konu : **Büyük Devlet adamının dış politikası..** Gün gelince, tüm dünyayı ayağına kadar getirmesini, saldırganlara boyun eğdirmesini bilen Atatürk, gerçekte insanın kolay kolay kabul edemeyeceği kadar inançlı bir barışseverdi. Her dış konuda sinirlenince, hissiyatına egemen olur; ülkesini ve ulusunu aleyhine herhangi bir olayın çıkmasını önlemek için sadece aklı ile, mantığı ile hareket ederdi. Onun dış politikası herkesin çok iyi bildiği gibi dört kelime ile özetlenir : «**Yurtta barış, dünyada barış!**» Dört kelimeye sığan bir büyük, bir insancıl felsefedir bu.. Burada onun hem dış politikası, hem de iç politikası dile gelmekte, yücelmekte, yaşamaktadır.. Ulusal Kurtuluş Savaşımızdan önce ve savaş boyunca yurdumuzun içi hiç de sakin bir durumda bulunmuyordu.. **Bu gerçeği okuduklarımdan, dinlediklerimden ve bizzat Atatürk'ün anlattıklarından öğrenmiştim..** Mustafa Kemal Paşa sadece dış düşmanlarımızla değil, iç düşmanlarımızla, baş kaldıranlarla, hatta birtakım soygun çeteleri ve çete sürüleri ile de uğraşmak zorunda kalmıştı. Hepsi de düşmanları tarafından kışkırtılmış olan Koçgiri, Konya isyanları gibi birtakım soysuz ayaklanmalar yetişmiyormuş gibi İstanbul Hükümeti tarafından üzerine gönderilmiş bulunan «**Kuvayı İnzibatiye**» denilen ordu ile de boğuşmuş, derken önceki bölümlerde de gördüğünüz gibi, batı cephesini elinde tutan **Çerkes Ethem**'in ihaneti ile karşılaşmıştı. Anzavur gibi, Eğri Ahmet gibi pek çok eşkıya da hep bu arada milletin başına bela olmuşlardı.. Tabii, bütün bunlar yurdun hemen hemen yarısını pençelerine geçirmiş bulunan işgal kuvvetlerinin ekmeklerine yağ sürdürmüştü..

Dağ taş da asker kaçaklarıyla doluymuş bu karanlık günler sürüp giderken.. Ulusal bilinç henüz uyanmadığından, aşiret yaşamından kurtulup, millet yaşamına geçilemediğinden, bunları yola getirmek, onlara vatan ve bayrak mefhumlarını aşılamak elbette ki olanaksızdı.. Ama Mustafa Kemal Paşa henüz o buhranlı günler sürüp giderken **«tek vatan», «tek bayrak»** fikrini böylelerine bile kabul ettirmeyi aklına koymuştu. Ne yapıp yapacak, bu kutsal fikrin etrafında herkesi birleştirecekti.. Asker kaçakları yaşamlarını sürdürebilmek için köyleri soymak, yolları kesmek zorunda kalıyorlarmış.. Bir kentten bir kente yolda soyulmadan gidebilmek sadece pek ender görülen bir rastlantı imiş.. Bu nedenle de yolcular ancak kalabalık konvoylar oluşturarak yola çıkabiliyorlarmış..

İşte Atatürk yurdu yalnızca düşman kuvvetlerinden değil, aynı zamanda bu her türlü iç düşmanlardan da temizlemeyi başarabilmiş ve bu nedenle **«dahi»** sıfatına hak kazanmış bir liderdi.. **Cumhuriyet'le birlikte yurda Türk ulusunun uzun yıllardan beri özlemini çektiği bir huzur, bir güvenlik gelmişti..** Ata'nın güvenle ve inançla felsefesini ortaya koyduğu **«yurtta barış»** işte budur. Bir defa yurt içinde huzuru ve güvenliği sağladıktan sonra **«dünyada barış»** projesini uygulamaya koyuldu.. **Dünyanın yetiştirdiği en büyük komutanlardan biri olduğunu herkesin istisnasız ve tereddütsüz kabul ettiği Atatürk, savaştan, kan dökmekten nefret ederdi. Çanakkale'de askerlerine: «Size ölmeyi emrediyorum!» komutunu veren bu büyük adam, bir tek insanın bile savaş alanlarında can vermesinin acısını yüreğinde duyar, kan görmeye dahi dayanamayacak kadar duygulu bir kalp taşırdı..** Bunun barış içindeki yaşamı sırasındaki olayların ben de bizzat tanığı olmuştum.

Nitekim İran Şahı kendisini ziyarete geldiği zaman sıra gelenek gereği kurban kesilmesine geldiğinde, Atatürk'ün bu işi **«kendisi o tarafa bakmadığı sırada yapılmasını»** emrettiği ünlüdür. Ve onun bu davranışı, o günlerde pek çok kişiyi şaşırtmıştı.. Onun komutanlık konusunda bir sözünü anımsıyorum. Komutanlığın vasıflarından, bir komutanın nasıl olması gerektiğinden söz ederken : **«Bir komutan sal-**

dıracağı zamanı da, duracağı zamanı da iyi bilmelidir.» demişti. Verdiği savaşlar göstermektedir ki, Atatürk bu zamanları olağanüstü bir isabetle tam olarak ayarlayabilmiş bir yüce komutandır. Nitekim Sakarya zaferinden sonra pek çok kişi hemen genel saldırıya geçilmesini istedikleri halde, o bunu kabul etmemiştir. Hatta bilindiği gibi Büyük Millet Meclisi'nde olsun, İstanbul ve Avrupa gazetelerinde olsun Türk ordusunun hiçbir zaman düşman kuvvetlerine karşı saldırıda bulunmayacağı bile iddia edilmişti..

Atatürk bütün bu çeşit saldırılara büyük bir soğukkanlılıkla karşı durmuş, beklemiş, hazırlıklarını tamamladıktan sonra kimsenin ummadığı ve beklemediği bir zamanda harekete geçerek düşman ordusunu on gün içinde Anadolu'muzdan söküp atmıştı. Bu zafer karşısında düşmanın ve destekliyicilerinin aldıkları ders, onları bir daha bu kutsal Türk topraklarından ve ihanetlerden uzak bulunmaya mecbur etmişti.. Tarihinin en büyük zaferlerinden birini kazanan Türk askerleri kükremiş arslanlar ordusu halinde İzmir'i kurtarıp yukarıya doğru çıkıp da Çanakkale'nin önüne vardıklarında, orada bulunan iki bölük İngiliz askerini de yok edebilir ve Çanakkale boğazına hemen egemen olabilirlerdi. Ama dediğim gibi, Atatürk durulacağı yeri çok iyi bildiğinden arslanlarına bu emri vermemişti. Nasıl olsa onların kısa bir süre sonra hem oralarını, hem İstanbul'u, hem de Trakya'yı boşaltarak çekileceklerini biliyordu.. Kan dökmeye ne gerek vardı?

Lozan barış anlaşmasından sonra Atatük'ün en şaşırtıcı en beklenmedik politik hamlesi, Yunanistan ile dostluk kurması olmuştu.. Böylece «**dünyada barış**» idealini gerçekleştirmek yolunda ilk adımını atmış oluyordu. Bir süre sonra bunu «**Balkan Paktı**» izlemişti. Atatürk de Makedonyalı, yani bir Balkanlı olduğu için Balkan devletlerinin aralarında samimi olarak anlaşmalarına ve kaynaşmalarına büyük bir önem verirdi. Avrupalılar pek eski zamanlardan beri Balkanlarda «**Barut Fıçısı**» deyimini yakıştırmışlardı. Atatürk'ün istediği tek şey ise, dünyanın bu bölümünü bir barış ve dostluk çevresi haline getirmekti. Onun önayak olduğu Balkan Paktı, Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya ve Romanya arasında kuruldu. Yalnız Bulgaristan, bu pakta tüm çabalara karşın girmedi. Bu nedenle de Balkanlar'da çok ar-

zuladığı gerçek bir birlik ve beraberlik kurulamadı.. Bu durum Atatürk'ü çok, ama çok üzerdi.. Gençliğinde Sofya'da askeri ataşe olarak da bulunduğundan Bulgarları yakından tanıyordu. Çalışkanlıklarını, savaşçılıklarını takdir ederdi daima. Ayrıca onların gerçekte Türk ırkından üremiş olduklarını da bilir, bundan dolayı da onlara karşı özel bir sempati duyardı.

Onun Balkan Paktı'nın tam olarak kurulmasını ve genişleyerek işlemeye başlamasını ısrarla istemesinin bir nedeni de yaklaşmakta olan İkinci Dünya Savaşını sezmiş ve görmüş olması idi.. Bunun için ilk olarak Bulgaristan'ın ve Arnavutluk'un da bu pakta katılmalarını istiyordu ısrarla. Bunun ardından önce politik bir değer taşıyan Balkan Birliği'nin, daha sonraları ekonomik ve askeri bir birlik, Balkan devletlerinin bir çeşit «**federasyon**» halinde birleşmeleri amacını güdüyordu. Eğer Atatürk'ün bu ideali gerçekleşebilmiş olsaydı, İkinci Dünya Savaşı bana göre Balkanlara hiçbir şekilde sıçramayacak, iki milyon Balkanlı ölmeyecek, bunun iki katı sakat kalmayacak, nice Balkan kentleri savaşın yarattığı korkunç yıkıma uğramayacaktı. Ne yazık ki bu olmadı, olamadı.. Arnavutluk Kralı Zogo, sonradan kendisini yutacak olan Mussolini İtalyası ile anlaşmayı çıkarlarına daha uygun buldu. Yugoslavya ile Romanya Hitler'le anlaşma yoluna saptılar. Bulgaristan kapılarını önce Alman, sonra da Rus ordularına açtı.. Yunanistan, Hitler orduları tarafından çiğnendi ve savaş süresince Yunan halkı ancak bizim gönderdiğimiz yiyecek maddeleri ile açlıktan ve yok olmaktan kurtuldu..

Atatürk'ün geleceği ne kadar açık ve net bir şekilde gördüğünü kanıtlayan en belli başlı örneklerden biri, daha 1932 yılında Türkiye'ye gelen tanınmış **Amerikalı General Mac Arthur** ile yaptığı görüşmelerde söylemiş olduğu sözlerdir.

«VERSAY MUAHEDESİ BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞINA SEBEBİYET VERMİŞ OLAN ÂMİLLERDEN HİÇBİRİNİ BERTARAF EDEMEDİĞİ GİBİ, BİLÂKİS DÜNÜN BAŞLICA RAKİPLERİ ARASINDAKİ UÇURUMU BÜSBÜTÜN DERİNLEŞTİRMİŞTİR. ZİRA, GALİP DEVLETLER MAĞLUPLARA BARIŞ KOŞULLARINI

ZORLA KABUL ETTİRİRLERKEN, BU MEMLEKETLERİN ETNİK, GEOPOLİTİK VE EKONOMİK ÖZELLİKLERİNİ ASLA NAZARI İTİBARA ALMAMIŞLAR VE SADECE HUSUMET DUYGULARINDAN İLHAM ALMIŞLARDIR. BÖYLECE BUGÜN İÇİNDE YAŞADIĞIMIZ BARIŞ DÖNEMİ SADECE MÜTAREKEDEN İBARET KALMIŞTIR. EĞER SİZ AMERİKALILAR AVRUPA İŞLERİYLE İLGİLENMEKTEN VAZGEÇMEYEREK, VİLSON'UN PROGRAMINI TATBİKTE ISRAR ETSEYDİNİZ, BU MÜTAREKE DEVRESİ UZAR VE BELKİ BİR GÜN DEVAMLI BİR BARIŞA DÖNÜŞEBİLİRDİ. BENCE DÜN OLDUĞU GİBİ YARIN DA AVRUPA'NIN MUKADDERATI ALMANYA'NIN ALACAĞI DURUMA BAĞLIDIR. FEVKALADE BİR DİNAMİZME MALİK OLAN YETMİŞ MİLYONLUK ÇALIŞKAN VE DİSİPLİNLİ ALMAN MİLLETİ, ÜSTELİK MİLLİ İHTİRASIN KAMÇILAYABİLECEK SİYASİ CEREYANA KENDİNİ KAPTIRDI MI, ER GEÇ VERSAY MUAHADESİNİN TASVİYESİNE TEVESSÜL EDECEKTİR. ALMANYA KISA BİR ZAMANDA, İNGİLTERE VE RUSYA HARİÇ, BÜTÜN AVRUPA'YI İŞGAL EDEBİLECEK BİR ORDUYU TEŞKİL EDEBİLECEKTİR. FRANSA KUVVETLERİ BİR ORDU YARATMAK İÇİN LAZIM GELEN HASSALARI ARTIK KAYBETMİŞTİR. İNGİLTERE, ADALARINI MÜDAAFA ETMEK İÇİN BUNDAN SONRA FRANSA'YA GÜVENEMEYECEKTİR. AMERİKA BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞINDA OLDUĞU GİBİ, BU SAVAŞTA DA TARAFSIZ KALAMAYACAKTIR. VE ALMANYA, AMERİKA'NIN BU MÜDAHALESİ İLE HARBİ KAYBEDECEKTİR.. AVRUPA DEVLET ADAMLARI, BAŞLICA İHTİLAF MEVZUU OLAN ÖNEMLİ SİYASİ MESELELERİ, HER TÜRLÜ MİLLİ EGOİZMLERDEN UZAK VE YALNIZ HERKESİN YARARINA OLARAK, SON BİR GAYRET VE TAM BİR HÜSNÜNİYETLE ELE ALMAZLARSA, KORKARIM Kİ FELAKETİN ÖNÜ ALINAMAYACAKTIR. ZİRA AVRUPA MESELESİ, İNGİLTERE, FRANSA VE ALMANYA ARASINDAKİ İHTİLAFLAR MESELESİ OLMAKTAN ARTIK ÇIKMIŞTIR. BUGÜN AVRUPA'NIN DOĞUSUNDA YENİ BİR KUVVET BELİRMİŞTİR. BÜTÜN MADDİ VE MANEVİ OLANAKLARINI, TOPYEKÜN BİR ŞEKİLDE DÜNYA

İHTİLÂLİ GAYESİ UĞRUNA SEFERBER EDEN BU KUVVET ÜSTELİK AVRUPALILAR VE AMERİKALILARCA HENÜZ MALUM OLMAYAN SİYASİ METODLAR TATBİK ETMEKTE VE RAKİPLERİNİN EN KÜÇÜK HATALARINDAN BİLE MÜKEMMELEN YARARLANMASINI BİLMEKTEDİRLER. AVRUPA'DA VUKU BULACAK BİR SAVAŞIN BAŞLICA GALİBİ NE İNGİLTERE, NE FRANSA, NE DE ALMANYA'DIR.. SADECE BOLŞEVİZMDİR. RUSYA'NIN YAKIN KOMŞUSU VE ONUNLA EN ÇOK SAVAŞMIŞ BİR MİLLET OLARAK BİZ TÜRKLER ORADA CEREYAN EDEN OLAYLARI YAKINDAN TAKİP EDİYOR VE TEHLİKEYİ BÜTÜN ÇIPLAKLIĞI İLE GÖRÜYORUZ. UYANAN DOĞU MİLLETLERİNİN ZİHNİYETLERİNİ MÜKEMMELEN İSTİSMAR EDEN, ONLARIN MİLLİ İHTİRASLARINI OKŞAYAN VE KİNLERİNİ TAHRİK ETMESİNİ BİLEN BOLŞEVİKLER, YALNIZ AVRUPA'YI DEĞİL, ASYA'YI DA TEHDİT EDEN BAŞLICA KUVVET HALİNİ ALMIŞLARDIR..»

Atatürk 1932 yılında, yani İkinci Dünya Savaşının çıkışından tam yedi yıl önce söylediği ve devlet arşivlerinde aynen saklı bulunan bu sözleri onun uzağı görmekte ne derece eşsiz bir güce sahip bulunduğunu, ne derece büyük bir devlet adamı ve asker olduğunu apaçık ortaya koymuyor mu? Ayrıca aynı demeçte Atatürk İkinci Dünya Savaşının 1940 ile 1945 yılları arasında başlayacağını da söylemiştir. Savaş 1 Eylül 1939'da başladığına göre, sadece üç ay yanılmış oluyor demektir. Bu da onun yüksek dehasını kanıtlayan bir olaydır.

1931 yılında Ankara'da toplanan İkinci Balkan Konferansında Atatürk'ün yaptığı konuşma da çok önemlidir. Büyük önderin bu tarihi konuşmasını o günkü gazetelerde çıkan şekli ile buraya aynen almakta yarar görüyorum.. Bu da ayrı bir belgedir kanısındayım.. İşte Atatürk'ün sözleri :

«Balkan milletleri, bugün Arnavutluk, Bulgaristan, Romanya, Yugoslavya, Yunanistan ve Türkiye gibi müstakil mevcudiyetler halinde bulunuyorlar. Bütün bu devletlerin sahipleri olan milletler, asırlarca beraber yaşamışlardı. Denilebilir ki Türkiye

Cumhuriyeti dahil olduğu halde son asırda vücut bulan bugünkü Balkan devletleri, Osmanlı İmparatorluğunun yavaş yavaş parçalanmasının ve nihayet tarihe gömülmesinin tarihi neticesidir.. Bu itibarla Balkan milletlerinin asırlarca şamil müşterek bir tarihi vardır. Bu tarihin elemli hatıraları varsa, onlara sahip olmakta bütün Balkanlılar müşterektir. Türklerin hissesi ise daha az acı olmamıştır. İşte siz muhterem Balkan milletleri mümessilleri! Mazinin karışık his ve hesaplarının üstüne çıkarak derin kardeşlik esasları kuracak ve geniş birlik ufukları kuracak ve geniş birlik ufukları açacaksınız. İhmal edilmiş ve unutulmuş büyük hakikatleri ortaya koyacaksınız..»

Atatürk'ün bütün mazlum doğu uluslarına bağımsızlıklarına kavuşmak ve uygarlık yolunda hamleler yapmak konusunda önderlik yaptığını artık bilmeyen var mı? Onun Ulusal Kurtuluş Savaşında ve sonrasında yapmış olduğu şeyleri kendilerine ilke edinenler, bugün özgür topraklarda, bağımsız olarak yaşamakta, insanlık haysiyetlerinin gururunu Mustafa Kemal ideolojisi ve eylemleri sayesinde bayraklaştırmaktadırlar. Peki, Atatürk o zamanki Dünya Milletleri topluluğu görevini yapan ve merkezi İsviçre'nin Cenevre kentinde bulunan «**Cemiyeti akvama**» Türkiye'nin de katılması, Boğazlar statüsünün Türk görüşüne göre değiştiren Montreux Anlaşmasını gerçekleştirmek. Balkan ülkelerini de biraraya getirmek üzere harekete geçmişti.. Bu amaçla kurulmuş olan pakta da «**Saadabat Paktı**» adı verilmişti.

Orta Doğu bölgesine giderek dünya için ne büyük bir önem taşıyacağını biliyordu kuşkusuz. Bu bölgeyi tehdit eden kuvveti çok iyi görüyordu. Onları da bu tehlikelerden kurtaracak tek çare birleşmeleri, kuvvetlerini biraraya toplamaları idi. Saadabat Paktı; Türkiye, İran, Irak ve Afganistan arasında kurulmuş, buna diğer Arap ülkelerinin de katılmaları için bir açık kapı bırakılmıştı. Ne var ki, Atatürk'ümüzün çok uzağı görerek ve büyük özverileri göze alarak gerçekleştirmiş olduğu bu pakt da pek uzun ömürlü olmadı. Onun dilediği şekilde gelişip pekiştirilemedi. Öbür Arap ülkeleri buna katılacak yerde, çeşitli yabancı ajanların da kışkırtmaları sonucu, cephe aldılar. Pek çok ülke, bu pak-

tın kuvvetlenmesini kendi çıkarları açısından zararlı gördüklerinden bir oyun içine girerek, kuvvetin doğmasını engellediler. Sonunda ise Orta Doğu bir «birlik» olmaktan, olabilmekten, yabancıların sık sık çıkarları için burunlarını sokmaya cesaret edemeyecekleri bir kale olmaktan çıktı. Bir başka **«Barut Fıçısı»** haline geldi. Getirildi.

Atatürk'ün Ulusal Kurtuluş Savaşından ve Cumhuriyet rejimini kurduktan sonra durmadan büyük devrimleri gerçekleştirirken bile dış politika ile böylesine yakından ilgilenebilecek zamanı bulabilmesi, doğrusu şaşılacak bir şeydir.

17

«Bir Milletin Varolması, Ancak O Milletin Kadınlarının Yaşaması ile Mümkündür!»

İNSAN ATATÜRK,
LİDER ATATÜRK,
FİLOZOF ATATÜRK,
SANATÇI RUHA SAHİP ATATÜRK

Türk toplumunda kadınlarımızın yücelmesini, hak ettikleri yeri almasını, tüm görevleri yapmasını istiyordu Ulu Önder.. Savaşta ve barışta onlara güveniyor, onları bütün erdemli davranış ve çalışmalarından dolayı kutluyordu..

Zübeyde Hanım'dan ne zaman söz etse, sesi yumuşar, titrer, gözleri dolu dolu olur, derin derin iç çekerdi. Onu çok erken kaybettiği inancı içindeydi. Anlatılmaz bir özlemle annesinden konuşur, anılar denizine dalar, onun şefkat dolu ellerinin sarışın başının üstünde dolaştığını, onu koruduğunu hisseder gibi olurdu. Böyle zamanlarda sö-

zünün hiç kesilmesini istemezdi. Coşardı annesi ile dopdolu olduğu günleri anlatırken. O çocukluk, o ilk gençlik, o hayatın en cıvcıvlı, en renkli günlerini anlatırken.. Bir şair var sanırdınız karşınızda. Öylesine güzel tasvirlerle olayları hikâye ederdi ki, şaşıp kalmamak elde değildi.. Evet, Atatürk kadınlarımıza, kızlarımıza sonsuz bir güven besliyordu. Onları seviyor, onları sayıyor, onların her ne pahasına olursa olsun devrimci çizgideki yerlerini almalarını, uygar dünyadaki yerlerini işgal etmelerini istiyordu. Okulları, üniversiteleri, Avrupa'daki çağdaş eğitim kapılarını onlara açıyordu. Yalnız üstlerini örten kara taassubun kara çarşafını çıkarmakla kalmıyor, kafalarındaki örümcekleri yok ediyor, oraya müsbet ilmin tohumlarını bir daha hiç çıkmamak üzere ekiyordu. 1923'lerde bu nedenlerle diyordu ki : «**Daha esenlikle, daha dürüst olarak yüreyeceğimiz yol vardır. Büyük Türk kadınını çalışmalarımıza katmak, yaşamımızı onunla birlikte yürütmek, Türk kadınını bilim, ahlak, toplum ve ekonomi yaşamında erkeğin ortağı, arkadaşı, yardımcı ve desteği yapmak yoludur. Eğer kadınlarımız erdemin gerektirdiği davranışla içimizde bulunur, ulusun bilim sanat hareketlerine katılırsa, buna inanınız, ulusun en bağnazı bile beğenmekten kendini alamaz.**» 1925'te ise şöyle diyordu : «**Bir toplum, bir ulus erkek ve kadın denilen iki cins insandan meydana gelmiştir. Olabilir mi ki, bir kütlenin bir parçasını geliştirelim, diğerini bırakalım da kütlenin tümü gelişmiş olsun? Olabilir mi ki, bir topluluğun yarısı topraklara zincirlerle bağlı kaldıkça diğer kısmı göklere yükselebilsin? Kuşkusuz ilerleme adımları, dediğim gibi, iki cins tarafından birlikte, arkadaşça atılacak, ilerleme ve yenileşmede aşamalar birlikte aşılacaktır. Böyle olursa ancak devrim başarılı olur!** 1923'lerde şu konuşması ne derece onurlandırıcıdır: «**Belki erkeklerimiz memleketi ele geçiren düşmana karşı süngüleriyle, düşmanın süngülerine göğüs germekle düşman karşısında bulundular. Fakat erkeklerimizin meydana getirdiği ordunun yaşam kaynaklarını kadınlarımız işletmiştir. Yurdun varoluş nedenlerini hazırlayan kadınlarımız olmuş ve olmaktadır. Kimse inkar edemez ki, bu savaşta ve ondan önceki savaşlarda ulusun**

yaşam yeteneğini tutan hep kadınlarımızdır. Çift süren, tarlayı eken, ormandan odun kesip getiren, ürünleri pazara götürerek paraya çeviren, aile ocaklarının dumanını tüttüren, bütün bunlarla birlikte, sırtlarıyla, kağnısıyla, kucağındaki yavrusuyla, yağmur demeyip, cephenin savaş gereçlerini taşıyan hep onlar, hep o yüce, o esirgemez, tanrısal Anadolu kadınları olmuştur. Bundan dolayı hepimiz bu büyük ruhlu ve büyük duygulu kadınlarımızı şükran ve minnetle sonsuz olarak sevgiyle analım ve kutsayalım.»

Atatürk kadınların sadece ana olmalarını, sadece evlerinin kadını olmalarını yeterli görmüyordu. Onların tüm sosyal hayata karışmalarını, erkeklerle eşit haklara sahip olarak yarınların aydınlık Türkiye'sini hazırlamalarını istiyordu.. Doktor olmalıydılar, yargıç olmalıydılar, mühendis olmalıydılar, mimar olmalıydılar, gazeteci olmalıydılar, polis olmalıydılar.. Aklınıza hangi meslek geliyorsa ondan olmalıydılar Türk kadınları.. Ve tabii kanatlanan kişilerin de aralarında olmalıydılar. Havacı olmalıydılar. Çelik kanatları özgür göklerimizde onlar da uçurmalı, onlar da gerektiğinde yurt savunmasına mavilikler arasında katılmalıydılar.. Ya asker? Türk kadını asker bir ulusun asker kızıydı. Bunu Atatürk'ün de belirttiği gibi kaç savaşta kanıtlamamış mıydı? Hele hele Ulusal Kurtuluş Savaşında.. O halde, elbette Cumhuriyet ordusunda onun da yeri vardı..

Şimdi yukarıdaki söze ve olaya geliyorum.. Yani, Türk kadınını sadece anne olarak görmek isteyen zihniyete.. Ve bunun nedenlerine..

Cumhuriyet bayramı geldi mi, daha doğrusu yaklaştı mı, köşkü büyük bir heyecan dalgası kaplardı. Hiçbir bayramda Atatürk'ün bu derece neşeli, sevinçli ve yerinde duramaz bir halde olduğunu görmemişimdir. Çocuklar kadar mutlu, çocuklar kadar şen olurdu Cumhuriyet bayramlarında. Sanki yeniden hayata gelmiş gibi, tüm sorunlardan uzaklaşır, arınır, kendisini sadece bu kutsal günün anlam ve önemine verirdi. 29 Ekim olduğunda herkesten önce kalkar, en güzel tören giysilerini giyer, bunu yaparken de dudaklarından çok sevdiği türküleri eksik etmezdi.

1937 yılının Cumhuriyet bayramı yaklaşırken beni çağırtarak şunları söyledi :

«Senden bir şey isteyeceğim Gökçen..»

«Emredin Paşam!»

«Cumhuriyet bayramı törenine sen de katılacak ve mutlaka akrobasi hareketleri yapacaksın. Bunu Eskişehir'e bildirdim. Ona göre hazırlan. Çok alçaktan uçarak halka kendini iyice göstereceksin. Halkı selamlamanı arzu ediyorum. Bak her gün gazetelerde, dergilerde seninle ilgili çok güzel yazılar çıkıyor. Göğsümü kabartıyor bu yazılanlar. İyi temsil ediyorsun geleceğin havacı kızlarını. Ama bu uçuşu halkın da görmesi gerekir. Seni uçağın içinde, bu tehlikeli akrobasi hareketlerini yaparken görmeleri güvenlerini arttırır onların da..»

«Böyle bir görev benim için şeref olur Paşam!»

«Teşekkür ederim Gökçen.. Seni heyecanla izleyeceğim.. Halkımın heyecanı ile..»

Derhal Eskişehir'e dönerek tören için çalışmalara başladım. Atatürk bana da söylediği gibi ilgililere gereken emri vermişti. Yalnız onları düşündüren bir nokta vardı. O günkü uçaklarla çok alçaktan uçmak oldukça tehlikeliydi. Nihayet altımızdaki de bir insan yapısıydı. En küçük bir arıza bile uçucunun hayatına malolabilirdi. Ancak emri veren, isteği ortaya koyan Atatürk'tü. Bu nedenle görevi her ne pahasına olursa olsun yerine getirecektim. Bir ara arkadaşlarım «**Dilersen bunun ne denli tehlikeli bir iş olduğunu biz münasip bir şekilde Atatürk'e duyurmaya çalışalım Gökçen,**» dediler. Buna şiddetle karşı çıktım: «**Olmaz!**» dedim. «**Kat'iyen böyle bir şeye müsaade edemem.. Madem ki Atatürk emretti, bu emri ölüm pahasına yerine getireceğim. Esasen akrobasi pilotu da değil miyim? Bunu yapamadıktan sonra bana uçucu denebilir mi?**»

Tören sabahı erkenden filolarla Ankara'ya geldik. Ben törene daha çok vakit olduğu için bundan yararlanarak doğruca köşke çıktım. Atatürk Cumhuriyet bayramının yüce sevincini yaşıyordu yine. Beni kucaklayıp öperek :

«Hoşgeldin çocuğum..» dedi. **«Nasıl iyi hazırlandın mı bugünkü gösterilere bakalım?»**

«Hazırlandım Paşam!»

«Peki, sana bir şey soracağım Gökçen..»

«Buyurun Paşam!»

«Yerden iyice yüksekte akrobasi hareketlerini yaparken herhangi bir arıza olursa, bu tehlikeyi kolaylıkla atlatman mümkün olur mu?»

Bu soruyu niçin soruyordu? İçime birden bir kuşku düşmüştü.. Yoksa her şeye rağmen arkadaşlarım benden habersiz kendisine bir şeyler mi söylemişlerdi? Şayet bunu yaptılarsa, kendilerine söyleyeceğim herhalde çok ağır bir çift sözüm olacak, belki de bu yüzden uçuculuğu bırakacaktım. Duygularımı belli etmemeye çalışarak şu yanıtı verdim :

«Her mesleğin, her zaman ve her yerde tehlikesi olabilir Paşam!. Yerden çok yüksekte iken de insan tehlikeyi atlatamayabilir!. Bu duruma, olayın oluş şekline bağlıdır.. Niçin sordunuz?»

Gülümsedi :

«Hiç..» dedi. **«Gece bir rüya gördüm de.. Stadyumda gösteriler başladıktan sonra sen birdenbire müthiş bir hızla yere doğru geliyordun. Uçağın kontrolünü kaybetmiştin.. Ter içinde uyandım.. Dur dedim uyandıktan sonra kendi kendime, bunu Gök çen'e bir sorayım. Bilirsin rüyalara pek inanmam ama..»**

Şimdi gerçeği öğrenebildim :

«Dilerseniz törene katılmayayım efendim..» dedim. **«Böylece akrobasi de yapmamış olurum..»**

Derhal kaşlarını çattı :

«O ne biçim söz?. Ben senin uçacağını, yere çok yaklaşırken halkımızı selamlayacağını gazetelere de duyurdum. Bundan hiçbir şekilde vazgeçmene izin vermem.. Hele bir rüya üzerine..»

Derin bir nefes aldım. Rahatlamıştım. Demek ki çok sevdiğim meslekdaşlarım, arkadaşlarım bana ihanet etmemişlerdi. Ben de duygularımı şöyle dile getirdim :

«Dersim harekâtına katılan, ülke dışındaki törenlerde bu gibi hareketleri yapan kızınızı, kendi ulusunun karşısında akrobasi hareketleri yapmasına izin vermeseydiniz, bundan sonra asla uçmazdı Paşam..»

Aldığı yanıttan çok memnun, yanaklarımdan öperek :

«**Hadi şimdi git..**» dedi. «**Törende bana el salla bakalım..**»

Öğleden sonra uçağıma binerek belirlenen saatte doğruca törenin yapıldığı stadyumun üzerine geldim. Havada benim uçağımdan başka uçak yoktu. Filonun başında uçma işini sona bırakmıştım. Rusya'da ve Eskişehir Askeri Havaalanında bana öğretilenlerin hepsini bir bir yapmaya başladım. Ne yalan söyleyeyim, bunların arasında bizim uçaklarla yapılmaması gerekenleri de yapmaya koyuldum. Önce çok geniş daireler çizdim. Sonra bunları daraltmaya başladım. Ardından kurallara uygun olarak pikeye geçtim, bunu yükseliş hareketleri izledi. İnişler sırasında halkın seslerini duyuyordum. Bu hareketler onların hem çok hoşuna gidiyor, hem de heyecanlandırıyordu. Giderek daha da alçalmaya başladım. Yere birkaç metre kadar alçalarak akrobasi hareketleri yaptığım zaman bir yandan da beni alkışlayan «**Gökçen! Gökçen!**» diye bağıran halkı selamlıyordum. Herkes coşku içindeydi. Kendi içlerinden biri göklerin kızı olarak onlara el sallıyor, en tehlikeli gördükleri hareketleri büyük bir maharetle yapabiliyordu. Bunu beklemiyorlar mıydı? Orasını bilemiyorum.. Ama o günkü coşkularını, heyecanlarını ömrünce unutamam.. Nihayet sıra Şeref Tribününü, Atatürk'ü selamlamaya geldi. Bunun için daha da çok alçalmam gerekiyordu. Denebilir ki, bunu yaparken uçağım neredeyse yere değecekti.. Atatürk ayakta duruyor ve bütün hareketlerimi bu şekilde izliyordu. Uçağı o tarafa doğru çevirerek alçaldım. Biraz daha, biraz daha alçaldım ve tam Ata'nın önünden geçerken selamımı verdim. Bu alçalış her zamankinden daha fazla olduğu için şeref tribününde olsun, diğer taraflarda olsun, oturan herkes nefeslerini keserek ayağa kalkmış gibiydiler.

Onların bu heyecanı, coşkuları hem göğsümü kabartmış, hem de gözlerimi yaşartmıştı. Türk ulusu sevdiği zaman gerçekten çok seviyor, saydığı zaman çok sayıyor, güvendiği zaman çok güveniyor, takdir ettiği zamanda çok takdir ediyordu.. Atatürk bu hareketleri halkın beni uçağın içinde yalnız görmesi için yaptırmıştı.. Bunu sonradan anlamıştım.. Birtakım söylentileri önlemek, gerçeği onlara göstermek için.. O büyük insanın hiç belli etmeden bazı şeyleri ulusuna kanıtlamak gibi böyle bir özelliği vardı.. Tekrar yükseldikten sonra meydana inip uçağı değiştirerek filonun başında görevimi tamamladım.

Şeref tribününe geldiğim zaman henüz tören bitmemişti. Atatürk beni kucaklayarak : «**Teşekkür ederim.. Çok başarılıydın.. Halk seni tek başına bu tehlikeli hareketleri yaparken görünce çok heyecanlandı. Hem heyecanlandı, hem de mutluluk duyarak gururlandı..**» Ardından beni oradaki yabancı konuklara tanıttı. Bunu yaparken elini omzumdan eksik etmiyordu koruyucu bir melek gibi..

Aynı günün gecesi Ankara Palas'ta Cumhuriyet Balosu vardı. Bu balolar her Cumhuriyet bayramında yapıldığı için geleneksel bir hal almıştı. Atatürk beni her gittiği yere askeri üniformamla götürürdü. O geceki baloya da bu kıyafetle gitmiştim. Kendisi, Ankara Palas'ın özel bir bölümü vardı, orada otururdu. Ata'nın özel köşesiydi burası. Dostları, arkadaşları, yakınları ve konukları ile hep bu köşede oturur, beni de yanına alırdı. Bir ara söz o günkü akrobasi gösterilerine ve törenlere intikal etti. Atatürk salonun öbür tarafında hareketli bir konuşmaya dalan Mareşal Fevzi Çakmak'ı göstererek :

«**Gökçen..**» dedi; «**Mareşal Fevzi Çakmak bugün senin uçuşlarını, gösterilerini baştan sona en az benim kadar heyecanlanıp duygulanarak izledi.. O da herkes gibi bu işlere başladığın günlerden beri seninle iftihar ediyor.. Bunu Dersim harekâtından sonra da bizzat açıklamıştı zaten.. Şimdi git kendisiyle görüş.. Tam sırasıdır.. Ona, elini öptükten sonra, kadınların resmen asker olabilmeleri için ricada bulun.. Olur derse mesele kalmaz..**»

Atatürk'ün dediği gibi yaptım. Doğruca Mareşal Fevzi Çakmak'ın yanına giderek elini öptüm. O da beni yanaklarımdan öperek :

«Sağol evladım..» dedi. **«Cumhuriyet bayramımıza yaptığın gösterilerle hem renk, hem de heyecan kattın..»**

«Sizleri mutlu edebildiğim için bendeniz de mutluyum efendim..»

«Dersim harekâtındaki başarıların bize gelecekte daha büyük başarılar elde edebileceğimizi ispat etmişti zaten.. Gerçi o başka görev bu başka görev ama, yine de ayağın yerden kesiliyor değil mi?»

«Öyle efendim.. Yalnız bir sorunum var..»

«Hayır ola.. Nedir bakalım sorunun?»

«Şu kadınların da asker olmaları meselesi.. Biliyorsunuz henüz bu konuda yasa olmadığı için benim durumum da ortada.. Atatürk konuyu sizinle konuşmamı ve bu meselede bana yardımcı olmanızı istedi.. Kadınların resmen asker olmaları ve askere alınmaları sizin vereceğiniz karara ve izne bağlı.. Bu yasayı çıkartacak olursanız bütün Türk kadınları size minnettar kalacaklardır.. Öyle tanıdığım genç kızlar var ki bu şerefli üniformayı giyebilmek için hayatlarının en güzel yıllarını bile feda etmeye razılar..»

Mareşal Fevzi Çakmak beni büyük bir dikkatle dinledikten sonra elini çok samimi bir şekilde omzuma koyarak şöyle konuştu :

«Duygularını çok güzel bir şekilde ifade ettin Gökçen.. Türk kızlarının asker olmak isteyişlerini, bu şerefli üniformayı taşımaktan büyük bir gurur duyacaklarını ben de biliyorum.. Ama hayır, bunu sakın benden isteme yavrum.. Çünkü ben kızlarımızın, kadınlarımızın asker olmalarına asla razı değilim!. Bir milletin varolması, o milletin kadınlarının yaşaması ile mümkün olur ancak..»

Bu sözleri işitince ağlayacak hale gelmiştim. Konu burada kapanıyordu artık. Çünkü çok iyi biliyordum ki, Atatürk'ün mareşala saygısı sonsuzdu. Onu hiçbir konuda incitmek, kırmak istemezdi. Şayet Çakmak kadınların resmen asker olmalarını isteseydi, bununla ilgili yasayı

Atatürk derhal çıkartırdı. Bu önerinin doğrudan doğruya Fevzi Çakmak'tan gelmesini istiyordu. Bunun için de beni onun yanına göndermişti. Çakmak benim uçuşlarımı, gösterilerimi yakından izlediğinden, Türk kızlarının askerliğin her dalında başarılı olacağını kabul ederek isteğime kolaylıkla «**evet**» diyecekti.. Oysa bunun tam aksi olmuş, mareşal Türk kadınlarının, Türk kızlarının asker olmalarına asla taraftar bulunmadığını kesin bir şekilde belirtmişti. Bütün umutlarım kırılmıştı. Bayramın, akrobasi gösterilerimin, halkımın heyecanının üzerimde yarattığı o tatlı, o güzel etki bir anda silinip gitmişti sanki..

Elini öpüp yanından uzaklaştım. Buz gibi olmuştu vücudum. Bunu hiç beklemiyordum. Bunca çalışmadan, bunca başarıdan sonra, askerlik alanında da erkeklerle eşit haklara sahip olabileceğimize o kadar inandırmıştım ki kendimi.. Ama işte düşle gerçek yine karşı karşıya gelmiş, düş yerini gerçeğe terketmişti.

Atatürk beni yanındaki sandalyeye oturtarak :

«**Mareşalı ikna edemedin mi Gökçen?**» diye sordu.

«**Hayır!**» dedim. «**Kendileri kadınların asker olmalarına asla müsaade etmeyeceklerini söylediler..**»

«**Niçin istemiyormuş bunu?**»

«**Çünkü ona göre bir milletin varolması, o milletin kadınlarının yaşaması ile mümkün olurmuş!**»

Atatürk gülümseyerek beni teselli etmeye çalıştı :

«**Üzüntünü anlıyorum.. Unutma ki kendisi Genelkurmay Başkanımızdır.. Görüşlerine, fikir ve düşüncelerine saygı duymaya mecburuz.. Ama böyle harap olmana gerek yok Gökçen.. Bir gün gelecek mareşal da Türk kadınlarının asker olmalarını isteyecektir..**»

«**Bunu siz arzu etseydiniz..**»

«**Ben elbette ki arzu ediyorum çocuğum.. Hele böyle bir Cumhuriyet bayramı gecesinde karara varabilseydik, çok ta mutlu olacaktım.. Fakat mareşalı kırmayalım. Biraz sabredelim. Ben Tük kadınlarının, Türk kızlarının askerlik mesleğinde de her alanda olduğu gibi başarılı olacağına içtenlikle inanıyorum..**»

Cumhuriyet bayramından sonra Atatürk Florya köşküne dinlenmeye gitti.. Yorulmuştu. Eskiden bu kadar yorulmazdı. Artık akşam toplantılarını da kısaltmaya başlamıştı. Yüzünde o zamanlar hiçbir anlam veremediğim bir hüzün vardı. Bilmem ki nasıl diyeyim, adeta bir şair hüznü.. Zaman zaman dalıyor, kahvesi soğuyor, sigarası parmaklarının ya da ağızlarının ucunu yakana kadar eli kanapenin kenarında öylece dalıyordu. Ne düşünüyordu böyle uzun uzun, böyle kendinden geçercesine?.. Sonra birdenbire silkiniyor, çevik bir kaplan gibi yerinden kalkarak dışarı çıkıyor, ya bahçede dolaşıyor ya da deniz kıyısında yürüyordu. Bir derdi vardı.. Ama ne?

Disiplini, intizamı, resmi yaşamında olduğu kadar özel yaşamında da severdi Atatürk. «**Disiplinsiz insan hayatta muvaffak olamaz.. Olsa bile bu muvaffakiyeti devamlı olmaz!**» derdi. Onun disipline verdiği önemi, başımdan geçen bir olayla anlatmak isterim sizlere.. Yanılmıyorsam, bir pazar günü idi.. Köşkteki, yani Florya köşkündeki çalışma odasına oturmuş konuşuyorduk. Bana her zaman olduğu gibi anılarından, düşüncelerinden söz ediyordu. Bu konuşmalar sanırım ki kendisini biraz olsun dinlendirmekteydi. Hele neşeli bir konu buldu mu, bunu ballandıra ballandıra anlatır, sonra kahkahalarla gülerdi «**hayatta böyle şeyler de oluyor işte**» diyerek..

Sohbetini bitirince kendisinden izin istedim. Yeşilköy Havaalanına gideceğimi ve biraz uçuş yapacağımı söyledim. Memnun memnun yüzüme bakarak : «**Peki, Gökçen git!**» dedi. Yeşilköy'e vardığımda müfreze kumandanı olan Yüzbaşı İlhan beyden uçuş izni aldım. Yüzbaşı İlhan da gerçekten disiplini seven bir subaydı. «**Sadece normal uçuş yapacaksın değil mi Gökçen?**» diye yüzüme dikkatle bakarak sordu. «**Evet..**» dedim. Oysa, benim niyetim akrobasi uçuşu yapmaktı. Florya köşkü üzerinde akrobasi gösterileri yaparak Atatürk'ü biraz olsun neşelendirmek istiyordum. Onun son zamanlardaki hali beni de üzmeye başlamıştı. Ancak nesi olduğunu sormaya cesaret edemiyordum.

Uçağa binerken, makinistin eline «**akrobasi yapacağımı**» bildiren bir not vererek kumandana götürmesini söyledim. Arkasından da havalanarak doğruca köşkün üzerine gittim.. Tıpkı Cumhuriyet bayramı

günü Ankara'da stadyumun üzerinde yaptığım gibi akrobasi hareketlerini yapmaya koyuldum. Atatürk terasa çıkmış beni izliyordu. Bir ara başyaverin Ata'nın yanına geldiğini ve bir şeyler söylediğini, Ata'nın da kendisine sert birtakım hareketler yaparak emirler verdiğini gördüm. Herhalde bir olay vardı ve Paşa bu olaya fazlasiyle kızmıştı. Neyse, işin o tarafı tabii beni ilgilendirmezdi. Uçuşumu, daha doğrusu akrobasi hareketlerini bitirdikten sonra tekrar Yeşilköy'e döndüm. Yüzbaşı İlhan bey beni son derece sinirli bir şekilde karşıladı. Kaşlarını çatmış, ellerini arkasına kenetlemiş, öylece odanın ortasında duruyordu.

«Bunu sana hiç yakıştıramadım Gökçen!» dedi. **«Biliyorsun ki havacılık bir disiplin, bir emre riayet işidir.. Benden sadece uçmak için izin aldığın halde, havalanmadan önce makiniste verdiğin notta akrobasi yapacağını bildirdin.. İzin isteğinle, yaptığın bu hareket birbirini tutmadığı için bilmelisin ki seni en ağır şekilde cezalandırmam gerekiyordu.. Bunu yapmaya da hazırdım..»**

Haklıydı. Başımı önüme eğerek yavaş bir sesle :

«Afedersiniz efendim..» dedim. **«Yerden göğe kadar hakkınız var.. Bir daha tekerrür etmeyeceğine dair şerefim üzerine söz veririm..»**

«Affetmek mi? Asla! Türk ordusunun her branşında, her kademesinde disipline uymak esastır. Benim affetmem mümkün değildir.. Biz daha kuvvetli, daha disiplinli, daha emirlere itaatkâr bir ordu olmaya mecburuz Gökçen..»

«Cezamı çekmeye hazırım efendim!»

«Ne yazık ki bu cezanı çekmeyeceksin!»

«Sizi bu kadar üzeceğimi bilmiyordum.. Sadece Atatürk'ü biraz oyalamak için akrobasi hareketleri yaptım.. Ancak cezam ne ise yerine getirilmesini bizzat rica edeceğim sizden..»

«Hayır.. Dedim ya, maalesef seni cezalandırmayacağım bu çok menfi hareketine rağmen..»

«Fakat niçin?»

«Çünkü senin yolladığın münasebetsiz notu alır almaz derhal köşke telefon ederek bu disiplinsiz hareketini başyavere bildirdim. Durumu Atatürk'e de iletmesini rica ettim. Biraz sonra telefona gelerek Atatürk'ün bu olaya hem sinirlendiğini, hem de çok üzüldüğünü, bunu herhangi bir subay ya da gedikli yaptığı taktirde ne ceza verecekse Gökçen'e de aynı cezayı hiç tereddüt etmeden uygulasın dediğini bildirdi. İşte gerçek asker, gerçek kumandan budur Gökçen.. Onun bu büyüklüğü karşısında seni cezalandırmaktan vazgeçtim.. İnsanlar arasında ayırım yapmayan, herkese eşit muamele yapılmasını isteyen örnek hareketti bu.. Umarım ki, sana iyi bir ders olur ve bir daha hayat boyu böyle bir hataya düşmezsin..»

«Sağolun efendim.. Bir daha tekerrür etmeyeceğinden emin olabilirsiniz..»

Köşke çekinerek döndüm. Bu gibi konularda Paşa'nın ne derece hassas olduğunu bildiğim halde, böyle bir harekete nasıl olup ta tevessül ettiğime hâlâ şaşarım doğrusu. Ama dediğim gibi, bunu yaparken disiplinsizliği filan düşünmüş değildim.. Sadece ve sadece Atatürk'ü o zamanlar içine düştüğü sıkıntılı durumlardan, nedenini henüz bilemediğim melankolik durumlardan biraz olsun çekip alabilmekti. Çünkü o akrobasi hareketlerini gerçekten de çok seviyordu. Hele bunları ben yapacak olursam..

Oturduğu odaya usulca girdim. Vücudumun titrediğini hissediyordum. Ne söylese, ne kadar ağır konuşsa hakkı vardı.. Birkaç adım ilerleyince durdum. Başını çevirip yüzüme baktı. Hayret! Kaşları çatık değildi. Kızgın olduğunu, daha doğrusu kırılmış olduğunu belli edecek hiçbir emare yoktu yüzünde. Gözleri gene ışıl ışıldı.

«Biraz önce komutanın telefon etti..» dedi.

Dizlerimin bağı çözülüyordu.

«Seni yaptığın disiplinsizlikten dolayı cezalandırmaktan vazgeçmiş..»

Yutkundum :

«Evet, Paşam!. Cezalandırmadı..»

Sesi yumuşaktı :

«Oysa cezalandırması gerekiyordu değil mi?»

«Kuşkusuz Paşam!.»

«Bunu niçin yapmadığını da söyledi mi?»

«Söyledi Paşam!.»

Gülümseyerek konuyu burada kapattı. Kapattı ama ben bugüne kadar onun yüzündeki bu «**gülüş**»ün anlamını hiç mi hiç unutamadım. Ne zaman bir hataya düşecek gibi olsam, ne zaman disiplini unutacak gibi olsam, derhal bu son derece anlamlı «**gülüşü**» anımsar o işten derhal vazgeçerim.

Bu olaydan iki gün sonra Dolmabahçe sarayına geçtik.. Havalar yavaş yavaş soğumaya başlamıştı. İstanbul tam manasiyle bir sonbahar yaşıyordu. Deniz zaman zaman ürperiyor, asırlık ağaçların yaprakları sararıp soluyor, sokaklarda dolaşan insanlar sırtlarına pardesülerini geçiriyorlardı. Bütün mevsimlerde olduğu gibi böyle sonbaharlarda da İstanbul'un kendine özgü bir ahengi, kendine özgü bir güzelliği vardır.. Gün doğumu ayrı bir renk cümbüşü ile başlar, gün batımı ayrı bir renk cümbüşü ile kaybolur gider.. Dolmabahçe'den karşıya, boğazın karşı yakasına baktığınızda yeşille sarının bütün tonlarını görür, doğanın büyülü güzelliği karşısında kendinizden geçerdiniz.. O zamanlar boğaz böylesine çirkin bir şekilde parsellenmemişti. Yalıların yerini, ya da hemen arka taraflarını birbirinden çirkin upuzun veya devrik birer devleşmiş kibrit kutularını andırır ruhsuz beton yığınları almamıştı.. Gözün görebildiği her tarafta doğaya uygun bir ahenk vardı.. Esasen bu güzelliği, bu ahengi, bu yeşille mavinin kaynaştığı büyüyü Atatürk'ün sağlığında kimseler bozmaya cesaret edemezlerdi..

Bir sabah çok erken uyandım. Gün henüz ağırıyordu. Ortalıkta ses seda yoktu. Sadece denizin rıhtımı döğüşü duyuluyordu, hepsi o kadar.. Usulca büyük salona indim. Boğazı, günün doğuşunu, tan yerinin ağarışını seyretmek istiyordum. Güneşin ilk ışıkları, küçük köpüklü mavi dalgacıkları öpüyordu. Öpüyor sonra berraklaşarak, sarılaşarak başka taraflara yansıyordu.

«Niçin bu kadar erken kalktın Gökçen?»

Atatürk'ün sesi ile irkildim. O da bu saatlerde pek kalkmış olmazdı.

«Gündoğumunu seyretmek istedim de.. Siz uyumadınız mı?»

«Hayır.. Uyumadım..»

«Rahatsız mısınız?»

«Herhalde bir şeyim var.. İçimden bir his, bu güzelliği, bu doğanın ihtişamını daha uzun yıllar göremeyeceğimi ihtar ediyor sanki bana çocuğum.. Ulusuma yapmak istediğim şeyleri yapmaya vakit bulamayacakmışım gibi geliyor.. Sanki bir bitişe doğru gidiyorum.. Sanki bir ahenk ebediyen kesilecekmiş gibi.. Anlatması güç bir şey bu.. Hele senin yaşındaki bir genç kıza.. Yaşamın en güzel çağını bir şelale gibi çağlayarak yaşayan bir genç kıza..»

Sesi her zamankinden daha yumuşak, daha munisti.

Konuşmasını şöyle sürdürdü :

«Güvendiğim doktorlarla konuştum geçenlerde.. Bana çok yorulmamamı, geceleri erken yatmamı öğütlediler.. Bu mümkün mü? Beni beklemekte olan memleket işlerinden habersizmişler gibi konuşuyorlar.. Yorgun insanın enerjisini, gücünü yitirmiş bir insanın bir ülkeyi yönetmesi mümkün mü? Ulusunun refahı için hamleler yapması onu daha iyi yaşam koşullarına eriştirmesi mümkün mü? Daha birçok vatan toprağı bomboş.. Daha birçok illerimiz fabrika bekliyor, demiryolu bekliyor, karayolu bekliyor, okul bekliyor, üniversite bekliyor.. Kısacası uygarlığın tüm koşullarının yerine getirilmesini bekliyor.. Bunları yapabilmek içinse geceli gündüzlü hep birlikte çalışmamız gerekiyor Gökçen.. Baştaki insanlar, baştaki insan çalışmaktan vazgeçerse, diğerleri de durur.. Bu bir kuraldır. Bu aşamada dinlenmek, halkın uzağında kalmak mümkün değildir.»

Demek rahatsızdı. İlk kez bu konuşma sırasında öğreniyordum bu acı gerçeği. Vakit vakit yüzünün sararıp solması, ellerinin balmumu rengini alması, köşesinde otururken kahvesinin soğuması, sigarasının

elinde parmaklarını ya da ağızlarını yakıncaya dek kül haline gelmesi demek bu yüzdendi.. İçime bir sızı düştü.. Bir büyük, bir anlatılmaz sızı.. Onu nasıl teselli edebilirdim? Atatürk yaşamın ta kendisiydi benim için. **Ne gariptir ki, hastalığını değil, yapacağı, yapması gereken işleri düşünüyordu şu haliyle bile..** Bunları yapamadan başına bir hal gelecek olursa, ulusunun yetim kalacağını düşünüyordu.. İşlerin bitmeyeceğini hissediyor, buna yanıyordu.

Konuyu değiştirmek istedim :

«Manzara ne kadar güzel değil mi efendim? Şu boğazın ahengine bakın.. Şu mavilerle yeşillerin, yeşillerle sarıların kaynaşmasındaki ahenk ne kadar hoş değil mi?»

Birdenbire :

«Elbette güzeldir Gökçen..» dedi. **«Burada artık bizim bayrağımız dalgalanıyor.. Bir zamanlar düşman devletlerinin gemileri bu manzarayı çirkinleştirmişler, kendi bayrakları ile bu güzelliği kara lekelere bulamışlardı.. Bundan böyle bu güzelliği tek süsleyecek şey bizim bayrağımız olacaktır. Onsuz doğanın hiçbir güzelliği tam değildir.. O kara günleri görmeyen kuşaklara ne mutlu.. Evet, evet, bahsettiğim meş'um günlere dönmemek için daha çok çalışmamız, daha uygar hale gelmemiz, birbirimize ulusça daha çok kenetlenmemiz gerekiyor çocuğum.. Uzaklardan barut kokuları gelir gibi oluyor.. Bir dünya savaşının çıkmak üzere olduğunu hissediyorum.. Almanya'daki çok gürültülü ayak sesleri, durmadan havaya kalkan kolları ile kanı kaynamış gençliğin söylediği marşları hayıra yormak mümkün değildir!. Bir zamanlar kader birliği yaptığımız Almanya ile karşı karşıya gelmemiz mümkündür.. Yaşamın uluslara hazırladığı tuzakları önceden görmeye, hissetmeye, önlem almaya mecburuz.. Bir savaş milyonlarca insanın ölümü, uygarlığın onulmaz yaralar alması demektir.. Hayır Gökçen, insanlar birbirlerini benim istediğim, benim düşündüğüm kadar içtenlikle düşünüp sevmiyor.. İştah kabartan topraklar ve doymak bilmeyen uluslar geleceğin dünyası için**

en büyük tehlikedir.. Türkiye her ne pahasına olursa olsun tehlikenin dışında kalmamalıdır.. Neyse bunları bir tarafa bırakalım çocuğum.. Yarın Ege vapuru ile Karadeniz'e bir geziye çıkacağım. Sanırım senin de Eskişehir'e dönmen gerekiyor artık.. Görevinin başında..»

Görevim her şeyden kutsaldı ama, Atatürk'ü böyle bir durumda bırakıp gitmeye de gönlüm razı olmuyordu. Onun ne derece duygulu bir insan olduğunu aynı çatı altında uzun yıllar yaşamamış olanlar pek bilemezler.. Acaba istesem, kendisi ile birlikte Karadeniz gezisine çıkmama izin verir miydi? Ben tam bunu soracaktım ki yine o konuştu :

«Sabahleyin uçağını alıp doğruca Ege vapurunun üzerine gel.. Orada akrobasi hareketleri yaparak beni uğurla olur mu Gökçen?»

İşte böylece söylemek istediğim şey de daha dudaklarıma kadar gelmeden içime takılıp kalmıştı. Artık «**Emredersiniz Paşam!.**» demekten başka bir şey gelemezdi elimden.

Ve istediğini yaptım. Ege vapuru boğazın sularında süzülüp giderken hemen üstlerine vararak akrobasi hareketlerine başladım. Atatürk güvertede durmuş hareketlerimi takip ediyordu. Mümkün olduğu kadar alçalarak ona elimi salladım. Yüzündeki ifade beni çok mutlu etmişti. O da elini sallıyordu sevinçle. Bu hal boğazın sonuna kadar sürdü. Sonra Eskişehir'e giderek Birinci Tayyare alayındaki görevime başladım. Ancak içimdeki büyük sızı kafamı dağlıyor, Atatürk'ün hastalığı bütün düşüncelerimi kaplıyordu. Nesi vardı? Ne oluyordu? Bunu kime ve nasıl sorabilirdim? Henüz yaşamının en olgun çağını sürüyordu. Gerçi çok hareketli, çok yorucu bir hayat sürmüştü ama, buna rağmen son derece dinçti.

Bir hafta sonra Atatürk yaver Celâl bey aracılığı ile bana şu telgrafı gönderdi : «**Bu pazar saat 17 - 19 arasında boğaz içindeyiz. Gidişte olduğu gibi dönüşte de tayyarenizle size intizardayız. Bekliyoruz. Saygılar. Başyaver Celâl.**»

Bu isteği derhal yerine getirdim. Bu kez Ege vapurunu saat tam 17 sularında boğazın girişinde Atatürk'ün çok sevdiği akrobasi hareketle-

riyle kendisini karşıladım. Gidişte olduğu gibi dönüşte de iyice alçalarak elimi salladım. Güvertede oturuyordu. O aynı şekilde karşılık verdi. Görevimi tamamladıktan sonra doğruca Yeşilköy'e gittim. Oradan hiç vakit kaybetmeden Dolmabahçe Sarayı'na, Atatürk henüz Acar motorundan çıkıyordu ki beni karşısında bulunca şaşırıverdi :

«Ne çabuk geldin Gökçen kızım!.» dedi.. **«Haydi havada uçtuğun için bizden hızlı gidiyorsun.. Ya karada?»**

Elini öperken şu yanıtı verdim :

«Sizi bir an önce görebilmek için ben karada da uçarım Paşam!.»

Güldü. .

Biraz dinlenmiş gibiydi. Sanki deniz havası ona iyi gelmişti. Yalnız midesinin daha doğrusu karnının biraz şişkince olduğunu ilk kez farkediyordum. Başyaverine dönerek :

«Bu gece iyi bir Türk müziği ziyafeti istiyorum Celâl Bey..» dedi. **«Münir Nureddin bey de gelsin..»**

Başyaver : **«Emredersiniz Paşam!»** diye yanıt verdi.

Atatürk, Münir Nureddin Selçuk'un sesini, Türk musikisine getirdiği yorumu çok sever, çok takdir ederdi. Onu dinlerken kendinden geçer, hatta arada sırada bu büyük sanatçıya refakat bile ederdi o kendisine özgü sesi ile. Alaturka şarkıların hemen hepsini bilirdi. Hele Rumeli türkülerinden bilmediği yok gibiydi. Bunları yalnızken bile söylediğine çokça tanık olmuştum. Esasen ses tonu bizim şarkı ve türkülerimize çok iyi giderdi.

Bizim şarkılarımızla birlikte duygulanır, içlenir; bizim şarkılarımızla, türkülerimizle birlikte neşelenirdi.. Türk musikisine duyduğu yakınlığı aynı şekilde batı müziğine de duyardı Atatürk. Bir boş vakit yakaladı mı ya da çok yorgun olduğu zamanlar Klasik batı musikisinin ustalarına ait plakları çaldırır, bunları gözleri kapalı dinlerdi. Büyük senfonileri dinlerken, bu musikinin haşmetini tüm benliğinde duyduğu ellerinin hareketlerinden, yüzünün aldığı şekillerden kolaylıkla anlaşılırdı. Gelecek kuşakların hem bizim öz musikimizle, hem de batı musikisi kültürü ile yetişmesini istiyordu. Bu büyük insanın yalnız musiki ko-

nusunda değil, tüm sanat konularına ilgi duyduğu, sanatçıları daima korumak istediği bilinen gerçeklerdendir. **«Efendiler! Siz yaşamınızda Milletvekili olabilirsiniz, Bakan olabilirsiniz, hatta Cumhurbaşkanı olabilirsiniz, fakat hiçbir zaman sanatkâr olamazsınız. O halde bu çocukların değerini bilelim..»** diyerek sanatçıyı yücelten, onun toplumdaki üstün yerini çok veciz bir şekilde belirleyen lidere dünyada az rastlanır inancındayım. Parlamentonun da bu konuda yol göstericisi olmuştur : **«Güzel sanatların her dalı için, parlamentonun göstereceği ilgi ve emek; ulusun insancıl, uygar yaşamı ve çalışma veriminin artması için çok etkilidir.»** Resim ve heykel yapmaya karşı çıkanlara, bu son derece görkemli sanat dallarını ortadan kaldırmaya gayret gösterenlere verdiği şu ders, hem de 1923 yıllarında verdiği ders unutulabilir mi? Bakınız ne diyordu Mustafa Kemal Paşa o yıllarda :

«Dünyada durmaksızın ilerlemiş ve gelişmiş olmak isteyen herhangi bir ulus mutlaka heykel yapacak ve heykeltraş yetiştirecektir. Anıtların şuraya buraya tarih anıları olarak dikilmesinin dine aykırı olduğunu ileri sürenler, şeriatın hükümlerini iyice incelememiş ve araştırmamış olanlardır. Peygamberin İslam dinini kuruşundan bu ana kadar bin üç yüz kadar yıl geçmiştir. Peygamberin tanrısal emirlerini bildirmesi sırasında karşısındakilerin kalp ve vicdanında putlar vardı. Bu insanları Tanrı yoluna çağırmak için önce o taş parçalarına atmak ve bunları ceplerinden ve kalplerinden çıkarmak zorundaydı. İslamın gerçekleri tam olarak anlaşıldıktan ve ortaya çıkan vicdani kanaat kuvvetli olaylar ile de doğrulandıktan sonra birtakım aydın insanların böyle taş parçalarına tapınmasını farz ve zannetmek İslam dünyasını alçaltmak demektir. Aydın ve dindar olan ulusumuz ilerlemenin nedenlerinden biri olan heykeltraşlığı en yüksek derecede ilerletecek ve ulusumuzun her köşesi atalarımızın ve bundan sonra yetişecek evlatlarımızın anılarını güzel heykellerle dünyaya ilan edecektir. Bu işe çoktan başlamıştır. Örneğin Sivas'tan Erzurum'a giderken yol üzerinde

güzel bir heykele rastlarsınız. Sonra Mısırlılar İslam değil midir? İslamlık, yalnız Türkiye ve Anadolu halkına mı verilmiştir? Gezenler çok iyi bilirler ki, Mısır'da birçok büyüğün heykelleri vardır. Ulusumuz din ve dil gibi iki erdeme sahiptir. Bu erdemleri hiçbir güç, ulusumuzun kalp ve vicdanlarından çekip alamamıştır ve alamaz da.. İnsanlar olgunlaşmak için bazı şeylere muhtaçtır. Bir ulus ki resim yapamaz, bir ulus ki heykel yapamaz, bir ulus ki fennin gerektirdiği şeyleri yapamaz; itiraf etmeli ki o ulusun ilerleme yolunda yeri yoktur. Oysa ki bizim ulusumuz, gerçek nitelikleriyle uygar ve ileri olmaya yaraşıktır ve olacaktır..» **Ve sonra 1925' lerde insan ve müzikle ilgili şu görüşü, şu inancı ortaya atıyordu :** *«Yaşamda müzik gerekli midir? Yaşamda müzik gerekli değildir. Çünkü, yaşam müziktir. Müzik ile ilgisi olmayan yaratıklar insan değildir. Eğer sözkonusu olan yaşam, insan yaşamı ise, müzik kesinlikle vardır. Müziksiz yaşam zaten olamaz. Müzik yaşamın sevinci, ruhu ve her şeyidir. Yalnız müziğin türü üzerinde düşünülebilir..»*

Bahsettiğim geceye, yani Atatürk'ün bir **«Türk Musikisi Şöleni»** istediği ve Üstad Münir Nureddin Selçuk beyi dinlemeyi arzuladığı gece cereyan eden ilginç olaya geçmeden önce, şimdi hatırladığım bir başka ilginç olayı anlatmak isterim sizlere.. Yine musiki ile, yine bir duygulanma ile ilgisi olduğundan buraya yazmayı uygun buldum. Öyle sanıyorum ki, Türk musikisi, Atatürk'ü hem dinlendiriyor, hem eğlendiriyor, hem de rahat bir düşünce ortamına sürüklüyordu. Evet şimdi geleyim Çankaya köşkündeki o geceye..

Atatürk yine yoğun bir çalışma akşamını dostları ile ve Türk müziği dinlemekle geçirmek istemişti. Ha, bakınız bir konuyu daha açıklığa kavuşturayım izninizle.. Atatürk aslında son derece neşeli bir insandı. Espriden hoşlanır, arkadaşlarına, dostlarına takılır, onlarla şakalaşmaktan çok hoşlanırdı özel yaşamında. Hele böyle sofralarda konular ne denli ağır olursa olsun, işi bir ara ne yapıp yapar şakaya, espriye getirir, ortalığı neşeye boğardı.. İnsanların, hele Türk ulusunun yü-

zünün hep gülmesini arzulardı. **«Bizim insanlarımıza mutluluk, neşe yaraşır.. Öyle somurtkanlık, asık suratlılık hiç yakışmaz!»** derdi. O akşam sohbetler koyulaştığı bir sırada, sazlar da alabildiğine coşmuş bulunuyordu. En eski şarkılardan, günün şarkılarına kadar hemen her şey okunmaktaydı. Ata da zaman zaman bu şarkılara refakat ediyor, sanatçılara iltifatlar yağdırıyordu. İşte tam bu şenlik sırasında sanatçılar **«Gel gitme kadın..»** diye başlayan şarkıyı söylemeye başladılar. Çok ta içten, çok ta güzel okuyorlardı.. Gözlerim birden Atatürk'ün yüzüne takıldı.. O ne? Ne oluyordu? Niçin böyle olmuştu? Paşa'nın o mutlu, o şenlikli yüzü birden değişmiş, puslu, bulanık, asık bir hal almıştı. Hayır, hayır iyi ifade edemedim, hüzünlü ama çok hüzünlü bir hal almıştı.. Onun bu halini benim gibi sofrada bulunanlar da farketmiş olacaklar ki, kadehlerini, çatallarını ellerinden bırakmışlardı. Saz alabildiğine çalıyor, sanatçılar en güzel nağmelerle **«Gel gitme kadın!»** diyorlardı. Ve Atatürk ağlıyordu.. Mavi gözlerinden bir sıralı yaş o çetin yüzünü yalayarak aşağıya süzülüyor, göğsünü ıslatıyordu.. Dudakları bir bıçak kadar incelmiş, dişleri kenetlenmişti. Yalnız o **«Gel gitme kadın..»** demiyordu. Az sonra saz sustu, konuklar gittiler.. El ayak çekildi.. Yalnız Atatürk uyanık kaldı koskoca köşkte.

Bu şarkının Atatürk'ü neden ağlattığını merak ettiğimden, ben de uzun süre uyuyamadım yatağımda. Oradan oraya dönenip durdum. **«Gel gitme kadın!..»** Yoksa bu büyük insanın kalp hazinesinde, çok geride kalmış yılların küllendiremediği bir aşk masalı mı yaşıyordu hâlâ? Gitmesini istemediği, tüm yaşam heyecanının unutturamadığı bir kadın mı vardı? Belki de çok sevmiş, çok sevilmiş ve sonunda o gitmesini arzulamadığı kadını ebediyen kaybetmişti.. Belki de Tanrı vaktinden önce bu kadının kapısına ecel fermanı yollamıştı.. Bütün bunları düşünerek dalmışım..

Sabahleyin doğruca odasına gittim. İyi günler dileyerek yatağının yanında oturdum. Geceki sıkıntılı hali yok olmuştu. Gülümseyerek sordu. **«Nasıl geceki konseri beğendin mi Gökçen? Güzel okuyup, güzel çaldılar çocuklar değil mi? Bizim musikimizi her zaman böyle içten okumalarını, çalmalarını istiyor insan.. Öyle iş olsun, çalıp söyleyelim de bitsin der gibi olmamalı..»** Başımı salladım :

Levent Şahverdi Arşivi

«Haklısınız Paşam.. Gece gerçekten çok güzeldi.. Fakat..» Elini tuttu : **«Fakat ne? Bir sorun mu oldu?»** Bunu söylerken yüzüme cin gibi bakıyordu. Sanki vereceğim yanıtı biliyormuş gibi.. Yutkundum : **«Şey efendim..»** dedim, **«Bir şarkı.. Gel gitme kadın okunurken çok müteesir oldunuz.. Hatta yanılmıyorsam ağladınız da..»** Dudaklarını usulca ısırdı. Yavaş bir sesle : **«Çocuğum bana bir sigara ver!..»** dedi. Sigarasını verip yaktım. İçimi kaplayan uzunca bir sessizlik oldu. Mavi dumancıklar Ata'nın ciğerini doldurup doldurup boşaltıyordu. Tam bu esnada içeriye başyaver Celâl bey girdi. Paşa onu görünce : **«Arabayı hazırlat da Celâl..»** dedi, **«Çıkıp biraz temiz hava alalım.. Buna ihtiyacım var..»**

Eski yaveri merhum Cevat Abbas beyi de yanımıza alarak otomobile bindik.. Yol boyunca Atatürk bir yandan doğayı seyretti, kuşların seslerini dinledi, bir yandan da günün sorunları üzerinde durup Cevat Abbas beyden bilgi aldı. Sonra birdenbire konuyu değiştiriverdi: **«Cevat..»** dedi, **«Biz Anadolu'ya çıktığımızda hep bir ağızdan bir marş söylerdik hatırlıyor musun?»** diye sordu. Cevat bey : **«Hatırlamaz olur muyum Paşam..»** dedi, **«Dağ başını duman almış..»** Ve ardından hep birlikte sanki sözleşmişcesine bu marşı söylemeye başladık. Atatürk büyük bir coşku ile söylüyordu. Adeta kendinden geçmişcesine.. **«Bu ağaçlar, güzel kuşlar..»** derken, ondaki yurt sevgisini hissetmemek mümkün değildi. Marş bitince gene hüzünlendi. Yüzüme baktı : **«Gökçen..»** diye konuştu, **«Ben bu toprakları seviyorum, yurdumun topraklarını, dağlarını, taşlarını.. Göğünü, havasını seviyorum.. İnsanlarını seviyorum memleketimin.. Köylüsünü, çiftçisini, ırgatını, işçisini, balıkçısını, çobanını, sanatçısını, askerlerini, gencini, ihtiyarını tüm insanları seviyorum memleketimin.. Kadınlarını, erkeklerini. Bazı şarkılar bana bu insanlardan bir gün kopacağımı hatırlatıyor.. Onlardan uzak düşeceğimi.. Bir daha onlarla birlikte olamayacağımı.. İşte o zaman, şarkının sözleri ne olursa olsun içime bir ateş düşüyor.. Ve sonradan gözyaşı olarak akıp gidiyor.. Unutma Mustafa Kemal'ler de insandır ve onlar da zaman zaman şu ya da bu nedenlerle ağlamak isterler..»**

Onun ne derece duygulu olduğunu kanıtlayan bir başka olay da şudur : Bilindiği gibi Ata, yüzmeyi, kürek çekmeyi, yürümeyi, ata binmeyi ve zaman zaman da kırlara çıkıp cansız hedeflere ateş etmeyi çok severdi. Bunları yerine getirdiğinde daha bir enerji toplamış olur, çalışmalarını daha bir yoğunlaştırırdı. Canlı hedeften kastım kuşlardı. **Onun bir tek kuşa ateş ettiğini hiç kimse görmemiştir sanırım.** Bir gün İstanbul'da motorla boğazda gezintiye çıkmıştı. Ben yanında değildim. Bu gezintisi sırasında sahile çıktığında, kendisine bir kafes dolusu bıldırcın armağan etmişler. Döndüğümde bıldırcınları bana göstererek mutluluğunu ifade etti. Atlara, köpeklere, kuşlara özellikle düşkünlüğü vardı. Akşam bıldırcınların sofraya getirilmelerini emretti. Paşa kafesteki kuşlara uzun uzun baktıktan sonra geri gönderdi. Bu hal ertesi gece de devam etti. Üçüncü akşam kafes tekrar getirildi. Bu kez Atatürk : **«Açın kafesi bakalım kuşlar ne yapacak?»** dedi. Kafes açıldı. Bunlardan ikisi kafesten çıkar çıkmaz Atatürk'ün önündeki boş tabağa konuverdiler. Ve orada öylece Ata'nın yüzüne bakıp durdular. Böylece belki dakikalar geçti. Kuşlar hiç istiflerini bozmuyorlardı. Sofrada bulunanlardan biri şu sözlerle bozdu sessizliği : **«Paşam, sizin afiyetle yemeniz için huzurunuza gelip kondular..»** dedi, **«Emrederseniz hemen kestirip, pişirelim!. Kısmetiniz bunlar..»** Atatürk bu sözü söyleyen konuğuna çok sert bir şekilde baktıktan sonra şu emri verdi : **«Bütün bıldırcınları azad edin.. Ve bir daha da bana asla bıldırcın eti getirmeyin..»**

Yardımdan, ama kime olursa olsun yardımdan hoşlanırdı Atatürk.. Birisinin sorunu mu var, şayet bu sorun Ata'ya iletilmişse, ne yapar yapar meseleyi halletmeye çalışır ve ederdi de.. Sık sık yurt gezileri yapması da halkının ne durumda olduğunu öğrenmek, gerçekleri yerinde görmek, memleketin kalkınması ile ilgili çalışmaların hangi aşamaya geldiğini yerinde saptamak içindi. Bu gezilerden daima birçok şeyler öğrenmiş olarak döner, çalışma şevki heyecanı daha da artardı. Yapılmayan, becerilmeyen, yahut da geç kalmış olan işlere son derece üzülür, yurdu ve ulusu için çalışmalar yapmayan, yapamayanları asla affetmezdi. Yurt gezileri sırasında uzun boylu güvenlik önlemleri alın-

masını asla istemezdi. Çünkü ulusu tarafından ne derece sevildiğini, halkından kendisine hiçbir zaman herhangi bir kötülük gelmeyeceğini bilir, buna yürekten inanırdı. Böyle geziler sırasında onu en çok mutlu eden şey, köylüler arasında sık sık eski silah arkadaşları ile karşılaşması olurdu. Bunların çoğu, tabii Ulusal Kurtuluş sırasındaki arkadaşları idi. Ama aralarında ender de olsa, Balkan, hatta Trablusgarp savaşlarından kalma olanlar da bulunurdu. Onlarla karşılaştığında her tarafından mutluluklar akardı. Kader arkadaşlarına sarılır, onları içten gelen bir hareketle öperdi. Sımsıcak, insancıl davranış karşısında onun mevkiini düşünerek mahçup geri çekilmek isteyenler oldu mu, daha da üstlerine gider, bunların evine varır, bir acı kahvelerini içer, yardıma muhtaç olanları saptayarak onları sıkıntıdan kurtaracak emirler verirdi. Böyle anlarda protokolu filan bir tarafa bırakırdı. Tam halk adamı gibi davranır, tam bir demokrat ruhu ile hareket ederdi. **Ben tanık olmadım ama, İsmet İnönü söylemişti, bu gezilerde rastlamış olduğu silah arkadaşlarının çoğunu derhal tanır, onlara adları ile hitap eder ve hangi savaşlarda, hangi cephelerde birlikte olduklarını da söyleyerek, herkesi hayretler içinde bırakmış. Ondaki bellek kuvvetini belgeleyen bir örnek bu..** Protokola fazla önem vermezdi dedim de, aklıma geldi.. Bir seferinde kimseciklere haber vermeden Dolmabahçe Sarayından çıkıp, tek başına doğruca Beyoğlu'na gitmiş, orada kendi kendine dolaşıp halkla sohbet etmiş. Bu durum bütün İstanbul polisini ayağa kaldırmış.. Hatta hükümet üyeleri seferber olmuşlar, kimi uçağa atlayıp İstanbul'a gelmiş.. Atatürk bu olayı hatırladıkça kahkahalarla güler, kendisini aramak için yollara düşmüş olanların hallerini neşe içinde anlatırdı.

Bir keresinde Mersin'e birlikte gitmiştik. **Öyle şatafatlı kurbanlı törenlerden hiç hoşlanmadığı için, çoğu kez bu gezilerinin önceden haber verilmesini de istemezdi. Ona göre bir lider, o halkın içinden çıkmış olduğunu unutmamalı idi. Halkla beraber olması, onların yaşadıkları gibi yaşaması da en doğal şeydi. İkide bir her gittiği yerde tören yapılması lideri putlaştırır ya da giderek gözden düşürebilirdi.** Mersin'de konuk edindiğimiz evi gezdiğimiz sırada

Ata'nın gözlerine bir sofra takımı ilişti. Hiç kullanılmamış oldukları etiketinden anlaşılıyordu. Paşa ev sahiplerine sordu : **«Bunları niçin aldınız?»** Ev sahipleri yanıtladılar : **«Efendim almadık.. Sizin için çıkardık.. Bizim kızlardan birinin çeyizidir bunlar.. Çoktandır sandığında duruyordu. Onu sizin kullanmanızı istedik ilk olarak..»** Paşa bundan çok müteesir oldu : **«Benim için böyle külfetlere girmenize hiç lüzum yoktu.. Ben, bilesiniz ki, bir bakır tepside tahta kaşıklarla da yemeğimi yerim.. Bunun için lütfen bunları kaldırın.. Bir genç kızın özenerek, düşler kurarak kendisine çeyiz olarak aldığı eşyaları yine ilk olarak kendisi kullanmalıdır.. Bu ona mutluluk getirecektir.. Rica ederim bunları lütfen yine çıkardığınız yere koyun..»**

Bir başka olay.. Bir ilginç olay daha.. Günlerden bir gün Atatürk başyaveri Celâl beyi çağırtarak sivil giyinmesini istiyor.. Yanına çok sevdiği köpeği Foks'u da alarak, sıradan bir yurttaş gibi Sirkeci'den Çekmece'ye giden trene biniyorlar. Kondüktör biletleri kontrol için geldiğinde, trene biletsiz binen bu iki yolcuya derhal cezalı bilet kesiyor. Tam bunu yaparken gözüne yerde uyuklamakta olan köpek ilişiyor. O zaman da : **«Beyefendi buraya köpek alınmaz.. Onu furgona götürmemiz gerekir. Burası insanlar içindir.. Medeni olalım.. Kurallara uyalım..»** diyor. Atatürk bunun üzerine : **«Tabii memur bey haklısınız..»** diyor. **«Lütfen köpeğimi alıp götürün..»** Ancak ne var ki, Foks öyle yabancılara pabuç bırakacak cinsten bir köpek değildi. Memur ona el sürmeye kalkar kalkmaz, hayvan derhal saldırıya geçivermiş. Durumdan fena halde korkan memur, Foks'u almadan oradan söylene söylene uzaklaşmış. Lakin görevini yapamadığı için de üzgünmüş. Bir istasyona vardıklarında oradaki istasyon şefine ve polise durumu bildiriyor. Meseleyi halletmek ve köpeği insanların bulunduğu yerden almak üzere istasyon şefi ile polis memuru derhal Atatürk'ün bulunduğu kompartımana gidiyorlar. Fakat ikisi de Ata'yı daha ilk gördükleri anda tanıyarak kendisinden özür diliyorlar. Memur ise sükûm püklüm, onu tanıyamamış olmanın verdiği eziklik içinde bir köşede

duruyor. Atatürk yerinden onun yanına varıyor ve şu sözleri söylüyor : **«Aferin memur bey.. Çok yerinde bir hareket yaptınız.. Cezalı bilet kesmeniz de, köpekle ilgili durumu istasyon şefine ve polise bildirmeniz de görevinize bağlılığınızı gösterir.. Bize sizin gibi herkese eşit muamele yapacak, görevini bihakkın yerine getirecek memurlar lazım. Sizi kutlarım çocuğum..»** Ve ardından da bu memuru ödüllendiriyor..

Nereden nerelere geldik değil mi? Evet, ben yine o Türk Müziği Şöleninin verildiği geceye döneceğim.. Münir Nureddin bey, gerçekten de üstadlığının bir kere daha kanıtlandığının belgesini sunuyordu okuduğu şarkılarla bizlere. Atatürk onu büyük bir huşu içinde dinliyordu. Dede efendiler, Sadullah ağalar, Itrî'ler, Şevki beyler Türk musikisinin bu ölümsüz mimarları en güzel yapıtları ile Münir Nureddin beyin hançeresinden dalga dalga ruhlarımıza süzülüp gidiyor, benliğimizi sarıyordu adeta.. Konser bitince Atatürk, usta sanatçıyı masasına çağırdı. Ona ikramlarda bulundu. İltifat etti. Şunu hemen belirteyim ki, Atatürk hiç kimseye layık olmadığı şekilde hitap etmez, onu övmezdi. Bunu yaptıysa, bilinmeliydi ki içtenlikle yapıyor, inandığı için yapıyor, gerçekten takdir ettiği için yapıyordur..

Vakit epey ilerlemişti ki Paşa, Münir Nureddin'e dönerek sordu :

«Bir cesaret sınavı vermeye hazır mısınız Münir bey?»

Münir Nureddin Selçuk hiç tereddüt etmeden :

«Elbette efendim..» yanıtını verdi.

«O halde şu su bardağını başınızın üstüne koyun bakalım!»

Münir Nureddin bardağı başının üzerine yerleştirdi.

Atatürk silahını çekti.

Etrafı büyük, derin bir sessizlik kaplamıştı.

Paşa silahını doğrulttu. Münir beye baktım. Yüzünde hiçbir korku belirtisi görülmüyordu. Konuklar biraz fazlaca içmiş olduklarından böyle bir olayı artık soğukkanlılıkla izleyebilecek durumda değillerdi. Bir kaza olabilirdi. Bazıları ellerinde olmayarak geriye doğru çekilmek lüzumunu hissettiler.

Atatürk'ün parmağı tetiğe gitti. Ve namludan çıkan kurşun bardağı paramparça ediverdi. Paşa yaşamından memnun, Münir beyin omzunu tuttu : «**Sizi yürekten kutlarım!.**» dedi, «**Sanatçı olduğunuz kadar tam bir Türk'e yakışır cesaret örneği verdiniz .. Ve tabii, bazılarının söylediği gibi benim de çok içip sarhoş olarak masadan güçlükle kalkanlardan olmadığımı ispat ettiniz..**» Böylece herkese iki dersi birden vermiş oluyordu : Birincisi hiçbir zaman öyle rivayet edildiği gibi sarhoş olmadığı, ikincisi de her koşul altında son derece iyi bir nişancı olduğu.. Evet, Atatürk elbette de her uygar insan gibi içki içer, eğlenirdi.. Hatta bundan hoşlanırdı da.. Ayrıca yaşamının bu zevk aldığı taraflarının saklanmasına çok kızardı.. Bazı kimseler onu halktan ayrı bir kişiymiş gibi göstermek için, normal bir insanın yaşamı dışında bir hayat sürdürdüğünü anlatmaya çalışırlardı kapalı kapılar ardında.. Bunun tam tersini arzu ederdi. Halkı onun ne zaman ne yaptığını en ufak ayrıntısına kadar bilmeliydi. Ve bilmeliydi ki o halkının içinden geliyordu, onlar gibi gerektiğinde eğlenmesini, içki içmesini, sohbet etmesini seviyordu.. İnsanlığın bir kuralı değil miydi bu? Belki duymuş, belki okumuşsunuzdur.. Ordumuz İzmir'e girdikten sonra Ataürk ve silah arkadaşları ilk olarak bu kentimizi ziyarete gittiğinde, onuruna bir şölen tertip edilmiş. Şölen sırasında, dışarıda biriken halkın içeride içki içildiği görülmesin diye zamanın valisi salonun perdelerini kapattırmış. Bunu gören Paşa fena halde sinirlenerek şu emri vermiş : «**Derhal perdeleri açtırınız vali bey!. Ben yaptıklarımı halktan gizleyecek bir insan değilim.. Ayrıca burada yaptığınız da onların yaptıklarından başka bir şey değildir.. Asıl perdeleri kapatmak suretiyle bizim onlardan başka, onların bildiklerinden başka bir şeyler yaptığımız kuşkusu uyandırmış oluyorsunuz ki, işte bu çok tehlikeli bir harekettir.. Biz ne yaptıksa halkımızın karşısında yaptık, ne yapacaksak bunu da yine halkımızın karşısında açık yüreklilikle yapacağız.. Bizim yaradılışımızda açıklık vardır. Gizliliklerden, halkın nazarından kaçmaktan nefret ederiz.. Onlar bizi gerçekten etimizle, kemiğimizle, yaşantımızla kendilerinden biri gibi gördükçe daha çok itimat ederler, daha çok bağlanırlar..**»

Münir Nureddin beyle geçen o gecenin sabahı Atatürk, Bursa'ya gitti. Hareketinden önce de beni çağırtarak : «**Sabiha..**» dedi; «**Şöyle bir gidip dinleneceğim Bursa'da.. Sen de uçarak gel.. Doğup büyüdüğün yere, hemşerilerin arasına uçağınla in, onları gururlandır..**» Emrini yerine getirdim. Ondan iki üç gün sonra Bursa'ya gittim uçağımla. O devirde Bursa'da iniş yapılacak doğru dürüst bir meydan, ne meydanı bir ufak pist bile yoktu. O küçük alana inmeye hazırlanırken binlerce Bursalının etrafını doldurduğunu gördüm. Ellerinde bayraklar beni karşılıyorlardı. Atatürk ve arkadaşları da oradaydı. Bu manzara beni çok heyecanlandırmıştı. Küçük birkaç akrobasi hareketi yapıp herkesi selamladıktan sonra indim ve doğruca Ata'nın yanına giderek elini öptüm. O da beni alnımdan öperek halka hitaben şu kısa konuşmayı yaptı :

«**İşte sizden biri. İşte Bursalı kahraman, korkusuz, çalışkan bir kızınız.. Gökçen yalnız Türkiye'nin değil, bütün dünyanın takdirini kazanmış bir havacı kızımızdır.. Onun başarılarını, asker olarak da sivil olarak da gazetelerde okuyor, radyolarda dinliyorsunuz.. O geleceğin Türk kızlarını temsil ediyor.. Mavi göklerde çelik kanatlarla uçarak, istikbalin göklerde olduğu inancını perçinleştiriyor. Biz gençlerimizi havacı olarak yetiştirmeye mecburuz. Savaşta ve barışta uçan gençlerimize büyük görevler düşecektir. Göklerden gelecek her türlü tehlikeye göğüs gerebilmek, yurt topraklarını gerektiğince savunmak için, batılılarla, batılıların bu en büyük teknolojileri ile yarış etmeye, onlardan geri kalmamaya mecburuz. Havacılık aynı zamanda heyecanlı, cesaret isteyen, özveri isteyen, yerinde kahramanlık isteyen bir yüce spordur. Böyle bir sporu kendilerine uğraşı olarak seçecek olan gençlerimiz, Türklüğe yaraşır bir işle uğraşmış olacaklardır.**»

Akşam Çelik Palas'ta şölen vardı. Öğleden sonra Atatürk beni yanına çağırtarak şunları söyledi : «**İyi bir uçuş yaparak Bursa'ya geldin.. Halkın ne kadar mutlu olduğunu gözlerinle gördün.. Bizim**

halkımız bizzat gördüğü şeye daha çok inanır.. Şimdi akşamki şölende kısa bir konuşma yapman, intibalarını anlatman gerekiyor.. İstersen konuşacağın şeyleri sana dikte edeyim..»

Ve işte onun bana dikte ettirdiği ve akşam masada yapdığım konuşma: **«Reisicumhur Hazretleri! Bayanlar, baylar.. Yüksek Türk kumandanları ve subaylar! Ben bugün İstanbul'dan uçarak Bursa'ya geldim. Bu seyahatımda üzerinde yürüdüğüm güzel hava yolu benim için çok naturel idi.. Bursa'nın yeşil meydanına indiğim anda benden intibalarımı sordular. Ne söyleyebilirdim? Sual sormakta acele edilmişti. Ben bunu sonradan farkettim. Bana intibalarımı soranlar yere iner inmez karşı karşıya geldiğim tarihi Bursa'nın yüksek hakikat sever heyetleriyle tanıştıktan sonra ve bu kardişinas Bursa halkının resmi ve genel mümessilleri ile ve onların yüksek iltifatları ile karşılaştıktan sonra bana intibalarım sorulsa idi belki manalı birkaç kelime söyleyebilmek cesaretimi kendimde görebilirdim. Müsaade buyurulursa orada söyleyemediğim manayı şimdi kısaca söylemeye çalışayım. Gerçi o manayı bütün genişliği ile anlamak ve tespit etmek güç. Onu ifadeye muktedir kelime bulmak ise daha güç. Yalnız, sevgili hemşehrilerim Bursalılara söyleyeyim ki, ben henüz 1500 metre yükseklikteyim. Halbuki batılılar bugün 13.000 küsur irtifaa yükselmişlerdir. Şimdi 15.000 ve daha yukarı çıkmak mevzubahistir. Ne yazık bana ki, bu irtifaa çıkmak için ne kadar geç kalmışım! Fakat vatandaşlarım size ciddi söz veriyorum ki ben bu irtifaın daha yükseğine çıkmaya çalışacağım. Benim hayat yolum şu düstur olacaktır: TÜRKLÜK VE TÜRKLER EN YÜKSEKTE..»**

Konuşmadan sonra herkes gülüp eğlenmeye başlamıştı ki, Atatürk bir ara İstanbul'da Dolmabahçe Sarayında, Münir Nureddin Selçuk beyle ilgili cesaret sınavı denemesini anlattı. Ve sonra da: **«Aynı şeyi burada da yapmak isterim..»** dedi; **«Kim başına bir bardak koyarak tabancamın karşısına geçebilir?»** Bu sözleri söylerken herkesin yüzüne ayrı ayrı bakıyordu. Göz göze geldiğimizde **«ben!»** dememek için kendimi güç zaptettim. Yaradılışım gereği, her yerde ve her konuda

«kendisini göstermeye çalışıyor!» demesinler diye daima bu gibi hareketlerden kaçınmışımdır.. Böyle söylendiğinde çok üzülürdüm.. Başımı önüme eğerek bekledim. Bunun üzerine Atatürk : **«Gökçen sen bardağı başına koyar mısın?»** dedi. Hiç tereddüt etmeden bardağı başımın üzerine koyarak gözlerimi karşımdaki namluya diktim. Onun ne kadar usta bir nişancı olduğunu yakinen bildiğimden kılım bile kıpırdamıyordu. Hiç mi hiç heyecanlanmamıştım. Ata'nın parmağı yavaşça tetiğe dokundu ve bardak parçalandı. Ortalık alkıştan inliyordu. Paşa : **«İşte bu da Türk kızı.. Korkusuz Türk kızı.. Biz kadınlı erkekli, cesur bir topluluğuz..»** diye gülümsedi.. Onu mutlu etmek beni de mutlu etmişti. Ancak burada şu gerçeği ifade etmek isterim : Merhum Münir Nureddin bey, Dolmabahçe'de benden çok daha büyük bir sınav vermişti. Çünkü o kuşku yok ki Atatürk'ün ne derece usta bir nişancı olduğunu benim kadar bilemezdi. Ve küçük bir hareket hayatına mal olabilirdi.. Bu nedenle onun cesareti yanında benimki sözkonusu bile olamazdı..

Hareketli ve mutlulukla geçen bir akşam sonrası herkes dağıldıktan sonra biz Atatürk'le baş başa kaldık kendi dairemizde. Onu bir kere daha çok yorgun, çok bitap gördüm. Gözlerinin etrafını mor halkalar sarıyordu. Istırabı olduğu belliydi. Fakat bundan hiç söz etmemeyi yeğliyordu. Belki bir buçuk saat sigaranın birini söndürdü birini yaktı. Kül tablası tepeleme dolmuştu. Dökmek için aldığım zaman derin bir içi çekerek : **«Ne kadar çok içmişim sigarayı Gökçen..»** dedi. **«Evet Paşam..»** dedim; **«Gerçekten de çok fazla içtiniz..»** Ayağa kalkarak pencerenin önüne gitti. Uzun uzun dışarıyı seyretti. Gün ağarana kadar oradan ayrılmadı. Bülbül sesleri odaya dolarken camı ardına kadar açtı ve kısık bir sesle : **«Ne güzel bir sabah, ne güzel bir hava, ne güzel çiçek kokusu ve ne güzel bülbül sesi.. İnsanlar yaşamak için geldikleri bu dünyadan öyle sanıyorum ki gerektiği kadar yararlanamadan göçüp gidiyorlar. Bir insan ömrü yaşamın güzelliği karşısında çok cüce kalıyor. Hele bu insan büyük işler başarmak için kollarını sıvamışsa, hele bu insan ulusunu, ülkesini çok, ama çok seviyorsa.. Acaba çok mu geç oldu Gökçen?»** Yanına sokuldum : **«Sabah oldu Paşam..»** dedim. Gülümsedi :

«Onu görüyorum çocuğum.. rahatsızım da.. Acaba doktorlarla daha sıkı temas kurmakta geç mi kaldım demek istiyorum..» İşte rahatsız olduğunu bir kez daha kendisinden duymuştum. Nicedir bunu görüyor, bunu hissediyor, ama kendisine bu konuda bir şey sormaya cesaret edemiyordum. Bunu söylemesi, söyleyebilmesi için gerçekten de fazla ıstırap çekmesi, fazlaca bir rahatsızlık duyması lazımdı. Çünkü Ata, öyle basit hastalıklara pek önem vermez, hatta fazla ilaç filan da içmezdi. **«İstirahat etseniz iyi olur Paşam!.»** diye kekeledim. **«Ama sabah oldu..»** Yine mırıldandı; **«İyisi mi ben bir traş olayım, bir banyo yapayım.. Ankara ile konuşmam lazım.. Yoğun işler vardı, acaba ne yaptılar?»**

Odasına çekilirken bitkindi.. Hem de çok bitkin.. Ve ne gariptir ki iki saat sonra kahvaltı masasına oturduğumuzda dipdinç, sağlıklı, yaşam dolu bir insan olup çıkmıştı tekrar..

18

Üniformanı Giy, Tabancanı Al ve Buraya Gel!..»

ESKİ BİR MARŞ GİBİ: «HATAY BİZİM CANIMIZ FEDA OLSUN KANIMIZ!»

Atatürk «Hatay 40 asırlık bir Türk yurdudur!» diyordu. Bu işi halletmek için de: «Gerektiği takdirde Cumhurbaşkanlığından, hatta milletvekilliğinden istifa edip, arkadaşlar ile birlikte Hatay'a geçerek mücadele edeceğini...» açıklıyordu.

Yıl yine 1937.. Gündemde Hatay konusu var.. Hatay, Atatürk'ün dediği gibi **«kırk asırlık bir Türk yurdu»** idi. Birinci Dünya Savaşını yenik olarak bitiren Osmanlı İmparatorluğu çeşitli parçalara bölündüğü ve İngilizlerle Fransızların manda yönetimine terkedildiği sırada, Hatay dediğimiz Antakya ilimiz de Fransızların payına düşmüştü. Bilindiği gibi bu savaştan önce ne Suriye, ne Irak, ne Filistin, ne İsrail, ne

Ürdün, ne de Hicaz devletleri yoktu.. Bunların tümü Osmanlı İmparatorluğunun birer parçası idiler. Savaş sonunda halkının çoğunluğunu Arapların oluşturduğu bölgelerde Irak, Hicaz, Suriye gibi devletler meydana getirildi. Hicaz, Irak ve Filistin ile Ürdün'ün mandaterliğini İngiltere üslenirken; Fransa'ya da Suriye ve Hatay bölgeleri düşmüştü. Mandaterlik hükümlerine göre belirli bir süre sonra mandater devletlerin bu yerlerinden çıkmaları adı geçen toprakların bağımsızlıklarına kavuşmaları gerekiyordu. Fransa da bu hazırlığı yaparken, halkının çoğunluğu Türk olan Hatay bölgesini de Suriye'nin bir parçası gibi görmeye kalkıştığı anlaşıldı.

Oysa, Hatay Türkleri, daha Ulusal Kurtuluş Savaşı sürerken Atatürk'ten kendi topraklarının da kurtarılacağı vaadini almış bulunuyorlardı. Fransızlar ilk aşamada Gaziantep, Maraş ve Adana'dan çekildikten sonra Atatürk Adana'yı ziyaret ettiği sırada Antakyalı bir heyeti kabul etmişti. Bunu iyice anımsıyorum. Bunların arasında siyahlar giyinmiş bir Antakyalı genç kız da bulunuyordu. Bunlar Ata'dan kendilerinin de bir an önce kurtarılmalarını istedikleri zaman, Atatürk kendilerine sadece «**biraz sabırlı olmalarını**» söylemiş ve «**o günün mutlaka geleceğini**» belirtmişti.

İşte Fransızların Hatay bölgesini Suriye'ye devretmeye hazırlandıkları belli olur olmaz Hatay'da olsun, ülkemizde olsun hemen itirazlar yükselmeye başladı. Gazeteler durumu belirtirlerken, Fransa'nın bu davranışını şiddetli bir dille kınamaya koyuldular. Atatürk hiç tereddüt etmeden bu davayı üstlendi. O zamanki hükümet, her nedense Fransa'yı gücendirmemek gibi bir politika gütmekten yana görünüyordu. Atatürk bu politikaya da şiddetle karşı çıkmakta gecikmedi. Ve Hatay'ın bir Türk toprağı olduğunu, Fransızların buradan çekilirken bu toprakları asıl sahibi olan Türklere teslim etmesi gerektiğini açıkça vurguladı. Bu yüzden bazı arkadaşları ile hafif de olsa sürtüştüğünü anımsıyorum.. Nitekim bir defasında «**Gerektiği takdirde Cumhurbaşkanlığından, hatta milletvekilliğinden istifa eder, benim düşüncemde olan arkadaşlarımla birlikte Hatay'a geçer ve oradaki soydaşlarımla beraber haklarının korunması için mücadale ederim..**» dediği meşhurdur..

Genelkurmayın uygun bulmamasına karşın ve kendisi de rahatsız olduğu halde, her şeyi bir yana bırakmış, Hatay sınırına doğru yola çıkmıştı. O zaman bu yolculuğu Anadolu Ajansı **«Atatürk'ün şimdilik Mersin'e doğru»** gitmiş olduğunu belirterek asıl hedefinin ne olduğunu kamuoyuna açıklamıştı. Burada kullanılan **«şimdilik»** kelimesi Fransızları düşünceye yöneltmeye yetip de artmıştı bile.. Ancak buna rağmen, kendi çıkarları açısından politikalarında herhangi bir değişiklik yapacaklarına ilişkin resmi açıklamaya da rastlanmıyordu. Gergin bir hava esiyordu. Atatürk sorunu çok ciddi bir şekilde ele almış, zamanının çoğunu Hatay konusuna verir duruma gelmişti. **O zamanlar yayınlanan Vakit gazetesinin başyazarı Asım Us beydi. Atatürk Hatay konusu ile ilgili tam beş başyazı dikte ettirmişti Asım beye..** Bu yazıların üslubu terbiyeli fakat oldukça ağır ve sertti. Fransa'yı şiddetle kınıyordu. Şimdi gerçekten de düşünme sırası Fransızlara gelmişti.

İşte olaylar böyle gelişip giderken, bir akşam üzeri Çankaya köşkünde Atatürk beni aşağıya çağırttı. Önemli bir karara vardığı bakışlarından iyice anlaşılıyordu. Yanına vardığımda derhal konuya girdi:

«Bu Fransızlar gerçekten de bazen neyi niçin yaptıklarını bilemeyecek kadar kör oluyorlar!. Tabii gelecekteki çıkarlarını düşündükleri muhakkak ama, Hatay işinde mandaterliğin yasalarına da karşı çıkmayı göze almaları. Bu toprakları Suriye'nin malı gibi göstermeleri ilerideki planlarını açıklamaya yeter de artar bile.. Şurada burada başlayan gösterilerin giderek çatışmaya dönüşme ihtimali de var.. Ben Hataylılara söz verdim. Onların hakkı olan sözü verdim. Bu topraklar bizimdir. Orada bizim bayrağımız mutlaka dalgalanacaktır. Bildiğin, izlediğin gibi konuyu barışçı yollardan halletmek için elimizden geleni yapıyoruz, yapacağız da.. Çatışma kaçınılmaz hale gelirse bunu bizden önce Fransızlar düşünsünler derim. Nezaket hudutlarını aşan bu davranışlarını kendilerine pahalıya ödetiriz..»

Sustu. Bir sigara yaktı. Ayağa kalktı ve konuşmasını şöyle sürdürdü:

«Yemekten sonra üniformanı, askeri üniformanı giy.. Tabancanı beline tak ve buraya gel.. Bu akşam çok önemli bir görev daha vereceğim sana.. Tarihi ve ilginç bir görev.. Fransız dostlarımız kimin ne dereceye kadar neyi göze alabildiklerini öğrenmelidirler..»

Meraklanmıştım doğrusu. Bana verilecek görevin Hatay'la ilgisi olduğunu Ata'nın konuşmalarından çıkarmıştım ama, akşamın bu saatinden sonra askeri üniformamı giyip silahımı kuşanarak ne yapabilirdim ki? Bu soruyu sormak doğru olmayacağı için, her zaman olduğu gibi :

«Emredersiniz Paşam!.» dedim. **«Askeri üniformamı giyer, silahımı alır ve yanınıza gelirim..»**

Yüzüme dikkatle bakarak sordu :

«Peki, ne yapacağını öğrenmek istemiyor musun bu kıyafet ve silah kuşanmış olarak?»

«Hayır.. Ben sadece sizin vereceğiniz talimatı, emirleri yerine getirmeyi düşünüyorum..»

«Hatay konusunda senin görüşün nedir?»

«Eskiden Girit için söylenen bir marş vardı.. Annemden dinlemiştim bunu.. Girit bizim canımız, feda olsun kanımız!. Aynı şeyi ben Hatay için düşünüyorum Paşam! Hatay bizim canımız, feda olsun kanımız!»

Şimdi Atatürk'ün gözleri bir ateş gibi parlıyordu: **«Aferin Gökçen.. Güzel, çok güzel.. Hatay bizim canımız feda olsun kanımız. Mükemmel, mükemmel.. Bu akşam görevini tahminimden daha iyi bir şekilde başaracağına bir kere daha iman ettim.. Hatay bizim canımız, feda olsun kanımız ha? Bunu Fransız dostlarımızın kulaklarını dört defa açarak dinlemelerini istiyorum..»**

Yemekten sonra Atatürk'ün emrettiği gibi askeri üniformamı giyerek silahımı alıp yanına indim. O da giyinmişti. Bana küçük masanın yanındaki sandalyeyi işaret ederek oturmamı söyledi. Önünde bir kâğıt

ve bu kâğıdın üzerinde birtakım isimler vardı. Bunların arasında kendi adımı, kızkardeşi Makbule Atadan hanımefendinin adını ve Semiha İnanç hanımın adını okuyabildim. Sonra bunları karalayarak bana döndü :

«**Şimdi seninle birlikte Karpiç'e gideceğiz..**» dedi. «**Orada, sana söyleyeceklerimi harfi harfine yerine getireceksin..**»

Ve planın uzun uzun, en ufak ayrıntılarına varıncaya kadar bir bir anlattı. Tekrar ettirdi. Kalkıp Karpiç'e gittik. Büyük salon bir hayli kalabalıktı. Yüksek rütbeli subaylar, Bakanlar, milletvekilleri ve eşleri göze çarpıyordu.. **Bizim masamızda benden başka Şükrü Kaya, Kılıç Ali, Recep Zühtü beyler; Kâzım İnanç Paşa ve eşi Semiha hanım ile Atatürk'ün kızkardeşi Makbule Atadan hanımefendi vardı..** Hemen yanımızdaki masada da o zamanlar Diyarbakır milletvekilli olan eski generallerden **Kâzım Sevüktekin** ile birkaç arkadaşı oturuyorlardı. Girişin hemen önündeki büyücek masayı ise zamanın Fransız Büyükelçisi **M. Ponceau** ile elçilik erkânı işgal ediyordu.

«Son günlerde Hatay meselesi hem bizim kamuoyunu, hem de Fransız kamuoyunu fazlaca işgal etmektir.. Bu toprak parçasının kaderi giderek iki dost ülkenin arasına bir kara kedi sokmuştur.. biz meseleyi soğukkanlılıkla ele almayı tercih ettiğimiz halde, Fransızlar işi inada bindirerek, Hatay'ı Suriye'ye ilhak etmek istiyorlar. Bunun çözümü şurada burada demeçler vermekle, kamuda heyecan yaratmakla olmaz. Bir masaya oturup konuşmalı, iki uygar devlet olarak anlaşmaya varmalıyız. Ben öyle umut ediyorum ki Fransız dostlarımız da bizim tutumumuzu, sabrımızı, soğukkanlı davranışlarımızı takdir ederek görüşmelere yanaşacaklar, hakkımız olanı bize teslim edeceklerdir. Dünyanın şu ya da bu vesile ile kana bulanmasına rıza göstermek yanlış bir davranış olacaktır.. Biz yeni Türk devleti olarak her yerde ve her zaman barıştan yanayız. Bunu bir kere daha burada tekrar etmeyi görev biliyorum..»

Sevüktekin'in konuşmasını özellikle Fransız Büyükelçisi ve yanındakiler, ayakta ve alkışlarla karşıladılar. O sandalyesine otururken ben derhal yerimden fırlayarak salonun tam orta yerine geldim ve daha önce Atatürk'ün bana ezberlettiği şu konuşmayı sert bir eda ile yaptım :

«Sayın Generalim, sözlerinizi can kulağı ile dinledim.. Savaşın içinden çıkmış, barış özlemi içinde yaşamayı arzu eden bir ulusun bireyine yakışır şekilde konuştunuz.. Nezaketiniz gerçekten de takdire lâyıktır. Ancak Fransız dostlarımızın bu çok nazik konuşmanızı değerlendirebileceklerini sanmıyorum. Biz Türkler tarihimiz boyunca insanlığın gereğini yerine getirmeye çalıştığımız halde, daima dost görünen düşmanlarımız tarafından aldatılmış, ihanete uğramış, bu yönden bahtsız ama çok şerefli bir ulusuz.. Türkiye Cumhuriyeti artık yeni kuşaklardan oluşuyor.. Dostun da düşmanın da kim olduğunu görüyor, biliyor, ona göre davranması gerektiğini de hissediyor.. Hayır sayın Generalim, biz gençler sizin kadar sabırlı olamayız ve olmayı da istemiyoruz. Bu sabrın sonunda selametin geleceği inancını da taşımıyoruz. Fransa bir oyun içine girmiştir. Bu oyunun sonunda bizim olan toprakları Suriye'ye vermeyi planlamıştır. İş işten geçtikten sonra sizin arzu ettiğiniz sabrın değeri kalmayacaktır.. Demir tavında dövülür. Sayın Generalim, şayet sizler işi daha fazla uzatmak niyetinde iseniz, ben bütün Türk gençliği adına diyorum ki: Hayır!: Beklemiyeceğiz. İşi uzatmayacağız. Fransa'nın oyununa gelerek Hatay topraklarını başkalarına bırakmayacağız. Biz gençler gerekirse bu işi silahlarımızla da halledebiliriz.. Hatay bizim canımız feda olsun kanımız!»

Ve sözlerimi tamamlar tamamlamaz hemen silahımı çekerek havaya üç el ateş ettim. Ortalık bir anda karıştı. Herkes neye uğradığını şaşırmıştı. Silah sesleri panik yaratmış durumdaydı. Saniye sektirme-

den içeriye resmi ve sivil polisler doluvermişlerdi. Ben elimde silahım olduğu halde kıpırdamadan pistin ortasında duruyordum. Çevremi alan polisler «**Gökçen hanım!.**» diye mırıldandılar. Ve öylece Atatürk'ün yüzüne bakmaya başladılar. Şimdi koskoca salonda çıt bile çıkmıyordu. Hani saç düşse duyulur derler ya, işte tıpkı öyle.. Polislerin bu kararsız durumlarını, hareketsiz kalmalarını gören Ata sert bir sesle :

«Ne bekliyorsunuz orada öyle?» dedi. **«Görüyorsunuz ki Gökçen silahını çekerek kapalı yerde herkesin huzurunu kaçıracak ve ortalığı heyecana sevkedecek bir şekilde havaya ateş etti. Göreviniz neyi gerektiyorsa onu yerine getirin!.»**

Bu sözlerden sonra etrafı bir uğultu kapladı. Her kafadan bir ses çıkıyordu : **«Gökçen niçin bunu yaptı?», «Bu da ne demek oluyor?», «Buraya neden üniformalı ve silahlı geldi?», «Sayın general ortalığı yatıştırıcı bir konuşma yaparken onun böyle davranması doğru mu?», «Şimdi Fransızlar bu konuyu ele alarak işlerine geldiği gibi kullanacaklar..», «Belki de Fransız Büyükelçisine suikast girişimi bile diyecekler!.», «Atatürk'ün bulunduğu bir mecliste buna düpedüz skandal derler!.», «Hele durun canım, acele etmeyin.. Gökçen'in bunu yapması için elbette ortada bir neden vardır..»**

Daha neler söylüyorlardı bilemiyorum. Polisler elimdeki silahı alarak:

«Bizimle beraber geleceksiniz..» dediler.

«Nereye?» dedim.

«Soruşturma için Adliye'ye!» dediler.

O güne dek ben Adliye nedir, karakol nedir bilmezdim. Hiçbir zaman olaya meydan vermediğimden, bu yerlere de şu veya bu şekilde yolum düşmemişti. Buraya getirildiğim sırada aklıma hep Atatürk'ün bana söyledikleri geliyordu : **«Konuşmanı yaptıktan sonra havaya ateş ettiğin için polisler gelip seni alacaklardır.. Bunun**

sonunda doğal olarak yasalarımız gereği hapis cezasına çarptırılacaksın.. Bütün bunları göze alıyor musun Gökçen?» Yanıtım tabii : «Evet Paşam!.» olmuştu.. Büyük insan her şeyi o kadar iyi, o kadar güzel planlamıştı ki.. Nitekim işte yargıcın huzurundaydım..

«Niçin silah çektiğinizi bana söyler misiniz?» diye sordu.

«Ulusal hislerim galeyana geldiği için efendim.. Hatay meselesinin askıda kalması beni galeyana getirdi.. General Sevüktekin güzel bir konuşma yaptı ama, bu bence yeterli değildi.. Fransızlar bizim nezaketimizden anlamıyorlardı.. Onların istedikleri herhalde bir silah görmektir diye düşünerek silâhımı çektim ve havaya birkaç el ateş ettim..»

«Kapalı yerlerde silah çekilmeyeceğini, havaya ateş edilmeyeceğini bilmiyor muydunuz?»

«Yasalarımızın hemen çoğunu bildiğim gibi bunu da biliyordum..»

«Üstelik bulunduğunuz yerde Atatürk de vardı..»

«Evet efendim.. Atatürk de vardı..»

«Ve buna rağmen ateş etmekte tereddüt göstermediniz..»

«Hayır, göstermedim.. Göz göre göre bir Türk toprağının haraç mezat satılır gibi bir başka ülkenin topraklarına katılması karşısında biz gençlere düşen görevin bu olduğuna inanıyorum.. Başka bir yerde de olsam, başka bir zaman da böyle davranmam gerekse yine de silahıma sarılıp ateş etmekten çekinmeyeceğimi itiraf ederim.. Hem bu itirafı gurur duyarak yaparım..»

«Sizi böyle davranmaya sevkeden başka nedenler var mı?»

«Hayır..»

«Bunu yapmanız için herhangi bir kimseden emir aldınız mı?»

«Asla..»

Sorgu böyle sürüp giderken bir de ne göreyim; bulunduğumuz salona Atatürk'ün hemşireleri Makbule hanımefendi ile Semiha İnanç

hanım da polis nezaretinde getirilmesin mi? Bu da ne demek oluyordu? Onların Adliye'de, yargıcın karşısında ne işleri vardı? Az sonra mesele anlaşıldı. Benden sonra, Atatürk kendilerine dönerek şu soruyu sormuş : **«Siz gençler de aynı fikirde misiniz? Yani Gökçen gibi mi düşünüyorsunuz bu konuda? Sizler de Sabiha gibi silahlarınızı ateşler misiniz?»** Ve onların yanıtı şöyle olmuş : **«Evet Paşam.. Bizler de onun gibi düşünüyoruz ve gerektiğinde işte böyle silahlarımızı çekerek ateşleyebiliriz!.»** diyerek silahlarını havaya boşaltmışlar. Boşaltır boşaltmaz da soluğu Adliye'de almışlar. Olayın baş yaratıcısı bendim. Onlar benim gibi çıkıp konuşma yapmamışlar, sadece Atatürk'ün bir sorusu üzerine yanlarında bulundurdukları tabancalarını çıkararak ateş etmişlerdi. Sorgumuz sabaha kadar sürdü. Yargıç bana **«bu işi daha başka nedenlerle yaptığımı»** söyletmeye çalışır gibiydi. Ya da bir başka şey arıyordu işin içinde. Onu en çok şaşırtan nokta silahı üçümüzün de Ata'nın huzurunda çekip ateşlememiz olmuştu.. Ancak bizlerden aldığı yanıt hep aynı idi : **«Ulusal hislerimiz galeyana geldiği için..»** Sorgum sırasında bunları söylememi Atatürk tembih etmişti bana. Böyle söylediğim takdirde cezamın daha hafif olacağını da hatırlatmıştı. Suç ortaklarım da tıpkı benim gibi ifade veriyorlardı : **«Biz ulusal hislerimiz galeyana geldiği için Atatürk'ün sorusuna silahlarımızı ateşlemek suretiyle cevap verdik..»**

Yargıç üçümüzün de yüzüne bakıyor, kafasını sallıyor, dudaklarını kemiriyor, ama bu garip işin içinden haklı olarak bir türlü çıkamıyordu. Sonunda karar vermek üzere konuştu :

«Yasalarımız karşısında hiç kimseye ayrıcalık tanınmayacağını biliyorsunuz değil mi?»

Hep birlikte :

«Biliyoruz efendim!» dedik.

«O halde cezanızı çekeceksiniz.»

Yine aynı şekilde hep birlikte :

«Evet efendim.. Çekmeye hazırız cezamızı!» dedik.

Ve yasanın ilgili maddesi gereği 24 saat hapis cezasına çarptırıldık. Ulusal duygularımızın galeyana gelişi sonucunda işlenmiş bir suç olduğundan cezamızı da böyle hafif tutmuş olacaklardı Atatürk'ün dediği gibi.

Adliyedeki işimiz bitmişti. Bizi alarak doğruca hapishaneye götürdüler. Hapishanenin kadınlar koğuşuna. Burası bir başka âlemdi... Karanlıklar içinde, sorunlarla dolu bir başka âlem.. Hırsız kadınlar, kocalarına ihanet etmiş kadınlar, uyuşturucu madde kullanan ve satan kadınlar, fuhşa teşvik eden kadınlar, yaralama ve öldürmekten hüküm giymiş kadınlarla doluydu bu karanlık dünya... Havasız, berbat bir koğuşa tıktılar üçümüzü de.. Mahkûmlar şaşkın şaşkın yüzümüze bakıyorlardı. Askeri üniforma giymiş bir genç kız ve şık giyimli iki kadın.. Bir mana veremiyorlardı bizi aralarında görmelerine.. İçlerinden biri usulca yerinden kalkarak yanımıza geldi. Taptaze, gerçekten tam anlamıyla esmer güzeli bir kadındı. Siyah gözleri anlamlı bakıyordu insana. Kalın dudakları sağlam bir kişiliği olduğunu belirliyordu. Önümde durarak tepeden tırnağa kadar süzdü beni. Sonra boğuk, derinden gelen bir sesle sordu :

«Buraya neden düştün sen abla? Asker elbisene bakılırsa iyi bir şey yapmadığın anlaşılıyor.. Yoksa casusluk falan mı?»

Gülümsemeye çalışarak :

«Hayır..» dedim. **«Kapalı yerde silah çekmekten!.»**

Şaşırmış gibi :

«Hepsi o kadar mı yani?» diye gözlerimin içine baktı.

«O kadar ya..»

«Adam madam öldürmedin mi?»

«Hayır..»

«Yaralama?»

«O da yok..»

«Biz köyde her zaman havaya silah atarız ama bizi onun için mapushaneye düşürmezler.. Hele sen bir de bakalım bunun aslını faslını da öyle konuşalım..»

«Ciddi söylüyorum.. Kapalı yerde silah çekip ateş ettiğim için 24 saat hapse mahkûm ettiler beni..»

Bu kez Makbule hanımla Semiha hanımları göstererek sordu :

«Ya bunlar?»

«Onların suçu da benimki gibi.. Onlar da kapalı yerde silah çekip havaya ateş ettiler..»

Bunu duyunca kızdı :

«Dalga geçme benimle be abla!. Sizin işiniz gücünüz kalmadı da varıp kapalı bir yerde silah atarak eğlence mi yaptınız yani?»

«Eğlence değil bacım.. Bulunduğumuz yerde bizi kızdırdılar.. Fransızlar Hatay'ı bize verecekleri yerde Suriye'ye veriyorlar..»

«Kim bu Fransızlar dediğin ki?»

«Milli Mücadeledeki düşmanlarımızdan biri..»

«Onlara mı ateş ettiniz yani? İyi be!. Vallahi helal olsun üçünüze de.. Şu avratlara bakın hele.. Düşmana silah çekmişler..»

«Düşmana değil canım, havaya ateş ettik..»

«E, peki düşman dediğin neredeydi?»

«Onlar kendi ülkelerinde bacım, kendi ülkelerinde..»

Meseleyi anlayamamıştı, ama memnun görünüyordu :

«Her neyse.. İyi etmişsiniz.. Hoşgeldin kahvesini hak ettiniz şimdi..»

Sonra geride oturup bizi süzenlere seslendi :

«Hadin kızlar be! Ne duruyorsunuz öyle? Ne bakıyorsunuz misafirlere öyle pişmiş kelle gibi? Yapın birer kahve bakalım. Bahşişlerinizi de verirler elbet.. Baksanıza gavura ateş açmışlar!.»

O gece sabaha kadar bu acılı insanları dinlemekle geçirdik.. Bir ayrı okuldu burası, bir hayat okulu.. İnsan 24 saatte bile çok şeyler öğ-

reniyordu. Öğreniyordu ama, ben yine de mapushaneye «**Allah kimseyi düşürmesin!**» diyeceğim.. Sabahleyin gardiyan gelerek : «**Hadin, dışarı çıkın..**» dedi. «**Hem hava alacaksınız, hem de Atatürk mahkûm kadınların durumunu görmek için buraya gelecekmiş, size soru soracak olursa yanıtını verirsiniz..**» Atatürk'ün geleceği haberi hepimizi sevindirmişti. Tabii, en çok beni ve iki kader arkadaşımı.. Belki de bizi çıkarmak için geliyordu.

Mapushanenin avlusu oldukça küçüktü. Puslu bir hava vardı. Hepimizi avluya dizdiler. Müdür bey yukarıdaki odalarından birinin penceresine çıkarak şöyle konuştu :

«Atatürk kadın mahkûmların durumunu yerinde görmeye ve bilgi almaya geliyor.. Kendisini fazla rahatsız etmeyin. Saçmasapan şeyler söyleyip başını ağrıtmayın.. Tamam mı? Olur olmaz şeylerden şikâyet etmenin manası yok.. Bana yazdığınız şikâyet mektuplarındaki isteklerinizi de tekrarlamayın. Burası ne otel, ne de eviniz.. Burası hapishane.. Unutmayın hapishanede olduğunuzu.. Suç işlediğiniz için burada bulunuyorsunuz..»

Benimle konuşan esmer güzeli kız usul bir sesle : «**Çenen pırtı!**» dedi. «**Nerede olduğumuzu senden iyi biliyoruz!.**» Böylece yarım saat kadar açık havada bekledik. Derken Atatürk geldi. Önce hepimizi şöyle bir süzdü. Sonra sıradan sorular sorarak yürümeye başladı :

«Senin suçun ne?»

«Hırsızlık dediler attılar buraya!. Ama yalan söylediler!. Çalmadım!.»

«Seninki?»

«Kocama ihanet ettiğimi söylediler!. Tabii yalandı!. Dinletemedim!. Attılar içeri!.»

«Sen ne yaptın?»

«Hem uyuşturucu madde satıyormuşum hemi de kullanıyormuşum dediler!. Yalan tabii!. Üstümde biraz esrar buldular diye soktular kodese!.»

Bana ve ablası ile Semiha hanıma soru sormadı. Esmer güzeli kız yanımda duruyordu. Öyle dimdik.. Soru bekler gibi bakıyordu Ata'nın yüzüne. Atatürk beklediği soruyu sormakta gecikmedi :

«Peki kızım senin suçun ne? Niçin buradasın? Yoksa sen de diğerleri gibi suçsuz olduğun halde mi mahkûm oldun?»

Esmer güzeli başını dikleştirdi :

«Hayır!..» dedi. **«Ben suç işlediğim için mapushaneye atıldım!.»**

«Neydi suçun? Hırsızlık mı, esrar mı?»

«İkisi de değil.. Vurdum ben; vurdum!»

«Vurdun mu?»

«Elbette vurdum ya!.»

«Kimi vudun?»

«Eski kocamı! Tam alnının ortasına boşaltım tabancayı!. Kurşunlar kara alnına vızır vızır yapıştı, akıttı kanını gitti.»

«Niçin vurdun peki?»

«On iki on üç yaşımda beni anamdan babamdan zorla alıp götürdü.. Yani kaçırdı. Evlendik. İlk günler iyi geçindik.. Üç çocuğumuz olana kadar iyi idik.. Sonra bıktı benden.. Boşandık. Vardı gitti bir başka karı aldı. Onunla nikâh kıymadı. Ben çocuklarımı alıp anamın evine gittim. Bir gün çıkageldi. Barışmamızı istedi. Nikâhsız yaşamamızı söyledi. İşte bunu duyunca neye uğradığımı anlamadım. İçerdeki odadan silahı aldığım gibi gelip bana nikâhsız yaşamayı teklif eden herifi alnından vurup temizledim.. İşte öldürüşümün sebebi bu.. Şimdi de çilemi çekiyorum. Çekiyorum ama içim rahat, namusuma leke sürdürmedim, onunla nikâhsız yaşamaya razı olmadım..»

Atatürk bu yaman genç kadının sözlerinden çok etkilenmiş, çok duygulanmıştı. Üstelik te gerçeği olduğu gibi anlatıyordu.. Başını sallayıp, çekip gitti.. Biz 24 saatı doldurana kadar orada, bu mahkûm kadınlarla birlikte kaldık..

Köşke döndüğümüz akşamı, Atatürk sofrada bu olayı anlatıyor ve şöyle diyordu :

«Türk kadını namusuna işte böyle düşkündür.. Medeni nikâh birçok sorunları halledecektir. Erkeklerimizin de kadınlarımızı böyle yaşamaya zorlamalarına artık izin vermemeliyiz..»

19

Balkan Göklerinde İlk Türk Kızı ve Siyah Doğan Yıldızlar!

BAŞARIYI EN BÜYÜK ACILARLA GÖLGELEYEN BİR HASTALIĞIN ISTIRABI İÇİNDE..

Balkan turunu yapıyordum.. Yunanistan, Bulgaristan, Yugoslavya ve Romanya'da coşku ile karşılanıyordum.. Ama Atatürk'ün hastalığı tüm sevincimi alıp götürmüştü.. İsmet İnönü'nün artık yanında olmayışı da ayrı bir sorundu.. Oysa Ata : «İsmet görev başında oldukça benim içim rahattır Gökçen!» derdi.

Evet, giderek hastalığı ilerliyordu. Önceleri doktorlar pek önem vermek istememişler ya da öyle görünmüşlerdi.. «**Belki bir küçük grip..**» diyorlardı. «**Atatürk'ün bünyesi sağlamdır, bunu da atlatır..**» Oysa, gribe pek benzemiyordu. Pek değil, hiç benzemiyordu.

O sıralarda Çankaya köşkünü, özellikle Atatürk'ün yatak odasını nasıl olmuşsa olmuş, küçük karıncalar istila etmişlerdi. Çoktan beri kaybettiği uykularını bu karıncalar daha da bozmuşlar, onu iyiden iyiye tedirgin bir duruma sokmuşlardı. Bir sabah muayenesi sırasında vücudunda kızarıklıklar görüldü. Bunların karıncalar tarafından ısırılarak meydana gelmiş olduğu söylendi. Bu da tabiidir ki gerçeğe uymuyordu. **Sonunda doktorlar mutlaka içkiyi kesmesi gerektiğini resmen kendisine bildirdiler. Bunu yaptığı taktirde rahatsızlığı daha bir kolay atlatacağını ifade ettiler. Paşa, ilme irfana, uzmanlara her alanda inanmış bir insandı.. Madem ki içki içmesini yasaklıyorlardı, o halde o da bundan böyle bir damla içki bile koymayacaktı ağzına.** Doktorları, sanıyorum, bu arada hastalığına teşhis koymuşlar, fakat bunu bizlerden en yakınlarından bile gizlemeyi uygun bulmuşlardı. Hastalığın kötü bir dert olduğunu anlamamak için ya kör ya da sersem olmak gerekiyordu. Peki, bu duruma yatak istirahati gerekmez miydi? Elbette gerekirdi ama, gerçeği; yani, hastalığının kolay atlatılacak cinsten olmadığını bilmeyen Atatürk, kendisini çalışmalara vermişti. Her zamanki gibi erkenden kalkıyor, devlet işlerine göz atıyor, Başbakanla ya da konuyla ilgili bakanlarla konuşuyor, tartışıyor, çözümler öneriyordu.

1938 yılı biraz tatsız başlamıştı.. Bense bütün bu tatsızlıklar, kuşkular içinde Türk Hava Kurumuna bağlı eğitim yuvası olan Türkkuşu'na başöğretmen olarak atanmıştım. Görevimi noksansız yerine getirmek, Türk gençliğini Atatürk'ün arzu ettiği gibi tam manasiyle bir «**havacı**» yetiştirmek için elimden geleni yapıyor, öğrencilerimle öğretmenlerim daha önceleri benimle nasıl ilgilenmişlerse, aynı şekilde ilgilenmeye çalışıyordum. Gerçekten de o devirlerde herkeste ayrı bir heyecan, ayrı bir çalışma ve başarma azmi vardı. Bunu hepimize, bütün bir ulusa Atatürk aşılamıştı kuşkusuz. Onun bitip tükenmeyen «**kalkınma ve uygarlaşma**» savaşı, bizim yüreklerimizde, kafalarımızda bir ideal olarak yerleşmiş, davranışlarımıza yön vermişti. Çelik kanatlı sivil havacı gençlerimizin başarılarını Ata'mın görmek istemesini ne kadar arzu ediyordum bilemezsiniz..

Doktorları ne zaman köşkte görsem, yüreğim ağzıma geliyor, onlardan kötü bir haber işiteceğimden korkarak soru sormaktan kaçınıyordum. Oysa, sorup öğrenmek ve bir şeyler yapabilmek için de çırpınıyordum. **İşin en kötü tarafı, artık köşkte İsmet Paşa da yoktu.. Onun boşluğu her alanda kendini hissettiriyor, Atatürk bu nedenle daha çok çalışmak, daha uzun izahatlarda bulunmak, işleri bizzat takib etmek zorunda kalıyordu. Tarihi bir gerçektir ki, İnönü'nün görevden ayrılması ile, büyük kurtarıcı en yakın dostunu, en yakın arkadaşını, en güvenilir bir kardeşini, en becerikli bir devlet adamını yitirmişti. Bu şanssızlığın, Ata'nın hastalık dönemine rastlamış olması, Türk ulusu için de talihsizlikti..** Dünyanın dengesi gerek siyasal açıdan, gerekse ekonomik açıdan bozulmaya başlamış; uzaklardan ilkel tamtam seslerini andıran savaş naraları yükselir olmuştu.. Almanya'da kaz adımlarla yürüyen gençler **«üstün ırk»** teranesi ile cezbeye tutulmuşlar, Adolf Hitler'i sağ elleriyle selamlarken nefeslerinin tüm gücü ile : **«Heil Hitler!»** diye bağırarak, gerektiğinde bu uğurda dünyayı kana bulamaktan çekinmeyeceklerini söyler hale gelmişlerdi..

Atatürk bütün hastalığına, durumunun iyi olmamasına, enerjisini gittikçe yitirmesine karşın yatağa düşmüyor, memleketin topraklarını karış karış gezmeye, yurttaşları ile konuşmaya devam ediyordu. Akşam sofralarının süresi biraz kısaltılmış, içki kaldırılmış, ama meselelere eğilme konusunda hiçbir gerilemeye izin verilmemişti.. Sorunlar ve yapılacak işler aynı heyecan, aynı tempo ile devam ediyordu. Paşa bu arada Mersin'e bir gezi yaptı. Bu gezi sırasında uzun süre ayakta kalmak zorunluluğu olduğundan çok yorulmuştu. Dönüşünde doktorlar **«kesin istirahat!»** önerisinde bulundular.. Hatta bir süre Ankara'daki yoğun çalışma havasından uzaklaşması yaşamı yönünden bir zorunluluktu. **İstanbul'a gitmeli, orada tüm çalışmalardan uzak kalarak şifa bulmayı beklemeliydi.** Birkaç gün Ankara'da kaldıktan sonra Bursa'ya geçti. Bir süre Yalova'da Termal otelinde kaldı. Çok severdi aslında Termal otelini.. Oradaki küçük mütevazı, eski zaman

köşkünü.. Çamlar arasında, yüksekçe bir yerdeydi bu köşk.. Yeşillikler, yeşillikler.. Mektuplarında hep bunlardan söz ediyordu.. Yeşilliklere doyamadığından çiçeklerle ilgilendiğini anlatıyor, bu arada **«Ah şu doktorların verdikleri kesin istirahat bir son bulsa da, memleket meselelerine bir dönebilsem..»** diyordu. Kısa yazıyordu. Çok kısa.

Sonunda Doktor Nihat Reşat bey, orada kaldığı süre içinde hastalığın teşhisini koymuştu : Siroz! Evet ilk kez gerçek bir teşhis konuyordu Atatürk'ün hastalığına.. Ben o zamana kadar böyle bir hastalık adı işitmemiştim. Tehlikeli miydi? Tedavisi güç müydü? Acı verir miydi? Bunlara cevap verebilecek bilgiden yoksundum.. Durum korkutucu olmalıydı ki Avrupa'dan iki ünlü doktor getirildi. Onlarda teşhiste Nihat Reşat beyle birleştiler : **«Evet bu ilerlemiş bir siroz vak'asıdır!»** Tedavisi? Bu konuda bir açıklama yapılmıyordu. Sadece **«gereken önlemlerin alındığı, ciddi bir tedaviye geçildiği»** duyurulmuştu hepsi o kadar.. **Tüm ulus endişe içindeydi. Yalnız Türk ulusu mu, hayır, bütün bir dünya hastalığı endişe ile izliyordu.. Çünkü Atatürk savaşın olduğu kadar, barışın da en önemli kişilerinden biri idi.. İnsanlar için düşündükleri, ulusların barış içinde yaşamaları, sosyal adalet ve kardeşlik içinde yaşamaları konusunda ifade ettikleri bir yaşam felsefesi olarak ezberlenmişti adeta..**

Balkan Paktı heyeti o günlerde Ankara'ya gelmişti. Bu konuda çalışmalar sürdürülmek isteniyordu. Atatürk kendileriyle görüşmek fikir ve düşüncelerini belirtmek için hastalığına rağmen Ankara'ya gelerek hey'ete Çankaya köşkünde bir çay verdi. Çay saatinden önce beni yanına çağırttı. Rengi iyi değildi. Zorla da olsa gülümsemeye çalışıyordu: **«Gökçen..»** dedi, **«Çaya senin de gelmeni istiyorum.. Askeri üniformayı giy, aldığın madalyayı da göğsüne tak.. Balkan ülkelerinin radyoları, gazeteleri, dergileri senin buradaki çalışmalarına her zaman geniş yer veriyorlar.. Seni uzaktan değil, yakından tanımalarını istiyorum..»**

Emrettiği gibi yaptım. Askeri üniformamı giyip, göğsüme madalyamı takarak çay salonuna indim. Atatürk beni konuklara tanıttı. Sohbet sırasında konuklar büyük bir içtenlikle benim uçağımla Balkan ülkelerinin başkentlerine gitmemi ve kendilerinin konuğu olmamı istediler. Paşa'nın yüzüne adeta renk gelmişti bu isteği duyunca. O eski günlerde olduğu gibi neşelenmişti.. Bu öneri karşısında derhal bana dönerek : «**Ne dersin bu işe Gökçen?**» diye sordu. «**Bir Balkan turu yapar mısın uçağınla? Başarabilir misin bu çok güç işi? İyi düşün.. Erkeklerin bile kolay kolay evet diyemeyecekleri bir şey bu. Hayır dersen bir şey kaybetmeyiz yavrum.. Nihayet sen bir genç kızsın..**» Hiç düşünmeden : «**Çalışırsam Balkan turunu başarabilirim Paşam..**» dedim. «**Madem ki onlar beni davet ediyorlar, şu halde buna hayır demek yanlış bir hareket olur.. Esasen böyle güzel davetler de insanın hayatında enderdir..**» Bu yanıtımdan çok memnun kalmıştı. Elimi tutarak : «**Teşekkür ederim çocuğum..**» dedi, «**Peki bu çalışmayı ne kadar zamanda tamamlayabilirsin? Hangi tarihte geziye çıkabilirsin?**» Aylardan mayıs başı idi. «**Bir ay çalışacak olursam mesele kalmaz Paşam.. Bir ay sonra Balkan turuna hazır hale gelebilirim..**» Paşa ayağa kalkarak konuklara şunları söyledi : «**Davetinize ben de kızım Gökçen de çok teşekkür ediyoruz.. Bir ay sonra Türkiye'den uçarak değerli ülkelerinizin başkentlerini ziyaret edecek..**»

Konuklarımız ülkelerine döndükten sonra Dışişleri Bakanlığı kanalı ile beni resmen davet ettiler. Daha önce de belirttiğim gibi o sıralarda ben Türkkuşu'nda başöğretmenlik yapıyordum. Böyle bir tura çıkabilmem için çalıştığım yerden izin almam gerekiyordu. Atatürk, kimseye özel muamele yapılmasını arzu etmediğinden, benim de izin almamı ve Balkan turunu bu izinle yapmamı istedi. Türk Hava Kurumu bunu büyük bir memnunlukla karşılayarak bana gereken izni verdi. **O dönemlerde ülkemizde Amerika'dan yeni gelen Amerikan Volti uçakları vardı. Bunlar bilindiği gibi askeri uçaklardı. Bahsettiğim**

bu Volti uçaklar ile birlikte bir de tecrübe pilotu gelmişti ülkemize. Adı Jack idi bu pilotun. Çalışmalarımı İstanbul'da yapmam daha uygun görüldüğünden Atatürk'le birlikte İstanbul'a giderek kolları sıvadım. Turu Volti askeri uçağı ile yapacağımdan pilot Jack ile birlikte çalışmaya başladım. Önce uçağı tanıdım. Özelliklerini öğrendim. Ardından yurt içinde bazı uçuşlara geçtim. Noktalar belirleyerek oralara gidip gelmeye koyuldum. Zamanına göre, Volti'ler mükemmel denecek kadar iyi uçaklardı. Balkan turuna hazırlandığımda İstanbul'dan İzmir'e gidiyor, oradan hiç durmaksızın tekrar İstanbul'a dönüyordum. Bunları hep yalnız başıma yapıyordum. Yanıma ne bir pilot yardımcı, ne de makinist almıyordum.. Bu denemeler uzunca sürdü. Bir gün Jack «**Artık yarım Türkiye turu yapmama sıra geldiğini**» söyledi. Bu oldukça güç bir işti. Ama madem ki Balkan turuna çıkacaktım, bunu da yapmak zorundaydım. Çalışmalarımı günü gününe Atatürk'e bildiriyordum. Memnun kalıyordu. «**Gayret! Gayret kızım..**» diyordu. «**Onlara bir Türk kızının neler yapmaya muktedir olduğunu ispat et!.**»

Nihayet yarım Türkiye turuna geldi sıra.. Gideceğim yerlere önceden tel çekiyor, uçağımın kaçta orada olacağı saptanıyor, karşı taraftan da belirlenen saatte varıp varmadığımın bildirilmesi isteniyordu. Böylece seyrüsefer uçuşum kontrol ediliyordu. Güzel bir havada İstanbul'dan hareketle doğruca Köyceğiz'e vardım. Oradan Tuz Gölü'ne ve sarısıyla Ankara'ya, Zonguldak'tan da İstanbul'a dönerek yarım Türkiye turunu tam beş buçuk saatte tamamladım. Hiçbir yere inmeden tabii.. Dönüşümde beni büyük bir sevinçle karşıladı Amerikalı hocam. Çünkü her gittiğim yere tam zamanında varmıştım. Jack, «**Artık bu kadar çalışma yeter..**» dedi; «**Göreceksin Balkan turu senin için bundan da kolay olacak..**» Buna rağmen ben bir süre daha çalışmalarımı sürdürdüm.

Deniz havasının iyi geleceği söylendiği için Atatürk şimdi de savarona yatında kalıyordu. Yarım Türkiye turunu başarı ile ta-

mamladığımı benden önce kendisine bildirmişlerdi. Elini öptüğüm zaman, saçlarımı okşadı : **«Beş buçuk saatte Türkiye'nin yarısını hiçbir yere inmeden tamamlamışsın.. Bu başarını küçümseme.. Balkan turunu da aynı şekilde başarı ile sonuçlandıracağından eminim..»** Onu memnun etmek için **«Artık hazırım Paşam..»** demek isterdim ama, bunu yapmadım, yapamadım. Çünkü her gün Atatürk biraz daha çöküyor, biraz daha yatağa bağlanıyor, biraz daha boğazdan kesiliyordu. Böyle bırakıp nereye gidebilirdim kendisini? Bu nedenle hayatımda ilk kez ona yalan söyledim : **«Yalnız ben maalesef daha hazır değilim Paşam.. Gerçi beş buçuk saat uçtum ama, gideceğim yerlerde büyük dağlar var.. Size bir ay çalıştıktan sonra uçarım demekle hata ettiğimi şimdi çok iyi anlıyorum.. Bu hatadan dolayı beni affetmenizi rica edeceğim..»**

Bir süre hiç yanıt vermedi. Sonra yüzüme içimdekileri, kafamdakileri, gerçekleri okumak istermişçesine derin derin uzun uzun baktı. Ve: **«Peki öyle ise Gökçen.. Bana Başyaver Celâl beyi çağır, buraya gelsin..»** dedi. Celâl beyi bularak birlikte döndüm. Atatürk sakin bir sesle şunları söyledi : **«Şimdi derhal Yeşilköy havaalanına gidecek ve orada görevli Amerikalı Pilot Mister Jack'ı bulacaksın.. Kendisine kızım Gökçen'in Balkan turu yapmaya hazır olup olmadığını soracaksın. Kesin cevabı çok çabuk bana getireceksin..»** Celâl Bey : **«Başüstüne Paşam..»** diyerek ayrıldı. Şimdi ne yapacaktım? Gerçeği öğrendiği zaman beni **«korkaklıkla»** ya da **«beceriksizlikle»** suçlayacak olursa bunun altından nasıl kalkacaktım? O ana kadar kendisine yalan söylemediğimi çok iyi bildiği halde bu **«yalanımı»** nasıl yorumlayacaktı? Bunları düşünürken dakikalar da geçmek nedir bilmiyordu. Yanılmıyorsam bir saat kadar sonra Celâl bey : **«Paşam işte Amerikalı uzman pilotun raporu..»** Atatürk raporu aldı. Okudu. Pilot şöyle diyordu : **«Gökçen çalışmalarını büyük bir başarı ile tamamlamıştır. Volti'yi mükemmel bir şekilde kullanabilecek duruma gelmiştir. Balkan turunu ra-**

hatlıkla yapabilecek seviyededir. Bu görevinde de başarıya ulaşacağı muhakkaktır.»

Ağlıyordum. Yalanım çok ağır bir şekilde meydana çıkmıştı. Fakat Ata'nın yüzünde ne bir asıklık, ne bir memnuniyetsizlik görünüyordu. Kaşları da çatılmamıştı. Gözleri, beklediğimin tam aksine ışıl ışıl ve memnuniyetle dolu idi. Kulaklarımdan asla gitmeyen bir sesle: «**Gökçen'im..**» dedi, «**Kızım senin henüz niçin hazır olmadığını söylediğini bilmiyor değilim. Benden ayrılmak istemiyorsun şu hastalığım süresince.. Ama seni davet edenlere verdiğin sözü hiç unutma.. İnsanlar sözlerinde durdukları sürece saygınlık kazanırlar.. Söz verdik bir kere.. Türk sözünden dönmez.. Sen görevini yaparken ben de dönüşünü düşünerek hastalığımı yenmeye çalışacağım.. Yine birlikte güzel, mutlu, neşeli günlere döneceğiz göreceksin.. Hastalık insanlar için değil midir yavrum? Senin de başından neler geçti unuttun mu? Bir şey daha söyleyeyim.. Turu tek başına yapacaksın.. Yanına makinist bile almayacaksın.. Biliyorum makinistler sadece uçağın yerdeki bakımı ile uğraşırlar.. Lakin gideceğin yerlerde onu bir kurmay subay zannedebilirler.. Uçağı onun kullandığı zehabına kapılıp, başarını gölgeleyecek sözler söyleyebilir ya da düşünebilirler.. Evet evet, yalnız başına uçacaksın.. Makinistleri gerekiyorsa senden iki gün önce gideceğin yerlere göndeririz. Atina'ya, Bükreş'e nereye ise..»**

Affedildiğim için mutluydum. Bu büyük insan, benim yalan söylediğimi ve bu yalanı sırf kendisinden bu hasta halindeyken ayrılmak için söylediğimi o durumda bile anlamıştı.. İlk ve son yalanım bu olmuştu hayatta..

16 Haziran 1938.. Yaşamımın bir başka renkli tarihidir bu 16 Haziran 1938. Balkan turum başlıyordu. İlk ziyaretim Atina olacaktı. Atatürk çok arzu ettiği halde beni geçirmeye gelememişti. Sabahtan bunu denemiş, Savarona'daki özel kamarasında kalmış, traş olmuş, hatta giyinmiş, fakat işte hepsi o kadar; sonra koltuklardan bi-

Levent Sahverdi Arşivi

rine yığılırcasına oturarak öylece kalmıştı.. Ben veda için yanına gittiğimde kendisini bu şekilde bulmuştum. Hem üzgün, hem de sevinçliydi. Ellerimi tutup gözlerini gözlerime dikerek ağır ağır konuştu :

«Birkaç saat sonra senin büyük bir Balkan turuna çıktığını ve Türk kadınlığını göklerde şerefle temsil ettiğini bütün dünya radyoları yayınlayacaklar, herkese duyuracaklar.. Gittiğin yerlerde gazeteciler etrafını alacak, sorular soracak, fotoğraflarını çekerek dört bir ülkeye gönderecekler.. Onlarla konuşurken soğukkanlı olmalısın kızım. Sordukları her soruya açık açık cevap ver.. Her ne zaman olursa olsun, kamuyu aydınlatma ve oluşturma yolunda çalışan gazetecilerle böyle açık ve samimi konuşmakta yarar vardır. Röportaj yapmak isterlerse bunu memnuniyetle kabul et.. Barışçı bir ülkenin barışçı kızı olduğunu, yurtta ve dünyada barışı arzu ettiğini, her Türk gibi bunu gönülden istediğini söylemeyi unutma. Türkiye Cumhuriyeti olarak şu kısa dönem içinde nasıl kalkındığımızı, nasıl birbirine kenetli bir bütün, bir tek yumruk olduğumuzu söyle.. Fırsat düşerse, isim vermeden, bize dün düşman olanlarla bugün dost olmayı şerefli bir barış adımı saydığımızı da sözlerine ilave et.. Fazla politikaya girme. Ama Türk kadınını, yeni Türk toplumunu ve toplumda kadınımızın yüceldiği yeri, noktayı anlat bir bir.. Daha da ilerliyeceğimizi, daha da uygar bir ülke olacağımızı ifade et..»

Sustu. Derin derin birkaç nefes aldı. Sonra konuşmasını şöyle sürdürdü :

«Seni geçirmeye gelmek isterdim Gökçen.. Ama ne yazık ki bacaklarımda, dizlerimde derman bulamadım.. Bu hastalık beni iyiden iyiye yatağa yapıştırdı.. Uykuyu, uykuda geçen zamanı hiç sevmediğimi bilirsin.. Oysa durmadan uyumak istiyorum.. Ya da doktorların verdikleri ilaçlar beni uyutuyor.. En büyük, en sonsuz, en dönülmez uykunun yavaş yavaş ka-

pımı çalmakta olduğunu hissediyorum dersem yalan söylememiş olurum.. Ama bu sözlerime sakın üzülme.. Savarona'yı ne kadar severim.. Denizi. Dalgaları.. Yosun kokusunu.. Uzaktan uzağa duyulan balıkçı türkülerini.. Şimdi bu kokular, bu dalga sesleri, bu sonsuz mavilik, o tatlı - acı türküler bana yabancılaşmaya başladı.. Geçen gece iyiden iyiye dalmışım. Bir rüya gördüm.. Rahmetli annemi, o her zamanki giysileri içinde ve mutlu.. Ama ne kadar mutlu anlatamam sana kızım.. Kollarını açmış beni çağırıyordu. Ben de kendisini hemen iki adım ötemdeymiş gibi görüyordum. Başladım ona doğru ilerlemeye. Fakat iki adım sandığım yol bir türlü bitmiyordu. Bu sefer koşmaya koyuldum. Uzun uzun koştum da koştum. Kan ter içinde, bitap kalmıştım ki, anacığımın kolları arasında buldum kendimi. Dudaklarımı alnıma değdirerek: Hoşgeldin Mustafam dedi. Uyandım.. Ama ne güzel, ne güzel bir kavuşma idi bu..»

Yine sustu. Sık sık nefes alıp veriyordu. Yüzü bembeyazdı. Sanki şeffaf gibi. Elleri, koltuğun kenarını sımsıkı tutan elleri sanki bir başkasının elleriymiş gibi daha da incelmiş, uzamıştı. Oysa o kadar muntazam, o kadar güzel elleri vardı ki.. Sanatçı elleri denebilirdi bunlara. O konuştukça, o bu sözleri söyledikçe boğulur gibi oluyordum. Gözyaşlarımı kendisine belli etmemek için belki de hayatımda harcadığım en büyük eforu sarfediyordum. Artık ok yaydan çıkmıştı. Gitmemek olmazdı. Günlerdir gazeteler, yabancı radyolar, bizim radyomuz hep bu Balkan turu olayından söz ediyorlardı. Demeçler veriliyor, röportajlar yapılıyor, fotoğraflar yayınlanıyordu. Dünyadaki ilk askeri kadın pilotun Türk olması umulduğundan da büyük ilgi ile karşılandığından, Batılılar bizden daha çok önem veriyorlardı bu konuya. Duygusal olmanın zamanı değildi. Üstelik bu turu Atatürk içtenlikle istiyordu.

Diz çökerek elini öptüm :

«Sizi mahçup etmeyeceğimden emin olunuz Paşam..» dedim.

«Türk kadınlarını şerefli üniformam ile Türklüğe layık bir şekilde temsil etmek için elimden geleni yapacağım.. Direktiflerinize aynen uyacak, söylediklerinizi bir an bile aklımdan çıkarmayacağım.. Dönüşte sizi sağlığınıza kavuşmuş olarak bulmak başlıca dileğimdir.»

Son kelimeleri söylerken hıçkırıklarımı güçlükle zaptediyordum. Çenemi tutarak yukarı kaldırdı. Artık gözyaşlarımı saklama olanağım kalmamıştı. Başımı göğsüne dayadım. Öylece durdum bir süre. Sonunda:

«Haydi Gökçen..» dedi Paşa. **«Gitme zamanın geldi.. Başbakan Celal Bayar beye söyledim, seni uğurlamaya o gelecek.. Balkan turun hepimiz için hayırlı olsun çocuğum.. Selanik'e de git. Doğduğum evi gör. Dönüşte bana anlat e mi yavrum?..»**

Ve ayrıldım. Ama nasıl bir ayrılış. Nasıl bir gidiş.. Ruhum, bedenim, düşüncelerim, tüm varlığım Savarona yatının o kamarasında Atatürk'le birlikte kalmış gibiydi sanki.. Anlattığı rüya aklımdan hiç mi hiç çıkmıyordu. Onu annesine koşarken görüyordum.. Sonra birbirlerine kavuştuklarını.. Hayır, bu rüyayı yorumlamak istemiyordum. Onun kadar her şeyi önceden görebilen, birçok olayları çok öncesinden hissedebilen bir insanın bu şekildeki rüyasını yorumlamak gelmiyordu içimden. Rüyaların çoğu ters çıkar derlerdi ama, yine de bu konuyu belleğimden silip atmalı idim.. Göreve gidiyordum.. Böyle bir moral bozukluğu içinde benden bekleneni kolay kolay yapamazdım.. Oysa çok iyi biliyordum ki Atatürk, tüm gezi boyunca manen benimle birlikte olacak, beni destekleyecek ve gittiğim her yerden haber almak için sabırsızlanacaktı.

Havaalanında büyük bir kalabalık vardı. Gazeteciler durmadan deklanşörlere basıyorlar, ardı arkası kesilmedik sorular yağdırıyorlardı: **«Balkan turunu yapan ilk kadın pilotumuz olarak neler hissediyorsunuz? Bu gezi için askeri uçakla kaç ay çalıştınız? Geziye yalnız çıkmak sizi korkutuyor mu? Hangi ülkelere gidecek ve kaç**

gün kalacaksınız? Atatürk bu konuda size neler söyledi?» Hepsine de gereken yanıtı vermeye çalıştım. Başbakan Celal Bayar uçağın yanına kadar gelerek elimi sıktı ve :

«Başarı haberlerini Atatürk'e bizzat ben götüreceğim Gökçen..» dedi. **«Bu kutsal bir gezidir bizim gözümüzde.. Atatürk'ün çok arzuladığı bir şeyi gerçekleştirmek sana nasipmiş.. Bazı kimseler yalnız uçmanın tehlikeli olduğunu söylüyorlar.»**

Bayar'ın sözünü kestim :

«Bu konu kapandı efendim..» dedim. **«Atatürk tek başıma uçmamı münasip gördü. Yerdeki bakım ve onarım için iki makinist önceden Balkan ülkelerine gönderildiler. İçimde en ufak bir ürküntü yok.. Bilakis şimdi ben de Ata'nın düşündüğü gibi düşünüyorum: Tek başıma uçmanın başka bir anlamı olacaktır gittiğim yerlerde..»**

Ve uçağıma binerek motoru çalıştırdım. Uğultuya alkış sesleri karışıyordu. Halkın arasında bayrak sallayan, mendil sallayan ve **«Gökçen! Gökçen!»** diye bağıranlar vardı.. Uçağı hareket ettirmeye çalıştığım sırada bir subayın koşarak geldiğini ve bana durmamı işaret ettiğini gördüm. İşte o zaman kalbimin duracağını sandım. **Atatürk'e bir şey mi olmuştu?** Motoru durdurdum. Subay elindeki kâğıdı, daha doğrusu telgrafı bana uzattı ve **«Yolunuzdan alakoyduğum için özür dilerim.. Fakat yıldırım ve üstelik te gönderen kişi..»** Daha fazlasını dinlemeden telgrafı açtım ve bir solukta okudum : **«Sayın Sabiha Gökçen, bugün başlayacak olan çok ulvi görevinde başarılı olacağına ben ve eşim de Atatürk kadar inanıyor ve sana sonsuz güveniyoruz.. Çok sıkı tarihi bağımız olan Balkan ülkelerinde Türk kadınını temsil edeceğin için gurur duyuyoruz. Dünkü acı olayların unutulması, ülkeler arası yakınlaşmalar bu ve benzeri ziyaretlerle daha da pekiştirilmiş olacaktır. Balkan ülkelerinin bugün her zamankinden daha çok birlik ve beraberliğe ihtiyacı vardır. Atatürk'ün arzu ettiği paktın bu gibi ilişkilerle**

anlam ve yön kazanacağı inancını taşımaktayız. Sana her adımda başarılar dileriz. Güle güle gidip, güle güle gelmen tek arzumuzdur. Sevgi ile gözlerinden öperiz kızım. İsmet İnönü - Mevhibe İnönü.»

Uçağım havalandıktan sonra, Savarona'nın üstünde bir kavis çizerek, gökyüzünden Atatürk'e veda ettim. İlk ziyaret yerim Atina idi. Rotamı çizip yola koyuldum. Tertemiz bir gök, ışıl ışıl bir gökyüzü.. Uçuş için olağanüstü bir hava.. Ancak içimdeki derin sızıyı bir türlü söküp atamıyordum üzerimden. Oysa sadece görevimi düşünmem gerekiyordu. Turu başarı ile bitirerek dönmek başlıca amacım olmalıydı. Herkes benden bunu bekliyordu. Bütün bir Türk ulusunun yüreği benimle birlikte çarpıyordu. Bunu hissediyordum. İsmet Paşa ile değerli ve saygın eşi Mevhibe hanımefendinin telgrafları da çok duygulandırmıştı beni.. Atatürk ve İnönü, bana sorarsanız ayrılmaz bir bütündüler yaşamları süresince.. Çok defa bizzat Atatürk'ten şu sözleri duymuşumdur : **«Bak Gökçen kızım, bilesin ki İsmet görev başında oldukça benim içim rahattır.. O sadece görevini, memleketini, ulusunu düşünen bir insandır.. Namuslu insandır. Devrimlerimize inanmış insandır. Kişiliği olduğu için meseleleri olduğu gibi kabul etmeden önce enine boyuna tartışabilecek kadar da medeni cesaret sahibidir.. Ona güvenim sonsuzdur.. Kardeşimi nasıl seviyorsam İsmet'i de öyle seviyorum.. En çok yandığım şey birkaç tane İsmet Paşamızın olmayışıdır..»**

Topraklarımız yavaş yavaş geride kalıyordu. Motor muntazam çalışıyor, her şey yolunda gidiyordu. Burada beni böyle bir tura hazırlamış olan Amerikalı uzman pilota, Mister Jack'a minnet borcumu kaydetmek isterim. Doğrusu her bakımdan usta bir uçucuydu. Bilgi aktarmasını bildiği gibi, cesaret aşılamasını da çok iyi beceriyordu. Bana yarım Türkiye turu yaptırmakla, bu geziye hem bilgi yönünden, hem de moral yönünden hazırlanmamı sağlamıştı. Evet, giderek bizim topraklarımızı geride bırakmıştım. Şimdi Yunan semalarında uçuyordum. Bilmediğim, geçmediğim bu yerlerde uçarken etrafımı büyük bir dikkatle tetkik ediyor, dönüşte büyük Ata'ya anlatacaklarımı, izlenimlerimi şimdiden tasarlıyordum.

Ve tam saatinde Atina'ya vardım. Alana indiğimde gazeteciler, foto muhabirleri etrafımı alıverdiler. Meraklı bir kalabalık ellerinde Türk ve Yunan bayrakları olduğu halde alanın etrafını çepeçevre doldurmuşlardı. Askeri törenle karşılanmıştım. Ulusal marşımız çalınırken kendimi tutamayarak sevinç gözyaşları döktüğümü anımsıyorum. O zamanlar Atina Büyükelçimiz Rüşen Eşref Ünaydın beydi. Saygın kişiliği ile Yunanlılar üzerinde çok olumlu etkiler yaratmıştı. Elimi sıkarken :

«Sizi candan kutlarım Gökçen..» dedi. **«Gerçekten de çok büyük bir iş başardınız.. Yunan radyosu ve gazeteleri iki gündür sizden bahsediyor..»**

Ben teşekkür ettikten sonra :

«Atatürk'ten bir haber var mı? Sağlığı nasılmış?» diye sordum.

«Değişen bir şey yok..» yanıtını verdi Rüşen Eşref bey. **«Sizin salimen indiğinizi bildireceğim kendilerine.. Gazetecilerle şeref salonunda konuşmamız gerekiyor..»**

Şeref salonunda bana daha önce Atatürk'ün hatırlattığı konulara ilişkin sorular yöneltildi. Özetle şunları söyledim :

«Balkan turuna çıkan ilk askeri Türk kadın pilotu olduğum için mutluyum.. Sanırım bu işi bütün dünyada ilk defa başarabilen ben olacağım.. Türk kadınlarının her alanda neler yapabileceğine dost ülkelerin tanık olmasını istedim. Beni bir barış elçisi olarak da kabul edebilirsiniz. Balkanlarda büyük önderimizin çok arzu ettiği paktı politikacılarımızdan önce uluslarımızın arzu ettiklerini görmek, görebilmek başlıca dileklerimden biridir.. Büyük ulusal savaştan sonra sizlerin de bildiğiniz gibi. Cumhuriyet yönetimi ile dünyada mucizeler yaratabilen ender ülkeler arasına girdik. Daha da ilerleyeceğiz. En büyük devletlerle aynı duruma gelmeye çalışacağız. Biz Atatürk'ümüzün dediği gibi yurtta ve dünyada barış isteyen bir ulusuz.. Temelli barış gerçekleşmedikçe, dünyada huzur bulmaya, rahat yaşamaya olanak yoktur. Savaşı değil, barışı

sevmeliyiz. Düşman ülkeler değil, kardeş ülkeler olmalıyız. Bir Türk kadın askeri uçmanı size barışı anımsatmak, dostluğu perçinletmek için geliyor..»

Bir gece Atina'da kalacaktım.. Büyük elçiliğe gittiğimiz zaman, Rüşen Eşref beyden İstanbul'la temas kurarak Atatürk'ün sağlığı hakkında bilgi almasını rica ettim. Beni kırmadı. Zaten o da bu işi sık sık yapıyormuş. Bilindiği gibi Rüşen bey, Atatürk'ün çok sevdiği, çok takdir ettiği kişilerden, yazarlardan biriydi.. O da aynı şekilde, üstün duygularla Ata'ya bağlıydı. Gece onuruma verilen şölende Selanik'e gitmek istediğimi, Ata'nın doğduğu evi ziyareti arzuladığımı, bunu bana emrettiğini söyledim. Turu düzenleyenler bunu düşünmüş olacaklar ki, elime ertesi günkü programı verdiler. Burada izleyeceğim rota ve Selanik gezisi ayrıntılı olarak belirlenmişti. Buna çok memnun oldum. Ve sabahleyin erkenden Selanik'e uçtum. Bilmediğim rotayı izlerken herhangi bir hata yapmamış olmam güvenimi artırmıştı. Orada da tıpkı Atina'da olduğu gibi bayrakla ve askeri törenle karşılandım. Selanik'e ayak bastığımda, kendimi öz yurdumda hisseder gibi oldum. Sanki beni elimden tutarak uçağımdan indiren de Atatürk'tü.. Onu görüyordum karşımda. Yüzüme gülümseyerek bakıyor ve **«hoşgeldin doğduğum şehre!»** diyordu. Onun kokusunu, onun nefesini soluyor gibiydim. Törenden sonra doğruca Ata'nın doğduğu eve götürdüler beni.. Orada çay partisi hazırlamışlardı. Doğduğu odayı görmek istediğimi söyledim. Gösterdiler. Her şey onun yaşama gözlerini açtığı, ilk defa ağladığı, ilk defa güldüğü zamanki gibiydi.. Öyle düzenlenmişti. Şu yatak, şu kanepe, şu masa, şu sürahi, şu örtüler, şu ayna..

Ziyaret sürem dolduktan sonra havaalanına gelerek Yunanlı dostlarımıza veda ettim. Şimdi hedef Bulgaristan idi.. Bulgaristan'ın başkenti Sofya.. Artık bize ait olmayan bu topraklar üzerinde uçarken de yabancılık hissetmemeye başlamıştım. İnsan böyle zamanlarda nedense kendi tarihinin geçmişteki altın sayfalarını da, kara sayfalarını da hatırlamadan edemiyor.. Bir bakıyorsunuz şanlı ordularımız dağları

tepeleri aşarak buralardan uçarcasına geçip gidiyor, ta Viyana kapılarına kadar dayanıyor; bir bakıyorsunuz yenik ordumuz, yorgun bitkin, boş yere dökülen kanların nehirler oluşturduğu topraklardan geri çekiliyor..

Sofya'ya inişimde daha da büyük bir kalabalıkla karşılandım. Bulgarların ellerinde Türk bayrakları vardı. Orada da askeri tören hazırlanmıştı. İstiklal marşımız dalga dalga göklere yükselirken, bu manzarayı yaratan ezgiden etkilenmemek mümkün müydü? Burada soydaşlarımız hemen etrafımı alarak beni konuk etmek istediklerini söylediler. Bunu çok içten istiyorlardı ama resmi davetli olduğum için böyle bir isteği yerine getirebilmem olanaksızdı tabii. Kendilerine durumu anlattım, olgun bir şekilde karşıladılar sözlerimi. Gazetecilerin soru yağmurları Bulgaristan'da da yakamı bırakmadı. Davetler birbirini izliyordu. Sokaklarda halk beni coşkun bir şekilde alkışlıyor, yolumu keserek elimi sıkmak istiyordu. Bu nedenle de otomobilimizi sık sık durdurmak zorunda kalıyorduk. Hiç boş zamanım yoktu. Bilmem ki bu gezilerim sırasında her gittiğim yerde beni büyükelçilerimizin eşleri ve elçilik erkânı ile birlikte karşılayıp uğurladıklarını, elçilikte ağırladıklarını, konuk ettiklerini söylememe gerek var mı? **Bulgaristan'da şaşılacak kadar büyük bir Atatürk sevgisi ile karşılaşmıştım.** Hayır, hayır, yalnız bizim soydaşlarımız değil, Bulgarlar da gerçekten çok ama çok sevip sayıyorlardı Ata'yı.. **Hatta birçok dükkânlarda fotoğrafları asılıydı..** Ataşeliği zamanında herkesin gönlünü fethetmesini bilmişti bu yüce önder..

Bulgaristan'da kaldığım sürece, İstanbul'dan hep iyi haberler bekledim ama, aldığım yanıt daima aynı oluyordu : Değişen bir şey yok.. Hastalık hali devam ediyor. **Atatürk'ün büyüklüğü ve nezaketi ile ilgili olarak bir noktayı yazmadan geçemeyeceğim. Hemen her gittiğim yerde odamda onun tarafından gönderilmiş çiçekler ve küçük başarı dilekleri notu buluyordum. O çiçeklerin çoğu, hâlâ gözüm gibi sakladığım özel bir çekmecede, defter sayfaları arasında, kurumuş ama anılarının canlılığı ile yaşar durumdadır.. Onları ıslatan gözyaşları, kurudukları halde yaşamlarını sağlamıştır sanırım manen de olsa..**

Sıra Belgrad'a gelmişti.. Yugoslavya'ya... Şimdi Yunanistan ve Bulgaristan'a göre daha geniş, daha bakımlı topraklar üzerinde uçuyordum. Burada en çok dikkatimi çeken nokta ormanların bolluğu, yeşilliği ve büyüklüğüydü. İnsan böyle bir yerde uçarken kendisini yeşillikler denizinde zannediyordu. Tepelerde sık sık şatocuklara, manastırlara rastlıyordum.. Köyler de bakımlıydı. Beni tepelerinde görenler, kim olduğumu bilerek ya da bilmeyerek hep el sallıyorlardı. Belgrad'ta karşılayıcılarım arasında o tarihte **Yugoslavya Genel Kurmay Başkanı olan Genaral Meriç** ile birçok general ve yüksek rütbeli subaylar bizim büyükelçilik erkânı hazırdılar. Atina ve Sofya'dakinden çok daha büyük bir halk beni bekliyordu. Askeri tören ve istiklal marşımızdan sonra General Meriç özetle şu konuşmayı yaptı :

«Merhaba Türk kızı.. Göklerden, tıpkı kuşlar gibi uçarak ülkemiz Yugoslavya'ya hoşgeldiniz.. kanatlanan dünyada Balkan turu yapmayı göze alabilen ilk kadın pilot, hem de askeri pilot olmanız dolayısiyle ne kadar öğünseniz yeridir.. Bununla yalnız siz değil, yalnız bütün Türkler değil, bütün Balkanlar, bütün dünya öğünmelidir.. Böylece geleceğin havacılığı için bizlere daha büyük ümitler vermiş olursunuz. Türkler tarih boyunca yakınlık duyduğumuz, sevip saydığımız bir millettir.. Onların cengâverliği kadar, modern yaşam konusundaki gelişmelerini, faaliyetlerini gıpta ile ve sevinçle takip ediyoruz.. Bilhassa modern Türkiye'nin kurtarıcısı ve yaratıcısı büyük önderiniz Atatürk'e duyduğumuz hayranlık sonsuzdur. Onun ülkelerin refahı, barışı için sarfettiği içten çalışmaları minnetle anmayı bir insanlık borcu sayarım. Sayın Gökçen, sizin bu çok değerli ziyaretinizle, bir kardeş ülke olarak, bir Balkan ülkesi olarak kıvanç duymaktayız. Böylece iki ülke arasındaki mesafeyi de manen ve maddeten kısaltmış bulunuyorsunuz. Bunun anlamı büyüktür. Sizi kutlarım. Yugoslavya halkı adına hoşgeldiniz der, saygılar sunarım..»

Buna şu yanıtı verdim :

«Sayın Genelkurmay Başkanı, sayın generaller, sevgili ve dost ülkenin asil halkı.. Beni bu içten karşılayışınızdan dolayı sizlere duyduğum minneti ifade edebilecek kelime kudretine sahip olmadığım için üzgünüm.. Yunanistan, Bulgaristan gibi diğer dost ülkelerden sonra buraya gelmekle onur duyuyorum.. Size önce Türkiye'den sonra da bahsettiğim bu ülkelerin halklarından selamlar getiriyorum.. Elbette ki Yugoslavya ile tarihi bağımız çok eskilere dayanır.. Bu topraklarda hâlâ yüz binlerce, milyonlarca soydaşımız yaşamaktadır.. Sizlerle kaynaşmış, sizlerle kaderini paylaşmış olarak.. Ben bir Türk kızıyım. Atalarımın kanımı taşıyan, onlar gibi dağ taş demeden, kilometrelerce yolu şu ya da bu şekilde aşabilecek kudreti kendinde, kanında bulan bir Türk kızı.. Ama artık çağ değişiyor. At sırtında bir yerden bir yere gitmek kısa süre sonra tamamen hayal olup çıkacak.. Çağdaş teknoloji giderek insanlığa daha mutlu bir yaşamı müjdeliyor. Buraya askeri giysilerle geldim.. Türklerin asker kızlar yetiştirdiğini göresiniz diye.. Ancak bu giysiler hiçbir zaman savaş anlamında değil, barış için hazır olduğumuzu belgeleyen bir üniforma olarak kabul edilmelidir.. Türklerde bir atasözü vardır: Hazır ol cenge ister isen sulhu salâh derler.. Barış içinde yaşamak için, her an savaşa hazır halde olmak zorunluluğunu anlatır bu sözler.. Biz savaşı yakından gördük.. Hem de kaç savaş.. Hem de nasıl korkunç savaşlar.. Bunun için yakılan köyler, yıkılan kentler, yok edilen bayraklar, toprakları ölüm kokan, şehit kanları, minik çocukların masum kanları ile sulanmış topraklar gördük.. Bu nedenle yalnız kendi ülkemizde değil, bütün dünyada, özellikle Balkan ülkelerinde mutlaka barış istiyoruz. Bizim liderimiz barışı kendisine ilke edinmiş, barış uğruna her fedakârlığa hazır bir büyük asker, bir büyük devlet adamıdır.. Sizlere Atatürk'ün bu iyi duygularını, bu iyi niyetle dolu selamlarını getirdim. Dostluk ve kardeşliğimizin devamlı olması dileği ile saygılar sunarım..»

İnsanın her gittiği yerde kendi dilini konuşan, geleneklerinden vazgeçmemiş insanlara rastlaması ne kadar kıvanç verici oluyor.. Yugoslavya'daki soydaşlarımız beni kaldığım yerde sık sık ziyaret ediyorlar, armağanlar getiriyorlardı. Hepsinin dudaklarından şu kelimeler dökülüyordu : «**Atatürk'ümüzün sağlığı nasıl?**» Bunu elbette ben de merak ediyor, her gün yeni haberler alıyordum. Ancak bu haberlerin hiçbirinde beni tatmin edecek bir ışık yoktu. Sorulara doğal olarak şu yanıtı veriyordum : «**İyileşiyor! İyileşiyor!. Dünyanın daha ona ihtiyacı var..**»

Diyebilirim ki Belgrad'ta her saniyem dolu idi hemen hemen.. Resmi ziyaretler, kent içi gezileri, görülmeye değer yerler, müzeler tüm zamanımı alıyordu. Onların bu ilgileri, bu ağırlayışları bir Türk uçmanı olarak beni hem gururlandırıyor, hem de mahçup ediyordu. **Yugoslavya'da yapılan bir törenle bana onların ünlü BEYAZ KARTAL nişanı ile bir de Hava Ordularında kullanılan bröve verdiler..** Sonradan öğrendiğime göre Beyaz Kartal onlarca çok saygın bir nişanmış. Bana verilenin numarası beşti. Demek oluyor ki bahsettiğim nişanı biraz kıskanarak veriyorlardı dostlarımız.. Kıskanmaktan kastım esirgemek, herkese vermemek.. Zaman geçince gazetelerden öğrendim. Aynı nişandan benden bir süre sonra Yugoslavya'nın küçük kralına vermişler.

Belgrad'ta bir gece kaldıktan sonra son durak olan Bükreş'e uçtum. Romanya'nın başkenti olan Bükreş'e o zamanlar «**Küçük Paris..**» deniyordu. Eğlencesi ile, modayı izlemesi ile, tüm yaşantısı ile bir «**Küçük Paris..**» Daha önce gittiğim ülkelerdeki sıcak ilgi burada da beni sarıverdi. İnsanlar, bayraklar, törenler, istiklal marşları.. Yalnız burada diğerlerinden farklı olarak bir istekle karşılaştım. Benden ertesi gün bir gösteri uçuşu yapmam isteniyordu halk için.. Büyükelçimiz benden bu isteği reddetmememi rica etti. Bunun için pist donatılmış, halka da haber verilmişti. Onları havada selamlamanın çok görkemli olacağını belirtmişti. Bunda bir sakınca görmediğimden kabul ettim.

Ertesi gün benden önce Rumen pilotlar gösteri yaptılar. Gerçekten iyi yetişmişlerdi. Sıra bana geldi. Havalandım.. Önce belirli birkaç hareketten sonra, onların hiç beklemedikleri tarzda bir gösteriye giriştim. Bunu yaparken Türk ulusunu temsil ettiğimi aklımdan çıkarmıyordum. Halk heyecanla ve coşku içinde izliyordu bu gösterileri. Binlerce halkı onların istedikleri gibi iyice alçalarak yakından birkaç kez selamladım. Yaptıklarımı takdirle karşılamışlar, daha ben yere inmeden her tarafa çiçekler atmaya koyulmuşlardı. Bir yandan da müzik çalıyorlardı.

Son defa havalanışımda kulağıma tuhaf bir ses gelmeye başladı. Bunu hiç mi hiç beğenmemiştim. Bir arıza vardı! Bunca mesafe katettikten sonra Romanya semalarında başıma bir iş mi gelecekti yoksa? Arıza giderek kendisini hissettirmeye başladığından derhal inişe geçtim. Geçtim ama, halk pisti doldurmuş, olanlardan habersiz, beni bir an önce aralarına almaya hazırlanıyordu. Uzun bir iniş yaptığım takdirde doğruca halkın üzerine gidebilir, büyük ve beklenmedik bir faciaya neden olabilirdim! Bu nedenle inişten az sonra rulede çok sıkı bir fren yapmak gereksinmesini duydum. İniş takımında meydana gelen arıza, bu sıkı fren sonucu iyiden iyiye eğrildi. Uçak bunun sonucunda arızalı olan iniş takımlarından yana meyil etti. Kazayı, daha doğrusu meydana gelebilecek bir kazayı, bu kadarla atlattığıma şükrediyorum ama, son anda vukua gelen bu olay bütün neşemi kaçırmıştı.

Şerefli görev son buluyordu. Atatürk'ün isteği, Türk ulusunun beklediği görev burada bitiyordu. Bir gün sonra yine törenle Bükreş'ten İstanbul'a kendi yurduma hareket ettim.. Şimdi uçağım daha bir hızlı gidiyormuş gibi geliyordu bana.. Türkiye topraklarının üzerinden uçarken dünyada bundan daha güzel bir yurt parçası olamayacağına kanaat getirmiştim.. Kentlerimiz, köylerimiz, insanlarımız daha bir başka güzel görünüyordu onca yükseklikten bile.. Gidişte olduğu gibi, dönüşte de Savorana üzerinden birkaç daire çizip öyle indim Yeşilköy'e.. Binlerce

yurttaşım beni karşılamak için erken saatlerden itibaren alanın etrafını doldurmuşlardı. Yerli ve yabancı basının çokluğu da dikkati çekiyordu. Herkes Balkan turunu anlatmamı, anılarımı yazarak kendi gazetelerine vermemi istiyordu benden.. Binbir soru yağmuruna tutulmuştum. Her birine güler yüzle ayrı ayrı yanıt vermek zaman alıyordu. Oysa ben bir an önce Savonara'ya giderek Atatürk'e kavuşmak istiyordum. Durumu ne idi? Sağlığında herhangi bir düzelme var mıydı? Doktorlar ne diyorlardı? Benim için bu sorular ve yanıtı çok daha önemliydi. Ancak, Ulu Önder geziye çıkmadan önce gazetecilerin tüm sorunlarını eksiksiz ve abartmadan yanıtlamamı istediğinden onları da ihmal edemiyordum. Sonunda çember açıldı ve ben halkımın üzerime yağdırdığı çiçekler arasından sıyrılarak doğruca Savanora'ya attım kendimi..

«Bıraktığım kamarada, yatağında istirahat ediyordu.. Karnındaki şişlik daha belirgin bir hal almıştı. Yüzü daha solmuş, saçları biraz daha dökülmüş, gözlerinin o ışıl ışıl hali kalmamıştı. Öyle miydi, yoksa bana mı birdenbire öyle gelmişti şimdi bunu kestiremiyorum. Ancak bir gerçek vardı ki Atatürk, bıraktığım zamankinden daha fazla rahatsızdı. Derhal elini öptüm. Beni güçlükle kucakladı:

«Sevindim..» dedi.. **«Gökçen, döndüğüne sevindim.. Beni çok mutlu ettiğini biliyor musun bu yaptıklarınla?. Bu unutulmayacak başarınla beni nasıl memnun ettiğini bir bilebilsen hasta yatağımda.. Kaç gündür dünya ajanslarını dikkatle izliyorum.. Hepsi senden uzun uzun, sitayişle bahsediyorlar. Röportajlar yayınladılar gezin süresince, gittiğin yerlerdeki sözlerini yayınladılar.. Gazetelerle dergiler de öyle.. Hepsini göresin diye ayırttım sana.. Yerli yabancı hepsini.. Türk gençlerini, Türk kızlarını onurla, şerefle temsil ettin çocuğum.. Bu benim için en büyük mükâfat sayılır..»**

«Sizin emrinizi ve ulusumun isteğini yerine getirmek benim boynumun borcudur Paşam..» dedim. **«Bir de şu Bükreş'teki arıza olmasaydı..»**

Omuzlarını kaldırdı önemsemez görünerek : **«Arıza her şeyde olur Gökçen..»** dedi. **«Bunu gözünde büyütme.. Bak bende bile arıza çıktı! Önemli olan senin Balkan turunu tamamlamış olmandır.. Hem de bunu bir askeri uçakla yapmış olman.. Selanik'te neler yaptın bakalım? Doğduğum evi beğendin mi?»**

Anlattım izlenimlerimi uzun uzun. Beni bütün sıkıntısına rağmen büyük bir dikkatle dinliyordu Atatürk.. Zaman zaman sözümü kesiyor, ilginç sorular yöneltiyordu. Selanik'ten ve doğduğu evden konuştuğum sırada gözleri dolu dolu oldu : **«Güzel Selanik»** diye mırıldandı. **«Demek herşey yerli yerinde.. İnsanlar öldükleri vakit geride böyle evler, böyle odalar ya da birtakım fotoğraflar kalıyor işte Gökçen.. Senden sonra onlar yaşamaya devam ediyorlar.. Biraz eskiyor, biraz değişiyorlar, biraz soluyorlar ama yaşamlarını sürdürüyorlar yine de.. Sonra onlarla ilgili anılar anlatılıyor arkadan gelen kuşaklara..»**

Bu izlenimlerimi belki bir hafta hemen hemen her gün tekrarlatarak dinledi. Ayrıntılara girmemi istiyordu. En küçük ayrıntılara.. Ve bu küçük küçük şeylerden öyle sonuçlar çıkarıyordu ki, bunu yapabilmek için insanın mutlaka bir Atatürk dehasına sahip olması gerekirdi. Bıkıp usanmadan Yunan halkından, Bulgarlardan, Yugoslavlardan, Romenlerden ve bunların tarihçilerinden, özelliklerinden bahis açtı.. Eşsiz bir tarihçi kadar iyi biliyordu bu ülkelerin tarihini. Ve halklarının duygularını bir şair kadar mükemmel dile getiriyor, sosyal yaşamlarını uluslararası ilişkilerini ise gerçek bir devlet adamı niteliği ile sergiliyordu. **«Anılarını, izlenimlerini bir gün mutlaka yazmalısın Gökçen..»** dedi. **«Yalnız Balkan turu ile ilgili olanlarını değil.. Daha başka zamanlardaki yaşamını da yazmalısın.. Kimbilir, gün gelir belki bunların tarihsel bir değeri de olabilir..»** Yüzüne bakarak: **«Benim yazacaklarımın tarihsel ne gibi bir değeri olabilir ki Paşam?»** dedim; **«Asıl siz anılarınızı yazmalıydınız.»** Yanıt vermedi. Ellerini seyretti bir süre sonra : **«Uyumak istiyorum çocuğum..»** diye mırıldandı; **«Anılarımı yazacak vaktim yok.. Uyumak istiyorum..»**

Doktorlar artık kendisinin Savorana yatında kalmasını sakıncalı görmeye başlamışlardı. Deniz havası sağlığına iyi gelmiyordu eskisi gibi. Aksine ters yönde etkilemeye başlamıştı. Atatürk ise, **«Hele durun bakalım..»** diyordu; **«Biraz iyileşeyim de öyle.. Yürüyerek, halkımın gözleri önünde yürüyerek çıkmak isterim karaya.. Onların beni böyle bitkin, yaşamı sönmek üzere olan bir mum gibi görerek üzülmelerini istemem..»** Fakat arzu ettiği olmadı, olamadı.. Hastalık zehirli ve mel'un pençesini insafsızca, acımasızca yapıştırmıştı karaciğerine.. Onu yiyor, bitiriyordu.. Bırakmıyordu.. Tüm çabalarına, yaşama isteğine rağmen bırakmıyordu.. Doktorlar ise, baş başa verdiklerinde, Ata'nın yakın dostları ile hep aynı şeyi konuşur olmuşlardı: **«Ne yapıp yapmalı, onu karaya çıkarmalıyız.. İkna etmeye mecburuz.. Atatürk burada haklı olarak duygusal davranıyor, ulusunun kendisini bu halde görmesini istemiyor.. Fakat geçen her dakika yaşamını tehlikeye sokmakta.. Yegâne çare Dolmabahçe Sarayına nakletmek.. Tedavisini orada sürdürmek.. Onu ikna etmeye mecburuz..» Bu arada bir fikir doğdu.. Ata bir gece vakti, el ayak çekildiğinde, Savorana'nın da, Dolmabahçe'nin de tüm ışıkları söndürülerek, kimsenin görmeyeceği, göremiyeceği bir şekilde karaya nakledilebilirdi.. Bu yerinde ve güzel bir fikirdi ama, Paşa'ya kim söyleyecekti bunu?** Direndiğini bildikleri için doktorları dahil, yakın dostları dahil hiç kimse yanına giderek bu öneriyi ona iletmeyi göze alamıyordu.

Nihayet ben : **«İzin verirseniz, ışıkların söndürülmek suretiyle kendisinin karaya, Dolmabahçe'ye nakledilmesi konusunda şansımı deneyeyim.. Beni kolay kolay kırmaz Paşa.. Belki Tanrı yardım eder de ikna olur.. Bunun ne kadar güç bir iş olduğunu biliyorum.. Ama bir kere deneyeceğim..»** dedim. Orada bulunanların hepsi beni kucakladılar. **«Hadi Gökçen..»** dediler, **«Görelim seni.. Bunu başarabilecek olursan, Ata'ya şu sıkıntılı günlerinde en büyük yardımı yapmış olacaksın..»**

Yattığı kamaraya girdim.. Derin derin ve biraz da iniltili bir nefes alıp verişi vardı.. Yanına sokuldum. Elini tuttum. Sıcak mıydı, soğuk muydu, hatırlayamıyorum. Heyecanlıydım. Hatta korkuyordum diyebilirim. Yorgun başını benden yana çevirerek : **«Sen misin Gökçen?»** dedi. **«Benim Paşam..»** dedim. Her zamanki gibi : **«Saat kaç?»** dedi. Söyledim saati. İçini çekti : **«Zaman da geçmek nedir bilmiyor!.»** diye mırıldandı. O zaman konuşmaya başladım.. Eski günlerden, yaşadığımız tatlı günlerden kısa kısa, hatta kopuk kopuk konuştum. Sonunda yaşaması gerektiğini, ülkesinin, ulusunun, dünyanın ona gereksinmesi olduğunu dilimin döndüğünce söyledim. **Direnmesi için yalvardım.** Mutlaka karaya çıkması gerektiğini, bunu yapacak olursa ıstırabının biraz dinebileceğini, hatta sağlığının yerine gelebileceğini belirttim. Usulca elimi tuttu : **«Öyle mi düşünüyorsun?»** diye sordu; **«Dolmabahçe'ye gidecek olursam yaşayabileceğime mi inanıyorsun?.»** Yere çöktüm. Yatağının hemen yanına. **«Evet Paşam..»** dedim, **«Böyle düşünüyor, buna inanıyorum..»** Bir süre sustuktan sonra : **«Ya doktorlar?»** diye sordu. **«Onların da fikri bu mu, benim istemememe rağmen hâlâ ısrar ediyorlar mı?.». «Hepsi bu fikirdeler Paşam..»** dedim. Biraz su istedi ve arkasından şu soruyu sordu : **«Peki ama Gökçen, ulusumun beni bu şekilde görmesine senin gönlün razı oluyor mu?»** Şimdi tam zamanı idi. Derhal konuya girip her taraf karartıldığı, el ayak ortalıktan çekildiği zaman bu işi yaptığımız takdirde kimsenin üzülmeyeceğini, kendisini de böyle bir şekilde iken görmeyeceklerini anlattım. Vereceği yanıtı büyük bir heyecanla, merakla bekliyordum. Ne kadar sürdü bu bekleyişin yarattığı cehennem saniyeleri bilemiyorum. Sonunda dudakları kıpırdadı : **«Dediğin gibi, istediğin gibi olsun Gökçen!»** dedi, **«Ama iyi karartılsın her taraf..»**

Sevinçle ellerinin birini tutup birini öptüm.. Dışarı çıktığım zaman gözlerimden yaşlar boşanıyordu. Onu ikna ettiğimi söylediğimde doktorlarla yakın arkadaşları boynuma sarılmaktan kendilerini alamadılar.. Akşam Savorana'daki ve Dolmabahçe Sarayı'ndaki tüm ışıklar sön-

dürüldü. Atatürk bir koltuğa oturtularak motora aktarıldı. Dolmabahçe Sarayına nakledildi. Bütün bunlar sessiz sedasız yapılmıştı.. Büyük bir dikkatle ve ihtimamla..

Avrupa'dan gelen doktorlar kendisini bir kere daha muayene ettiler burada.. Çok uzun sürdü muayeneleri. Biz dışarda hep birlikte Allah'a dua ediyorduk, ona şifa versin, sağlığına kavuştursun ve devletin, ulusunun başından eksik etmesin diye.. Ah, umut verici bir sonuç alınabilseydi bu muayenelerden.. Bir küçük ışık, bir küçük ışık bile bizim için yeterli olacaktı.. Oysa, beklenen «**umut ışığı**» yanmadı. Aksine gökyüzünde «**yıldızların siyah doğmakta oldukları**» söylendi..

20

«Bir Tel Kopar Ahenk Ebediyen Kesilir!..»

«GİDİYOR, BİR DAHA RASTGELMEZ TARİH EŞİNE!»

O meş'um saat çalıyordu..
10 Kasım 1938 ve saat 9.05..
Tarih yaratan yüce Türk,
yarattığı tarihe maloluyordu..
Onun ardından da olsa ben
burada Atatürk'le İnönü
arasında hiçbir sorun
olmadığını açıklayacak ve
onları birbirilerinden uzak
tutanları tarihi göreve
çağıracağım..

Hayatta en nefret ettiği şey yataktı kuşkusuz Atatürk'ün.. Ve keder öylesine insafsızca örüyordu, öyle insafsızca sömürüyordu ki onun bu nefret duygusunu, bu en sevmediği yere bağlayarak, tutsak ederek, öylesine sömürüyordu ki.. «**Artık yapılacak bir şey yok!**» diyen dok-

torları görmek bile istemiyordum. Onunla birlikte dünyaya gelmiştim sanki ve onunla birlikte bu dünyadan göçüp gitmek benim için mutlulukların en güzeli olacaktı. Eski sofralar kısa zamanda hayal olup gitmişlerdi. Ahenk bozulmuş, en rüzgârlı günlerde bile, sarayın kapısındaki yüce bayrak eskiden olduğu gibi al beyaz dalgalarla mavi göğe meydan okumaz olmuştu.. Pencerelere konan kuşlar içeriyi merakla süzüyor, martılar çığlıklar atarak denizin üzerinde kavisler çiziyor, balıkçı teknelerinden insanı coşturan türkü sesleri işitilmiyordu.. Yapraklar vaktinden evvel soluyor gibiydi.. Toprak, kahverengini bırakmış, karalara bürünmüştü..

Atatürk'ün odasına her gittiğimde bir mucize bekliyor, Tanrı'ya acı çektirmemesi ve şifa vermesi için dua ediyordum. Mavi gözlerinde derin, çok derin bir ıstırap yaşıyordu.. Işıklar saçan bu gözlerde o acıyı görmek, bunun manasını anlamak, beni kahrediyordu. Bir anda dünya boşalacakmış, bomboş olacakmış gibime geliyordu. Ve o bomboş dünyada ben yapayalnız kalacaktım.. Ne oluyordu? Yoksa ben de her insan gibi, bu durumlarda karşımdakine değil de kendime, kendi halime mi acıyor; yanıyordum? Her insan kadar benim de bencil duygularım mı ayaklanıyordu? Hayır, sanmıyorum..

Ankara özlemi çekiyordu.. Ankara bir başka yürek gibi çarpıyordu adeta kalbinde. En büyük mucizeyi gerçekleştirdiği bu kenti gözbebeği gibi seviyordu. Yaşamı süresince başkenti dünyanın en uygar, en görkemli, en çağdaş kentlerinden biri yapmak için gayret sarfediyordu.. Şehircilik uzmanlarını davet ediyor, Anadolu'nun ortasındaki bu mucize şehrini o mucizeye yakışır hale sokmak için bizzat çalışıyordu. Bir ulusun duran yüreği burada yeniden çarpmış, kapanan gözleri burada yeniden açılmış, donan kanı burada yeniden ateşlenmişti.. Onu nasıl sevmezdi, ona nasıl tapmazdı.. Evet, elbette ki İstanbul'un başka bir güzelliği, başka bir büyüsü vardı.. Aslında Atatürk için tüm topraklarımızın her parçası ayrı ayrı değerli, ayrı ayrı güzel, ayrı ayrı kutsaldı.. Küçük bakımsız evler, ekilmemiş yerler, dalağı büyümüş, feri kaçmış gözlü çocuklar olmamalıydı.. Üstelik herkesin yüzünden mutluluk akmalıydı..

30 Ağustos yaklaşıyordu.. 1938'in 30 Ağustos'u.. Büyük Zafer'in anıtlaştığı günün kutlanacağı tarih.. Odasına girdim. Yastığı arkasına yüksekçe dayamış, elindeki kitabı dikkatle okuyordu. Önceleri de söylediğim gibi, Ata okuduğu kitaplarda önemli bulduğu yerlerin altlarını kırmızı kalemle çizer ya da o paragrafın kenarına yine kırmızı kalemle büyük bir «D» harfi koyardı.. Yine böyle yapıyordu. Ancak dikkatle baktığımda gördüm ki bunu yaparken hem çok büyük bir güçlük çekiyor, hem de elleri titriyordu. Ayakları da şişmeye başlamıştı. Bu nedenle o çok sevdiği ayakkabılarını giyemez olmuştu. Odası dışında hiçbir zaman ayakkabısını giymeden dolaşmadığı için, bu durumda ağır geliyor olmalıydı.. Karşısına çıkacağı kişi kim olursa olsun, onu giyimli görmesini arzu ederdi.. Giyimli, traşlı, bakımlı ve saygılı.. Elindeki kitap *Nutuk*'un yeni basımı idi.. Yanına sokulduğumu farkedince kitabı bir kenara bırakıp sordu :

«Dışarda hava nasıl Gökçen? 30 Ağustos'u iyi bir havada, açık bir havada kutlayabilecekler mi?»

«Zannederim kutlayabileceğiz Paşam..» dedim.

İçini çekti. Derin bir nefes aldıktan sonra buruk bir acıyı yansıtan sesi ile :

«Bensiz kutlayacaklar!.» diye mırıldandı. **«Oysa o kadar isterdim ki törene katılmayı.. Çocuklarımızı görmeyi, modern araç gereçle donanan ordumuzun geçişini görmeyi.. Biliyor musun Gökçen, bayrağımızı da özledim.. Onun şöyle anlı şanlı dalgalanışını, göklerle bütünleşmesini..»**

«Gene göreceksiniz hepsini Paşam..»

«Umut etmek kadar güzel bir şey tasavvur edilemez çocuğum.. Güzel şeyler umut etmek kadar.. Ama artık görüyorum ki, yataktan kalkabilmekte çok büyük zorluklarla karşılaşıyorum.. Zavallı ayaklarım birer demir külçesi, şişirilmiş birer külçe.. Beni taşımakta da güçlük çekiyorlar.. Hoş onların mı beni, benim mi onları taşımakta güçlük çektiğim tartışılabilir ya.. Neyse, başka şeylerden konuşalım.. Nasıl etraf yine öyle güzel, öyle yeşil mi?»

«Evet Paşam.. Yeşiller sizin sevdiğiniz gibi.. Ancak ağustos sıcağı biraz sarartıyor etrafı.. Biraz değil, iyiden iyiye saratıyor..»

«Doğanın bu mevsimde suya hasreti vardır.. Gökten gelmeyen suyu insan eli götürmeli.. Ağaçları, bitkileri, çiçekleri susuz bırakmamalı.. Ah bir kere daha ormanlara gidebilseydim.. Şöyle yerimden sağlıklı kalkıp, kimsenin yardımını istemeden yürüyerek o saf ağaç denizinin yeşilliklerinde alabildiğim kadar dolaşabilseydim.. Aslında ne kadar küçük, ne kadar kolay bir istek değil mi Gökçen.. Ama gel gör ki bazan çok basit, çok küçük istekleri bile yerine getirmekten yoksun kalabiliyor insan.. Bu insan, gününde ordulara, uluslara, devletlere hükmeden bir insan bile olsa.. Sana çok büyük bir özlemimden bahsetmek istiyorum Gökçen..»

«Buyurun Paşam.. Sizin özlemlerinizi dinlemek çok hoşuma gidiyor.. Ama umutsuzlukla dolu olmasın ne olur bu özleminiz..»

Zoraki bir gülümseme ile :

«Umutsuz olmak için bir neden yok ki..» dedi; «Sadece bu yatağı ve hastalığı sevmiyorum hepsi o kadar.. Evet bir özlem duyuyorum içimde.. Büyük bir özlem.. Sevdiğim vatanımın bir köşesinde, şöyle ağaçlardan etrafın, hatta ve hatta gökyüzünün bile görülmediği bir köşesinde planını kendimin çizeceği küçük, mütevazı bir ev olsun istiyorum.. Gideyim oraya, çiçeklerle uğraşayım, kuşlarla uğraşayım, ağaçlarla haşır neşir olayım.. Tıpkı mutlu sade yurttaşlarım gibi yaşayıp gideyim öylece.. Acaba bu mümkün olabilecek mi? Sanmıyorum.. Gençliğimden beri düşlediğim şeydi bu.. Rahmetli anneme de böyle söylerdim : Küçük ağaçlar arasında bir ev yaptıracağım size, orada birlikte mutlu yaşayıp gideceğiz.. Onun da hoşuna giderdi bu sözlerim.. Sevinçle parlardı gözleri.. İçimdeki duyguları anlatabilmekte güçlük çekiyorum.. Bu yeşil tutkusunu, bu ağaç sevgisini.. İnsanlar öldükleri zaman böyle ormanlık-

ların içine gömülmelidir.. Hiç olmazsa orada ağaçların serinliği ve koruyuculuğu altında rahat ederler.. Bizim eski mezarlarımızdaki serviler bu yönden bir anlam ifade etmiyor mu?»

Sustu. Gözlerini yatağının tam karşısındaki yeşili bol olan tabloya dikti.. Onun bu sevgisini ve özlemini çok yakından bilen, sanırım Salih Bozok beyefendi olacak, ona yurt köşesinin yeşil bir tablosunu getirmişti.. Tabloyu pek beğenen Atatürk, bunu yatağının tam karşısına asmalarını emretmişti. Ona bakarken dinlediğini, kendisini o yeşillikler arasında hissettiğini söylüyordu.

Sonra Ankara özlemine döndü :

«Şu bizim Ankara'yı da öyle bir özledim ki Gökçen.. Ama bu şekilde nasıl gidebilirim? Ayaklarım ayakkabılarıma girmiyor.. Karnımda büyük bir şişkinlik, elbiseler dar geliyor.. Dermanım desen hiç mi hiç yok.. Dört yüz elli kilometrelik yolu hangi vasıta ile katebilirim? Otomobille mi trenle mi?»

Hemen atıldım :

«Sizi ben uçakla götüreyim Paşam..» dedim heyecanla.

Mutlu oldu bu yanıtıma :

«Bak bu olur Gökçen!.» diye gülümsemeye gayret etti. **«Bak bu çok mükemmel olur.. Hem de senin kullandığın uçakla.. Ama yine de biraz beklememiz gerekecek çocuğum.. Bu durumda yataktan uzun süre dışarıda kalabilecek gücüm yok.. Giyimi kuşamı bir tarafa bırak, enerjim yok.. Memleket işleriyle günde üç saat meşgûl oldum mu yoruluyorum.. Fakat içimde Ankara ateşi, Ankara özlemi yanıp yanıp duruyor.. Yeni ayakkabılar ve elbiseler yaptırayım bari. Kimbilir belki bir gün talih bana da güler de Ankara'yı bir daha görmem nasip olur.. Gökçen, şu içerdeki çalışma odama kadar bir git, masamın sol üst gözünde mavi dosya içinde bazı yazılar olacak gazetelerden kesilmiş, onları alıp getiriver bana..»**

Gidip mavi dosyayı alarak geldim. İçinden bir yazıyı çekerek aldı ve bana uzattı :

«Oku..» dedi. «**Yalnız yavaş yavaş oku.. Sindire sindire. Yakup Kadri bey pek sevdiğim bir yazarımızdır.. Bak Ankara için, o günün Ankara'sı için neler söylüyor.. Ben zaman zaman bu yazıyı, o eski yazıları okumaktan bilirsin ki büyük bir lezzet duyarım..**»

Okumamı istediği yazı.. Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun 1921' lerde yazdığı Anadolu izlenimlerindendi, Ankara'yı anlatmaktaydı..

Ulusal kurtuluşun o insanı ne yüce duygularla yoğurduğu günlerde yazılmış ve gerçekten de güzel ve anlamlı yazıydı bu.

Yazıyı sevdiğimi görmek Atatürk'ü mutlu etmişti. Ama o, artık Ankara'yı bir başka türlü görmeyi arzuluyor, tüm yıkıntılardan yoksulluklardan uzak, Batının uygar bir kenti düzeyine erişmiş olarak gökmek için çırpınıyordu.. Bu yolda çok mesafe de katetmişti.. Yeterli miydi bu? Asla! Onun için hiçbir şey yeterli değildi.. Daha çok işler başarmak istiyordu, ülkeyi daha müreffeh hale sokmak istiyordu, insanlarımızı ne birbirlerine, ne de yabancılara muhtaç olmayacak duruma yükseltmek istiyordu.. Onun görüşüne göre yaşam bir gelişimler, bir oluşumlar, bir devrimler ve evrimler dizisi idi.. Durmak diye bir şey olmamalıydı ulusların yaşamlarında, tarihlerinde. Durmak demek gerilemek, uygarlık zincirinden kopmak demekti. İlerlemeyen devletlerin çökmeleri, ilerlemeyen ulusların tutsak olmaları, topraklarını kaybetmeleri, özgürlüklerini yitirmeleri kaçınılmazdı.

Ve 30 Ağustos günü geldi.. Açıkça görülüyordu ki, Atatürk'ün ruhunda, kafasında, benliğinde bozbulanık fırtınalar esmekteydi.. Törene katılamıyordu ilk kez.. Çok istediği törenden uzak kalıyor, ulusu ile yüz yüze gelemiyor, şerefli ve şanlı ordusunu azametle göremiyordu.. Onu bütün bunlardan en dehşetsiz düşmanları bile alakoyamadığı halde, bir menhus hastalık hem yatağa tutsak etmiş, hem de işte böyle yüce bir arzusunu yerine getirmesini engellemişti. Hastalığı ile büyük bir savaş veriyordu. Hem de yaşamında ilk kez kaybedeceğinden kortuğu bir savaş..

Tüm gazeteleri alıp okuttu bana.. Kimler ne yazmışlar? Konuyu, yani 30 Ağustos'un önemini iyi belirtmişler, iyi değerlendirmişler mi? Ulusal heyecan 1922'lerdeki gibi ayakta tutabiliyor muydu? Ben okudukça hüzünleniyordu. Modern bir şekilde donatılmış ordumuzun fotoğraflarını uzun uzun inceledikten sonra : **«Bu silahları bizim yapmamız gerek..»** dedi. **«Uçaklarımızı da, silahlarımızı da, tanklarımızı da, hepsini.. Aksi halde bir savaş sırasında topsuz tüfeksiz dövüşmek zorunda kalırız.. Ulusal savaş sanayii kurmalı ve bu alanda da bağımsız olmalıyız..»**

Akşamüzeri Dolmabahçe Sarayının birkaç şehir hattı vapuru geldi.. İçi hınca hınç doluydu.. Halk ellerinde bayraklar, mutlu, bu kutsal günde Ata'sını görmeye gelmişti.. Bağırıyor, marşlar söylüyor, coştukça coşuyorlardı.. Hayatımda hiç kimseye böylesine bir tezahürat yapıldığını görmemiştim.. Ama ne yazık ki Atatürk hiç mutlu değildi.. O halkı ile kucaklaşmak isterken, yatakla, hastalıkla kucaklaşıyordu. Bu talihsizliği hiç hazmedemediği gözlerinden anlaşılıyordu. Çektiği ıstırabı görmemek mümkün değildi.. Dayanamayarak ağlamaya başladı.. Hıçkırıklarını ve gözyaşlarını tutamıyordu.. O ağladıkça, dışardaki halk durumdan habersiz coşuyor, marşlar tüm İstanbul'u inletiyordu.. Bu durumda yapılacak tek şey onu sakinleştirmek olacaktı.. Bunun için de yakın arkadaşları gemilere haber göndererek oradan uzaklaşmalarını sağladılar. Paşa birdenbire kesilen sesler karşısında her şeyi hissediverdi. Yavaşça: **«Onlara gitmelerini söylediler değil mi Gökçen?»** Yanıt vermedim. Veremedim. **«Bir insanı ölmeden ulusundan ayırıyor bu adamlar!.»**

O gece Atatürk en sıkıntılı günlerinden birini geçirdi. Bir türlü uyuyamıyor, arkaüstü yatamıyor, sağa dönüyor olmuyor, sola dönüyor olmuyordu.. Artık verilen ilaçların hiçbir yararı olmadığı meydandaydı.. **«Bari şu eski yazılardan birini daha oku Gökçen..»** dedi.. **«Dosyadan al bir yazı.. Şeyi al mesela.. Halide Edip hanımın Efe'nin Hikâyesi adlı yazıyı.. Tatlı, içli, anlamlı bir yazıdır.. Belki onu dinlerken**

biraz rahat edebilirdim..» Emrettiğini yaptım. Yazıyı buldum ve okudum :

Okuduğum sürece, zaman zaman gözlerimi satırlar arasından kaçırıp Atatürk'ün yüzüne bakıyordum. Acıyla dolu yüzünde sanki bir memnunluk var gibime geliyordu.. Bu çelişkinin okuduğum yazıdan doğduğunu sonradan anladım.. Okumam bitince, kupürü mavi dosyaya yerleştirip yerine götürmek üzere ayağa kalktığımda, olduğum yerde yıldırım çarpmışçasına donup kaldım! Düş görüyordum. Ya da düş görmüş olmayı yeğlerdim.. Atatürk'ün dudaklarında kan vardı sanki.. Ne yapmalıydım? Bunu kendisine hissettirmeden binbir güçlükle odadan çıkarak doktorun yanına gittim : «**Kan!..**» diyebildim. «**Doktor çabuk yetişin Atatürk'ün dudaklarında kan var!**» Beklemek! Beklemek! Ve yine beklemek!. Doktor yanından çıkmak nedir bilmiyordu. Bense içeri girmeye cesaret edemiyordum. Epey sonra doktor yanıma geldi. Yüzü bembeyazdı. Sadece : «**Merak edecek bir şey yok kızım..**» dedi. «**Dişinden olacak.. Evet, evet, dişinden.. Küçük bir kanama Geçti.. Uyuyor..**» İnandım mı? İnanmaya mecburdum. Çünkü öyle olmasını diliyor, öyle olması için dua ediyordum. Tabii, neden sonra bunun dişten olmadığını öğrendim.. Neden sonra.

Atlattı bu kanamayı Atatürk.. Uzandı bir kez daha yaşama, ulusuna, yeşillere doğru.. Gerçi yatağından kalkmadı ama, konuştu bütün eskilerden, bütün günlerden, bütün geleceklerden.. **Yalnız bu hastalığı süresince bir ağıt vardı : İnönü ağıtı.. Kardeşi kadar, kardeşinden de çok sevdiği, devrim arkadaşı, Cumhuriyetin temel ilkelerine en sadık devlet adamı İsmet İnönü için yüreğinde bir ağıt yakmıştı.. Tarihi bir gerçeği burada anlatmaktan kaçınmıyacağım.. Kim ne derse desin, kim nasıl işine geliyorsa öyle söylesin, işte Allah tanığımdır ki ben tüm bildiklerimi en küçük bir sapmaya meydan vermeden burada kamuoyuna bir kez daha içerim yanarak açıklıyorum.. Atatürk'te İsmet İnönü sevgisi ne ise, İsmet İnönü'de de Atatürk sevgisi o idi.. İkisinin**

de yürekleri birbiri için çarpıyor, ikisinin de damarlarındaki kan birbirleri için akıyordu.. Ben yaşamım süresince ne Atatürk'ten İnönü aleyhinde bir söz, ne de İnö-nü'den Atatürk hakkında ters bir kelime işitmedim.. Birbirlerinden sadece sevgi, saygı ve beğeniyle söz ederlerdi..

İnönü'yü göremediği için üzgündü Atatürk.. Hele böyle yatağından çıkamadığı günlerde dudaklarından hep : **«İnönü nerede? İnönü ne yapıyor? Durumu ne?»** sözleri düşmüyordu. Bu sıralarda benim Türkkuşu'ndaki başöğretmenlik görevim devam ediyordu ama, Ata'nın hastalığı nedeni ile görevime devam edemiyordum. İlgililerden izin almıştım. Onlar da durumu yakından bildiklerinden beni hoşgörüyle karşılıyorlardı. Ancak Ata, her hafta mutlaka Ankara'ya gitmemi, hem Türkkuşu'na uğramamı, hem de acele İsmet İnönü'yü görerek sağlığı hakkında bilgi getirmemi istiyordu.

İsmet İnönü'nün sağlığı hakkında neden mi bilgi almak istiyordu? Açıklayayım: Çünkü o gün Atatürk'ün etrafında bulunanlar, İnönü ile onun biraraya gelmesini istemiyorlar ve bunun için de maalesef ellerinden geleni yapıyorlardı. Bir gün Tevfik Rüştü Aras bey Ata'yı ziyarete ve bazı konularda bilgi vermeye gelmişti. Atatürk bir ara kendisine dönerek sordu :

«Tevfik Rüştü bey, İsmet Paşa'dan ne haber? Bu kadar hasta olduğumu bilmiyor mu? Neden beni arayıp sormuyor kuzum?»

Tevfik Rüştü bey bir an düşündükten sonra şu yanıtı verdi :

«Paşam zannedersem Sayın İnönü de biraz rahatsızlar!.»

Atatürk'ün kaşları çatıldı :

«İsmet rahatsız mı?»

«Öyle diyorlar Paşam!.»

«Hımm! O halde Ankara'ya döner dönmez durumunun ne olduğunu ve hastalığını lütfen öğrenerek bana bilgi veriniz.»

Tevfik Rüştü bey iki gün sonra tekrar geldiğinde Ata'ya şu bilgiyi verdi :

«Efendim emrettiğiniz gibi Sayın İnönü'nün rahatsızlığı ile ilgilendim. Kendileri maalesef safra kesesinden fazla muzdaripler!. Hem de çok fazla!.»

«Yani?»

«Doktorların ifadelerine bakılırsa safra kesesi adeta bitmiş!. Bana verilen bilgiye göre, Paşa'nın safra kesesi ömrü tükenmiş bir ampüle benziyormuş! Hani böyle bir ampülü salladığınız zaman telleri nasıl dökülürse, safra kesesi de o hale gelmiş! Buna rağmen maalesef doktorları hiç dinlemiyor. Çiftliğe giderek ata biniyor.. Sanki Allah gecinden versin, ölümü davet ediyor!»

«Vah vah!. Çok üzüldüm, çok.. Tevekkeli değil beni aramıyor.. Arasa rahatsızlığını söylemek zorunda kalacak. Buna çok üzüleceğimi biliyor ve bu nedenle de sesini duyurmak istemiyor.. Onunla ilgilenmeliyiz.. Evet, evet, onunla yakından ilgilenmeliyiz..!»

Ben bu konuşma karşısında ne yapacağımı şaşırmıştım. Çünkü söylenenlerin hemen hemen hepsi gerçeğe aykırı idi.. Fakat niçin böyle söylüyorlardı? Ne yapmak istiyorlardı? Ankara'ya her gittiğimde İnönü'yü evinde ziyaret ettiğimden sağlığının yerinde olduğunu yakından biliyordum.. Durumu Atatürk'e açıklasam, onun bu hastalığı sırasında etrafındakilere nasıl güvensizlik duyacağını, nasıl sinirleneceğini çok iyi biliyordum.. En iyisi sabretmek ve susmaktı. Tevfik Rüştü bey odadan çıktıktan sonra Atatürk bana döndü :

«Gördün mü zavallı İsmet'in başına gelenleri Gökçen?» dedi. «Senden Ankara'ya gittiğinde kendisiyle görüşmeni rica edeceğim.. Git gözünle gör durumunu.. Bir isteği olup olmadığını sor. Bunu bizzat benim öğrenmek istediğimi de kendisine söyle.. Ayrıca benim de çok güç günler yaşadığımı izah et kendisine..»

O günlerden sonra Ankara'ya ilk gidişimde Ata'nın sağlık durumunun yavaş yavaş vahamet kesbettiğini açıkça anlattım İsmet İnönü'ye.. Gerçi onun da bazı şeylerden haberi vardı ama, bunu benden duyunca çok, ama çok üzüldü.. Olduğu yere çöker gibi oturdu ve: **«Yaşaması lazım.. Onsuz bir Türkiye ve onsuz bir dünya.. Yok canım, böyle bir şeyi tasavvur etmek bile insana cinnet getirir..»**

Ne yazık gerçeği Atatürk'e bir türlü açıklayamadım. İnönü'nün hastalığı konusu açıldığında, hemen her zaman : **«İyice Paşam, çok selamı ve saygıları var!.»** demekten öte gidemedim. Bunu yapamadığım gibi, nedense Sayın İnönü'ye de **«Atatürk'ü niçin arayıp sormuyorsunuz Paşam?»** diyemedim. Bu içimde her zaman için bir ukte olarak kalmıştır.. Oysa, samimiyetimize, bana karşı gösterilen yakın ilgiye dayanarak bunu pekâlâ sorabilirdim. Bu iki devlet adamının o günlerde birbirlerinden uzak, birbirlerinin özlemleri içinde kıvrandıklarına ben tanık olduğum için, gerçeği öğrenmediğime nasıl yandığımı bilemezsiniz.. Ama bugün hayatta olan bazı önemli kişiler var henüz.. Bu karanlık noktayı aydınlığa kavuşturabilirler.. Tarihe bu iki silah ve kader arkadaşın: küskün olarak geçirmek kimseyi mutlu etmeyeceği gibi, onlara artık bugünden sonra bir şey de kazandıramaz.. **İnsanlar bazı durumlarda ihtiraslarının ya da eriştikleri veya eriştirildikleri mevkilerin kurbanı oluyorlar nedense.. Ve bu yerleri ellerinden kaçırmamak için de Bizans entrikalarına başvurmayı meşreplerine uygun buluyorlar.. ben Tevfik Rüştü beyin İnönü için söylediklerinin doğrudan doğruya kendi planlaması olduğu kanısında değilim.. Anılarıma başlarken, Atatürk'ün politikası dışına çıkmayacağımı söylediğim için, konuyu burada keseceğim.. Vicdanlara sesleniyorum: Onların, Atatürk ile İnönü' nün şu «kırgınlık» hikâyesinin perdesini aralayıp, olayı aydınlığa kavuşturunuz. Erdemli iseniz, bunu açıklar ve vicdanen olsun rahat edersiniz..**

Artık Atatürk ile İnönü arasında «**habercilik**» yapıyordum. İkisine de sağlıkları ile ilgili haberler götürüp getiriyor, getirip götürüyordum. Fırsat düşse, Atatürk'e gerçeği açıklayacaktım buna karar vermek üzereydim ama, maalesef her gün sağlığı açısından aleyhte olduğu için buna bir türlü yanaşamıyordum.

İşte böylece Cumhuriyet Bayramı'nı bulduk.. **1938'in Cumhuriyet Bayramı'nı..** Bunun Atatürk'ün son Cumhuriyet Bayramı olacağını nereden bilebilirdim? Bundan bir ay kadar önce, hatta biraz daha fazla.. **Yani eylülün beşinci günü Atatürk nedense bir kalem kâğıt istemiş ve vasiyetnamesini yazmıştı.** 6 maddelik olan bu vasiyetnamesi aynen şöyleydi :

«Dolmabahçe 5 - 9 - 1938

Pazartesi

Malik olduğum bütün nakit ve hisse senetleri ile Çankaya'daki menkûl ve gayrimenkûl emvalimi C.H. Partisine atideki şartlarla terk ve vasiyet ediyorum:

1) Nakit ve hisse senetleri, şimdiki gibi İş Bankası tarafından nemelandıralacaktır.

2) Her seneki nemadan, bana nispetleri şerefi mahfuz kaldıkça, yaşadıkları müddetçe, Makbule'ye ayda bin, Afet'e sekiz yüz, Sabiha Gökçen'e altı yüz, Ülkü'ye iki yüz lira ve Rukiye ile Nebile'ye şimdilik yüzer lira verilecektir.

3) S. Gökçen'e ayrı bir ev de alınabilecek ayrıca para verilecektir.

4) Makbule'nin yaşadığı müddetçe Çankaya'da oturduğu ev de emrinde kalacaktır.

5) İsmet İnönü'nün çocuklarına yüksek tahsillerini ikmal için muhtaç olacakları yardım yapılacaktır.

6) Her sene nemadan mütebaki miktar yarı yarıya, Türk Tarih ve Dil Kurumuna tahsis edilecektir.

K. ATATÜRK»

Buradaki beşinci maddeye dikkatinizi çekmek isterim. Kanımca Atatürk bu maddeyi İnönü'nün ölüm derecesinde rahatsız olduğu söylendikten sonra düşünerek yazmıştır.. Zira İsmet Paşa'dan söz ederken : «**O çok namuslu bir devlet adamı, şerefli bir askerdir.. Parası falan da yoktur.. Başına bir şey gelecek olsa eşi, çoluk çocuğu güç durumda kalır!.**» derdi.

Evet, 28 Ekim 1938 akşamı eski Cumhuriyet bayramlarını anmadan, daha doğrusu anımsamadan edemedim.. Anılarımın bir bölümünde de dile getirdiğim gibi, Cumhuriyet bayramlarını büyük bir heyecan, büyük bir coşku ile karşılardı Atatürk.. Çocuklar bile böylesine sevinemezlerdi.. Bir gece öncesinden başlardı bu sonu gelmeyecekmiş gibi görünen sevinç dönemi.. tek korkusu havanın bozması idi: «**Aman, sakın hava bozmasın Cumhuriyet bayramında.. Bu büyük bayramı, bu bize uygarlığın en büyük nimetlerini getiren halkın bayramında hava bozmasın.. Yok yok, benim şansım iyidir bozmaz!**» derdi. O akşam mümkün olduğu kadar erken yatar ve sabahları da çok erken kalkardı. Gece odasına gittiğimde oturmamı işaret etti eli ile. Uzun bir sessizlik anından sonra :

«**Yarın bayram, değil mi Gökçen?**» dedi.

«**Evet Paşam, bizim bayramımız.. En büyük bayramımız..**»

«**Dolmabahçe Sarayı epey kalabalık oldu bu yıl..**»

«**Öyle Paşam.. Hükümet üyelerinin çoğu da buradalar.. Cumhuriyet bayramını sizinle birlikte kutlayacaklar..**»

«**Ama ben bugünü halkımla, halkımın içinde kutlamak isterdim Gökçen.. Beni Cumhuriyet Bayramında halkımdan uzak tutan bu hastalığa lanet ediyorum!.**»

«**Gelecek bayram..**»

Eliyle susmamı işaret etti :

«Bana gelecek bayramdan bahsetme.. Hatta gelecek aydan da.. Ekim ayını çıkarabilirsem bile kasım ayını çıkarabileceğimi hiç sanmıyorum!»

Ağlamamak, hıçkıra hıçkıra ağlamamak, boynuna sarılmamak için güç tutuyordum kendimi :

«Paşam..» dedim, sesimdeki acıyı belli etmemeye çalışarak, **«Siz daha çok bayramlar bizimle, halkımızla birlikte olacaksınız..»**

Başını **«hayır!»** anlamına gelen bir şekilde iki yana salladıktan sonra, gözlerini karşı taraftaki yeşilliklerle dolu tabloya dikti.

Ertesi sabah, yani 29 Ekim 1938 sabahı bütün gayretine karşın kalkamadı yatağından.. Beni görür görmez ilk sözü şu oldu :

«Bugün bayram..»

Yüzü her zamankinden daha solgundu. Elleri balmumu rengini almıştı. Gözlerinin etrafındaki mor halkalar derin birer kuyuyu andırıyordu. Mavilikler denizi olan gözleri sanki laciverte dönmüş gibiydi.. Akşama doğru gençler yine vapurları doldurarak tıpkı onun son 30 Ağustos'unda olduğu gibi, Dolmabahçe Sarayının önüne gelmişlerdi. Ata'yı görmek istiyorlardı.. Coşmuşlardı. Tezahürattan yer gök inliyordu. Odaya Doktor Neşet Ömer beyle Salih Bozok girdiler. Atatürk onları yanına çağırdı :

«Duyuyor musunuz?» dedi.

«Duyuyoruz Paşam!» dediler.

«Bunlar bizim gençlerimiz..» dedi.

«Evet Paşam bizim gençlerimiz!.» dediler.

«Cumhuriyeti emanet ettiğimiz gençlerimiz..» dedi.

«Evet Paşam!.» dediler.

«Ne gür sesleri var.. Öyle bir nesil yetişiyor ki, bu neslin heyecanı, yurt ve bayrak aşkı körletilmeyecek olursa, dünyanın en büyük en mutlu ülkesi biliniz ki Türkiye olacaktır!» dedi.

«Onu körletmeye kimsenin gücü yetmeyecektir!.» dediler.

«Ama etmek isteyenler çıkacaklardır!. Tarihe bakınız, daima

ulusların mutluluğuna, esenliğine gölge düşürecek bedbahların çıktıklarını görürsünüz!.» dedi.

«Fakat Paşam onlarda sizin attığınız temel var!.» dediler.

«Bu çocukları görmek istiyorum.. Buraya kadar geldiklerine göre, onlara hiç olmazsa el sallamalıyım..» dedi.

«Fakat..» dediler.

«Nedir fakat?» dedi.

Bunu çok sert bir şekilde söylemişti. Binbir güçlükle elbisesini ayakkabılarını giydirdiler. Ben de yardım etmeye çalışıyordum. Çektiği acıyı anlatmaya imkân var mı? O balmumu gibi olan yüzü ıstıraptan mosmor oluyor, alnından ter damlaları halının üzerine sanki yağmur gibi iniyordu. Ama vermişti kararını. O coşkun gençliğe el sallayacaktı. Daha hayatta olduğunu, daha onlarla birlikte olduğunu, bu Cumhuriyet bayramını onlarla birlikte kutladığını göstermek istiyordu. Cumhuriyeti emanet ettiği gençler bilmeliydiler ki, Ata'ları amansız hastalığın pençesinde kıvranırken bile kendileriyle birliktedir, onlara destek olmaktadır.

Pencerenin önüne bir koltuk yerleştirdiler. Atatürk bu koltuğa oturdu. İşte o zaman kıyamet koptu dışarıda.. Onu gören gençler çılgınca alkışlıyorlar, bayraklarını sallıyorlardı. Görülecek bir manzaraydı. Ata'nın gözlerinde yaş vardı.. Ulusunu, gençlerini buradan eli ile selamladıktan sonra :

«Yoruldum!.» dedi. **«Çok çabuk yoruluyorum!. Beni lütfen yatağıma yatırınız. Onları gördüğüm için çok mutluyum..»**

Ve yatağına yatırıldı.

Bunlar olup biterken Atatürk bir defa komaya girmişti. Ancak doktorlar hiç başından ayrılmamışlar ve onu yeniden hayata döndürmeyi başarmışlardı. Bunu bir mucize olarak nitelendiriyorduk hepimiz. **«Kurtuldu! Kurtuldu!»** diye bağırarak herkes birbirinin boynuna sarılıyor, bu mucizeyi kutluyordu. Doktorlar da memnundular. Ancak sadece o gün için, daha doğrusu o birkaç gün için **«memnun»**dular.. Peki daha sonra ne olacaktı? Bu hastalık hep böyle sürüp gidecek miydi? Evet Ata ilk krizi, büyük tehlikeyi atlatmıştı ama, görünüşünde

yaşam desteğinin sağlam olmadığını anlamak mümkün değildi.. Bir eriyiş içindeydi.. Ölümü kendisine hiç kimse kondurmuyordu. **Öyle ya canım, Atatürk ölebilir miydi? Bunca büyük zaferler kazanmış, yok edilmiş bir milletten en sağlıklı bir millet çıkarmış, saltanatın elinde ezilen, sömürülen bir toplumu en büyük hürriyet olan Cumhuriyete, özgürlüğe, bağımsızlığa kavuşturmuş bir lider ölebilir miydi?**

Dualar gökyüzüne yükseliyor, eller göğe açılıyor, dudaklar hep onun için, onun sağlığı için Tanrı'ya içtenlikle yakarıyordu.. Deniz maviliğini yitirmiş, karışık bir mora dönmüştü.. Ağaçlar yapraklarını dökmüşler, soğuğu içlerine çekerek boyunlarını büküp yaşam savaşı vermeye koyulmuşlardı. Toprak ana derin bir uykuya varmıştı yaz gelene dek.. Çiçekler sadece çiçekçi dükkânlarında boy gösteriyorlardı. İnsanlar aceleci adımlarla işlerine gidiyorlar, aceleci adımlarla evlerine dönüyorlardı. Martıların hevesi kalmamıştı. Çığlık çığlık yaşamadan bahsetmiyorlardı denizi öperek, balıkların peşinden koşarak.. Hava, bir buruk acının lezzetini içimize akıtmak istercesine grileşmiş, güneş bir büyük acıyı haber vermekten utanç duyarak üstümüzden çekilip gitmişti.. Kara bulutları gördükçe, boğazıma bir taş oturuyordu sanki.. Atatürk işte bu ortamda ikinci komaya girmişti.. Odasına girip çıkmalar durdurulmuştu. Sadece doktorlar, evet sadece doktorların biri ikisi giriyor, biri ikisi çıkıyorlardı. Çatılmış kaşlar, gerilmiş sinirler, kırışık alınlar, nemli gözler.. Tüm görülen bu idi.. Gecelerimiz, gündüzümüz uykulardan uzak bekliyorduk..

Sonra her şey birdenbire durdu yaşamda. Kuşlar öldüler. Deniz öldü. Balıklar.. Ağaçlar bir bir devrildiler.. Evler çöktü. Bulutlar daha bir kara indiler yeryüzüne, daha bir matem karası.. Radyolar sustu. Minarelerde ezan sesleri donup kaldı sanki sabahın ilk saatlerinde.. Güneş yok oldu. Çiçekler boyun büktüler seralarda, sıcak dükkânların camekânlarında.. Süslü vitrinler yaşama küstüler bir bir.. Işıklar da kayboldu nedense.. Soğuk daha bir anlamsız hal aldı..

Yalnız bayrak yaşıyordu.. O da yarıya indirilmiş olarak.. Ve bir de zalim saat 1938 yılının kasım ayının 9.05'ini gösteren saat..

Benim de kalbim, manen, benim de nabzım manen, benim de düşünen kafam manen işte tam o gün o saat durdu.. 1925'lerde Bursa'da başlayan kutsal yolculuk 1938'lerde puslu bir kasım sabahında İstanbul'da bitiverdi..

21

Seni Düşünüyorsam, Seni Anlıyorsam, Seni Seviyorsam, Senin Yolundaysam, Yaşıyorum Demektir.

«DÜN YOKKEN BUGÜN VARSAM SENDENDİR ATATÜRK!»

«Atatürk'süz bu dünya ilginç olmaktan uzaktır..» Ne kadar doğru.. Ama onun ilkelerine sarılırsak, onunla dolu yaşayıp, onun çizdiği yolda yürürsek, sanırım bu dünya Türk'ün sayesinde gene renkli ve gene ilginç olacaktır.. Benim duygularıma gelince..

BİR BATILI YAZARIN DEDİĞİ GİBİ: «ATATÜRK'SÜZ BİR DÜNYA ARTIK İLGİNÇ OLAMAYACAKTIR..» NİTEKİM ÖYLE DE OLDU.. BOŞALDI SANKİ HER TARAF BİRDENBİRE.. KAPKAN-

LIK, ANLAMSIZ BİR BOŞLUKTA KALIVERDİK HEP BİRLİKTE.. BENİM, YA DA ATATÜRK'E YAKIN OLANLARIN BÖYLE ACILAR ORTASINDA ZULMETE BOĞULMALARINDAN DOĞAL NE OLABİLİR Kİ.. ANCAK BU DUYGULARA KAPILAN YALNIZ BİZLER DEĞİLDİK. HATTA YALNIZ TÜM TÜRK ULUSU DA DEĞİLDİ. BÜTÜN BİR DÜNYA ONUN YOKLUĞUNA, ONUN VAKTİNDEN ÖNCE GİDİŞİNE YANIYORDU. Hem de nasıl yanıyordu, hem de nasıl.. Bir tren anımsıyorum.. İlk kez o zaman öğrendim trenlerin kara tren olduklarını, insanları sevdiklerinden böyle insafsızca koparıp götürdüklerini.. **10 Kasım'ın ilerleyen saatlerinde kendimi böyle bir trenin kompartımanında buldum.** Afet ablamla birlikte bizi Dolmabahçe Sarayından alıp, doğruca Ankara'ya göndermişlerdi. Niçin? Fazla taşkınlık mı yapıyorduk? Hayır!. Taşkınlıkların, feryatların, ağıtların onu artık geri döndüremeyeceğini biliyorduk.. Ama elbette acımız vardı, ama elbette bu acıyı dile getiriyorduk her halimizle.. Ancak bu Atatürk'e saygısızlık, onun ebedi sessizliğini rahatsız edici bir atmosfer yaratmıyordu.. Trenin acı düdükleri, içime işleyen feryatları hâlâ kulaklarımdadır.. Tesellisi olmayan bir acıyı yüreğinde hissetmesi insanı ne hale sokarsa, ben de o hallere düşmüştüm. Ben de Afet ablam da, diğer yakınları, onu canlarından çok sevenler, bütün ulusu da.. O Ankara'da yoktu.. O artık beni Çankaya köşkünün kapısında gülen maviliklerle dolu gözleri ile karşılayamıyacaktı.. «**Hoşgeldin Gökçen kızım!**» diyecek kimse yoktu. Saçlarım onun ellerinin okşamasından, alnım onun dudaklarının temasından yoksun sürdürecekti yaşamını, yazgımın söylediği yere kadar..

Ankara'ya külçe halinde indim. Beni doğruca **Zeki Doğan Paşa**'nın evine götürdüler. Afet ablamı da babasının evine.. Ertesi gün Numune Hastanesine kaldırıldım.. Çaresizliği tadmıştım bir kere daha.. Atatürk'ün bedenen ve ebediyen aramızdan ayrılışını yaşamış, **onu yaşama döndürememenin ne demek olduğunu öğrenmiş ve bu arada «çaresizlik» kelimesinin insana neler ifade edebileceğine yakinen**

tanık olmuştum.. İşte buydu çaresizlik.. Yapılacak bir şey olmaması, bir değil, bin can verseniz bile o canı geri döndüremeyeceğinizi bilmek, elleri kolları bağlı kalmak.. «Daha büyük işler başaracağız!» yüce inancı ile dolu Atatürk'süz yıllar nasıl geçecekti?. Gerçekten de geride kalanlar onun çizdiği yolda, onun vatan ve millet felsefesi, çağdaş uygarlık felsefesi yolunda gidecekler, gidebilecekler miydi? Yarattığı esere yeni eserler katarak ruhunu şâdedebilecekler, onu ebedi istirahatgâhında rahat uyutacaklar mıydı? «Onu görmek demek, behemahal yüzünü görmek değildi» kuşkusuz, fakat eserlerini, Türk'ü yücelten eserlerini anlamak, bunları devam ettirmek Atatürk'le her an yüz yüze gelmekti.. bunu becerebilecek miydik?

Hastaneden çıktığımda bana bir ev kiraladılar.. Dünyada iğreti yaşayan bir insanın psikolojisi ile sığındım bu eve.. Dostlar bırakmıyorlardı peşimi.. Yaşamına ortak oluyorlar, dudağımda küçücük bir gülümseme yaratabilmek için ellerinden geleni yapıyorlardı. Çalışmam lazımdı.. Türkkuşu'na giderek görevimi yapmam, Ata'nın istediği kanatlı gençleri yetiştirmem lazımdı.. Çalışmanın ne demek olduğunu, kutsallığını o aşılmış, o öğretmemiş miydi? Durmadan çalışmak, son nefesime kadar çalışmak; onun arzusu istikâmetinde çalışmak.. İşte bundan böyle tek amacım bu olacaktı.. Kendi kendime koltuk değneği görevi yaptım. Ruhumu, kafamı bu desteğe dayayıp ayağa kalktım ve görevimin başına koştum. Uçtukça onun yaşadığına inanıyordum. Gençlere bir şeyler öğrettikçe onun yaşadığını görüyordum. Bröve alan, artık kendi başlarına özgür göklerimize süzülen bu gençlerin yüzlerinde Atatürk ışığını hissediyor, mutluluğu burada buluyordum.. Yurt gezileri birbirini izliyor, gittiğimiz yerlerde herkese «**İSTİKBAL GÖKLERDEDİR**» sözünün derin anlamında yaşayan bağımsız, özgür yurt topraklarının kutsallığını anlatmaya çalışıyorduk.. **Ulusum, o gerçekten vefakâr ve sadık ulusum beni Ata'sından yadigâr olarak görüyor, bağrına basıyor, seviyordu.**

Bölünmüş uykularla, yarım yamalak uykuların içinde Atatürk rüyaları ile dolu bir gecenin sabahında güçlükle göreve gidebildim.. Uçmam gerekiyordu. Bir öğrenciye son uçuş bilgilerini vermem gerekiyordu. Havalandık.. Önceleri her şey iyi gidiyordu.. Sonra birden arızalandı uçak.. Oysa bakımını yaptırmıştık. Son kontrolları yapılmıştı.. Ama havacılığın zevkli, heyecanlı yanlarını böyle beklenmedik olaylar, sürprizler de beklemekteydi. Yapılacak şey olmadığından mecburi inişe geçtik.. Sert bir iniş oldu bu.. Etimesut civarına düşercesine indik. İkimiz de feci şekilde yaralanmıştık.. Çıkamıyorduk uçaktan.. Konuşacak takatimiz de yoktu.. Yaşam burada bitecek miydi? Geceki rüyaları anımsadım bu haldeyken bile.. Kopuk uykuların arasındaki Atatürk'le dolu rüyaları.. Yoksa bu bir işaret miydi? Ona kavuşuyor muydum? Unuttum bu düşünceler içinde acılarımı.. Tüm acılarım bu kavuşma heyecanı içinde sanki sevince dönüşmüştü.. Baktım köylüler heyecanla koşuyorlar uçağımızın bulunduğu yere doğru. Aralarında şöyle konuşuyorlardı :

«Vış anam, amma da parçalanmış uçak be!»

«Öldüler mi ki?»

«İçinde Atatürk'ün kızı da varmış!»

«Çabuk olun hele.. Bırakın zevzekliği de içerden çıkarmaya çalışalım onları..»

İnliyorduk.. Şuramızdan buramızdan kanlar sızıyordu. Köylüler bizi şefkatla kucaklayarak o parçalanmış, bir daha işe yaramaz hale gelen uçağın içinden büyük bir dikkat ve maharetle çıkardılar. Biri koşup bir desti su getirdi. Yaralarımız kendi deyimleri ile **«yudular».** Öylesine içten bir ilgileri vardı ki.. Atatürk başucumda duruyor ve bana gülümseyerek, eski mutlu günlerden kalma şu sözü söylüyordu sanki : **«İşte benim vefalı köylüm Gökçen!»**

İki yıl geçti böylece.. 1940'lara vardık.. **Atatürk'ün 1932'lerde duyduğu savaşın ayak sesleri bütün dünyayı sarmıştı..** İkinci Dünya Savaşı, Hitler'in bir cinnet anında başlamış, ortalığı cehenneme

çevirmişti.. **Her gün milyonlarca insan ölüp gidiyordu.** Niçin? Bir hiç için!. **O, General Mac Arthur'a bütün bunları söylemiş, bu geleceği bir kâhin gibi okumuş, önlem almalarını tavsiye etmişti..** Oysa bu söze kulak asmayanlar ya da bunun bir düş olduğunu sananlar, önlem almakta gecikmişler, nazilerin, faşistlerin acımasızca saldırdıkları sonucu her yerde ölüm kol gezmeye başlamıştı.. **«Heil Hitler!», «Viva Musolini!»** avezeleri bu sapık liderlerin kendi ülkelerinde değil, işgal ettikleri masum insanların ülkelerinde birer meş'um feryat olarak yükseliyordu.. **İnönü, Türkiye'yi her ne pahasına olursa olsun bu felaketten uzak tutmanın yollarını arıyordu..** Atatürk'ten sonra Devlet Başkanlığına geçen bu dirayetli insan, en yakın arkadaşının çizdiği yolda ödün vermeden ilerliyor, koşulların elverdiğince ülkeyi ileri götürmeye, ulusu müreffeh kılmaya çalışıyordu.. o da eğitime halkın uyanmasına önem vermişti. O da fabrikaların yapılmasına, Batı'ya muhtaç olmadan yaşamamıza önem vermişti.. **Ama gel gör ki savaş bizim de kapımızı zorluyordu.. İnönü diplomatik yollara bu korkunç çemberden uzak kalmak için insanüstü gayret sarfediyordu.** Hangi tarafta yer alırsak alalım, bunun sonunda bizim zararlı çıkacağımızı görüyordu.

Ekmek karneye bağlanmıştı.. Şeker de öyle.. Tüm evlerin pencerelerine mavi kâğıtlar yapıştırılmıştı.. Işıklar herhangi bir hava saldırısına karşı karartılmıştı. Sivil Savunmaya önem verilmiş, gece ve gündüz sirenler çalınarak halkı en kısa zamanda sığınaklara kaçmaları denenmeye başlamıştı.. Savaşı yaşayanlar bilir.. **Savaşın ne mene bir afet olduğunu yaşayanlardan sorup öğrenmeli..** Gazetelerde çıkan müthiş fotoğraflar, modern silahlarla donatılmış Alman ordusunun girdiği her ülkeyi yerle bir ettiğini, insanları alev makinelerinin karşısında diri diri yakarak öldürdüğünü, toplu katliamlara giriştiğini belgeleyen iğrenç ve yüzkarası fotoğraflarla doluydu.. Seferberlik ilan edilmek üzereydi..

Atatürk'ün sağlığında, o zamanlar Alay Komutanı olan Zeki Doğan aracılığı ile Hava Yüzbaşısı Kemal benimle evlenmek istemişti.. Bir akşam Ata durumu bana açtığında bunu hemen reddetmiştim. Ben evlenmeyi aklımın ucundan bile geçirmiyordum o tarihlerde. Tüm amacım mesleğimde daha da ilerlemek, her türlü görevi yapmak, bütün uçaklarla uçmaktı. Nitekim o yıllarda orduda bulunan her tür uçakla uçtum. Hayinkel hariç.. Bu çalışmalar bana mutlulukların en yücesini veriyordu.. Hayır, evlenemezdim.. Atatürk kararı bana bırakmıştı. Red cevabını alan Zeki Doğan albay bunu Yüzbaşı Kemal beye aynen iletmişti.. Reddetmemin nedenlerini de tabii..

Biliyorsunuz, Ata'nın nezaketi ve merhum Fevzi Çakmak'a beslediği saygı nedeni ile kadınların asker olmalarına ilişkin yasa gündeme getirilmişti.. Benim bütün direnmelerim, bütün yalvarmalarım, meseleyi çözememiş bulunuyordu.. Bu durumda, Ata'dan sonra daha uzun süre sadece onun hatırı için orduda kalmam doğru olamayacaktı.. Gerçi hiç kimse bana böyle bir şey ima etmiş değildi. Görevimde kalmamı istiyorlardı. Fakat yasa olmadan bunu sürdürmek doğru olur muydu? **Bu düşünceler içinde ve ordudan ayrılma kararı arefesinde iken Hava Yüzbaşısı Kemal bey bana yeniden talip oldu..** Vaktiyle buna Atatürk'ün değil benim karşı çıktığımı da hatırlatarak birlikte mutlu olacağımızı anlatmaya çalıştı..

1940 yılında evlendik.. Sakin bir yaşantımız vardı.. **Ordudan da ayrılmıştım..** Dostlarım, arkadaşlarım, hatta İsmet İnönü buna çok üzülmüştü ama ben kararımı ve beni bu karara vardıran nedenleri herkese açık açık anlatarak onların da tasvibini almıştım.. Türkkuşu çalışmaları bundan böyle benim tek uğraşı alanım olacaktı.. Askeri uçakları özlüyordum kuşkusuz.. Onların tepemden uçarak gittiklerini görünce yüreğimde bir sızı duyuyor ve içimden sadece «**Allah sizi korusun kardeşler!**» diyerek yetiniyordum. Savaş çıksa, göreve çağ-

rılsam ne yapardım? **Mutlaka ağır bombardıman uçaklarında hizmet vermek isterdim.. Bu topraklara saldıracak düşmanla kendi topraklarımı korumak için, bizim göklerimizde vuruşmak isterdim..** Ama hayır, hayır.. Savaş çıkmamalıydı.. Biz bu büyük yangının dışında kalmalıydık.. Henüz Ulusal Kurtuluş Savaşının tüm yaraları sarılmış sayılmazdı.. Türkiye Cumhuriyeti çok gençti.. Ordumuz yine kahramanlıklar yaratabilecek güçteydi ama, donanım üstünlüğü gözönünde tutulmalıydı.. **İnönü bütün bunları biliyor, görüyor, hesaba katıyordu.. Savaş alanlarının bu yiğit, bu kahraman askeri, asıl büyük dehasını diplomatik alanda, Lozan barış masasında göstermemiş miydi? O herkesten daha iyi biliyordu savaşla barışın arasındaki farkı..** Çok güç elde edilmiş bir barışı da başkalarının keyfi için bozmaya hiç mi hiç niyeti yoktu.. Evet, bazı yiyecek, giyecek maddelerinde sıkıntı çekiyorduk. **Ama düşman topraklarımızda değildi Allah'a çok şükür.. Şehirlerimiz yağma edilmiyor, kızlarımızın, kadınlarımızın namusları elden gitmiyor, yabancı bayraklar kentlerin sokaklarında dalgalanmıyordu..** Bundan büyük nimet olabilir miydi? Varsın biraz eksik ekmek yensindi. Varsın biraz şekerden yoksun yaşansındı.. Bunların hepsi geçerdi.. Fakat düşmanın açacağı yara, hele hele o günün silahları ile açacağı yaraları kapamak hiç de kolay olmayacaktı..

Eşim Kemal bey, Milli Savunmada görev yapıyordu.. Sık sık memleketin bazı yörelerine gitmesi gerekiyordu trenle.. Tifüs salgını başlamıştı.. Yıl 1943.. İşte bu gidiş gelişlerinde maalesef eşimde yakalandı o menhus hastalığa.. Ve kurtulamayarak 12 Ocak 1943 tarihinde hayata gözlerini yumdu.. O da beni yalnız bırakarak gitmişti.. Erdemli, görevine son derece bağlı, çalışkan bir insandı.. Kendisini her zaman içtenlikle ve rahmetle anarım.. Nur içinde yatsın..

Savaşa girmedik İnönü'nün dirayeti sayesinde.. Bu yirminci

Levent Sahverdi Arşivi

yüzyılın en büyük faciası dışında kaldık.. Yakılıp yıkılmadan, milyonlarca şehit ve gazi vermeden, özgürlüğümüze, bağımsızlığımıza, bayrağımızın şerefine leke sürdürmeden sıyrıldık koskoca İkinci Dünya Savaşından..

Bugün bakıyorum, radyolarda, televizyonda, basında düzenlenen çeşitli konferanslarda bir Atatürk'e dönüş özlemi var.. Özlem her şeyi giderebilir mi? Elbette ki hayır.. Onun ilkelerinden sapmış, saptırılmış olmanın acısını hep birlikte çektik, sanırım daha da çekeceğiz.. Onun bize aşıladığı heyecandan uzak kalmanın verdiği rehaveti pahalıya ödedik; sanırım daha da ödeyeceğiz..

Bugün özgürsek, onun sayesinde.. Bugün bağımsızlığın yüce doruklarında şerefimizle yaşıyorsak, onun sayesinde.. Ekmeğimiz, suyumuz varsa, onun sayesinde.. Korkusuzca yurdumuzda ve dünyada başımız dimdik «Ne mutlu Türküm diyene!» diyerek dolaşabiliyor, uygar ülkelerle uygarlık yarışını sürdürebiliyorsak, onun sayesinde.. Toprağımız bereketli ise, şairin dediği gibi ve türkülerimiz de bu bereketten nasibini almışsa, onun sayesinde.. Ağaçlar bu bereketli topraklarda yaşamanın verdiği hazla boy atıp dal sürüyorsa, onun sayesinde.. Demokrasinin nimetlerinden yararlanıp, düşüncelerimizi özgürce söyleyerek bir aydınlığa doğru yeniden yarışa girebilmişsek, onun sayesinde.. Dalları mutlulukla sallayan, çiçekleri döllendiren, tohumu toprağa eriştiren rüzgârlar varsa, onun sayesinde.. Gülüşlerimizde, ağıtlarımızda bile ayrı bir haz varsa ve biz bu hazza varabiliyorsak, onun sayesinde..

Ama?

Ama ne? Ama ben yine bir buruk acının ortasındayım.. Ama ben yine yitirdiğim onulmaz acısını yüreğimde taşıyor, bu acı ile yaşıyorum.. İşte son diyeceklerim :

Levent Şahverdi Arşivi

RÜZGÂRLAR O ESKİ RÜZGÂRLAR DEĞİL.. DENİZ O ESKİ DENİZ DEĞİL.. BULUTLAR O ESKİ BULUTLARA HİÇ Mİ HİÇ BENZEMİYOR.. YEDİĞİM BALIĞIN, ETİN, EKMEĞİN, MEYVENİN; İÇTİĞİM SUYUN AYRANIN TADI O ESKİ TAD DEĞİL.. YÜRÜYORUM HER FIRSATTA ONUN GEÇTİĞİ YOLLARDAN, CADDELERDEN, BAĞLARDAN, BAHÇELERDEN; ONUN NEFES ALDIĞI KUTSAL VATAN TOPRAKLARINDAN; AĞAÇLARDAN OLUŞAN YEŞİLLİKLER DENİZİNDEN GEÇİYORUM.. AMA O ESKİ BÜYÜ YOK SANKİ BU YERLERDE.. BİR BÜYÜK EKSİKLİK VAR Kİ, ANLATMASI GÜÇ; BİR BÜYÜK NOKSAN VAR Kİ BULUP ÇIKARMASI KOLAY, YAŞATMASI OLANAKSIZ. FAKAT YAŞIYORUM İŞTE GÖRDÜĞÜNÜZ GİBİ.. ANILARIMI DA YAZDIM.. BİR BİTİŞİN HEMEN UCUNDA YETİŞTİRDİM BUNLARI.. RENKLİ RENKSİZ, OLABİLDİĞİNCE DOĞRUYA EN YAKIN, EN ABARTILMAMIŞ, EN İNSANCIL NOKTALARDAN EN DÜŞÜN YARATAN NOKTALARA, ÇIĞIR AÇAN NOKTALARA, TÜRKİYE UFKUNDA PARLAYIP PARLAYIP AYDINLATAN, KARANLIKLARI BOĞAN FİKİRLERİN DOĞDUĞU, YAŞADIĞI NOKTALARA DEĞİN VARMAYA ÇALIŞTIM. YORGUN KIRGIN, ONUN ÖZLEMİ İLE DOLU BİR KALB İLE BUNA AYAK UYDURMAYA ÇALIŞAN BELLEĞİMDE NELER KALMIŞSA, KÖŞEDE BUCAKTA, KÜÇÜK DEFTERLERDE NELER YAŞIYORSA, BUNLARI BİRLEŞTİREREK SUNMAYA ÇALIŞTIM SİZLERE.. CUMHURİYET BAYRAMLARINDA, 10 KASIMLARDA HEP GİDER MOZELESİNE YÜZ SÜRERİM ATATÜRK'ÜN.. AĞLAR MIYIM? AĞLARIM KUŞKUSUZ. GÖRÜR MÜ AĞLADIĞIMI, YANDIĞIMI? GÖRÜR KUŞKUSUZ.. KALKAR YERİNDEN HER ZAMAN Kİ GİBİ OKŞAR O GÜZELİM ELLERİYLE SAÇLARIMI : «ÜZÜLME GÖKÇEN!.» DER; «MADEMKİ BU KADAR HİSSEDİYORSUN, BU KADAR BENİMLE DOLUSUN, BU KADAR BENİ SEVİYOR, BENİ ANIYOR, BENİM YOLUMDA YÜRÜYORSUN, O HALDE BEN SENDE, SENİN GİBİ MİLYONLARCA TÜRK'ÜN KALBİNDE, KA-

Levent Zahiverdi Arşivi

FASINDA ÖLÜMSÜZLEŞTİM; ÖLÜMSÜZLÜĞE KAVUŞARAK YAŞIYORUM ESERLERİMLE..» SONRA MERASİM KOMUTANI YOL GÖSTERİR ANITKABİR'DEN ÇIKMAM İÇİN.. O GENİŞ AYDINLIKTA DUDAKLARIMDAN ŞU KELİMELER DÖKÜLÜR HER ZAMAN:

SENİ DÜŞÜNÜYORSAM, SENİ ANLIYORSAM,
SENİ SEVİYORSAM, SENİN YOLUNDAYSAM,
YAŞIYORUM DEMEKTİR!..

BİTTİ

Levent Zahverdi Arşivi

FOTOĞRAFLAR

Levent Sahverdi Arşivi

Sabiha Gökçen

S. Gökçen'e.

Atatürk

19/XII/1934

Kutlu olsun!

RUSYA'DA BİR SABIHA GÖKÇEN.. Sekiz erkek meslekdaşımla birlikte Rusya'ya, Koktebel'e, havacılık eğitimi görmek üzere gönderilmiştim. Atatürk beni genç kızlarımıza örnek bir uçucu olarak yetiştirmek için elinden geleni yapıyordu. (üstte)

GÖREV BAŞINDA.. Bir büyük aşktır havacılık.. Kanınıza işledi mi, yüreğinizi sardı mı artık kurtulamazsınız bu tutkudan.. Mavi enginlerde yaşamak, kuşlarla yarışmak, insanları, evleri, tüm doğayı bu maviliklerin insanı ürperten derinliklerinden seyretmek artık vazgeçemeyeceğiniz bir yaşam biçimi olmuştur.. (altta)

Levent Sahverdi Arşivi

DEĞİŞİK YILLARDA, KENDİ İTHAFI İLE YAŞAMIMI HÂLÂ RENKLENDİREN FOTOĞRAFLAR. 1929 ile 1931 yılları arasında bana imzalayarak verdiği, anısı ve değeri çok büyük olan fotoğraflar bunlar.. Şimdi ben, bu fotoğraflara, onun güzel yazısına bakarak kendimi avutmaya, onu daha yücelmiş duyguların bulutları içinde yitirilmesi olanaksız bir güneşi seyreder gibi izleyerek yaşamaya çalışıyorum. Beni yaşama bağlayan başka ne kaldı ki? Onu anmak, onun ideallerini yaşatmaya çalışmak, onunla dolu günlerin anısında Türklüğümü, insanlığımı idrak etmek.. Hepsi o kadar.. Bu da az mutluluk mu?

Levent Sahverdi Arşivi

Pilotluk derecesi : Çok İyi
Rasatlık derecesi : Çok İyi
Teknik derecesi : Çok İyi

Diploma No.
372

HAVA OKULUNDAN ÇIKAN
ÜÇÜCULARA MAHSUS

Kunye:
Atatürk
Kızı
Sabiha Gökçen

DİPLOMA

1936 - 37 ~~Hu~~ tedris senesinde Hava Okuluna devam ve okulun yetiştirdiği Hususi sınıfta okumasını bitirmiştir.

Hv. Okulları Ko.:

Onaydır.

Onaydır.

ESKİŞEHİR

Levent Şahverdi Arşivi

HEM ÇOK GÜZEL, HEM DE ÇOK AKILLI BİR KIZDI AFET İNAN ABLAM. Daha ilk gençlik yıllarında Atatürk onun gelecekte bilim adamı olacağını anlamış, bu nedenle de Afet ablamla yakından ilgilenmişti.. Nitekim yıllar geçince o, Ata'nın bu ileri görüşlülüğünü ispat etmiş, profesör olarak ülkesine, ulusuna hizmet vermeye başlamıştı..

ESKİ FOTOĞRAFLAR İNSANLARA NELER SÖYLÜYOR?. Taa Bursa'da çekilmiş bir fotoğraf bu.. O günlerin moda olan çerçevesi içinde.. Giysilerimiz de öyle.. Soldaki ben'im.. Sağdaki ise çok sevdiğim yeğenim.. Bu fotoğraf bana çoğunlukla rahmetli anamı, babamı, Bursa'nın meş'um işgal günlerini anımsatır hep.. Düşman çizmesi altında inleyen, Yunan mezalimi ile benliğinden uzaklaştırılmak istenen Bursa'mı..

ÜSKÜDAR AMERİKAN KIZ KOLEJİNDE. Mutlu bir yaşam derken, Üsküdar Kız Kolejindeki günlerimi unutabilir miyim? Atatürk benim mutlaka okumamı, geleceğe daha güvenle bakmamı istiyordu. Peşimi bırakmayan hastalığa rağmen, ne pahasına olursa olsun eğitimimi tamamlamaya çalışıyor, insanları karanlıklardan aydınlıklara çıkaracak bu büyük tünelden geçmenin yollarını arıyordum.

Levent Sahverdi Arşivi

ÜÇ MANEVİ KIZ KARDEŞ. Evet, benimle birlikte Atatürk'ün iki manevi kızı daha vardı o yıllarda.. Soldaki Zehra, oturan Rukiye Erkin ve sağda da ben.. Bir küçük aileyi oluşturuyorduk böylece Çankaya'da, Dolmabahçe'de ya da gittiğimiz her yerde.. Sonra birer birer bölündük gitti.. Bir ben kaldım yaşamının sonuna kadar Atatürk'ün yanında..

BAŞÖĞRETMEN SABİHA GÖKÇEN. Rusya'dan döndükten bir süre sonra kendimi Türk gençlerini sivil havacı olarak yetiştirmeye adamıştım.. Artık Türkkuşunda geceli gündüzlü çalışıyor, yetenekli öğrencilerime bilgi dağarcığımdakileri aktarmaya gayret ediyordum.. Ve mutlulukla görüyordum ki, bizim gençlerimiz dünyanın en yetenekli havacıları olmaya adaydılar.. Onlar da istikbale Ata'ları gibi bakıyor, geleceğin göklerde olacağı inancını taşıyorlardı.

EŞİM KEMAL İLE BİRLİKTE. Bu anılarımın arasında bir de evlenme olayı bulacaksınız.. Atatürk'ün sağlığında istemişti benimle evlenmeyi Kemal.. O da ordu mensubu idi, o da uçucu idi.. Ancak ben o zamanlar evlenmeyi aklımın ucundan bile geçirmiyordum. Reddettim. Ancak Ata'nın ebediyete intikalinden sonra o bu isteğini tekrarlayınca evlenmeye karar verdim.. Mutluyduk.. Güzel bir yuvamız vardı.. Vardı ama, üzerimizde kara bulutlar dolaşıyordu.. İkinci Dünya Savaşı çıkmıştı.. Dünya kan ve barut kokuyordu. İnönü bizi savaşa sokmamak için direniyor, savaş veriyordu adeta.. İşte bu günlerin birinde, görev sırasında eşim Kemal, Tifüs'e yakalandı ve...

Levent Sakaverdi Arşivi

ATATÜRK'ÜN HEMŞİRESİ MAKBULE ATADAN İLE.. 1956 yılında iyiden iyiye hastalanmıştı Atatürk'ün hemşiresi Sayın Makbule Atadan.. Kendisiyle çok, ama çok sevişirdik.. Beni öz kardeşinden ayırt etmezdi.. Bu nedenle hastalığı süresince sık sık ziyaretine gider, sohbet ederdik.. Bana ağabeyinden, annesi Zübeyde hanımefendiden bahseder, dalar giderdi..

OKUL KOMUTANININ İMZASI İLE TARİH OLAN BİR FOTOĞRAF. 1936 yılında çekilmiş bir fotoğraf bu.. Yine Eskişehir Hava Okulu'nun bahçesinde, uçağın önünde.. Okul komutanı, öğretmenler ve arkadaşlarla birlikte.. Bir özlem yumağına büründüm şu son yıllarda nedense.. Hep bu dostları, bu arkadaşları, iyi ve mert insanları özler oldum.

İLKOKUL ÖĞRETMENİM NÜVEYRE ELGUÇ İLE.. Hey gidi günler hey! Anılarımın başlarında okuyacağınız gibi, önceleri bu çok değerli ilkokul öğretmenime karşı çıkmıştım manevi kardeşimle birlikte. Sonraları ise ona çok bağlanmış, değerini anlamıştım. Bu nedenle de Eskişehir Hava Okulu'nda eğitime gittiğim zaman Atatürk onu da benimle birlikte göndermişti.. Emeğini unutabilir miyim Nüveyre hocanın?

Levent Şahverdi Arşivi

YERE OTURMANIN DA ZEVKİ BAŞKADIR HALK LİDERİ İÇİN.. Manevralar devam ederken şöyle bir dinlenmek istedi mi Atatürk, hiç öyle koltuk, sandalye falan getirtmez, bulunduğu yere, toprağın üzerine şöyle bağdaş kurar gibi oturuverirdi.. Tıpkı savaş sırasında yorgunluk gidermek istercesine.. Bütün bu önü ardı arkası kesilmeyen çalışmalar elbette ki büyük insanı yavaş yavaş yormaya güçsüz düşürmeye başlamıştı.. Bir insanda böylesine yüce duyguları harekete getiren enerjinin mevcudiyetine gözlerimle görmesem asla inanmazdım..

HAREKETTEN BİRKAÇ DAKİKA ÖNCE. Dersim'e uçuyordum.. Asker arkadaşlarımla, meslekdaşlarımla birlikte isyancıları susturmak görevini almıştım.. Atatürk'ün bana verdiği silah da üzerimdeydi.. Ulusum için ilk kez büyük bir işe gidiyordum.. Makbule Atadan hanımefendi: "Korkuyor musun?" diye sordu. Güldüm: "Bölgeye barışı sağlamak için gidiyorum.. Korkan insanın barış için savaş vermesi mümkün mü?"

DEVLET ADAMLARI KAPISINI AŞINDIRIYORDU.. Tarih olan bu fotoğraf yanılmıyorsam 1933 yılında çekilmişti.. İran Şahı Rıza Şah Pehlevi, Atatürk'ü ziyarete geldiği günlerde.. İran ile dostluk ve kardeşliğin pekiştiği mutlu bir devir.. Ulu Önder'i ziyarete gelen her devlet adamı gibi Rıza Şah Pehlevi de Atatürk'e hayran kalıyor, onun dünya görüşünden yararlanmak istiyordu..

Levent Sahverdi Arşivi

FAHRETTİN ALTAY PAŞA DA ORADAYDI.. Diploma töreninde Fahrettin Altay Paşa da gelmişti.. Diyebilirim ki konuklar en az benim kadar heyecanlı idiler o gün.. Hepsi beni kutluyor, hepsi gelecekte bütün Türk kızlarının uçman olmalarını diliyorlardı benim nâçiz kişiliğimi örnek alarak.. Bu gerçekleşecek miydi? Atatürk'ün bizlere aşıladığı ulusal bilinç kaybolmadığı takdirde evet..

UNUTULMAYANLAR.. Çok genç yaşlarda dost, ne dostu canım, adeta kardeş gibi olmuşlardı Atatürk ile İsmet İnönü.. Savaşın en karanlık günlerinden, barışın en aydınlık, en mutlu günlerine birlikte geçmişler; devrimleri aynı inanç içinde birlikte gerçekleştirmenin heyecanını duymuşlardı.. Yakınları içinde kuşku yok ki Ata'ya en iyi ayak uyduran, onun devrim felsefesini en iyi uygulayanların başında İnönü geliyordu.. Ancak Bizans oyunları sonunda bu bir bütünün iki parçası birbirlerinden uzak düşmüşlerdi... Ne olursa olsun, iki lideri tarih aynı sayfada ve "unutulmayanlar" başlığı altında yaşatmaya devam edecektir.

ESKİŞEHİR BİRİNCİ TAYYARE ALAYINDA. Artık orduda görev yapıyordum.. Eskişehir Birinci Tayyare Alayındaydım. Erkek arkadaşlarımla her göreve çıkıyor, üstüme düşen her görevi yerine getirmeye çalışıyordum. Çeşitli zamanlarda Eskişehir'e gelen Büyük Önder Atatürk, bizim uçuşlarımızı, çalışmalarımızı çok yakından izliyor, her seferinde de "göreceksiniz çocuklar" diyordu. "Gelecekte her şey havadan olacak.. Tüm savaşlar, tüm uygarlık hep havadan.. Bu nedenle havacılığa daha da çok önem vermeliyiz.."

Levent Şahverdi Arşivi

ATİNA HAVAALANINDA KOMUTANLA.. Yunanlılar benim Balkan Turuna umduğumdan da büyük ilgi göstermişlerdi. Alanda İstiklâl marşımız çalınıp bayrağımız göndere çekilirken ne yalan söyleyeyim gözyaşlarımı tutamamıştım.. Demek bu günleri de görecektim.. Yunanlılar beni yüksek rütbeli subayları, komutanları ile karşılamışlar ve ağırlamışlardı. Onlara Türk ulusunun barışsever duygularını getirdiğimi söylediğim zaman memnuniyetlerini görmenizi isterdim.. Tekrar o barış günlerine bir dönebilsek.. Ama bir Atatürk nerede?

YUGOSLAV KRALI ALEKSANDIR İLE.. Atatürk'ün barışçı ve son derece insancıl iç ve dış politikası o zamanlar hemen hemen bütün dünya ülkelerini yakından ilgilendiriyordu. Bu nedenle uzak yakın ülkelerin devlet adamları birbiri peşisıra Türkiye'yi ziyarete geliyor, özellikle Atatürk'le uzun uzun söyleşiler yapıyorlardı. Bunlardan biri de Yugoslav Kralı Aleksandır idi.. Bilindiği gibi, Ata, Balkan ülkeleri arasında kurulacak bir paktın gelecekte dünya barışını ve Balkan ülkelerini büyük bir felakete uğramaktan koruyacağı görüşünde idi..

ATATÜRK'ÜN DOĞDUĞU ŞEHİR, SELANİK'TE. Balkan Turunun ikinci durağı yine Yunanistan'da, Selanik kenti idi.. Yani Ulu Önder Atatürk'ün doğduğu kent.. Selanik askeri havaalanında da büyük bir törenle karşıladılar beni.. Oraya gitmemi, doğduğu odayı görmemi bizzat paşa arzu etmişti.. Yunanlılar da bir jest olarak gezi programına Selanik'i dahil etmişlerdi.. Şimdi Ata'nın doğduğu bu topraklarda bizim İstiklâl marşımız çalınıyordu..

Levent Zaherdi Arşivi

SOFYA BÜYÜKELÇİMİZLE.. Tur süresince her gittiğim yerde beni bir yandan komşu ve dost ülkelerin ileri gelenleri karşılarken, bir yandan da bizim dışişlerimizin değerli elemanları kucaklıyorlardı... Sofya'da o zamanlar Haydar bey büyükelçi idi.. Bulgar topraklarına ayak bastığımda sevinç gözyaşlarımı tutamamış, başarımı, yani bir Türk kızının başarısını dile getirirken heyecanını zaptedemeyerek ağlamıştı.. Bu gözyaşlarında gururun izleri vardı kuşkusuz..

İKİ DOST ÜLKENİN İKİ HAVACI BAYANI. Yugoslavlar da o devirlerde sivil havacılığa büyük önem veriyorlardı. Onların da bayan uçucuları vardı. İşte onlardan biri ile sohbet ediyoruz. Bu bayan Yugoslav havacı bir ara kulağıma eğilerek şunları söyledi samimiyetle: "Ben sizin yaptığınızı asla yapamazdım!. Yalnız başına bir Balkan Turunu gerçekleştirmem için Belgrad kentini bağışlayacaklarını bilsem yola çıkmazdım!." Gerçi bu büyük bir iltifattı benim için ama, sanırım daha uzun yıllar hiçbir hanım uçucu bu turu yapmaya kalkışamayacaktı..

HAMDULLAH SUPHİ BEY, PRENSES BİBESCU VE DİĞERLERİ. İşte koskoca gezi bir heyecan dalgası içinde geçip gidivermişti.. Bükreş'te ertesi gün yapılan uçuşlar sırasında geçirdiğim küçük kaza da olmasa, her şey başladığı gibi bitmiş olacaktı.. Bereket versin bu kaza Balkan Turunu yaptığım sırada olmamış, sadece gösteri uçuşu esnasında vukua gelmişti.. O gün de Hamdullah Suphi bey, eşi ve prenses Bibescu yanımdan hiç ayrılmamışlardı.. Anılar mazide kalsa bile heyecanlar kaybolmuyor..

Levent Zaherdi Arşivi

Levent Sahverdi Arsivi

Sabiha Gökçen 1913 yılında Bursa'da doğdu. Atatürk 1925 yılında Bursa'ya gelişinde Gökçen'i manevi evlat edindi. Öğrenimini Çankaya İlkokulunda ve İstanbul Üsküdar Kız Kolejinde yaptı.

1935'te Türkkuşu Sivil Havacılık Okuluna Atatürk'ün teşviki ile girdi. Bu yıllarda, dünyada havacılık alanında başarıya ulaşmış başka bir kadın yoktu. Rusya'daki eğitimini başarı belgeleriyle noktalayan Gökçen 1936'da Eskişehir Askeri Hava Okuluna girdi. Burada gördüğü özel eğitimden sonra dünyadaki ilk kadın askeri pilot oldu.

Gökçen daha sonra Türk Hava Kurumu-Türkkuşu'na başöğretmen olarak atandı. Halen Ankara'daki evinde Atatürk'ün anılarıyla baş başa yaşıyor...

ISBN-975-405-511-4

9 789754 055115

ATATÜRK'ÜN VASİYETİ

Malik olduğum bütün nukut ve hisse senetleri ile Çankaya'daki menkul ve gayri menkul emvalimi C. H. Partisine alttaki şartlarla terk ve vasiyet ediyorum.

1) Nukut ve hisse senetleri şimdiki gibi İş Bankası tarafından nemalandırılacaktır.

2) Her seneki nemadan, bana nispetleri şerefi mahfuz kaldıkça, yaşadıkları müddetçe Makbule'ye ayda bin, Afet'e sekiz yüz, Sabiha Gökçen'e altı yüz, Ülkü'ye iki yüz lira ve Rukiye ile Nebile'ye şimdiki yüzer lira verilecektir.

3) S. Gökçen'e bir ev de alınabilecek ayrıca para verilecektir.

4) Makbule'nin yaşadığı müddetçe Çankaya'da oturduğu ev de emrinde kalacaktır.

5) İsmet İnönü'nün çocuklarına yüksek tahsillerini ikmal için muhtaç olacakları yardım yapılacaktır.

6) Her sene nemadan mütebaki miktar yarı yarıya Türk Tarih ve Dil Kurumlarına tahsis edilecektir.

K. Atatürk

KİTAP 2006 SKB 00J6961 VBG

Levent Şahverdi Arşivi